www.skripta.info

Mr Milisav Sekulić

KNIN JE PAO U BEOGRADU

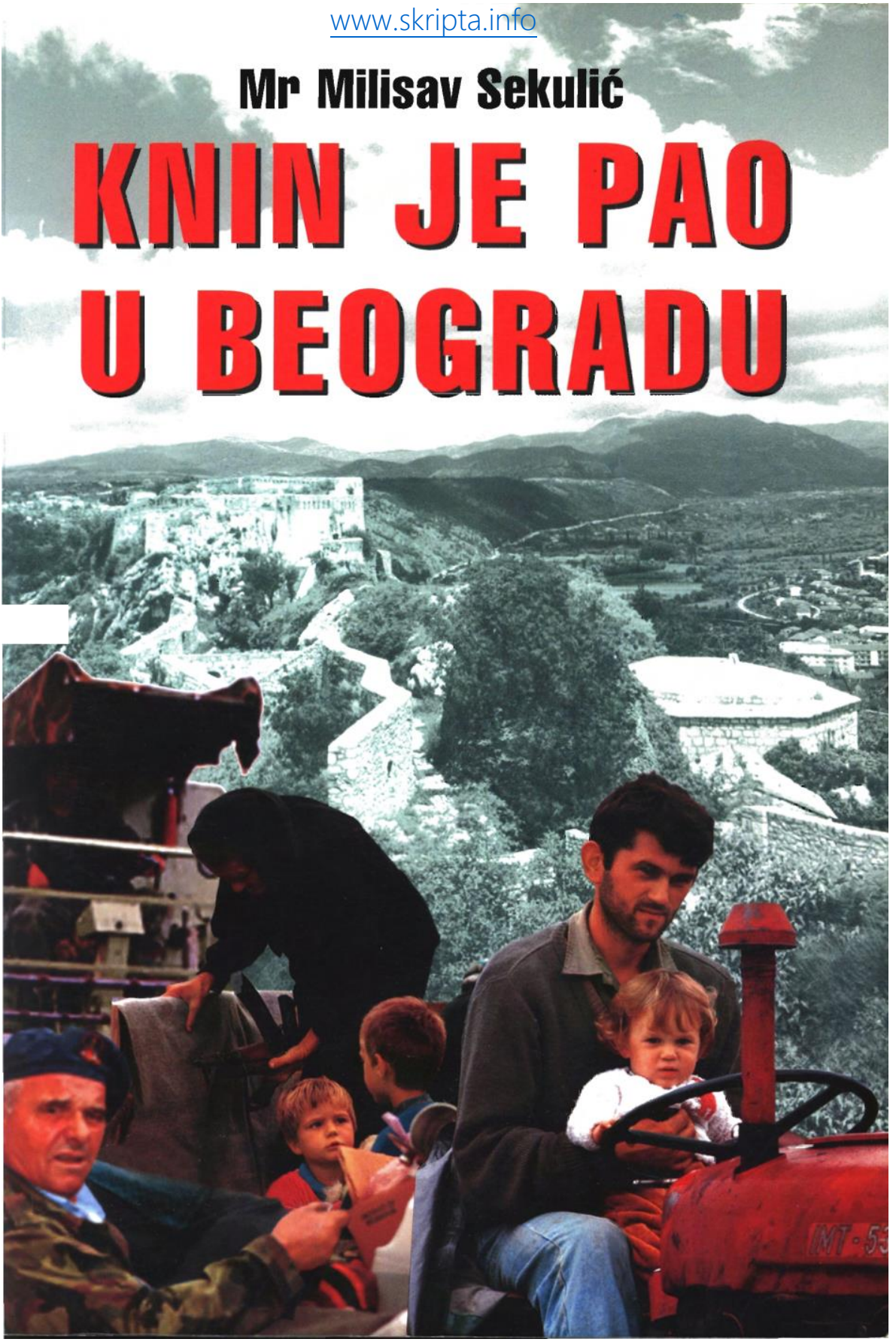

www.skripta.info

Mr Milisav Sekulić

KNIN JE PAO U BEOGRADU

UVOD

Pad Republike Srpske Krajine (RSK) i egzodus Srba u avgustu 1995. godine samo je jedna od tragedija koje su proizvedene raspadom bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Jedna u nizu ovovekovnih nacionalnih tragedija koje su zadesile Srbe i nastavak onih koje traju ili će se dešavati u bliskoj budućnosti. Ako se ova srpska nesreća uporedi sa tragedijama drugih naroda sa prostora bivše Jugoslavije, nespomo je da je egzodus Srba iz Krajine najveća, najgnusnija, najprljavija i najkrvavija podvala jednom civilizovanom evropskom narodu na samom kraju dvadesetog veka. To je ujedno i podvala sa najviše krivaca, zbog čega je, svakako, tragedija tolikih razmera i bila moguča. Nažalost, sva dosadašnja objašnjenja pada Krajine i egzodusa Srba, ako ih je i bilo, uprošćena su do prostakluka, prepuna izbegavanja odgovornosti, sa nedopustivo ciničnim prebacivanjem krivice na druge. Glavni krivci brane se upornim ćutanjem. U ime njih govore drugi, sve čine da sakriju odgovornost pravih krivaca.

Istina o padu Krajine i egzodusu srpskog naroda ne može se objektivno sagledati ako se traži i izriče izdvojeno od ukupnih zbivanja koja su dovela do razbijanja SFRJ. Istina o padu Krajine i egzodusu nesrečnog srpskog naroda bila bi nepotpuna i netačna ako bi se zasnivala samo na tome šta je ko dosad rekao o tome ili ako bi se gradila i na bazi samo pojedinih činjenica, ma koliko one bile tačne. Istina koju izriču ostrašćeni pojedinci najmanje je istina.

U knjizi "Knin je pao u Beogradu" učinjen je pokušaj da se tragedija Srba iz avgusta 1995. godine ocenjuje u kontekstu postojanja i razbijanja SFRJ i na bazi svega bitnog što se dešavalo u Krajini od 1991. do 1995. godine. U centru tih zbivanja u Republici Srpskoj Krajini bila je Srpska vojska Krajine (SVK) i ono što je predstavljalo njeno okruženje. Zato ova knjiga čitaocu nudi sliku mnogih događanja na prostorima Krajine prvenstveno iz tog ugla, uključujuči i analizu posledica do koje je dolazilo.

Stvaranje i postojanje Republike Srpske Krajine prepuno je manipulacija narodom ali i Srpskom vojskom Krajine. Uočavanje tragičnih manipulacija počeće sa tzv. Vensovim planom, presudnom prevarom Srba u Krajini. Manipulacija će se zatim nastaviti lutanjima u stvaranju i razvoju Srpske vojske Krajine. Jer, stvarana je vojska bez jasnog koncepta o tome kakva treba da bude. Njena upotreba posebna je priča, od planiranja do konkretnih zadataka a njeni dobrovoljci predstavljaće vešto nametnutu zabludu sa

bučnom propagandom o pomoci brači u nevolji koja to nije bila. Naravno, u svemu su postojali i časni izuzeci, ali oni nisu mogli biti presudni.

Istina o porazima Srpske vojske Krajine u 1993. godini (gubitak Maslenice, Peruče, Divosela, Medačkog džepa) govori ne samo o trenutnom stanju Srpske vojske Krajine nego i o beščašču Unprofora i drugih garanata mira na tim prostorima, koji su posredovali u ime medunarodne zajednice i raznih institucija Evrope.

U 1994. godini Srpska vojska Krajine ponašala se tako kao da je imala zadatak da sačeka hrvatsku vojsku da se u miru pripremi za okupaciju RSK i za etničko čišćenje Srba sa tih prostora. U knjizi je data ubedljiva slika fatalnog gubljenja vremena zbog naivnog verovanja u sporazum o primirju. Te ratne godine Srpska vojska Krajine je iskorišćena i čak zloupotrebljena u borbama za Zapadnu Bosnu, sadejstvujuči snagama Vojske Republike Srpske.

Agresija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju maja 1995. i na zapadni deo RSK, avgusta 1995. godine samo je finale prevrtljivosti i istorijske naivnosti, što je Srbe u Krajini i odvelo u tragediju. To je slika dogovorenog i pripremljenog kraja Republike Srpske Krajine. U knjizi su ti prizori dati bez okolišenja i kroz prizmu događaja iz same Krajine, očima vojnog starešine na značajnoj komandnoj lestvici.

Učinjeno je sve što je bilo moguće da se u knjigu unesu samo nesporne činjenice i sudovi do kojih se došlo na bazi njihove analize. Ukupnom prezentacijom, knjiga omogućava da i sam čitalac zaključuje o istorijskom usudu koji je zadesio Srbe u Krajini.

ISTORIJSKA SUČELJENOST SRBA I HRVATA

Stradanje srpskog naroda u Republici Srpskoj Krajini je realnost koja se više ne može zaobilaziti i ne sme prećutkivati. Tragedija je ogromna i neizmerna. Ljudski je pitati zašto se tragedija dogodila, kako se stiglo u takav poraz, kolika je zbog toga i čija odgovomost? Da li se tragedija mogla izbeći? Ako je bilo izlaza, šta je i kada trebalo uraditi? Ko nije uradio ono što je moralo da se uradi? Da bi se izbegla pristrasnost u traganju za istinom neophodno je, pored ostalog, svestrano analizirati problem Srba u Hrvatskoj. To podrazumeva i razlikovanje zabluda od realnosti, posebno onih zabluda koje su rezultat ideološkog viđenja.

Istorijski gledano, odnos Srba i Hrvata, i da nije bilo ovog najnovijeg stradanja, ne može se ocenjivati pozitivnim i prigodnim, jer u stvarnosti za tako nešto nema opravdanja. Postojanje Austrougarske i Vatikana i njihovo osmišljeno delovanje radi "oblikovanja Balkana" posejalo je seme nepremostivog razdora. Mržnja Hrvata prema Srbima postala je vremenom i nacionalna karakteristika. Ona uvećava dimenzije svih razlika, koje objektivno karakterišu Srbe i Hrvate. Iz tih razloga, pravoslavlje i katolicizam se doimaju i kao nepremostiva suprotnost između Srba i Hrvata. Katolička crkva je, nažalost, sasvim osvedočeni nosilac mržnje i genocidne politike protiv Srba u Hrvatskoj. Svaka vlast, koja je potpadala pod uticaj Katoličke crkve u Hrvatskoj, prihvatala je i obavezu da progoni Srbe. U takvoj konstelaciji odnosa, sasvim prirodno, Srbe je u zaštitu uzimala, pre svih, Srpska pravoslavna crkva. Otuda se konfrontacija i svodi na verski faktor. Tako je i u periodu od 1941-1945. i 1991-1995. uz Srbe u Hrvatskoj jedino istinski stajala Srpska pravoslavna crkva. Sve drugo, bila je samo neosmišljena politika, kratkog daha, jalova i na kraju i - izdajnička.

Srbi su jednom zauvek mogli da reše svoje probleme sa Hrvatima raspadom austrougarske carevine. Mogli su se opredeliti samo za Srbiju, živeći na prostorima koji etnički pripadaju Srbima. Bila je to ujedno i prilika da se stvori i razvija zasebna hrvatska država. Jer, ne bi se, istovremeno, smela zanemariti činjenica da je u svesti Hrvata odavno bila usađena želja za sopstvenom državom, koja se ničim nije mogla zameniti. Nažalost, tadašnja politika Srbije je verovala da je stvaranje zajedničke države bolje rešenje nego postojanje Srbije i Hrvatske kao malih i samostalnih država. Sve protivrečnosti između Srba i Hrvata tadašnja politika je smatrala rešivim. Srbija je, pritom, polazila od značaja dobrih odnosa između Srba i Hrvata, koji su trebali da budu brana mogućim međusobnim ratovima u budućnosti.

Verovalo se da život u zajedničkoj državi može predstavljati dobru osnovu za zbližavanje Srba i Hrvata. Pritom se, sasvim neosnovano i euforično, tvrdilo da su Srbi i Hrvati isuviše bliski, srodni i slični narodi, takoreći sasvim isti.

Politika koja je insistirala na stvaranju zajedničke države za Srbe i Hrvate, isuviše je uvažavala davnašnju izjavu hrvatskog Sabora, iz 1867. godine, koja glasi: "Sabor Trojedne kraljevine izjavljuje svečano, da Trojedna kraljevina *priznaje* narod srpski, koji u njemu stanuje, kao narod s hrvatskim narodom *istovetan* i *ravnopravan*". Ta ista državotvorna politika Srbije, međutim, zanemarivala je i prećutkivala snažno delovanje i rasprostranjenost uticaja među Hrvatima Ante Starčevića i sličnih. Toliko radikalno zalaganje za nasilnu i genocidnu eliminaciju Srba nije bilo za potcenjivanje. Nažalost, ćutalo se namerno i o istini da su u ratu 1914. godine Hrvati, u sastavu austrougarske vojske, počinili masovna zverstva protiv srpskog stanovništva u Podrinju. Bar je ta činjenica bila pred očima srpske politike i nije se mogla zanemariti. Pored toga, kralj Aleksandar Karađorđević i vlada Srbije morali su znati probleme koji su ukazivali na potrebu da se dublje procenjuju posledice namere o stvaranju zajedničke države u kojoj će živeti Srbi i Hrvati. Regent Aleksandar je i zatražio od načelnika Generalštaba Vojske Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, vojvode Živojina Mišića, da obiđe Hrvatsku u martu 1919. godine, kako bi se lično obavestio o tamošnjoj političkoj situaciji. Posle obilaska Zagreba, Karlovca, Ogulina, Gospiča, Gline, Siska, Varaždina i Rijeke, vojvoda Mišić je bio duboko razočaran držanjem hrvatskih političara, i ispunjen velikom zebnjom za sutrašnjicu, ukoliko Srbija ostane sa Hrvatskom u jednoj državi. To je rekao i samom kralju Aleksandru:

"Iz svega što sam video i čuo, ja sam duboko zažalio što smo se, na silu Boga, obmanjivali nekakvim idejama o bratstvu i zajednici. Svi oni jednako misle. To je svet za sebe. Ma sa kakvim predlogom da se pojaviš, stvar je propala. Ništa se neće moći učiniti. To nisu ljudi na čiju se reč možeš osloniti. To je najodvratnija fukara na svetu, koja se ne može zajaziti ničim što bi joj se ponudilo."

Na to će kralj Aleksandar:

"Vojvodo, što bi trebalo činiti?"

Živojin Mišić odgovara:

"Ja sam sa tim raščistio. Dvoje nam kao neminovno predstoji: potpuno se otcepiti od njih, dati im državu, nezavisnu samoupravu, pa neka lome glavu kako znaju."

"A granice?", pita kralj Aleksandar.

"Granice će biti tamo gde ih mi povučemo, ne onde gde naše ambicije izbijaju na površinu, nego onde gde istorija i etnografija kažu, gde kažu jezik i običaji, tradicija i, najzad, gde se sam narod po slobodnoj volji opredeli, pa će to biti pravo i bogu drago."

Tog časa zaiskrila je i srpska nesebičnost, nesvojstvena visokoj politici. Kralj Aleksandar konstatuje:

"To bi Itaiijani oberučke prihvatili. Mi bismo tada Hrvate prosto gurnuli u naručje Talijanima."

Na to će vojvoda Živojin Mišić:

"Neka im je sa srećom. Neka se oni Hrvatima usreće. Ja sam duboko uveren da se mi s njima nećemo usrećiti. Ti su ljudi, svi odreda, prozirni kao čaša, nezajažljivi, i u takvoj meri lažni i dvolični da sumnjam da na kugli zemaljskoj ima većih podlaca, prevaranata i samoživih ljudi... Ne zaboravite, Visočanstvo, moje reči. Ako ovako ne postupite, siguran sam da ćete se ljuto kajati."'

Nažalost, činjenice nisu presuđivale u donošenju odluka kojima će se vezivati i ukrštati sudbina dva naroda, kao što su Srbi i Hrvati.

Da Živojin Mišić nije bio čuveni vojskovođa nego, recimo, običan i nepoznat čovek, danas bi mu istorija priznavala zvanje nepogrešnog proroka. On je suviše dobro znao da se država jednog naroda ne stvara svakoga dana. Srbi su pet vekova živeli u ropstvu, i ginuli su da bi obnovili svoju državu. Balkanski ratovi i Prvi svetski rat, pružili su Srbima jedinstvenu šansu da stvore srpsku državu. Iskusni vojskovođa i ratnik brzo uočava "obmanjivanje idejama o bratstvu i zajednici". Posle svega, treba samo poređati činjenice. Kralja Aleksandra ubili su Hrvati. U Drugom svetskom ratu Hrvati su poklali milion Srba u Hrvatskoj i BiH. U ratu od 1991. do 1995. pola miliona Srba je proterano sa svojih teritorija koje su dobrovoljno darivane Hrvatskoj a na hiljade je poubijano. Oko desetak hiljada Srba dreždi na svojim ognjištima, jer u "lijepoj njihovoj" žive u neljudskim uslovima samo zato što su Srbi i što za sunarodnike imaju Hrvate.

Period prve Jugoslavije karakterisalo je dalje produbljivanje netrpeljivosti i sukoba na relaciji Srbi - Hrvati. O mnogim burnim događajima iz navedenog vremena pisali su brojni savremenici, priznati ljudi. U tom periodu vodi se više nego ogorčena borba između onih koji bi da sačuvaju Jugoslaviju i onih koji bi po svaku cenu da je razbiju. Nosilac borbe protiv postojanja zajedničke države u kojoj žive Srbi i Hrvati je Komunistička partija Jugoslavije. Ona sve tadašnje probleme Jugoslavije svodi na nacionalno pitanje.

Period od 1919. do 1941. godine pokazao je da je Jugoslavija država koja nema realnih uslova za delotvorno funkcionisanje. To je vreme u kome su oni koji su se zalagali za Jugoslaviju učinili sve što je bilo moguće za njen opstanak. U toj borbi nije se žalio trud i žrtve. Ključni faktor koji je onemogućavao opstanak Jugoslavije bili su odnosi Srba i Hrvata. U tim odnosima Hrvati su tražili svoju državu kroz borbu za veća prava od svih drugih naroda koji su živeli u zajedničkoj državi. Srbi su za Jugoslaviju jer se ona, pored ostalog, najavljuje i kao njihova zaštita od Hrvata. Kao da Srbe od Hrvata nije mogla da štiti i Srbija.

Postojanje prve Jugoslavije propraćeno je neprestanim sukobljavanjima Hrvata, s jedne i vlasti Jugoslavije, s druge strane. Ta vlast je od strane hrvatskih separatista i šovinista uporno predstavljana kao pristrasna odbrana Srba i njihovih interesa. Nikako nije prihvatana kao vlast zajedničke

države, pa otud i zlonamerno poistovećivanje Jugoslavije sa Srbijom i Srbima u formi "velikosrpskog hegemonizma". Neutemeljenost prve Jugoslavije kao države pokazala se u pravoj meri 1941. godine. Agresiju Nemačke, Vojska Kraljevine jugoslavije je dočekala sasvim nespremna, što je bio rezultat nerešivih odnosa Srba i Hrvata kroz svo vreme njenog postojanja. Hrvati će nemačku fašističku vojsku dočekati kao oslobodioca. Raspašće se zato bez otpora i borbe sve jedinice tadašnje jugoslovenske vojske na teritorijama Hrvatske, ili će htenjem Hrvata masovno preći na stranu Nemaca. Hrvati će odmah proglasiti svoju tzv. Nezavisnu Državu Hrvatsku, koja će potom, za četiri godine svoga postojanja, likvidirati milion Srba na njihovim ognjištima.

Znamenje utopije na kninskoj tvrđavi

Postojanje prve Jugoslavije pokazalo se, na drastičan način, kao promašaj. Nametao se, samim tim, i logičan zaključak: Jugoslavija je moguća ako je ne čine Srbi i Hrvati. Moguća je i sa Hrvatima, ali bez Srba, ili sa Srbima ali bez Hrvata. Jugoslavija, dakle, nije moguća ako su u njoj Srbi i Hrvati. To su se usudili da kažu pojedini ljudi iz vrha Srpske pravoslavne crkve, ali su bezočno uklonjeni. Suštinsku istinu o prvoj Jugoslaviji prikrila je Komunistička partija. U njenom konceptu Srbija je viđena bez Kosova, Makedonije, delova Bosne i Hercegovine, Vojvodine. Ta partija je sve vreme svoga postojanja Srbiju smeštala samo na teritoriju nekadašnjeg Beogradskog pašaluka. Komunisti su u platformu svoje borbe ugradili poznatu krilaticu austrougarske vrhuške o "velikosrpskom hegemonizmu". Stvorena je tako fama o nerešenom nacionalnom pitanju u (prvoj) Jugoslaviji, jer su tobože sve nacije i nacionalne manjine bile potlačene od Srba. Tako je prva Jugoslavija proglašena za nacionalnu tamnicu svih, izuzev Srba. Srbi su sledstveno tome doživljavani kao narod koji je ostalima oduzeo njihova

nacionalna prava. Ta monstruozna konstatacija, kao opštevažeći stav Komunističke partije Jugoslavije, poturana je kasnije kao navodni stav države i njenih građana. To što su Hrvati masovno izdali prvu Jugoslaviju i učinili genocid protiv Srba, zamaskirano je tako što su svi Srbi odreda okrivljeni za "hegemonizam".

Kada je 1941. prva Jugoslavija okupirana, Komunistička partija Jugoslavije je imala sve uslove da jednom zauvek raščisti sa "velikosrpskim hegemonizmom". Bilo je dovoljno da se prihvati realnost - da više ne postoji jugoslovenska država - i da se prepusti svakom narodu da se samo za sebe bori da preživi. Da se tako uradilo, komunisti bi sišli sa istorijske pozornice, pa ne bi ni bilo uslova za njihov dolazak na vlast. U takvim okolnostima samo je srpski narod bio u poziciji da pruža otpor okupaciji i da sačuva svoj integritet. Podlogu su činile tradicije otpora koji je pružan Turcima, a kasnije, Austrougarima, Bugarima i Nemcima. Ni jedan drugi narod do tog vremena ništa značajnije nije uradio na planu svoje nacionalne emancipacije i oslobođenja od onih u čijem su ropstvu živeli. Znali su to dobro komunisti i te 1941. godine. Bez srpskog naroda bilo je nemoguće krenuti u masovan otpor. A Srbi su bili cilj istrebljivačke politike ne samo Nemaca u okupiranoj Srbiji, nego i Hrvata i Italijana u Hrvatskoj, Hrvata i muslimana u Bosni i Hercegovini, Šiptara i Italijana na Kosovu, Bugara na prostorima Makedonije i juga Srbije. Crnogorci su delili sudbinu Srba u Crnoj Gori, u sudaru sa italijanskim fašistima.

Dok je SSSR šurovao sa Nemačkom, sklapajući pakt sa Hitierom, Komunistička partija Jugoslavije je disciplinovano podržavala sve ono što je bila linija Kominterne (Komunističke internacionale), koja je, takođe, u Srbima videla oličenje hegemonizma nametnutog ostalim narodima u Jugoslaviji. Ali kada je izvršen "verolomni" napad fašističke Nemačke na "prvu i jedinu zemlju socijalizma", usledio je poziv svim komunističkim partijama da dižu ustanke i da organizuju pokrete otpora protiv fašizma. Taj poziv je usledio 21. juna 1941. godine, kada je počela agresija Nemačke na SSSR. U tom trenutku, Komunistička partija Jugoslavije radi ono što mora: odlučuje se da pozove narod na ustanak. Žuri da to uradi prva u Evropi, da se dodvori Staljinu. Poziv upućuje već 4. jula, iako nisu izvršene nikakve pripreme za ustanak. Primarni cilj tog proglasa nije sudbina Jugoslavije i sloboda njenih naroda već pomoć napadnutom SSSR-u. Komunisti će, automatski, "zaboraviti" svoju borbu protiv bilo kakve Jugoslavije. Pozvali su na ustanak i otpor sve narode Jugoslavije, znajući pouzdano da će se neizostavno odazvati Srbi i Crnogorci. Ostali narodi biće zato "predstavljeni" retkim pojedincima, pre svega članovima KPJ, za koje je to bila direktiva bez pogovora. Tako će biti sve do kapitulacije Italije, septembra 1943. godine. Tek posle toga, i drugi narodi će "pohitati" u narodnooslobodilačku vojsku koja je, do tog vremena, po sastavu prvenstveno bila srpska. Medu borcima drugih naroda naći će se i popriličan broj onih koji su od 1941. godine služili okupatoru, ratujući protiv narodnooslobodilačke vojske i vršeći genocid nad srpskim stanovništvom.

Pred kraj rata, Komunistička partija se morala suočiti sa činjenicom da su teret borbe i otpora fašizmu u najvećem delu podneli Srbi boreći se nesebično i za slobodu svih ostalih naroda. Otuda je ponovno osnivanje Jugoslavije moglo objediniti sve Srbe a ujedno i zataškati hrvatska zverstva nad Srbima počinjena radi stvaranja NDH. To je bio i jedini način da se Hrvati, kao Hitlerovi saveznici i gubitnici, sačuvaju kazne za genocid. Zato će, krajnje proračunato, kraj rata i Hrvati dočekati u sastavu nove - druge Jugoslavije, koja se, po komunističkoj direktivi nije smela ni po čemu upoređivati sa svojom prethodnicom. Zauvek (!) je proglašena državom "bratstva i jedinstva", sa "definitivno rešenim nacionalnim pitanjem", još tokom NOR-a (1941-1945. godine).

U drugoj Jugoslaviji, pritajeni nacionalizmi "rešenog" nacionalnog pitanja su, ipak, izbijali na scenu. Komunisti su radi političkog balansa, sve nacionalizme izjednačavali po opasnostima. Tako su i narod-žrtvu, primoravali ne samo da prašta nego i da ćuti o hrvatskim zločinima. Otuda se nijedan skup komunista nije mogao održati a da se ne istakne i "nacionalna ravnopravnost" sa "bratstvom i jedinstvom", kao zajedničkim tekovinama NOB. Komunisti su sve vreme upozoravali narode Jugoslavije na sve moguće opasnosti koje ugrožavaju nacionalnu ravnopravnost, samo jednu nikada nisu pominjali, a ta je upravo dolazila od samih komunista. Jer, komunisti su, svojom "borbom" za nacionalnu ravnopravnost, drugu Jugoslaviju i doveli do raspada. Time su odužili dug Kominterni i ostvarili ključni programski zadatak Komunističke partije Jugoslavije iz perioda pre Drugog svetskog rata. I opet su srpsko-hrvatski odnosi predstavljali osnovu za sve sukobe koji su vodili državu u raspad.

Ni drugi nacionalizmi nisu zaostajali u borbi za prava "svoga" naroda: slovenački, muslimanski, šiptarski, makedonski, mađarski. Oni će se samo okoristiti onim što su Hrvati i Srbi isticali kao argumente u svojoj nepomirljivosti i nemogućnosti da žive u zajedničkoj državi. Otuda je, praktično i druga Jugoslavija samo potvrdila isto ono što i prva. Da se spletom raznih okolnosti baš 1991. godine nije "desila pobuna u zemlji" SFRJ, ona bi se sigurno dogodila neku godinu kasnije. Famozna "događanja naroda" u državi sa "rešenim nacionalnim pitanjem", izvedena su u režiji nacional-komunista.

RAZGRADNJA DRŽAVE I VOJSKE I ZLOUPOTREBA I NARODA

Kao i u slučaju sa prvom, raspad druge Jugoslavije nije došao samo kao rezultat separatističkih težnji pojedinih njenih naroda, već i kao posledica brojnih i snažnih spoljnih uticaja i okolnosti. Na prvi pogled, Jugoslavija je bila zatečena što se opaki separatistički talas počeo valjati sa Alpa, iz Slovenije, a ne iz Hrvatske, gde je "oduvek" tinjao. Iako su Slovenci svoju secesiju ostvarili na javnoj sceni i takoreći "legitimnim sredstvima", pokazaće se da je to bio samo način da se okuraže i ostali. Ujedno se ispitivala odlučnost i proveravala čvrstina onih kojima je bilo stalo do Jugoslavije. Slovenci su na neki način poslužili i kao dimna zavesa da se manje vidi ono što se kuvalo u Hrvatskoj. A to što se tamo spremalo, direktno je udarilo po Srbima, tukući tako i Jugoslaviju.

Srpski narod, masovno rasprostranjen na teritorijama avnojske Hrvatske, bio je fizički ugrožen i pre intervencije JNA u Sloveniji (jun-jul 1991).

Posle toga, kao da je dat znak za sveopšti pogrom Srba. Tamo gde su Srbi činili većinsko stanovništvo, morale su da ih štite jedinice JNA sa prostora na kojima su locirane gde su bili manjina, Srbi su morali da se iseljavaju i beže ili su "jednostavno" - nestajali. U zapadnom delu kasnije stvorene Republike Srpske Krajine (RSK) ključnu ulogu u zaštiti Srba imao je 9. korpus (Kninski). U istočnom delu (Istočna Slavonija, Zapadni Srem) zaštitu je delom vršio 17. korpus (Tuzlanski). Srpski živalj u Zapadnoj Slavoniji i Podravini, odlukom političkog vrha države trebalo je da bude pod zaštitom 32. korpusa (Varaždinskog) i 5. korpusa (Banjalučkog).

Posle insceniranog isterivanja Slovenije iz SFRJ dolazi i do povlačenja JNA iz te otcepljene republike. Zatim je došlo do krajnje netipičnog rata između JNA i hrvatske paravojske sa unapred postavljenim ishodom. JNA nije smela poraziti i uništiti hrvatsku paravojsku. Nije smela ni žestoko uzvraćati na napade, da ne bi do kraja dekuražirala udarnu pesnicu separatista. Njima je, opet, sve bilo dopušteno, naročito protiv Srba. Šta god činili, znali su da ih opet neće stići kazna za ponovljeni genocid i etničko čišćenje. Taj rat se prvo ispoljavao blokadom kasarni JNA na prostorima Hrvatske, zatim i borbenim dejstvima koja su na određenim prostorima dostizala i razmere operacija operativnog značaja. Paravojska Hrvatske stalno je bila u ofanzivi, a JNA se, po naređenju vrha države i svoje vrhovne komande redovno suzdržavala. Besomučna propaganda protiv JNA, Srbije i

Srba, koordinirana iz moćnih zapadnih centara, dostizala je neslućene razmere. Srbi su satanizovani i unapred osuđeni iako su, s druge strane, vršeni neprekidni napadi na sve što Srbima pripada na teritoriji Hrvatske. Na isti način "tučena" je i JNA. Treću komponentu čine "primirja" koja je Zagreb tražio a naročito kad god bi JNA odlučnije krenula u akciju, ali ih Hrvatska nikada nije poštovala.

Jugoslovenska narodna armija će se brojčano otanjiti samim činom odlaska Slovenaca i Hrvata iz njenih redova, ali i pasivnim odnosom drugih obaveznika i starešina, pre svega, nesrpske nacionalnosti. Borački sastav JNA činiće praktično samo vojnici i vojni obveznici srpske i crnogorske nacionalnosti, i dobrovoljci iz redova Srba iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Smanjeno brojno stanje tobože će se "popravljati" davanjem saglasnosti da se obrazuju i naoružavaju pojedine paravojne grupe. Sve te "jugoslovenske" paravojske obrazovane su pod okriljem vlada Srbije i Crne Gore. O tome nije ništa javno saopštavano, jer su i paravojske svakojako upotrebljavane, zavisno od toga sa kojim su ciljem obrazovane.

Propaganda Slovenije i Hrvatske, pomognuta iz određenih krugova zapadne Evrope i SAD, napadno je tvrdila da je JNA trula i nemoćna i da je poražena u Sloveniji. Čak joj se nije priznavao status armije SFRJ, nego je optuživana da je "srpsko-četnička", da ratuje za interes Slobodana Miloševića i "Velike Srbije". Pored ostalog, JNA je optuživana i da je "izdala slovenački i hrvatski narod". Otuda je starešinski kadar nesrpske nacionalnosti većim delom i pohitao u redove vojske (paravojske) svoga naroda. U posebnu kategoriju mogli bi se svrstati oni oficiri i podoficiri nesrpske nacionalnosti koji su iskoristili mogućnost da napuste JNA odlaskom u prevremenu penziju. Jedan broj starešina je napuštao JNA i bez mogućnosti da se penzioniše. Većina takvih, bez ikakve smetnje i prepreke, ostaje i dalje na prostorima Srbije i Crne Gore. Osim što su okrenuli leđa svojoj armiji, mnogi su je i zlurado klevetali. Nesporna je i činjenica da je jedan broj Hrvata, Muslimana, Slovenaca i Makedonaca ostao u aktivnoj službi JNA (kasnije Vojsci Jugoslavije) ali na manje značajnim dužnostima. Iako su predano bili za SRJ i za novoproglašenu Vojsku Jugoslavije, nažalost, većina takvih poistovećena je sa izdajnicima i nepoželjnim građanima SRJ. Svi oficiri nesrpske nacionalnosti, nezavisno od njihove nove pozicije, zadržali su u Crnoj Gori i Srbiji stanove koje su otkupili za male pare.

Ne tako mali broj starešina nesrpske nacionalnosti delovao je i neprijateljski (bavljenje špijunažom, opstrukcijama, širenjem propagande) prema Jugoslaviji i njenoj armiji. Nažalost, sve je to takoreći mirno posmatrano od države i vojne organizacije. Zatvarane su oči i pred činjenicom da su na hiljade porodica vojnih lica proterane iz Slovenije i Hrvatske i da su njihove stanove, sa svim imetkom, prisvajale novoosnovane države Hrvatska i Slovenija. Plitkost navedene politike osetiće se i posle 1995. godine. U Srbiji su bez prepreka stanove prodali čak i oni oficiri koji su se krvnički borili protiv Srba u BiH i RSK, dok su njihove kolege srpske nacionalnosti

morali napustiti stanove u Sloveniji i Hrvatskoj i ostali bez igde ičega.

Umesto da trgovinu vojnih lica nekretninama zabrane do postizanja sporazuma na međudržavnom nivou, vlasti SRJ, Srbije i Crne Gore radile su na štetu svojih državljana.

Pripadnici JNA u tampon zoni, na liniji razdvajanja Srba i Hrvata

Posle povlačenja iz Slovenije JNA je po svom preostalom sastavu i modifikovanim ciljevima koje je trebalo da ostvari, praktično predstavljala armiju Srbije i Cme Gore. Time je i dovedena u poziciju da štiti srpski živalj u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, na onim prostorima na kojima su Srbi činili većinsko stanovništvo. Ne može se poreći ni činjenica da je JNA, sve do svoje transformacije u Vojsku Jugoslavije, delom štitila i Hrvate i Muslimane razdvajajući ih na linijama dodira između sela i naselja.

Od JNA se tada zahtevalo da dvostruko postupa. Jedinicama koje su bile u blokiranim garnizonima na teritoriji Hrvatske, nalagala se pasivnost. Na napade hrvatske paravojske i jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Hrvatske, JNA nije smela odgovarati oružjem. Komande jedinica imale su striktna naređenja da uzvraćaju vatrom samo kad vojnici i starešine u blokiranim kasarnama počnu da trpe gubitke. O nekim preventivnim merama nije bilo ni govora, o ofanzivi pogotovo. Političkim diktatom poštovala se legalna vlast u Hrvatskoj koja je dobila izbore, a u suštini dopušteno joj je da radi šta hoće, čime su nepovratno otvarana vrata secesiji.

Na onim teritorijama Hrvatske gde su Srbi činili većinsko stanovništvo, i koje su "viđene" u tzv. "suženoj Jugoslaviji", JNA je izvodila ofanzivna dejstva, da "zaokruži" nove granice. To je naročito došlo do izražaja na prostorima Istočne Slavonije, Zapadnog Srema i Baranje. Slično se očekivalo i u Zapadnoj Slavoniji, ali je angažman JNA izostao zbog kapitulacije Varaždinskog korpusa i nedovoljne aktivnosti 5. korpusa (Banjalučkog).

Zbog toga ce srpski narod u Zapadnoj Slavoniji i Podravini doživeti genocid od hrvatske paravojske.

Dejstva JNA oko Dubrovnika poseban su slučaj. Operacijom JNA na tom prostoru nije ništa "zaokruživano" već se želelo samo doći do teritorija koje bi kasnije bile predmet cenkanja kada počnu pregovori o miru.

Razvoj događaja u Bosni i Hercegovini i Makedoniji, koji se domino efektom prenosio iz Slovenije i Hrvatske i na ostale jugoslovenske narode, još više će "ogoliti" ulogu JNA, lišavajući je atributa koji su je činili jugoslovenskom, i armijom svih naroda i narodnosti SFRJ. Kao vojska Srbije i Crne Gore, JNA će do svoga nestanka, praktično zaokružiti granice većine srpskih etničkih prostora. To će se ubrzo pokazati lošim rešenjem za Srbe u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini jer će, odlaskom i nestankom JNA, "zaštićeni" Srbi ostati bez zaštite. Da bi se nadoknadila zaštitna uloga JNA, krenulo se u zakasnelo obrazovanje srpskih vojski. Nažalost, nije više bilo uslova da se obrazuje jedinstvena srpska vojska. To se moglo uraditi odmah posle povlačenja JNA iz Slovenije. Tada su za to postojali uslovi. U pregovore do kojih bi neminovno došlo, stupilo bi se sa postojanjem srpske vojske, koja ne bi zavisila od nestanka SFRJ i priznanja Hrvatske, Slovenije i Bosne i Hercegovine. Samim tim, ona bi bila nezaobilazan faktor i za međunarodnu zajednicu.

1.

U sudbonosnim danima za Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, Srbi kao narod nisu imali nikakvu nacionalnu viziju pa, prema tome, ni zajedničku platformu kao osnovu za praktično delovanje. Rasplamsavanje krize nametalo je u prvi plan pitanje šta činiti. U uslovima kada nema unapred utvrđenog programa ili dogovora kao osnove za delovanje, neminovno se otvaraju mogućnosti da se u praksi pojavljuje više opcija. To se i desilo u vremenu ključanja jugoslovenske krize, posebno u periodu 1989-1991, kada je među Srbima preovlađivalo neslaganje i isključivost. To je "faza" liderskog udvaranja i velikih, nebeskih obećanja kako u Srbiji i Crnoj Gori, tako i među Srbima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Na jednoj strani bile su vlasti u Srbiji i Crnoj Gori, čija se vizija svodila na ono što misle i zastupaju Socijalistička partija Srbije i Demokratska partija socijalista Crne Gore. Te dve partije su se inače ponašale tako kao da je "srpsko pitanje" samo njihova stvar. Požurili su u javnost sa parolom "Svi Srbi u jednoj državi". Tu svoju opciju proglasili su ne samo kao jedino moguću, nego i kao jedino ispravnu. Pritom se nije dublje analiziralo stvarno stanje krize niti su kritički i objektivno sagledani uslovi od kojih zavisi mogućnost realizacije navedene ideje. Sve druge orijentacije i ideje, koje su poticale od raznih stranaka, grupa, institucija ili pojedinaca, ignorisane su i žestoko kritikovane kao štetne za srpski narod.

Socijalistička partija Srbije i Demokratska partija socijalista Crne Gore nisu dozvoljavale da skupštine te dve republike vode raspravu o položaju Srba u krizi koja je harala jugoslovenskim prostorima. U haosu koji je

vladao, i u borbi da se domognu vlasti, novostvorene stranke nisu se libile da i u takvim stvarima "love u mutnom". U prvom planu bio je cilj da se osvoji vlast, pa su zato i sva sredstva smatrana opravdanim. Tek u drugom planu bila je borba za jedinstven interes Srba na prostorima države koja se rušila. U strategiji njihove borbe, predviđeno je da tek posle osvajanja i učvršcivanja na vlasti dođe na dnevni red politika koja bi bila u interesu i Srba preko Drine. Dok god traje borba za vlast, Srbi preko Drine, i za jedne i za druge samo su sredstvo za očuvanje ili jačanje sopstvenih vodečih pozicija. Svako je u toj igri radio ono što je mogao, a najveće mogućnosti bile su na raspolaganju strankama na vlasti, što znači legalnim organima vlasti. Polazeči od sopstvenih interesa, istupali su sa takvom politikom koja je htenja i interes Srba preko Drine poistovečivala sa ciljevima Socijalističke partije Srbije i Demokratske partije socijalista Crne Gore. Da bi se održale na vlasti, te dve partije su tvrdile kako je sloboda Srba preko Drine jedino moguča ako se svi Srbi nađu u jednoj državi. Zato među Srbima preko Drine nije ni smelo biti na vlasti onih koji nisu za takvu opciju. Među svekolikim Srbima, ma gde živeli, stvarano je uverenje da su Srbija i Crna Gora istinski garant slobode Srba preko Drine. Tako je stvorena jedina opcija za koju se mogu i moraju zalagati svi Srbi. Sve druge mogučnosti automatski su isključene i proglašavane su kao štetne. Pokazaće se ubrzo da je, u stvari, bilo najbitnije da svi Srbi samo potpadnu pod jednu te istu vlast i da joj daju neograničeno poverenje.

Vlast u Srbiji demonstrira tu svoju politiku tako što utiče da se JNA upotrebljava na način koji zavarava kako prekodrinske Srbe, tako i Srbe i Crnogorce u Srbiji i Crnoj Gori. Jugoslovenskoj narodnoj armiji se nameće pasivna uloga u akcijama kojima se mogao sprečiti raspad države. Zato JNA i ne dobija zadatak da zadržava Sloveniju u jugoslovenskoj državi. U toj igri namerno se vuku nerealni potezi pa se zato u Sloveniju i šalje samo oko 2.000 vojnika, da "primoraju" Slovence da ostanu u Jugoslaviji. U suštini, vlasti ih samo žrtvuju, da bi omogučili Sloveniji da na svoju ruku napusti jugoslovensku državu. Isturanjem 2.000 vojnika s namerom da isprovociraju separatiste slovenačke vrhuške, trebalo je ujedno i svetu pokazati kako Slovenija neće Jugoslaviju, i da to svoje opredeljenje potvrđuje oružanom akcijom protiv JNA, kao vojske koja predstavlja jugoslovensku državu. Sledi, zatim, scenario sa povlačenjem JNA iz Slovenije. Time praktično nestaje i Jugoslavija.

Vlasti u Srbiji i Crnoj Gori zalažu se za neku novu Jugoslaviju, u kojoj vide Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i delove Hrvatske sa večinskim srpskim stanovništvom. I takvoj Jugoslaviji potrebna je "zajednička" vojska, a to je opet JNA, ili ono što je od nje ostalo. Njoj se zato i nameće zadatak da se pasivno bori na teritorijama Hrvatske. Prvenstveno se od JNA zahteva da razdvaja Srbe i Hrvate na granicama delova Hrvatske sa večinskim srpskim narodom. Ti ostali delovi Hrvatske i kad bi hteli, ne bi mogli u "novu" Jugoslaviju. Zato od JNA i nije traženo da pobedi Hrvatsku.

JNA je naloženo da se ne suprotstavlja hrvatskoj paravojsci u onim delovima Hrvatske koji treba da ostanu van granica "nove" Jugoslavije. Zato su i bile prihvatljive svakojake žrtve. Da je trebalo, i drugi bi mogli da dožive sudbinu Varaždinskog korpusa. Medutim, sasvim je drugačija uloga JNA na prostorima koji su "morali ostati u novoj Jugoslaviji". To dokazuje primer rušenja Vukovara i ponašanja JNA u Istočnoj Slavoniji, Zapadnom Sremu i Baranji.

Vlast Srbije i Crne Gore je procenjivala da za zadržavanje teritorija Hrvatske sa većinskim srpskim stanovništvom nije potrebna mobilizacija, niti da je uputno proglašavanje ratnog stanja. Time se branila i teza da Srbija i Crna Gora "nisu u ratu", iako su svakodnevno sahranjivani vojnici JNA poreklom iz Srbije i Crne Gore, jer su ginuli na prostorima predviđenim da "udu" u novu Jugoslaviju. Medutim, okolnosti se menjaju jer međunarodni faktor prelazi u sve aktivniju poziciju pa se i apetiti vlasti smanjuju. Slobodan Miloševič više nijedanput neće pomenuti da svi Srbi treba da žive u jednoj državi. Prihvata se bez otpora i odluka makedonskih vlasti da grade sopstvenu državu, pa se JNA "izvlači" i sa njenih teritorija. Ni u Bosni i Hercegovini događaji ne idu po zamisli oficijelne srpske politike. Kada je postalo očigledno da (cela) Bosna i Hercegovina neće ući u "novu" Jugoslaviju, Franjo Tuđman i Slobodan Miloševič prave dogovor o podeli te Republike. Od Srba u Bosni traži se da osnuju sopstvenu državu, koja će svojom vojskom pokriti što veči deo BiH, da bi se u narednoj etapi priključili "novoj" Jugoslaviji. To opredeljuje i dalju sudbinu JNA u Bosni i Hercegovini. Zato tehnika, naoružanje i infrastruktura većim delom ostaju u novostvorenoj državi Srba preko Drine. Svi Srbi pripadnici JNA rođeni u BiH, automatski ostaju u vojsci srpske države preko Drine, ali i drugi ako to žele. Istovetna je situacija i sa državom Srba na prostorima avnojske Hrvatske.

Dalji tok događaja bio je tako, bar za neko vreme, definisan. Dve nove srpske države, pod hitno, obrazuju svoje vojske. Ostali pripadnici JNA izvlače se u Srbiju i Crnu Goru, gde je preimenovanjem JNA stvorena Vojska Jugoslavije. "Nova" Jugoslavija, u koju su ušle Srbija i Crna Gora, računa da će joj se ubrzo priključiti i obe srpske države preko Drine. To naravno, nije Jugoslavija iz one prvobitne zamisli - kakvu je projektovala vlast u Srbiji i Crnoj Gori. Pred narod je trebalo isturiti krivca. Oficijelna vlast je za sve neostvareno okrivila JNA. Povedena je sramna i nemilosrdna kampanja anatemisanja oficirskog kadra. U prvo vreme im je pripisivana izdaja, a posle toga kukavičluk i nesposobnost. Te kvalifikacije pripisuju se večini oficirskog kadra. Na greške i promašaje u politici, ne sme se ni pomisliti. Oficiri imaju čutke sve da istrpe. Ako bi i pokušali da se brane, to bi bilo žigosano kao mešanje u politiku, a to je nešto u čemu vojnici ne mogu učestvovati. Tako je i stvorena podloga za masovna penzionisanja, pri čemu nije poštovan zakon niti bilo kakvi priznati kriterijumi. Vlastima nije bilo dovoljno da se iz JNA udalje neki stvarni krivci za određene vojne poraze i promašaje. Morali su biti sklonjeni i ućutkani i svi

oni koji bi mogli ukazati na sunovrat jedne politike koja je glavni krivac za suštinske srpske promašaje, i neostvarivanje "nove" Jugoslavije po konceptu politike Slobodana Miloševica.

Aktuelna vlast je nalagala da se stvara ubeđenje kako teret neuspeha i krivice treba da padne samo na leđa JNA. U prilog opštoj satanizaciji oficira JNA ide i projektovani način pisanja o pojedinim oficirima sa pozitivnim učinkom. Oni su "retki izuzeci", uz "čudno" i "neviđeno" razlikovanje od oficira JNA u celini. Na ceni su bili samo oni oficiri koji su hteli da se "ušlihtuju", pa su iz karijerističkih razloga govorili u prilog politike koja je bila na sceni. Među takvima je bilo i oficira opterećenih nacionalizmom, ali to kritičarima JNA nije smetalo, iako su umesto nacionalne države "gradili" građansku. Nedostatak "pravih" oficira omogučavao je proglašavanje samooficira, pa su zato olako deljeni činovi. U proizvodnji "pravih" oficira učestvovali su i oni koji ni po kom osnovu nisu imali pravo da se time bave. Sve je bilo moguće, a ta kategorija "oficira" dobijala je zadatak da nosi barjak klevetanja ostalih aktivnih vojnih starešina, prvenstveno onih koji nisu tek tako savijali glavu. Otuda su pripadnici paravojski ujedno bili i najzagriženiji napadači na oficirski kor JNA, kao i pojedini, pa čak i istaknuti funkcioneri Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije. S tim se nastavilo i kad je nestala JNA. Oficirima se prilazilo krajnje negativistički, i ne samo da su proglašavani za izdajnike iz vremena postojanja JNA, nego su tretirani i kao izdajnici u budučnosti. Pored ostalog i zato što su znali i upozoravali na pogrešno baratanje vojskom, igranje ratom i sudbinama naroda. Zato su po ugledu na maticu, i u dvema novostvorenim srpskim državama favorizovani i prihvatani samo oficiri čutolozi. Jer, čutanje je poistovećeno sa "nebavljenjem politikom". Ma šta progovorio i iz svoje nadležnosti, ako to nije bilo po volji nekog iz politike, takav oficir je upozoravan i udaljavan, ne samo sa položaja, nego i iz vojne organizacije. Takva praksa je dostigla vrhunac u srpskim vojskama preko Drine, a posledice su bile katastrofalne. Smenjivani su i progonjeni i najistaknutiji oficiri, ali ne zbog ratnih rezultata, već zbog "jezika".

Ni vodeće stranke srpske opozicije nisu bile blagorodne ni prema Srbima s one strane Drine. Radikali dr Vojislava Šešelja i Srpski pokret obnove Vuka Draškovića, tražiće podršku biračkog tela u Srbiji preko politike koja je "spasavala" Srbe preko Drine. Obećavana je "Velika Srbija", umesto "države u kojoj će svi Srbi "živeti zajedno". Nije bilo teško da se zaključi kako nema šanse za pobedu politika koja je "spasavala" Srbe preko Drine onako kako su to najavljivali Šešelj i Drašković. Njima je jedino bilo važno da kao "spasioci" srpskog naroda dobiju koji glas više od Srba u Srbiji. Neodgovorno razmetanje bilo je omogućeno i time što nije postojao nikakav program o zajedničkim ciljevima borbe Srba za opstanak. Da je postojao takav program, bio bi automatski isključen primitivni radikalizam i sve ono što je nemoguće, jer je nerealno. Privid o postojanju velike brige za Srbe preko Drine, izrodiće kasnije nesagledive posledice.

Drugi korak oficijelne vlasti Srbije i Crne Gore bila je politika "apsolutne podrške Srbima preko Drine" da izgrade svoje srpske države, koje bi se u povoljnom trenutku uključile u Saveznu Republiku Jugoslaviju. U tom cilju, srpskim državama preko Drine iz Beograda se garantuje odbrana za slučaj radikalne agresije od bilo koga, pogotovu od hrvatske i muslimanske vojske. Traži se bezuslovno verovanje u obečanja iz matice. Svaka sumnja je ravna izdaji i antisrpskoj politici. Otuda je i nedopustivo bilo kakvo samostalno odlučivanje. Sve se mora raditi isključivo po instrukcijama oficijelnih vlasti iz Beograda.

Rukovodstva Republike Srpske Krajine ubrzo će uvideti odstupanja i nesklad između onog što se traži i onog što je obećano. Pokušaj da se na taj nesklad ukaže, pokrenuće čitav represivni mehanizam vlasti u Srbiji. Biće smenjena jedna krajiška vlast i dovedena druga, lojalna Slobodanu Miloševiču. Kad i nova vlast ubrzo postane svesna neprincipijelne politike Slobodana Miloševića prema Srbima preko Drine, shvatiće da nema kud.

Ono što je Slobodan Milošević uspeo da nametne RSK nije, međutim, moglo da prode u Republici Srpskoj. Autoritet dr Radovana Karadžića i njegove Srpske demokratske stranke bio je nesavladiv za oficijelnu vlast u matici Srbiji. Vlast u Republici Srpskoj blagovremeno je uočila odstupanja Slobodana Miloševića od obečanja koja je ranije davao. Otpor samovlašču Beograda bio je organizovan i jak pa je Miloševič taktizirao, u strahu da Srbi u Srbiji ne spoznaju njegovo vrdanje, koje je privremeno ugrađivao u "osnove srpske politike". Otuda se on i odlučuje za blokadu na Drini, zatim uvodi režim sankcija gori od svih onih koje su dotad vodene prema SRJ od sveta. Pokušava i da smenjuje vlast, ali Republika Srpska je bila u znatno drugačijoj poziciji nego RS Krajina. Zato Milošević stvara razdor između državnog i vojnog rukovodstva RS. U takvim okolnostima ni druga

Bez prave pouke iz vukovarskog iskustva JNA

strana ne sedi skrštenih ruku pa dolazi do optužbi i učestalih kontakata izmedu Pala i Knina. Ipak, Knin samo prećutno osuđuje blokadu na Drini, iako ga Pale uveravaju da će ga vlasti u Srbiji i SRJ - izdati. Tako podvojeni i razjedinjeni, Srbi će čvrsto koračati ka tragediji.

2.

One političke snage koje su rušile i razbijale Jugoslaviju, očigledno će još neko vreme biti na sceni. Pre iznuđenog "mirotvorstva", isti Ijudi bili su predvodnici nacionalnih stada i podstrekači krvavih ratova. Iz oružanih sukoba sa desetinama hiljada žrtava, takve politike i političari izašli su kao "pobednici". Onda su licemerno i ponaosob dali "presudan" doprinos potpisivanju Dejtonskog sporazuma. Za ogromne ljudske i materijalne žrtve na svakom domaćem terenu kriva je "ona druga strana". "Čačkanja" o krivcima su nepoželjna a istina o odgovornosti ne sme da zakorači u domaču javnost. Posebno je delikatno pitanje da li se u istu ravan mogu staviti "pobedničke" vlasti u svim novostvorenim državama bivše Jugoslavije, sa svojim ključnim ljudima. Krivci su i među predvodnicima novog svetskog poretka, zatim brojni strani faktori, među kojima su Evropska zajednica, Savet bezbednosti. Znaju se i države koje je ogoljeni interes motivisao da potpomognu razgradnju i razbijanje SFRJ.

Kako su se razne politike borile za "mirno" rešenje krize na prostorima bivše Jugoslavije najbolje se može prosuđivati iz "igara" koje su vođene sa Srbima. Na makro planu, borba je vođena protiv Srba kao većinskog naroda u SFRJ, a na mikro planu, na udaru su se našli Srbi iz Hrvatske i Srbi u Bosni i Hercegovini. Scenario je podrazumevao takvu politiku koja će, po svaku cenu, onemogućavati jedinstven nastup Srba u borbi za svoje nacionalne interese. Trebalo je zato suprotstaviti Srbe jedne drugima. Dok se oni međusobno budu gložili i razračunavali, scenaristi će neizostavno pomagati one čija će politika voditi Srbe u nepovrat.

Politika Franje Tuđmana imala je za cilj da pretnjama i silom primora Srbe u Hrvatskoj da se postave neprijateljski prema Srbima u Srbiji. Zato je od njih traženo i da prihvate i trpe ustaštvo. Nikoga nije brinulo što to Srbi, kao narod, nisu mogli prihvatiti. Neprihvatanje je uzimano kao povod za progon Srba iz Hrvatske. Nastupajuči po preciznom scenariju i uz asistenciju stranih pomagača, Hrvatska je mobilisala svoju i svetsku javnost za podršku svojim separatističkim zahtevima, optužujuči Srbe. Srbi su, maltene, proglašeni za krivce svih nedača Evrope. U prvi plan je isticana tobože srpska "krivica" za izbijanje Prvog svetskog rata. Na to je onda kalemljen "velikosrpski hegemonizam", tobožnje tlačenje Hrvata i drugih nesrpskih naroda u prvoj i drugoj Jugoslaviji. Oprobani mehanizam pritisaka i progona Srba u Hrvatskoj je počeo da daje rezultate. Pred kraj 1990. godine, Srbi će u Hrvatskoj biti "izjureni" i iz Ustava te republike. Teška neizvesnost počela je da pritiska svakog Srbina u Hrvatskoj. Sečanje na ustaška zverstva i pokolje u periodu od 1941-1945. godine oživela su preko noči.

Hrvatska demokratska zajednica i njen čelnik Franjo Tuđman, ujedno i predvodnik Hrvatske, neskriveno žele da što više Srba krene u Srbiju sa svojih vekovnih ognjišta, kako bi njegov ustaški pokret manje ubijao. Nasuprot tome, politika "krnjeg" Predsedništva SFRj, i Slobodana Miloševiča, želeli su da otežaju poziciju hrvatskog separatizma stvaranjem uslova da se rušenje jugoslovenske države dočeka sa "Svim Srbima u jednoj državi". U ostvarenje takvog cilja "krnjeg" Predsedništva SFRJ i Slobodana Miloševiča nije se htelo ići obrazovanjem srpske vojske, već upotrebom Jugoslovenske narodne armije kao zajedničke vojske države koja je bila u rušenju. Radi pomoči Jugoslovenskoj narodnoj armiji, trebalo je pobuniti Srbe na prostorima Hrvatske prvenstveno tamo gde čine večinsko stanovništvo. Zato i sledi poziv na pobunu i podršku jedinicama JNA. Tako su Srbi u Hrvatskoj i dovedeni u poziciju da nemaju nikakvog izbora. Primorani su da ustaju u odbranu golih života, verujući da će ih JNA zaštititi na njihovim vekovnim ognjištima. Garanciju vide u Srbima iz Srbije i u rečima Slobodana Miloševića. A kad se jednom uzmu puške u ruke, više se nema kud. Dok Srbi u Hrvatskoj, uz orgomne ljudske i materijalne žrtve, čuvaju svoja vekovna ognjišta, "krnje" Predsedništvo SFRJ i Slobodan Milošević, suočeni sa mogućim kaznenim potezima sveta vuku i takve poteze kojima se Srbi na oslobođenim teritorijama Hrvatske pretvaraju u narod za potkusurivanje. Uostalom, o njihovoj sudbini se odlučuje u Beogradu, Zagrebu, Briselu, Zenevi, Njujorku. Oni se ništa ne pitaju. Za njih su rezervisana "obečanja", "objašnjenja", "garancije". Zato Franjo Tudman "pobunu" Srba koristi da jednom zauvek protera "nepočudne elemente" iz Hrvatske. Slobodan Milošević, koristi Srbe u Hrvatskoj kao sredstvo da se sa što manje posledica izvuče iz "kaše" koju je i sam zakuvavao. Pritom prećutkuje autorstvo nad politikom koja je Srbe digla na ustanak, da bi "svi živeli u jednoj državi".

Prvi ali presudan korak za izdaju Srba u Krajini učinjen je pozivanjem Ujedinjenih nacija da se, posredstvom mirovnih snaga, uključe u rešavanje jugoslovenske krize.

VENSOV PLAN
PRESUDNA PREVARA

Pravu istinu o tzv. Vensovom planu šira javnost, posebno gradani Srbije i Crne Gore, kao i Srbi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, ni do današnjeg dana ne znaju. U vreme usvajanja te mirovne operacije Ujedinjenih nacija u Jugoslaviji, čak su i njene glavne odrednice skrivane od javnosti.

U suštini, Vensov plan je predstavljao modus za razoružanje "pobunjenih" Srba u Hrvatskoj i njihovu integraciju u Tudmanovu državu u svojstvu gradana drugog reda. Ključni preduslov za takve ciljeve je bio da se Jugoslovenska narodna armija udalji sa prostora Hrvatske. Zatim da se isključi bilo kakav uticaj tadašnje SFRJ, a posebno Srbije i Crne Gore na tok događaja koji će uslediti u odnosima Tuđmanove države i Srba - žitelja na teritorijama Republike Hrvatske. Za takav plan se mimo svakih očekivanja, i sasvim izvanredno, založilo i "krnje" Predsedništvo SFRJ, uključujuči Slobodana Miloševiča i Momira Bulatoviča. Njihov odnos prema Vensovom planu, uključujuči sve posledice po sudbinu Srba iz Hrvatske, bio je njihov prvi nevoljni korak "mirotvoraca". Svoje premetanje u "mirotvorce", od tog časa pa nadalje, dokazivaće na štetu unesrećenog srpskog naroda kad god su bili pod žestokim stranim pritiscima. Uz "štap" je, naravno, išla i "sargarepa". Zato su dvojako nagrađivani (!). Prvo im je garantovano da Srbija i Crna Gora neće biti bombardovane, zatim da je Kosovo isključivo unutrašnji problem Srbije i Savezne Republike Jugoslavije što će reći da se Zapad (navodno) neće mešati u taj zapušteni i teško rešiv problem. A kao drugo, proglašavani su za najvažnije i nezaobilazne borce za mir na prostorima bivše Jugoslavije. Ta "nezaobilaznost" se prvenstveno odnosila na Slobodana Miloševiča.

1.

Iz više razloga neophodno je ukazati na osnovne okvire te mirovne operacije Ujedinjenih nacija u Jugoslaviji. Plan te operacije je napravljen krajem 1991. godine, kao privremeni dogovor, sa ciljem da se stvore uslovi za mir i bezbednost. Mir i bezbednost bi zatim trebalo da budu neophodan uslov za pregovore o sveobuhvatnom rešenju jugoslovenske krize. I na kraju ta operacija nije trebalo da prejudicira ishod pregovora koji će uslediti.

Mirovnu operaciju organizuje Savet bezbednosti po preporukama generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. Operacija podrazumeva i obezbeduje aktivnu ulogu svih angažovanih strana u sukobu, što znači i Jugoslovenske narodne armije, i SFRJ. Snage Organizacije Ujedinjenih nacija čini

Početak uzmicanja - Sajrus Vens i Slobodan Milošević

vojno policijsko osoblje koje dobrovoljno daju države uključene u mirovnu operaciju. Predviđeno je da svi pripadnici mirovne operacije budu pod operativnom komandom generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. To znači da pripadnici mirovne operacije ne mogu primati operativna naređenja od (svojih) nacionalnih vlasti. Usvojeni koncept predviđao je da se posmatračka vojska i policija Ujedinjenih nacija postavi u određenim oblastima u Hrvatskoj. Te oblasti su označene kao "zaštićene oblasti Ujedinjenih nacija".

Bitnu odrednicu te mirovne operacije činila je i odredba o poziciji i ulozi JNA. Tek pošto trupe Ujedinjenih nacija preuzmu kompletnu odgovornost u zaposednutoj zoni, sve snage JNA, razmeštene u tom području treba da se premeste izvan Hrvatske. Planom operacije je izričito predviđeno da se iz navedenih zona povuku sve jedinice i pripadnici Hrvatske nacionalne garde, kao i sve jedinice Teritorijalne odbrane (TO) i osobe koje ne žive u tim zaštićenim oblastima Ujedinjenih nacija. U skladu sa tim, sve jedinice TO i osoblje koje bazira u zaštičenim oblastima trebalo je raspustiti i demobilisati.

Raspuštanje je podrazumevalo privremeno rasformiranje komandnih struktura jedinica. Demobilizacija je podrazumevala da pripadnici Teritorijalne odbrane i dobrovoljci prestanu da nose uniforme ili oružje, mada bi i dalje mogli biti plačani od strane lokalnih vlasti. Predviđeno je da se sve paravojne i neregularne ili dobrovoljačke jedinice ili pojedinci povuku iz zaštićenih zona ili raspuste i demobilišu. Srbi u Republici Srpskoj Krajini imali bi samo lokalne policijske snage.

Plan mirovne operacije usvojen je na bazi dogovora u Ženevi 23. novembra 1991. godine, i predviđao je bezuslovan prekid vatre. Potpisao ga je i Slobodan Miloševic, kao predsednik Srbije, ali i general Veljko Kadijevic, kao predstavnik JNA. Planom je predviđeno da se Srbi u Repubici Srpskoj Krajini razoružaju, što je trebalo da posluži kao garancija da nece narušavati dogovoreni bezuslovni prekid vatre. Njihovu bezbednost od napada hrvatskih paravojski garantovale su Ujedinjene nacije i Jugoslovenska narodna armija, odnosno "krnje" Predsedništvo SFRJ, koje je i poslalo poziv Savetu bezbednosti za upučivanje mirovnih snaga na prostore Jugoslavije. Rukovodstvo Srba u Krajini i narod, najviše su verovali u garanciju Slobodana Miloševiča, kao potpisnika dogovora o bezuslovnom prekidu vatre.

Po usvajanju plana mirovne operacije, i na bazi tog plana, 2. januara 1992. godine u Sarajevu će biti potpisan ugovor o bezuslovnom prekidu vatre na prostorima Hrvatske. Ugovor su potpisale tri strane: u ime Hrvata - ministar odbrane Gojko Šušak, u ime međunarodne zajednice - kao pokrovitelj Sajrus R. Vens, a u ime SFRJ i JNA - general Andrija Rašeta. Po ovom ugovoru, prava Srba na oslobođenim prostorima Hrvatske garantovali su "krnje" Predsedništvo SFRJ i JNA. Ugovor se, nažalost, nije bavio problemima do kojih bi moglo doći već slućenim nestankom SFRJ i njene JNA. Činjenica je takođe da u ugovor nisu ugrađene nikakve obaveze Srbije i Crne Gore. Nema ničeg ni o eventualnim obavezama nove Jugoslavije koju bi obrazovale Srbija i Crna Gora. Previd ili katastrofična odstupnica, pitanje je koje bi tek trebalo izučiti.

2.

Kako se približavalo vreme dolaska vojnih i policijskih snaga Ujedinjenih nacija, rukovodstvu Republike Srpske Krajine bilo je jasno da se situacija na prostorima Jugoslavije drastično menja u odnosu na vreme kada je usvojen Vensov plan. Ključna promena bila je u činjenici da je Hrvatska, u meduvremenu postala međunarodno priznata država i članica Ujedinjenih nacija. Pored toga, naslučivala se i sudbina ostatka SFRJ i JNA. Zbog tih novonastalih okolnosti po oceni vlasti Republike Srpske Krajine, trebalo je Vensov plan pre primene dopuniti određenim novim garancijama iza kojih bi trebalo da stoje, pre svega, Srbija i Crna Gora. Pokušaj dogovora sa "krnjim" Predsedništvom SFRJ i Slobodanom Miloševičem nije dao rezultate. Na delu je bilo očigledno uzmicanje od rizičnih obaveza.

Predsedništvo SFRJ zakazuje raspravu o "Aktuelnom pitanju vezanom za angažovanje mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u Jugoslaviji", koja je odražana 31. januara i 1. i 2. februara 1992. godine. Na sednici je bilo dvadeset sedam učesnika (članovi Predsedništva i najviši funkcioneri federacije, kao i funkcioneri republika Srbije i Cme Gore, predstavnici Bosne i Hercegovine koji su još sarađivali sa Predsedništvom i predstavnicima srpskih krajina). Bilo je više nego zapaženo odsustvo Slobodana Miloševića.

Potpredsednik Predsedništva SFRJ Branko Kostic je neprisustvovanje Miloševica obrazložio izjavom da ce "Miloševic dva dana, iz zdravstvenih razloga, biti van radnih aktivnosti". Za Momira Bulatovica predsednika Predsedništva Crne Gore rečeno je da odsustvuje zbog gripa. Ključni 'mirotvorci' i garanti naprasno su se razboleli, samo na dan-dva, kada je trebalo usaglasiti razlike u stavovima po pitanjima dolaska mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u Jugoslaviju. A razlike su bile velike i - nepremostive. Beogradski koncept sa elementima odstupnice nije prihvatalo rukovodstvo Republike Srpske Krajine. U javnosti je večbilo poznato neslaganje između predsednika Srbije i predsednika Republike Srpske Krajine po pitanjima angažovanja mirovnih snaga. Zato sednici Predsedništva SFRJ i ne prisustvuju Slobodan Miloševič i Momir Bulatovič, uz saopštenje da su "bolesni". Nesporno je, međutim, da su oni bili učesnici svih pregovora sa međunarodnim faktorima, uključujući i dogovor o dovođenju mirovnih snaga u Jugoslaviju. Pošto su, praktično, Milošević i Bulatović sve odlučili, zadatak Predsedništva SFRJ i vojnog vrha bio je da "slome" i primoraju Milana Babića da prihvati dogovoreno ili da se povuče sa dužnosti predsednika Republike Srpske Krajine.

Tok daljih pregovora sa međunarodnim faktorima odvijao se na relaciji Srbija i Crna Gora na jednoj strani i Hrvatska na drugoj. Sa nivoa federacije u pregovorima je učestvovao vojni vrh, koji je na neuobičajen način predstavljao Predsedništvo SFRJ. Iz pregovora su bili isključeni predstavnici Republike Srpske Krajine i svi ostali faktori federacije. Srbija, Crna Gora i JNA istupile su jedinstveno, po unapred usaglašenim stavovima. Suština problema bila je u činjenici što je Hrvatska sada kao država, iznenada i za Srbe neočekivano priznata u avnojevskim granicama. Dobila je time pravo da srpsko pitanje rešava tako što će sve učiniti da bi nestala RSK. Srbi su, opet došli u istu poziciju u kakvoj su bili kada su se pobunili protiv hrvatskog ustaški orijentisanog rukovodstva. Drugi krupan problem predstavljao je nepriznati status SFRJ. Time je i sudbina JNA bila zapečačena i paralisana u slučaju nepovoljog razvoja događaja između Hrvatske i RSK.

Rukovodstvo RSK je s pravom tražilo da se pre dolaska mirovnih snaga preciziraju nejasnoće iz Vensovog plana, odnosno da se preduprede posledice do kojih bi moglo doći zbog priznavanja Hrvatske i očekivanog nestanka SFRJ. Na sva argumentovana upozorenja predsednika RSK Milana Babića, odgovarano je pretnjama i objašnjenjima koja su bila proizvoljna i netačna. Branko Kostić i Borisav Jović istupali su na takav način u ime Predsedništva SFRJ, Srbije i Crne Gore, a u ime JNA general Blagoje Adžić. Da baš ne kažu kako s tim neće više ništa da imaju kao bitan argument navodili su da u Republici Srpskoj Krajini postoji izabrana vlast, i da se ona mora respektovati, prećutkujući činjenicu da je u međunarodnim okvirima niko nije priznavao. Kostić i Jović su samo ponavljali istu priču: da Predsedništvo i SFR Jugoslavija garantuju da RSK neće biti izgirana i da se plan

Režim iz Beograda potiskivao je Milana Babic'a, a favorizovao Milana Martića

ne mora korigovati. A što već sutra neće biti tog predsedništva ni SFRJ, oni nisu hteli da "gataju u pasulj". Nažalost, vreme će ubrzo pokazati da su strahovanja rukovodstva RSK bila sasvim osnovana. Samo posle nekoliko meseci nestaće SFRJ i ugasiće se JNA. Tako će nestati i glavni garanti bezbednosti RSK. Novostvorena država SRJ u svom Ustavu neće otvoriti baš nikakve mogućnosti da štiti srpski narod u RSK (i van Srbije i Crne Gore).

U suštini, "krnje" Predsedništvo SFRJ, vojni vrh i predsednici Srbije i Crne Gore samo su se neodgovorno i nedolično ponašali, jer su počeli da uzmiču od sopstvene politike, suočeni sa velikim rizicima. Znali su dobro da se nestankom JNA i SFRJ gase sve formalne garancije prema Srbima u RSK što im je za početak bilo dovoljno. Oni, tobože, sasvim iskreno i pouzdano veruju da će Ujedinjene nacije uraditi ono što eventualno neće moći JNA i SFRJ. Otuda je poraz (!) Milana Babića samo značio nedvosmislenu najavu da je srpski narod u RSK pušten niz vodu od strane Predsedništva SFRJ, JNA i rukovodstva Srbije i Crne Gore. Oni koji su pozvali i digli srpski narod na ustanak, shvatili su da to pred svetom neće proći. Takav način izvlačenja iz vatre koju su sami potpalili, nezavisno od sudbine naroda u RSK, ostavljao im je priliku i mogućnost da još manevrišu na "domaćem" terenu. Stvaranje treće Jugoslavije sa onima koji žele da žive u njoj, uključujući i RSK, sada je podrazumevalo da se mora ući u rat i voditi ga do konačne pobede. Cenu te avanture morali su platiti svi prekodrinski Srbi, jer Srbija i Crna Gora nisu htele u rat na direktan način. Da se to javno priznalo i da se tragalo za rešenjem koje bi Srbima u Flrvatskoj obezbedilo minimum sigurnosti, srpska nesreća bi bila znatno manja. Ali, zvanična politika SRJ, Srbije i Crne Gore nije ni tada ni svih ovih godina imala snage da prizna promašaje prema Srbima na prostorima Hrvatske i

Bosne i Hercegovine. Otuda je, u strahu od odgovornosti, izostalo i suočavanje sa posledicama. To važi i za vojni vrh, koji je zastupao iste stavove kao Predsedništvo SFRJ i predsednici Srbije i Crne Gore. Cinična je i tadašnja tvrdnja vojnog vrha da je JNA "mirnim putem" sprečila genocid nad Srbima i da je onemogučila građanski rat, a on je praktično trajao več godinu dana. Jednu naopaku politiku ubrzano je privodio kraju general Blagoje Adžič, kao načelnik Generalštaba oružanih snaga i vršilac dužnosti ministra odbrane SFRJ, a o potonjim porazima moraju se izreči još adekvatnije ocene.

Slobodan Miloševič nije dopuštao ni trunku sumnje u ispravnost "zacrtane" politike, niti u svoju "nepogrešivost". Zbog toga je morao imati svoje ljude i na ključnim dužnostima u vlasti Republike Srpske Krajine. Zato će Milan Babič preko noči ostati samo predsednik stranke na vlasti, a ne i predsednik Republike. Postavljaju se, diktatom iz Beograda, isključivo Miloševičevi ljudi - Milan Martič, kao predsednik RSK i Borisav Mikelič za premijera. Pritom će Miloševič i zavaditi Srbe u Republici Srpskoj Krajini. Jedni će voditi politiku svoga idola Miloševiča, a ostali Srbi biče saterani u mišju rupu i tretirani kao ljudi koji nisu za mirno rešenje problema. Miloševičevci su mahali time da je sada Vojska Jugoslavije preuzela, tobože automatski, obaveze JNA prema Srbima u Krajini i da matica, majka Srbija, neče ni po koju cenu dozvoliti rat Hrvatske protiv Srba u Krajini. Njima su bila dovoljna "uveravanja iz Beograda" i konkretne privilegije poklonjene im vlasti. Za Srbiju koja nije u ratu, imao je ko ratovati.

3.

U Republici Srpskoj Krajini, u maju i junu 1992. godine, sve se odvijalo po zahtevima Vensovog plana i preporukama Slobodana Miloševiča. Rasformiranjem JNA, odnosno njenim transformisanjem u Vojsku Jugoslavije, i povlačenjem na teritoriju Srbije i Crne Gore, Krajina je praktično ostala bez vojske. Jedinice teritorijalne odbrane odbrojavale su dane do predaje naoružanja u skladu sa zahtevima Vensovog plana. Čekalo se samo da se na liniji dodira sa Hrvatskom vojskom razmeste mirovne snage Ujedinjenih nacija (Unprofor).

Bilo je predviđeno da se razdvajanje izvrši između 22. i 25. juna, i pripreme su bile u toku. Vojni obveznici iz Republike Srpske Krajine, kao i većina građana, povlačenje JNA su shvatili kao izdaju i osečali su se prevarenim. Počela su bekstva prema Srbiji, ponajviše mladiča u najboljim godinama, a Krajina je ostajala "na cedilu". Sve iluzije su pale u vodu kada je JNA, uskoro bez reči objašnjenja, preko Bosne otišla u Srbiji. U tako teškoj situaciji po Srbe, predstavnici međunarodne zajednice ponašali su se kao da su imali mandat da rade samo za hrvatsku stranu. Kao da su se trudili da ništa ne vide. Na provociranje ustaške vojske gledali su blagonaklono i sa neskrivenim razumevanjem. Na proteste Srba uglavnom su čutali. Hrvatska kao da je, a verovatno i jeste, dobila mig da krši preuzete obaveze

iz Vensovog plana. Njena oružana sila radila je šta je htela i neprekidno je optuživala "pobunjene" Srbe.

Nije prošlo ni mesec dana od povlačenja JNA iz Krajine a Hrvatska vojska je 21. juna 1992. godine krenula u napad na Miljevački plato. U opštem metežu koji je vladao u Krajini, napad su lako izveli. Učinili su to pre nego što su snage Unprofora zaposele liniju razdvajanja između Srba i Hrvata. Kasnije će se saznati da je agresija Hrvatske vojske na Miljevački plato

Bilo je sve očiglednije da Krajišnici ostaju sami
Improvizovani prelaz Save kod Stare Gradiške

pripremana u dužem vremenskom periodu. Bilo je predviđeno da se izvede odmah po odstupanju JNA, a pre izvršenog razdvajanja. Agresijom na Miljevački plato Hrvatska je želela da postigne više ciljeva. U prvom - da se hrvatskom narodu pokaže kako potpisivanje Vensovog plana ne znači bilo kakvo odricanje za Hrvatsku. Zatim Unproforu i Evropskoj zajednici stavlja se na znanje da Hrvatska neče uvažavati ništa što nije njen interes. Tom vojnom akcijom Hrvatska je ujedno testirala i Savet bezbednosti - kako će se ponašati ako Hrvati agresijom "uzimaju" ono što ne mogu dobiti pregovorima. Naposletku, bila je to i provera kako će reagovati Vojska Jugoslavije i Slobodan Miloševič.

Agresija je počela 21. juna 1992. godine u 4.30 časova. Prethodnog dana, medu gradane hrvatske nacionalnosti u selima na Miljevačkom platou, ubačeno je ljudstvo jednog bataljona vojnih i civilnih policajaca. Do početka napada, prikupili su mnoge podatke od značaja za predstoječu agresiju. Posle ponoči, to isto ljudstvo je zaposelo važnije objekte na pravcu napada. Zatim su nastupile 113. i 142. brigada Hrvatske vojske na pravcu Šibenik - Drniš - Kistanje. Došlo je do jednovremenog udara po snagama

srpske teritorijalne odbrane u selima Ključ, Kaočine, Krinovci, Širitovci i Bričtari. Do 11 časova Hrvati su ovladali prostorom oko 40 kvadratnih kilometara, posle čega je prekinut napad. Jedinice srpske teritorijalne odbrane i građani srpske nacionalnosti na Miljevačkom platou pretrpeli su velike gubitke.

Podaci o poginulim, zarobljenim i nestalim Srbima dugo su prikrivani. Više od godinu dana trajalo je utvrdivanje pravog stanja. U toku kratkotrajne agresije ustaška vojska je čak i streljala, po kratkom postupku. Ubijani su svi koji nisu uspeli da pobegnu. Hrvatska je zvanično tvrdila da je u selima koja su njihovi vojnici "oslobodili" nađeno 50 poginulih Srba i da ih u zarobljeništvu ima 143. Srpska strana je tvrdila da je u borbama za Miljevački plato izgubila 123 vojnika. Kasnijim prikupljanjem podataka, utvrđeno je da je u borbama za Miljevački plato poginulo 90 Srba a identifikovano ih je samo 50.

Reakcija srpske strane na agresiju i okupiranje bila je spora i neefikasna. Objavljena mobilizacija za oslobađanje okupiranog Miljevačkog platoa samo delimično je uspela. Nekoliko naređenja o protivudaru ostala su mrtvo slovo na papiru pa su Srbi morali da prihvate primirje i da se zadovolje samo odlukom Saveta bezbednosti o osudi Hrvatske. Tako je agresija na Miljevački plato samo pokazala i najočiglednije razotkrila bezvrednost Vensovog plana kad su u pitanju Srbi u Krajini. Razočaranje je bilo utoliko veče što Vojska Jugoslavije i Slobodan Miloševič nisu ni prstom mrdnuli da pomognu Krajini i Krajišnicima. Miljevački plato postače i simbolična i stvarna potvrda laži i obečanja, kako međunarodne zajednice i Hrvatske s jedne strane, tako i srpskih zastupnika s desne obale Drine.

LUTANJA U STVARANJU I RAZVOJU VOJSKE

Početak stvaranja sopstvene vojne organizacije srpskog naroda u Samostalnoj Autonomnoj Oblasti Krajini, kao rezultat samoorganizovanja, iznuden je ponašanjem Jugoslovenske narodne armije, posebno posle njenog nerazumnog povlačenja sa teritorije Slovenije. Pasivnost jedinica JNA prema pobuni u Hrvatskoj i svođenje njene uloge na razdvajanje Srba i Hrvata, pokopalo je poverenje koje je ona uživala kod Srba u Krajini. Na prostorima Krajine bio je lociran 9. korpus JNA, koji je predstavljao močan sastav, sa velikim mogučnostima. Akcije koje je u početku preduzimao bile su uspešne, ali je bilo očigledno da se potom sve više pasivizira.

Predviđajuči neizbežno rušenje SFRJ, i naziruči kakav če biti položaj JNA posle toga, medu trezvenijim Srbima u Krajini odlučeno je da se pristupi obrazovanju sopstvene vojske u Krajini. Osnov za obrazovanje činila je več postoječa Teritorijalna odbrana u Severnoj Dalmaciji, Lici, Kordunu, Baniji, Zapadnoj Slavoniji, Istočnoj Slavoniji sa Zapadnim Sremom i Baranjom. Njeno pretvaranje u novu vojnu organizaciju Teritorijalne odbrane Krajine odvijalo se tokom cele 1991. godine. Nažalost postojale su velike razlike u prilazu tom sudbonosnom pitanju kao i sasvim nejedinstven stav prema raznim "vojskama" koje su u Krajini delovale uporedo sa jedinicama JNA.

O stanju koje je vladalo u Krajini 1991. godine može se pouzdano suditi po sadržaju informacije s početka septembra 1991. godine. Ekipa koja je sastavila informaciju obišla je sve prostore Krajine i konsultovala najvažnije faktore u autonomnoj oblasti. Zatečeno stanje ima sledeče karakteristike:

- Samostalna Autonomna Oblast Krajina funkcioniše kao celina i raspolaže sa milicijom i Teritorijalnom odbranom. Milicija je dobro naoružana i upotrebljava se za obezbeđenje granica prema Hrvatskoj. Teritorijalna odbrana je masovnija organizacija, uspostavljena je po opštinskim štabovima, sa postojanjem jednog broja regionalnih štabova TO. Postoje odredi, bataljoni, samostalne čete, vodovi i odefjenja Teritorijalne odbrane.

- Opšteprihvačen je stav da vojska koja se obrazuje u SAO Krajini mora biti državna i bez ideoloških simbola;

- Milicija ima 1.200 aktivnih milicionera (bez ličnog dohotka), 1.200 rezervnih i 500 milicionera za posebne namene, od čega je 100 elitno obučeno. Nedostaju im uniforme, sredstva veze i terenska motorna vozila;

- Prisutan je politički razdor u organima vlasti a delimično i u vojsci;
- Srpska demokratska stranka je nosilac svih ključnih aktivnosti na prostoru Krajine, a preko Milana Babiča je u vezi sa Socijalističkom partijom Srbije;
- Istaknuti srpski lider Jovan Raškovič, iz Srpske demokratske stranke Hrvatske, vidi perspektivu i budučnost Srba u SAO Krajini samo u sastavu hrvatske države;
- U nekim regionima Krajine ispoljava se i delovanje Saveza komunista - Pokreta za Jugoslaviju;
- U Krajini se oseča uticaj i Vojislava Sešelja, ali je u opadanju;
- Srpska narodna stranka, koju vodi Milan Đukič, po svim naznakama, u suštini deluje izdajnički;
- Među srpskim strankama u Krajini isuviše je nejedinstva i isključivosti da se ne može ostvariti cilj rata ukoliko se ne usvoji zajednička platforma. Cilj oružane borbe svih Srba mora biti jedinstven, da se obezbedi razgraničenje Krajine sa Hrvatskom, jer nije moguč suživot sa Hrvatima;
- Sa moralnog i političkog aspekta ukupno stanje u SAO Krajini se pogoršava jer je samo oko 20 posto ljudi spremno da se bori, a deo boraca i vojnih obaveznika su več dezertirali u Srbiju, gde su dobili i zaposlenje;
- Neorganizovana je evakuacija žena i dece sa ugroženih područja, a njihov prihvat i zbrinjavanje nisu adekvatni;
- Odbačena je ideja da se jugoslovenstvo i jugoslovenska komponenta JNA, beskompromisno "proteraju iz Krajine";
- Oružanom borbom u Dalmaciji rukovodi Milan Martič, koji se trudi da pokaže vanstranačko ponašanje, dok na ostalim prostorima SAO Krajine borbama rukovode nasleđene strukture - saveti za narodnu odbranu opština, uz pomoč predstavnika JNA i uz učešče milicije;
- Prioriteti date borbe sažeti su u sledečem: (a) definisati politički cilj borbe; (b) odrediti granice koje treba posesti; (c) očistiti teren, posebno Kostajnicu, Topusko, Petrinju, Gospič, Otočac i Slunj; (d) izbiti na liniju Sisak - Karlovac - Ogulin - Gospič i potom stupiti u pregovore.

1.

Upečatljivu sliku stanja na teritoriji SAO Krajine u septembru i oktobru 1991. godine, daju i sledeči izveštaji komandanata Prve partizanske brigade JNA, pukovnika Petra Trboviča, za period od 19. septembra do 11. oktobra 1991. godine. On u izveštaju upučenom načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ, generalu Blagoju Adžiču, pored ostalog piše: "U zoni borbenih dejstava Prve partizanske brigade ima 5 "vojski": (1) jedinica JNA, (2) jedinica TO; (3) neke mesne straže koje čuvaju "ognjišta" ali nikome nisu potčinjene; (4) četnici - gardisti i (5) milicija SAO Krajine. Nemoguče je objediniti borbena dejstva jer u zoni vlada organizacijski haos, neposlušnost i samovolja..."

Pukovnik Trbovič zatim ukazuje i na sledeča zbivanja na prostorima od-
govornosti njegove brigade: "(1) Prisutno je vidno nepoverenje u starešine

od strane vojnih obaveznika. To se prevazilazi time što se starešine stavljaju u prve linije kada se kreče u napad. Prvo ide komandant brigade, pa komandanti bataljona, zatim slede komandanti četa, pa onda vojni obveznici.

(2) Kod ljudstva u brigadi vlada veliki strah od miniranog zemljišta, snajperske vatre i mina ispaljenih iz minobacača.

(3) Čete i bataljoni po posedanju položaja samovoljno i skupno napuštaju rejone i rasturaju se u manjim grupama po celoj teritoriji Like. Za navedeno ponašanje dovoljno je da neprijatelj opali nekoliko mina. Povlačenje bez odobrenja vrši se na više kilometara unazad.

(4) Izviđačko-obaveštajna delatnost ne funkcioniše. Niko ne prihvata zadatak da krene u izviđanje. Odbija se ulazak u sastav patrola, odlazak u zasede. Za pokret jedinica postavlja se uslov da se izvrši maksimalna vatrena i artiljerijska priprema.

(5) Borbena dejstva se ne izvode noću jer to vojnici odbijaju.

(6) Medu pripadnicima brigada vlada nezadovoljstvo što nisu mobilisani i oni koji su pobegli u Srbiju kao i sinovi rukovodilaca u SAO Krajini. Posebno nezadovoljstvo se iskazuje na pojave potplačivanja i korupcije (za 200 do 500 maraka ne uručuju se pozivi vojnim obaveznicima)..."

Stvaranjem i izgradnjom Srpske vojske Krajine trebalo je eliminisati sve te nesporne negativnosti i učvrstiti poverenje u starešinski sastav. Bilo je više nego neophodno da se energično zaustave bekstva sa položaja koja bi u svakoj vojsci na svetu "koštala glave". I najzad, moralo se znati i reči javno da je stvaranje Srpske vojske Krajine bez sinova rukovodilaca, uticajnijih i viđenijih ljudi Krajine, i bez ogromnog broja vojnih obaveznika izbeglih iz Krajine u Srbiju, unapred osuđeno na propast. Nažalost, navodi iz izveštaja pukovnika Petra Trbojeviča, kao i mnoge druge nesporne činjenice, nisu ozbiljno uzimane u obzir.

Ako je SAO Krajina - kasnije RSK - želela da osloncem na sopstvene mogučnosti rešava problem odnosa sa Hrvatskom, onda je morala imati i svoju vojnu organizaciju. A izgled, ustrojstvo i zadaci vojne organizacije morali su biti u skladu sa suštinom države koja se stvarala. Stvarala se, kako je najavljeno, srpska država, sa zadatkom da obezbedi opstanak srpskog naroda u Krajini na svojim vekovnim ognjištima. Takva država je, dakle, morala biti potreba i želja svih Srba koji u njoj žive. Vojska takve države nije smela biti čak ni slična JNA. Pogotovu se nije smela graditi ni kao "partizanska" ili "četnička", sa opterečenjima i nepomirljivostima iz Drugog svetskog rata. Karakteri i ciljevi nove države zahtevali su novu vojnu organizaciju, i adekvatnije oblike organizovanja.

U času povlačenja JNA sa teritorije SAO Krajine, na tim prostorima je ostala kompletna Teritorijalna odbrana, zatim su postojale jedinice milicije kao i veliki broj vojnih obaveznika koji su pripadali rezervnom sastavu bivše JNA, odnosno njenim ratnim jedinicima. Ostalo je i mnogo materijalno tehničkih sredstva, među kojima su bile skoro sve vrste naoružanja i vojne opreme. Pored toga, novoj vojnoj organizaciji stajala je na raspolaganju

i veoma razvijena infrastruktura - kasarne, magacini, poligoni, strelišta, radionice... To je bila izuzetno dobra osnova za stvaranje i razvoj nove vojne organizacije. Nažalost, nije postojao ni celovit, a pogotovu ne i jedinstven pristup tom sudbinskom pitanju. Uloga komandovanja svodila se na prikupljanje i sabiranje postoječeg, jer je izostalo celovito planiranje. Osnov za stvaranje Srpske vojske Krajine činila je teritorijalna odbrana opština koje su ušle u sastav SAO Krajine. Pristupilo se formiranju jedinica i štabova preformacijom postojece organizacije, te se tako malo šta menjalo u odnosu na zatečeno stanje.

U novembru 1991. godine, u SAO Krajini je osim jedinica JNA, kojima se komandovalo iz Beograda (Štab vrhovne komande OS SFRJ), postojala i Teritorijalna odbrana sa sledečim sastavom:

- Štab TO SAO Krajine sa prištapskim jedinicama (380 ljudi);
- Prvi zonski štab za Dalmaciju sa prištapskim jedinicama (180 ljudi);
- Opštinski štab TO Knin sa prištapskim jednicima (190 ljudi);
- Brigada TO Karin (1.428 ljudi);
- Brigada TO Bukovica (1.428 Ijudi);
- Opštinski štab TO Benkovac sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Benkovac (1.428 ijudi);
- Opštinski štab TO Obrovac s prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Odred TO Obrovac (428 ljudi);
- Drugi zonski štab za Liku sa prištapskim jedinicama (180 ljudi);
- Opštinski štab TO Korenica sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Korenica (1.428 ljudi);
- Odred TO Plaški (428 ljudi);
- Opštinski štab TO Gračac sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Gračac (1.428 ljudi);
- Opštinski štab TO Donji Lapac sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Odred TO Donji Lapac (428 ljudi);
- Prva brigada TO Sveti Rok (2.600 ljudi);
- Treči zonski štab za Kordun i Baniju s prištapskim jedinicama (180 ljudi);
- Opštinski štab TO Vojnič sa prištapskim jedinicama (190 Ijudi);
- Brigada TO Vojnič (1.428 ljudi);
- Opštinski štab TO Vrginmost sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Vrginmost (1.428 ljudi);
- Opštinski štab TO Glina sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Glina (1.428 ljudi);
- Opštinski štab TO Kostajnica sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Kostajnica (1.428 ljudi);
- Opštinski štab TO Dvor na Uni sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Dvor na Uni (1.428 Ijudi);
- Opštinski štab TO Petrinja sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Petrinja (1.428 ljudi);

- Opštinski štab TO Sisak sa prištapskim jedinicama (190 ljudi);
- Brigada TO Sisak (1.428 ljudi).

Iz prikaza se vidi i struktura Teritorijalne odbrane Krajine, a čine je: Štab TO SAO Krajine, tri zonska štaba TO (za Dalmaciju, Liku, Kordun i Baniju) sa prištapskim jedinicama, 13 opštinskih štabova sa prištapskim jedinicama, 13 brigada TO i 3 odreda TO. Brojno stanje Teritorijalne odbrane, po formaciji, iznosilo je 24.410 ljudi.

Štab Teritorijalne odbrane SAO Krajine obrazovan je 1. oktobra 1991. godine, odlukom generala Veljka Kadijeviča, saveznog sekretara za narodnu odbranu. Za komandanta štaba postavljen je general u penziji Ilija Đujič, a za načelnika štaba pukovnik Dušan Kasum. Datum formiranja Štaba TO može se uzeti kao dan stvaranja Srpske vojske Krajine. Ovako formirana Teritorijalna odbrana, predstavljala je vojsku srpskog naroda u Krajini. Zadatak joj je bio da zaštiti srpski narod u Krajini od hrvatske agresije. Njen sastav su činili vojni obaveznici srpske nacionalnosti koji su rođeni i živeli u Krajini i Srbi koji su se našli u Krajini kao izbeglice sa drugih teritorija Hrvatske. Da se Teritorijalna odbrana Krajine može poistovetiti sa Srpskom vojskom Krajine, potvrduje i činjenica da je organizacija Teritorijalne odbrane iz oktobra 1991. godine ostala skoro istovetna za sve vreme postojanja RSK. Promenama u nazivu i sa nekim pregrupisavanjima u navedenoj organizaciji nije se ništa bitno menjalo.

Ne sme se izgubiti iz vida i nesporna činjenica da je ta Teritorijalna odbrana obrazovana isključivo kao sprska vojska i od strane legalnih organa komandovanja oružanih snaga SFRJ. Zatim da je na teritoriji Krajine postojala uz prisustvo i delovanje jedinica JNA, pre svega 9. korpusa. Učešče i uticaj vlasti SAO Krajine u stvaranju ove vojske ogleda se, pre svega, kroz formalno davanje saglasnosti da se takva vojska stvori, uključujuči i kasnije zahteve za njenu upotrebu i dalji razvoj.

U 1992. godini nastaviče se transformacija Teritorijalne odbrane u Srpsku vojsku Krajine, pa če se tako Štab Teritorijalne odbrane SAO Krajine preimenovati u Glavni štab Teritorijalne odbrane RSK. Ustaliče se organizacija sa šest zonskih štabova Teritorijalne odbrane (Severna Dalmacija, Lika, Kordun, Banija, Zapadna Slavonija i Istočna Slavonija, Zapadni Srem i Baranja). Nova organizacija pokrivala je sve teritorije RSK koje je štitila JNA (Zapadna Slavonija i Istočna Slavonija, Zapadni Srem i Baranja).

Posebnu novinu u razvoju Srpske vojske Krajine predstavljače formiranje brigada posebnih jedinica milicije i njihovo stavljanje pod komandu zonskih štabova Teritorijalne odbrane. Formirano je 8 brigada posebnih jedinica milicije (Knin, Benkovac, Korenica, Vojnič, Petrinja, Okučani, Beli Manastir i Vukovar). Ostao je, nažalost, veliki i nepokriven međuprostor i nerešeno pitanje komandovanja tim linijskim brigadama u pripremi i izvođenju borbenih dejstava. Taj problem, na nesreču nije rešen za sve vreme postojanja RSK. Podrazumevalo se da brigadom milicije u borbi komanduju zonski štabovi, ali to se u praksi nije moglo realizovati.

Praktično komandovanje brigadama milicije vršilo je Ministarstvo unutrašnjih poslova RSK, koje je u svojoj strukturi imalo i upravu posebnih jedinica milicije. Ona je i bila stručni organ za komandovanje tim posebnim jedinicama.

U praksi je veoma često dolazilo do problema i u odnosima između komandi JNA i štabova Teritorijalne odbrane. Komande jedinica JNA, pri kraju 1991. godine, često su i bez konsultovanja uključivale, jedinice Teritorijalne odbrane u svoje sastave. To je izazivalo nezadovoljstvo i razna reagovanja. Na takav odnos JNA reagovao je i štab Teritorijalne odbrane Srpska Autonomna Oblast (SAO) Krajine, 18. novembra 1991. godine, tražeći od svih štabova TO da spreče preimenovanje teritorijalnih u jedinice JNA. Time se na najdirektniji način, sprečavao i odliv vojnih obaveznika.

Posle povlačenja JNA sa prostora Krajine i stupanjem na snagu Vensovog plana, dolazi do velikog zastoja u započetom procesu stvaranja Srpske vojske Krajine. Razmatra se i mogučnost da milicija predstavlja osnov vojne organizacije, za slučaj da mirovna operacija izneveri bezbednost Srba u Krajini. Tokom priprema da se TO Krajine transformiše u sastave Ministarstva unutrašnjih poslova, Hrvatska 21. juna 1991. godine kreće u iznenadni napad na Miljevački plato. Neuspeh u odbrani Miljevačkog platoa ukazao je na potrebu da Krajina ima sopstvenu vojnu organizaciju. Bilo je sasvim jasno da je nerealno očekivati da Unprofor zaštiti Srbe od hrvatske vojske.

U stvaranju Srpske vojske Krajine paralelno se angažuju Glavni štab Teritorijalne odbrane, Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Vlada RSK. Koordinaciju rada vrši predsednik Republike. Zbog propusta u koordinaciji dolazi do niza slabosti, pa, recimo, brigade posebnih jedinica dobijaju privilegovan položaj u odnosu na ostale sastave vojne organizacije. Tokom oktobra 1992. usvojena je odluka od bitnog značaja za dogradnju vojne organizacije, kojom se predviđalo:

a) da se Glavni štab Teritorijalne odbrane RSK preimenuje u Glavni štab Vojske RSK. To se čini radi jedinstvenog pristupa organizaciji i pripremi odbrane RSK. Pod komandu Vojske RSK stavljaju se i Uprava i sve brigade posebnih jedinica milicije, koje čine "A" ešalon odbrane RSK;

b) od Glavnog štaba Teritorijalne odbrane, Ministarstva odbrane i MUP zatraženo je da "internim" dogovorom preciziraju detalje oko stavljanja Uprave i brigada posebnih jedinica milicije pod komandu GŠ Vojske RSK;

c) usvojen je stav da se komandanti brigada posebnih jedinica milicije (PJM) postavljaju za načelnike zonskih štabova Teritorijalne odbrane (operativnih grupa ili korpusa ukoliko se budu obrazovali);

d) zatraženo je da se brigade PJM "očiste" od onih koji se nedolično ponašaju i da se stvore preduslovi da PJM budu nosioci reda i discipline i zavođenja državnosti na svim prostorima RSK;

e) postavlja se zadatak Ministarstvu odbrane i MUP da u saradnji sa GŠ Vojske RSK propišu kodeks ponašanja svih pripadnika Vojske;

f) od Glavnog štaba Teritorijalne odbrane, Ministarstva odbrane i MUP zatraženo je da formiraju zajedničku komisiju koja će analizirati ljudske i materijalne mogučnosti RSK i predložiti Skupštini veličinu i sastav Vojske RSK;

g) u cilju efikasnijeg i racionalnijeg funkcionisanja pozadinskog obezbedenja zatraženo je da se na nivou GS Vojske RSK formira jedinstveni pozadinski organ;

h) odlučeno je da se na nivou Glavnog štaba Teritorijalne odbrane izradi jedinstven materijalno-finansijski plan koji odobrava i realizuje Vlada RSK.

Ovu Odluku potpisali su 16. oktobra 1992. godine komandant Glavnog štaba Teritorijalne odbrane general-potpukovnik Milan Torbica, ministar odbrane pukovnik Stojan Španovič i ministar unutrašnjih poslova Milan Martič. Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine če na bazi zaključaka sa zajedničkog sastanka sa ministrima odbrane i MUP i predsednikom Vlade RSK 16. oktobra 1992. godine, doneti odluku o formiranju štabova i jedinica Srpske vojske Krajine.

Na osnovu te odluke, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine 27. novembra 1992. godine donosi naredenje o organizacijsko-formacijskim promenama Srpske vojske Krajine, kojim se postoječa organizacija Teritorijalne odbrane sa brigadama TO i brigadama milicije kao posebnim jedinicama, menja u novu vojnu organizaciju Srpske vojske Republike Srpske Krajine (SV RSK).

Promene počinju u vrhu organizacije time što se postoječi Glavni štab Teritorijalne odbrane RSK preformira i preimenuje u Glavni štab Srpske vojske Republike Srpske Krajine. Svi zonski štabovi Teritorijalne odbrane

Prerastanje TO u SVK - Na zadatku kod Kijeva

preformiraju se i preimenuju u komande korpusa. Zonski štabovi su preimenovani po sledećem:

- za Severnu Dalmaciju - u Komandu korpusa Severna Dalmacija;
- za Liku - u Komandu korpusa Lika;
- za Kordun - u Komandu Kordunskog korpusa;
- za Baniju - u Komandu Banijskog korpusa;
- za Zapadnu Slavoniju - u Komandu Zapadnoslavonskog korpusa i
- za Istočnu Slavoniju, Zapadni Srem i Baranju - u Komandu Vukovarskog korpusa.

Od šest zonskih štabova TO obrazovano je šest komandi korpusa, odnosno svaka zona teritorijalne odbrane sa svojim jedinicima poslužila je za obrazovanje po jednog korpusa Srpske vojske RSK. U sklopu promena i prelaska na tzv. korpusnu vojnu organizaciju, naređenjem komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine naloženo je formiranje novih sastava: jedne lake divizije, 4 brigade (po jedna laka i pešadijska i dve motorizovane); jednog odreda (Caprad) i četiri samostalna bataljona - diviziona. Najveći broj promena trebalo je izvršiti preformiranjem i preimenovanjem postojećih štabova, jedinica i drugih sastava. Tako je 18 brigada Teritorijalne odbrane preformirano u 17 brigada (15 pešadijskih i po jednu laku i motorizovanu). Od 4 odreda TO obrazovane su još 4 pešadijske brigade, a još dva odreda TO preimenovani su u dva samostalna odreda Srpske vojske Krajine. Jedan mešoviti artiljerijski puk TO i jedna mešovita artiljerijska baterija iz TO preimenovani su u artiljerijski puk i brigadu Srpske vojske Krajine. Sest pozadinskih baza TO preimenovane su u šest pozadinskih baza korpusa. Naređenjem je naloženo rasformiranje: 9 brigada posebnih jedinica milicije; 2 brigade Teritorijalne odbrane i 24 opštinska štaba teritorijalne odbrane. Rasformirana je i uprava posebnih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova RSK.

Sve promene u organizaciji i formaciji Srpske vojske Krajine trebalo je završiti do polovine decembra 1992. godine. Da bi se uspešno rasformirale brigade posebnih jedinica milicije, a njihovo ljudstvo i materijalno-tehnička sredstva iskoristili za obrazovanje novih jedinica, one su od 1. decembra 1992. godine potčinjene komandama korpusa.

Odluku o preformiranju Teritorijalne odbrane u Srpsku vojsku RSK potpisao je komandant Glavnog štaba TO, general Milan Torbica (16. oktobra 1992.) a naređenje o organizacijsko-formacijskim promenama Srpske vojske Krajine, potpisao je general Mile Novakovič, kao komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, posle ostavke generala Torbice, kada je od njega primio dužnost.

Nova organizacija Srpske vojske Krajine potpuno odvaja miliciju od vojne organizacije. Na nivou RSK obrazuje se specijalna brigada MUR Specijalna brigada je locirana u garnizonu Knin. Za popunu ove brigade 30. decembra 1992. godine raspisan je konkurs, kojim se predviđalo da kandidati završe kurs milicionera u trajanju 4-5 meseci. Njihovi smeštajni

uslovi trebalo bi da budu internatski (besplatan smeštaj, ishrana i odeca). U specijalnim jedinicama milicije može se ostati samo do tridesete godine starosti. Posle se takvi milicioneri raspoređuju na adekvatne dužnosti u stanicama javne bezbednosti i sekretarijatima unutrašnjih poslova. Komandni kadar u specijalnoj brigadi se može zadržati i kada pripadnici napune 30 godina starosti.

Predviđeno je da specijalna brigada (pri Ministarstvu unutrašnjih poslova) broji do 500 pripadnika i da bude direktno potčinjena ministru unutrašnjih poslova RSK. U svom sastavu treba da ima jedinice za izvidačka, diverzantska, protivdiverzantska i druga policijska dejstva. Upotrebljavače se na prostoru RSK ili van RSK za namenska- specijalna dejstva.

Predloženo je da brigada nosi ime "Milivoj Rašuo" po komandantu specijalnog bataljona posebnih jedinica milicije koji je poginuo u borbama za koridor. Predviđena je i mogućnost da se, posle dve godine provedene na službi u specijalnoj brigadi milicije, stiče pravo za upućivanje na školovanje radi sticanja više i visoke stručne spreme.

Karakteristika nove vojne oganizacije je formalno ukidanje Teritorijalne odbrane. Suštinski gledano, Teritorijalna odbrana je ostala kakva je i bila. Izuzev naziva i manjih organizacijsko- formacijskih dogradnji, ništa se bitno nije dobilo. Praktično, celokupan sastav Srpske vojske Krajine činili su raniji pripadnici Teritorijalne odbrane. Ni raspored i lokacije 'nove" organizacije nisu bitno menjali broj i vrstu jedinica i njihove zadatke. Odredenu novinu trebalo je da predstavlja obrazovanje interventnih jedinica. Ukupno su obrazovana četiri takva bataljona (u korpusima Like, Korduna, Zapadne Slavonije i Istočne Slavonije, Zapadnog Srema i Baranje po jedan). Interventni bataljoni nisu obrazovani u korpusima Severne Dalmacije i Banije. Ti bataljoni trebalo je da predstavljaju manevarsku snagu komandanata korpusa i po potrebi komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Međutim, iako zamišljene kao elitne, te jedinice malo su se razlikovale od drugih, te nisu ni mogle da ostvaruju one zadatke radi kojih su obrazovane. Ni brigade se međusobno nisu mnogo razlikovale, jer se, u suštini, radilo o brigadama Teritorijalne odbrane, a veći broj je pripadao kategoriji lakih brigada. Motorizovane brigade opet, nisu imale osnovne elemente na bazi kojih bi mogle biti motorizovane, a zadaci su im bili složeni i teški. Zone odgovornosti prevazilazile su realne mogućnosti formacije brigada, broja ljudstva i obučenosti. Neki elementi iz prethodne organizacije su ukinuti a da za njih nova organizacija nije ponudila adekvatnu zamenu. Ukinuto je 9 brigada posebnih jedinica milicije, a da ni jedna novoformirana brigada nije mogla preuzeti zadatke koje su ranije izvršavale brigade posebnih jedinica milicije.

Ukidanjem štabova Teritorijalne odbrane opština ostao je nepokriven jedan deo važnih zadataka u vojnoj organizaciji. Nova organizacija nije na adekvatan način razrešila problem mobilizacije. Regulisano je da mobilizacija, zavisno od mesta i uloge komandi jedinica traje 6, 12, i 18 časova.

Za 6 časova bilo je predviđeno da se mobilišu komande korpusa i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine sa prištapskim jedinicama i sve jedinice za intervenciju. Za 12 časova trebalo je da se mobilišu sve ostale jedinice Srpske vojske Krajine, izuzev brigada iz sastava Severno-dalmatinskog korpusa. Nije nikada razjašnjeno zašto se, po dužini mobilizacije, razlikuju brigade jednog korpusa od svih drugih. Činjenica je, međutim, da dužina vremena za mobilizaciju nije uvek određivana u skladu sa realnim mogučnostima. Tako će u praksi mobilizacije kod nekih jedinica trajati i po dva do tri dana.

Nova organizacija Srpske vojske Krajine karakterisala se statičnošču i neefikasnošču. Manevrisanje jedinicama sa jednog prostora na drugi, praktično je bilo nemoguče. Postojale su nešto veče mogučnosti da se vrši manevar artiljerijom, tenkovima i artiljerijsko-raketnim jedinicama protivvazdušne odbrane (PVO), ali to nije mnogo značilo u uslovima kada je pešadiju bilo skoro nemoguče prebacivati sa jednog prostora na drugi.

Iznenadna agresija Hrvatske vojske na Severnu Dalmaciju (Maslenica, Zemunik) u januaru 1993. godine razotkrila je svu statičnost postoječe organizacije vojske i teškoče u pokretanju jedinica sa jednog prostora na drugi. Nametala se potreba za postojanjem jedinice jačeg sastava, koja se može brzo premeštati sa jednog na drugi prostor. Zato Glavni štab Srpske vojske Krajine donosi odluku da hitno formira jurišnu brigadu Srpske vojske Krajine. Zamišljena je kao "jedinstvena operativna rezerva ofanzivnog karaktera za slamanje agresorskih snaga".

Ta brigada je trebalo da bude sledečeg sastava: komanda, komandni bataljon, pozadinski bataljon, vojni sud, vod za brigu o borcima, dva oklopna bataljona mešovitog sastava, tri jurišna bataljona, mešoviti protivoklopni artiljerijski divizion (MPAD), mešoviti artiljerijski divizion (MAD), dva diverzantska odreda, protivdiverzantski odred i mešovita helihopterska eskadrila. Bilo je predviđeno da se brigada formira od najkvalitetnijeg kadra Srpske vojske Krajine (starost vojnika od 19 do 25 godina, a oficira do 26 godina) i da se naoruža i opremi najsavremenijim naoružanjem i vojnom opremom. Naređenjem je predviđeno da se formiranje brigade završi do 19. marta 1993. godine a priprema do 5. aprila 1993. godine. Brigada se obrazuje u rejonu sela Bruška, Zegar i Ervenik.

Pokazače se ubrzo da su ambicije bile nerealne, a odnos prema preuzetoj obavezi neadekvatan zbog toga je i deset dana posle predviđenog roka formiranje brigade bilo realizovano samo sa 20 odsto. Popuna je bila nestabilna zbog stalnog osipanja ljudstva. Onim što je rađeno da bi se formirala ta brigada (razni pokreti, premeštanja ljudstva, pomeranja naoružanja i vojne opreme) uzdrmana je cela vojna organizacija. Na kraju će taj projekat ostati mrtvo slovo na papiru, a neuspeh u tome imače velikog uticaja na dalji razvoj Srpske vojske Krajine. Posledice će biti teže od bilo kog poraza u borbama sa Hrvatskom vojskom do aprila 1993. godine.

Tokom 1994. i u prvoj polovini 1995. godine, postojale su velike potrebe da se jedinice prebacuju sa jedne teritorije na drugu, radi učešća u borbenim dejstvima. To se pre svega, odnosilo na dovođenje jedinica na prostore prema Zapadnoj Bosni i u širi rejon Dinare, uključujući i livanjsko-grahovski pravac. Radi toga, pristupilo se obrazovanju privremenih sastava od ljudstva iz više jedinica. Međutim, tako stvoreni sastavi pokazali su se nespremnim za borbene zadatke. Samo obrazovanje i dovodenje trajalo je duže nego što su se te jedinice zadržavale na prostorima borbene upotrebe.

U 1993. i 1994. godini veoma malo će se uraditi na organizovanju i izgradnji vojske prema naređenju od 27. novembra 1992. godine. Najveći broj jedinica ostaće na nivou na kome su se našle u vreme formiranja. Nisu učinjeni bitniji pomaci ni u podizanju stepena obučenosti, a moral je bio u stalnom opadanju. Pred kraj 1993. godine bilo je jasno da se postojeća organizacijsko-mobilizacijska struktura mora dograditi i prilagoditi potrebama borbene gotovosti. Očekivalo se da Glavni štab Srpske vojske Krajine pripremi predloge za promene. Umesto toga, iznenada je usledila nedefinisana i neadekvatna akcija jedne grupe nenadležnih iz Ministarstva odbrane, MUP i drugih struktura. Izdiktirali su naređenje za transformaciju vojske pod šifrom "Krajišnik", obezbedivši i potpis predsednika Milana Martića, bez ikakvog konsultovanja sa komandom korpusa i organa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

Tim naredenjem od 1. februara 1994. godine, postavlja se zadatak za promene organizacije i formacije celokupne Srpske vojske Krajine. Ključnu ulogu u tom poslu imala je grupa od četiri člana, koja se ovlašćuju da u rad uključuje i druga lica. Za rukovodioca grupe određen je pukovnik Miloš Mirković, glavni inspektor u Ministarstvu odbrane. U toj grupi su još i potpukovnik Stevan Krklješ, načelnik odeljenja za vojnu obavezu Ministarstva odbrane, zatim Franko Samatović - Frenki i David Rastović. Dvojica poslednjih su bez ikakve nadležnosti u RSK osim što su nosioci paravojnog organizovanja. Naredenjem se definiše da su članovi ekipe za realizaciju zadatka "Krajišnik" komandanti korpusa (u svojim zonama), komandanti brigada (u svojim zonama), i komandanti bataljona (u svojim rejonima).

U toj ekipi nije bilo ni jednog starešine i organa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Pripremu ekipe za rad trebalo je da obavi pukovnik Miloš Mirković, uz angažovanje i pomoć odomaćenog dobrovoljca - specijalca Kapetana Dragana.

Ekipa je imala zadatak da do 20. februara 1994. godine uradi projekat i formuliše zadatke. Do 31. marta trebalo je da uradi procenu teritorije RSK. Do 5. aprila 1994. godine, trebalo je da se izradi predlog odluke predsednika Republike, a izveštaj o izvršenju zadatka "Krajišnik" trebalo je podneti do 6. aprila 1994. godine i on ga je prosledio potčinjenim komandama. Medutim, to naređenje o transformaciji Srpske vojske Krajine nije realizovano ni u jednom elementu, pre svega jer je bilo nerealno i pogrešno.

Srpska vojska Krajine je i u 1995. godinu - ušla sa neadekvatnom organizacijom i formacijom. Razvučenost snaga i linijski raspored bez rezervi i slobodnih snaga koje bi se mogle upučivati sa jednog prostora na drugi bile su krupne slabosti. Zato je bilo neophodno da se bar nešto promeni na bolje, pa je u januaru i februaru izrađen novi plan upotrebe Srpske vojske Krajine, posle čega su usledile pripreme za dogradnju organizacijsko-formacijske strukture vojske. Same pripreme tekle su sporo i više su se odnosile na probleme popune profesionalnim vojnim licima, posebno sa vojnicima po ugovoru.

Poraz u Zapadnoj Slavoniji ukazao je na poslednji momenat da se što pre stvori i osposobi nova vojna organizacija na teritoriji RSK. Ostavka generala Milana Čeleketiča, komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i dovođenje na tu dužnost generala Mila Mrkšiča povoljno je uticala na preduzimanje hitnih mera u dogradnji vojne organizacije u Srpskoj vojsci Krajine. I prišlo se tom poslu, ali vreme je neumitno izmicalo.

2.

Izgrađivati i stvarati dobru odbranu novostvorene države Republike Srpske Krajine bilo bi izuzetno teško i pri idealnim uslovima, a kamoli u ratnim. Oblik državne teritorije, njena razdvojenost, izduženost zapadnog dela po osi sever-jug i mala širina, krajnje su teški za odbranu. Zato je strategijski položaj RSK u odnosu na Hrvatsku bio izuzetno nepovoljan.

Tokom delovanja JNA, prostori Republike Hrvatske nisu predstavljali jedinstvenu operativnu celinu, nego su se nalazili u nadležnosti više strategijskih grupacija. Tako je prostor Dalmacije bio u nadležnosti Komande vojnopomorske oblasti, prostor Banije, Korduna i Like u nadležnosti Komande 5. vojne oblasti, prostor Zapadne i Istočne Slavonije, Zapadnog Srema i Baranje u nadležnosti Sarajevske vojne oblasti. Tokom sukoba JNA sa paravojnim organizacijama Hrvatske, na ovaj prostor su dovođene jedinice iz Prve vojne oblasti i Podgoričkog korpusa. Po povlačenju JNA, za srpsku odbranu najsloženiji problem predstavljala je izgradnja nove vojne organizacije koja bi se, pre svega, morala odlikovati autonomnošču, zatim koja bi podrazumevala potpunu samostalnost kako u pripremi i vođenju samostalnih operacija, tako i u vođenju rata u celini.

Povlačenje JNA sa teritorije RSK podrazumevalo je obavezu Generalštaba JNA da za najkrače vreme osposobi i obezbedi komandovanje za novu vojnu organizaciju i da pripremi osnove strategije odbrane. Osnov za stvaranje nove vojne organizacije u RSK činila je Teritorijalna odbrana i starešine i vojni obaveznici bivše JNA koji su rođeni na teritoriji RSK. Značajno mesto u stvaranju nove vojne organizacije imali su vojni obaveznici i starešine koji su rođeni u Hrvatskoj, a već su bili izbegli na teritoriju RSK.

Teritorijalna odbrana u RSK predstavljala je slabo oranizovanu vojnu organizaciju, apsolutno nepripremljenu za ulogu koju joj je nametnula novonastala situacija. Slabosti nasleđene iz vremena postojanja bivše SFRJ nisu kritički sagledavane, a time je izostajalo i izvlačenje realnih zaključaka

od značaja za izgrađivanje nove vojne organizacije. Nesagledive negativne posledice na novu vojnu organizaciju ostavljali su neobučenost vojnih obaveznika, jedinica, starešina i štabova Teritorijalne odbrane, neadekvatne priprema za oružanu borbu i nemotivisanost za krajnje uporno oružano suprotstavljanje hrvatskoj agresiji. Uloga i mesto TO u novonastaloj situaciji nisu se ni u čemu menjali u odnosu na predviđanja strategije opštenarodne odbrane bivše SFRJ. Odbrana RSK tražila je mnogo dinamičniju vojnu organizaciju nego što je statična Teritorijalna odbrana SFRJ.

Valjana i prava rešenja nisu bila osmišljena, niti je stvorena efikasna i organizovana odbrana, a očekivao se dolazak mirovnih snaga UN i odlazak Jugoslovenske nardone armije.

U to vreme Hrvatska nije bila u stanju da vojnički porazi Srbe u RSK. Zato je mirovna operacija Hrvatskoj pružila šansu da RSK pritera uza zid, ukoliko uspe da iz tog konflikta isključi SFRJ i JNA. To će se u krajnjem i dogoditi. Jugoslavija neće biti u mogučnosti da na političkom planu nametne potrebu da se problem odnosa Srba i Hrvata u Hrvatskoj rešava kao deo sveukupne krize do koje je došlo raspadom bivše SFRJ. Otuda je i bilo nužno i neizbežno da se stvori i izgrađuje vojska RSK, koja bi bila sposobna da samostalno izvodi borbena dejstva, i da se uspešno nosi sa hrvatskom vojskom.

U Srpskoj vojsci Krajine od njenog osnivanja do kraja postojanja izrađena su tri plana upotrebe. Glavni štab Teritorijalne odbrana RSK je u aprilu 1992. godine izradio direktivu za borbu, koja je imala ulogu plana upotrebe. Drugi plan upotrebe Srpske vojske Krajine izrađen je krajem 1992. a treći početkom 1995. godine.

Direktivom za borbu Teritorijalna odbrana je pripremana za odbranu RSK po povlačenju JNA i u uslovima sprovođenja mirovne operacije snaga Ujedinjenih nacija. Po ovom planu Teritorijalna odbrana je imala zadatak da odbrani RSK oslanjajuči se na mirovne snage OUN i Vojsku Jugoslavije.

Nažalost, bilo je sasvim rizično i nepouzdano toliko oslanjanje na mirovne snage i garancije od strane Vojske Jugoslavije. Nerealnosti je bilo na pretek. U vreme kada je rađena direktiva za borbu (pa i cele 1992. godine) nije bila realna ni jedna od predviđenih varijanti dejstva oružanih snaga Hrvatske. Posebno je bilo besmisleno očekivanje da če se u agresiju na RSK, uz oružane snage Hrvatske i uz paravojske iz BiH, uključiti i "oružane snage Nemačke, Italije, Mađarske i drugih zemalja". Taj kliše, preuzet je iz nekih ranijih vremena, kada su rađene procene odbrane Jugoslavije od "opasnosti sa Zapada" bio je sasvim neprimenjiv i nerealan u ovom vremenu. Kad se tako procenjivala situacija aprila 1992. godine, šta se onda može misliti o sposobnosti i doraslosti komandovanja u Srpskoj vojsci Krajine? Ni procene dejstava neprijatelja po pravcima, što je u domenu vojničkog zanata a ne politike, ne odgovaraju situaciji i mogučnostima oružanih snaga Hrvatske. Tako se glavne snage Hrvatske očekuju na četiri pravca:

u Dalmaciji (Split - Knin - Gračac), Lici (Gospič - Gračac - Otrič), Kordunu (Karlovac - Vojnič - Slunj) i slavonsko baranjskom prostoru (Osijek - Vukovar). Pomočni pravac oružanih snaga Hrvatske, po tim predviđanjima, bio je usmeren samo prema teritoriji Zapadne Slavonije.

Po elementarnim principima ratne veštine, glavne snage se upučuju na jedan ili dva pravca, a pomočne na više pravaca. Sve ovo samo ukazuje na manjkavosti u proceni koju je vršio Glavni štab Teritorijalne odbrane RSK. Očigledna je i nerealnost u proceni snaga kojima bi oružane snage Hrvatske mogle da izvrše agresiju. Tako se u sastavu glavnih hrvatskih snaga, koje bi dejstvovale preko Dalmacije, Like i Korduna, predviđa nastupanje čak 21 brigade, što je te 1992. godine bilo sasvim nerealno, jer Tuđman nije imao toliku vojsku.

Najveća nerealnost te direktive ogleda se u očekivanju da bi Hrvatska mogla "iskoristiti prisustvo snaga UN za dejstva u cilju uspostave vlasti na celoj teritoriji koju kontroliše Teritorijalna odbrana RSK". Način na koji je iskazivano toliko ili totalno nepoverenje prema snagama UN bio je takode štetan i kontraproduktivan. U njemu ne samo da nema diplomatije nego ni dovoljno elementarnih znanja. Stalno sejanje nepoverenja prema mirovnim snagama i institucijama međunarodnih organizacija neče RSK doneti ništa dobro. Umesto da se u razumnoj meri gradi politika oslanjanja i na prestavnike međunarodne zajednice, stalno je demonstrirano otvoreno nepoverenje. Manje-više sve što je dolazilo od međunarodnih organizacija, čak i kad je Srbima išlo u prilog, odbijano je zbog nepoverenja i često neargumentovanih optužbi za jednostranost i pristrasnost u korist hrvatske strane. Pojedinci iz ekipa i timova međunarodne zajednice bili su često izuzetno uporni da ukažu na potrebu da se srpska strana elastičnije i realnije postavi, ali uzalud. Nespremnost srpske strane da makar i razmisli o pojedinim korisnim predlozima išla je i dotle da se smatralo izdajničkim i štetnim činom svako angažovanje ili zapošljavanje gradana RSK kod međunarodnih institucija. Kad su se na tim mestima pojavljivali Hrvati, kukalo se na sav glas o pristrasnosti i špijuniranju.

Prvi plan upotrebe oružanih snaga RSK nije polazio od realne procene mogučnosti mobilizacije. Zatim je nedostajala zajednička procena državnog vrha i Glavnog štaba Teritorijalne odbrane o stvarnom stanju u RSK. Otuda je u direktivu i uneto samo ono što je bilo najpovoljnije za vojsku: brzo završavanje mobilizacije, masovan odziv vojnih obaveznika, usklađeno delovanje svih činilaca mobilizacije. Nije se ni slutilo kakve če sve probleme u mobilizacije imati odbrana RSK i da neče moči da ih reši sve vreme svoga postojanja.

Drugi plan upotrebe oružanih snaga RSK je karakterističan po tome što je koncipiran samo kao deo zajedničkog plana, sa Vojskom Jugoslavije i Vojskom Republike Srpske. Polazilo se od pretpostavke da bi moglo doči do jednovremene agresije na sve srpske zemlje (Savezna Republika Jugoslavija, Republika Srpska i Republika Srpska Krajina). Na bazi dogovora i

usaglašavanja na najvišem nivou, postojao je jedinstven koncept za zajedničku odbranu. Obaveze Srpske vojske Krajine iz ovog plana regulisane su direktivom za upotrebu Srpske vojske Krajine. U prvom delu direktive, u poglavlju "neprijatelj", daje se prikaz vojnopolitičke situacije a zatim cilj, zadaci i verovatni model agresije na srpske države. Polazilo se od stava da rasturanje bivše SFRJ nije završeno, da je ostala "dovoljno jaka SRJ i dve srpske republike, rešene da borbom odbrane teritoriju i priključe se SRJ". Te činjenice se uzimaju kao razlog "daljnjeg angažovanja SAD i EZ, da nastave započeti proces razgradnje bivše SFRJ". Ocenjivalo se da su na prostorima bivše SFRJ u konfrontaciji različiti interesi stranog faktora, pa bi to i uslovljavalo nastavak rata. Za Ffrvatsku se kaže da nije zadovoljna razvojem događaja "te nastoji da uz pomoč Nemačke, Austrije i Mađarske što pre vojnički ojača i vojnim sredstvima reši problem RSK". Zatim se predviđa da bi se "agresija Hrvatske na RSK mogla realizovati u sklopu angažovanja snaga NATO i SAD, ako za to bude postojala adekvatna međunarodna odluka". Pored te varijante agresije, ukazuje se i na drugu, u kojoj bi sama Hrvatska, sopstvenim snagama, izvela agresiju "korak po korak".

Hrvatska se, sa svoje strane, nedvosmisleno opredelila za vojnu opciju, jer je realno cenila da na drugi način ne može vratiti RSK u svoj sastav. U skladu sa tim opredeljenjem, Hrvatska je i pristupila dugoročnoj i prioritetnoj izgradnji svojih oružanih snaga. Takva orijentacija je sa srpske strane više nego potcenjivana. Verovalo se da če Hrvatska pre biti primorana da pregovorima rešava probleme RSK nego oružanom borbom. To je, pokazače se, bila velika zabluda, koja se štetno odrazila na razvoj i borbenu izgradnju Srpske vojske Krajine. Malo se davalo na vojsku, uz napadno širenje uverenja da svet neče dozvoliti Hrvatskoj da silom rešava problem RSK i da če Savezna Republika Jugoslavija i Republika Srpska neizostavno vojno intervenisati ako se Hrvatska odluči na oružanu agresiju. Pokazače se kao prvorazredna zabluda i krajnja nerealnost očekivanje da če Srbija i SRJ uči u rat u slučaj agresije Hrvatske na RSK. Moral Srpske vojske Krajine i naroda građen je upravo na tom pogrešnom očekivanju. Otuda kasnije i tolika ranjivost morala naroda i vojske, kad se videlo da Srbija i Republika Srpska neče u vatru zbog Knina. Takva zabluda živela je i pothranjivana u svest pripadnika Srpske vojske Krajine i naroda RSK sve do pada Krajine.

U predviđenoj agresiji, realnije bi bilo očekivati da če pre biti napadnute Republika Srpska Krajina i Republika Srpska nego Savezna Republika Jugoslavija. Time bi se najneposrednije sprečilo stvaranje "jedinstvene srpske države". Zatim je direktiva za upotrebu Srpske vojske Krajine napisana tako kao da več postoji "jedinstvena (sve)srpska država SRJ" i da neko želi da je ruši. Otuda je i očekivanje agresije "na srpske zemlje" imalo za posledicu život u zabludama. Cilj agresora je bio da se razbiju snage odbrane RSK, da se što više Srba likvidira i protera sa tih prostora a ne da se ide u rat i protiv SRJ,

Treći plan upotrebe oružanih snaga RSK zadržao je isti pristup odbrani kao i dva prethodna. Opet je odbrana RSK zasnivana na zajedničkim borbenim dejstvima Srpske vojske Krajine i Vojske Jugoslavije. Tako su i dalje nastavljene zablude i zavaravanje. Tek posle pada Zapadne Slavonije, početkom maja 1995, počinje okretanje sopstvenim mogućnostima - da se Srpska vojska Krajine ustroji i osposobi za samostalno suprotstavljanje agresiji Hrvatske. Ali, za ostvarivanje ove zamisli, više nije bilo vremena. Umesto hitne podrške i pomoći da se Srpska vojska Krajine koliko-toliko osposobi za samostalnu odbranu, ona je uvučena u borbe oko Bihaća gde se samo iscrpljivala, a na kraju još više dezorijentisala i moralno otanjila.

Nepobitna je činjenica da sve vreme trajanja Republike Srpske Krajine nije postojala jasno planirana i samostalna odbrana od Hrvatske. Ni jednog trenutka nije računato da se RSK brani i odbrani sama, bez direktnog uključivanja u odbranu Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske. Postojala je stalna saglasnost za takvo vođenje odbrane RSK. I normalno je onda da je to na svoj način uticalo na odnos države RSK prema razvoju Srpske vojske Krajine. Ni u jednom trenutku država - RSK - nije verovala u mogućnost da će se sama braniti od hrvatske agresije. To je onda bitno umanjivalo angažovanje države da razvija sopstvenu vojsku. Bili su naravno u pitanju i potencijali RSK, ali presudno je bilo uverenje da se Krajišnici neće sami boriti već zajedno sa svim ostalim Srbima.

Napad Hrvatske vojske na Miljevački plato (jun 1992), na Maslenicu i Ravne Kotare (januar i februar 1993), Medak i Divoselo (septembar 1993), kao i okupacija Zapadne Slavonije (maj 1995) nisu doveli do zajedničkog angažovanja u odbrani, kako su to planovi upotrebe predviđali. I posle toga se u RSK računalo da će odsudna i presudna odbrana biti zajednička a da su ovi gubici samo opomena i upozorenje. U matici se, očigledno, računalo da će iz tih nekoliko gubitničkih lekcija Knin nešto i sam naučiti i shvatiti. A šta je trebalo da se shvati, saznaće se kad je sve bilo kasno.

DOBROVOLJCI SRPSKE VOJSKE KRAJINE

U srpskom narodu postoji pozitivna tradicija u odnosu na oslobodilačke ratove i ulogu dobrovoljaca u njima. Rat koji se vodio na prostorima bivše Jugoslavije od 1991. do kraja 1995. godine bio je za Srbe u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini oslobodilački. Nestanak Jugoslavije najneposrednije je ugrožavao opstanak Srba na prostorima Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Zato je srpski narod u celini bio zainteresovan više od drugih naroda SFRJ za opstanak zajedničke države. To je naročito bilo karakteristično za Srbe u Hrvatskoj. Verujuči da če JNA sačuvati zajedničku državu i zaštititi ugrožene Srbe, oni su dobrovoljno hitali u njene jedinice. Zato se u redovima JNA, u borbama u Istočnoj Slavoniji i na prostorima SAO Krajine, u jedinicama JNA nalazilo se više hiljada srpskih dobrovoljaca. U štampi su iznošeni čak i takvi podaci da je u borbama za Vukovar i u Zapadnom Sremu učestovalo oko 10.000 dobrovoljaca. U svakom slučaju, bar 90 odsto tih dobrovoljaca činili su Srbi iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Njihov doprinos pobedama JNA i primoravanju Hrvatske na prihvatanje pregovora bio je veliki.

Mnogi krivci za rušenje Jugoslavije i onemogučavanje JNA da spreči oružanu pobunu u zemlji, a posebno oni koji su se povukli u "neutralnost" i mirno posmatrali stradanja na jugoslovenskim prostorima, sada napadno i zlonamerno poistovečuju sve dobrovoljce sa paravojskom koja je vršila zlodela - etnička čiščenja, pljačke i slično. U pitanju je podvala i laž kojom se želi prikriti odgovornost stvarnih krivaca za posledice rata koji je okončan Dejtonskim sporazumom.

Akteri politike koja je dovela sprski narod do tragedije, zloupotrebili su i tradiciju dobrovoljstva koje je duboko usađena u svest sprskog naroda. Zakonodavnom regulativom u bivšoj SFRJ nije bilo predviđeno angažovanje dobrovoljaca u eventualnom ratu. Ta činjenica koriščena je onako kako je to vladajucbj politici odgovaralo. Ona se ubrzo suočila sa otporom vojnih obaveznika da se odazivaju na mobilizaciju. Podozrenju je doprinelo i to što su gradane gurali u rat a nisu hteli da proglase ratno stanje. Uz to, i zalaganje pojedinih stranaka, pre svih Srpskog pokreta obnove, protiv odazivanja na mobilizaciju, i otvoreni pozivi na dezerterstvo svih onih koji su več u jedinicama, bitno je ograničavalo mogučnost odbrane srpskog naroda. Otuda je vlast odlučila da problem nepopunjenosti jedinica rešava dobrovoljcima. Takvoj odluci pogodovalo je i raspoloženje među Srbima sa prostora Hrvatske i Bosne i Hercegovine, jer su bili primorani

da se brane. Oni su i bez ičijeg poziva odlazili u jedinice JNA koje su izvodile borbena dejstva protiv hrvatske paravojske. Uključivani su u sastave jedinica JNA i Teritorijalne odbrane. Vlast, međutim, nije žurila da bilo kakvim propisima legalizuje učešče dobrovoljaca u borbi. Činjenica je, takođe, da je, među dobrovoljcima bilo i onih kojih su odbijali da se bore u sastavu jedinica JNA a ređe i Teritorijalne odbrane. Takvi dobrovoljci koji su stizali na front uglavnom u organizaciji pojedinih stranaka, pre svega Srpskog pokreta obnove i Srpske radikalne stranke.

Zbog pasivnog odnosa JNA prema pobuni u Hrvatskoj i sramnog povlačenja iz Slovenije, mnogi vojni obaveznici su pružali otpor da se bore u redovima takve armije. Atmosfera nepoverenja u JNA a posebno u vojni vrh, rasla je iz dana u dan. Otuda sve brojniji zahtevi da se obrazuje srpska vojska.

Ministarstvo odbrane Srbije vršilo je "distribuciju" srbijanskih dobrovoljaca u SAO Krajinu i na front u Istočnoj Slavoniji i Zapadnom Sremu. Ta institucija se na organizovan način bavila problemom dobrovoljaca. Zato se u tom Ministarstvu i začela ideja da dobrovoljci postanu okosnica buduče srpske vojske. Procenjivalo se da u prvoj fazi đobrovoljci treba da posluže za obrazovanje srpske vojske u SAO Krajini. U drugoj fazi trebalo je konačno završiti sa obrazovanjem srpske vojske od Ijudstva JNA na teritoriji Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine.

U prvoj polovini 1991. godine u SAO Krajini pristupilo se postepenom obrazovanju Srpske vojske Krajine od Teritorijalne odbrane koja je sada nosila naziv Teritorijalna odbrana SAO Krajine.

1.

Pojava dobrovoljaca na prostoru SAO Krajine, odnosno RSK, datira još od prvih sukoba JNA sa hrvatskim paravojnim sastavima i milicijom, tokom 1991. godine. Kao dobrovoljci pristizala su lica raznih kategorija i sa različitim pobudama i motivima dolaska, Trebalo se u svemu tome snači, pa je u stvaranju srpske vojske u SAO Krajini pomagalo Ministarstvo odbrane Srbije. Proces je tekao sa nizom teškoča, pa zato na sugestiju ministra odbrane Srbije, generala Tomislava Simoviča, savezni sekretar za narodnu odbranu, general Veljko Kadijevič, sredinom septembra 1991. godine donosi uputstvo o prijemu dobrovoljaca u JNA. Regulisano je i definisano tim aktom ko se može smatrati dobrovoljcem i kako komande jedinica treba da postupaju oko prijema i rada sa dobrovoljcima. Posebnim aktom su regulisana prava na novčanu nadoknadu dobrovoljcima. To su jedina dokumenta kojima se Srpska vojska Krajine služila u regulisanju niza problema do kojih je dolazilo u prihvatu i radu sa dobrovoljcima.

Kako se bližilo vreme transformacije JNA u Vojsku Jugoslavije, gasile su se i aktivnosti oko prijema i upučivanja dobrovoljaca iz Srbije i Crne Gore na prekodrinske prostore. Tačku na slanje dobrovoljaca staviče vršilac dužnosti načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-pukovnik Života Panič svojim naređenjem o prestanku rada na prihvatu i opremanju

Pripadnici jedne od brojnih dobrovoljačkih jedinica iz Srbije

dobrovoljaca, koje je izadato poslednjeg dana aprila 1992. godine. Naredenjem se tretiraju samo dobrovoljci poreklom iz Bosne i Hercegovine u vojnim formacijama JNA. Bilo je to praktično, u predvečerje povlačenja JNA iz Bosne i Hercegovine, pa otuda i takva odluka. Od tog časa, obustavljen je dalji prihvat dobrovoljaca i naloženo njihovo razduživanje i otpuštanje iz jedinica.

U 1992. godini odziv dobrovoljaca u Srpsku vojsku Krajine bio je neznatan. Situacija se, međutim, menja u 1993. godini, posle hrvatske agresije na Maslenicu, Peruču, Divoselo... Ti događaji izazvače veliki priliv dobrovoljaca na prostore RSK. Medutim, nedostatak adekvatnih propisa iskomplikovače ionako delikatan rad sa njima. Dobrovoljački status se morao regulisati od strane vojne i civilne vlasti RSK. Zato Glavni štab Srpske vojske Krajine donosi akt kojim se reguliše "status dobrovoljaca - građana Republike Srbije koji učestvuju u oružanim sukobima u Republici Srpskoj Krajini posle 23. januara 1993. godine". Nijednom rečju se ne govori o statusu dobrovoljca u Srpskoj vojsci Krajine koji nisu građani republike Srbije. Time se dobrovoljci iz drugih Republika bivše SFRJ, kao i dobrovoljci iz RSK, potpuno zanemaruju. A u Srpskoj vojsci Krajine bilo je dobrovoljaca i iz drugih zemalja, pa je postojala potreba da se i njihov status bar u nečemu reguliše.

Na planu angažovanja dobrovoljaca od posebnog značaja bila je saradnja na relaciji Glavni štab Srpske vojske Krajine i Generalštab Vojske Jugoslavije. Jedan od problema koji se na toj relaciji pojavio, bilo je i postojanje velikog broja vojnih obaveznika iz RSK izbeglih na teritoriju Srbije. To je negativno uticalo na odziv dobrovoljaca gradana Srbije za odlazak na ratište

u RSK. Bilo je nemoralno da vojni obaveznici, pobegli iz RSK, šetaju po Srbiji i uživaju njenu pomoć i zaštitu, a da se u isto vreme traže i upućuju dobrovoljci iz redova gradana Srbije tamo odakle su izbegli oni koji su bili dužni da čuvaju svoja ognjišta. Otuda je povratak vojnih obaveznika iz RSK bila obaveza koja se nekako morala realizovati. Taj zadatak je prećutno prepušten Glavnom štabu Srpske vojske Krajine i Ministarstvu odbrane RSK. Bilo je ideja čak i da se povratak ove kategorije ljudi vrši uporedno i skupa sa dobrovoljcima koji su iz Srbije kretali na ratište. Koliko je to bilo spojivo posebna je priča.

U 1994. godini u kojoj ništa praktično nije činjeno za dovođenje dobrovoljaca. Samo povremeno su se javljali retki pojedinci, izražavajući želju da određeno vreme provedu u RSK kao dobrovoljci. Među njima je bilo najviše onih koji su dolazili sa nespornim patriotskim pobudama. To su pokazivali disciplinom i odgovornim vršenjem službe koja im je poveravana. Na manju zainteresovanost Srpske vojske Krajine za prijem dobrovoljaca bitno je uticalo potpisivanja ugovora o miru sa Hrvatskom, 29. marta 1994. godine ali i nepostojanje finansijskih i materijalnih mogućnosti za značajniji prihvat dobrovoljaca. Zaoštravanje situacije na prostoru Zapadne Bosne pred kraj 1994. godine i bombardovanje aerodroma Udbina od strane avijacije NATO, pokrenuli su nanovo nekoliko talasa dobrovoljaca ka ratištu na prostorima zapadnog dela RSK. Nesporno je, međutim, da su primirja koja su garantovali međunarodni faktori, znatno umrtvila i uspavala državu RSK i njen vojni vrh. Kad je i ta zabluda uočena, u 1995. godini vidno će porasti aktivnosti oko dovođenja dobrovoljaca u Srpsku vojsku Krajine. Međutim, te aktivnosti nisu bile adekvatno organizovane. Bila je izrazito slaba koordinacija sa organima iz SRJ koji su se bavili upućivanjem dobrovoljaca u RSK. Stihijsko upućivanje nepripremljenih dobrovoljaca u Srpsku vojsku Krajine nosila je niz problema i rizika za njihovo uključivanje u borbene zadatke.

Rad komandi korpusa i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, takode, nije bio dobro sinhronizovan, kad je u pitanju prijem dobrovoljaca. To je izuzetno složena obaveza koja se ne može realizovati bez jedinstvenog komandovanja. Kad se stiglo dotle da je i Generalštab Vojske Jugoslavije u 1995. počeo da odbija konkretne obaveze po ovom zadatku - da ne bi bio optužen za pomaganje Srpske vojske Krajine - jasno je koliko je "bilo sati". Tu obavezu i taj patriotski zadatak preuzela je neformalna organizacija "Odbor za odbranu Krajine" iz Beograda, koji se oslanjao na Ministarstvo odbrane Republike Srpske Krajine. Za tako delikatne i krupne zadatke, ako se računalo na neki uspeh, morali bi se angažovati uz Glavni štab Srpske vojske Krajine i Generalštab Vojske Jugoslavije i komande armija i korpusa na teritoriji Srbije i Crne Gore, i ne samo oni. Nažalost, aktuelna politika to nije dozvoljavala, suočena sa ovim što se "iza brda valjalo". Počela je priprema za novu "mirotvornu ofanzivu" pa je zato prikupljanje dobrovoljaca u 1995. godini više ličilo na dobro organizovanu opstrukciju,

nego na očekivanje da se u Srpsku vojsku Krajine dovede planiranih 10.000 ljudi. O slabom prilivu dobrovoljaca u Srpsku vojsku Krajine govore i podaci o broju dobrovoljaca na dan 1. maja 1995. godine. Bilo ih je ukupno 310. Od toga 308 vojnika i po jedan podoficir i oficir.

Po dolasku generala Mila Mrkšiča na čelo Srpske vojske Krajine, u drugoj polovini maja 1995. godine, rad na prikupljanju dobrovoljaca je intenziviran ali su rezultati bili nezadovoljavajuči. Ranije propušteno nije se moglo nadoknaditi, moral je splašnjavao, a najpogubnije bilo je opadanje interesa politike u SRJ da se Krajina brani po svaku cenu. Neposredno uoči agresije Hrvatske na RSK pred operaciju "Oluja" u Srpskoj vojsci Krajine, na spisku dobrovoljaca, bilo ih je samo 441... Najviše u Ličkom korpusu 251, zatim Banijskom 103, Dalmatinskom 41 i Kordunskom 25. U ostalim sastavima dobrovoljaca je bilo od jedan do najviše desetak. Inače, dobrovoljci su tada najviše tražili odlazak u Istočnoslavonski korpus (Vukovarski) zbog blizine Srbije i očekivanja da če se u borbe koje se tu budu vodile uključiti i Vojska Jugoslavije.

2.

Najviše dobrovoljaca na prostoru RSK bilo je u januaru i februaru 1993. godine, oko 4.300 ljudi. Dobrovoljci iz toga vremena bili su heterogenog sastava pa komandovanje Srpskom vojskom Krajine nije uspelo da uspostavi nad njima neophodnu kontrolu. Bile su to najčešče sasvim različite grupe, koje su katkad pokušavale i da se međusobno nadmeču u samostalnom delovanju, bez borbenog sadejstva sa Srpskom vojskom Krajine. Sve je to rađalo brojne probleme i u suštini donosilo sitne rezultate. Iz tog perioda ostalo je zabeleženo prisustvo dobrovoljaca Srpske radikalne stranke; zatim dobrovoljaca Kosovsko-topličkog odreda, pripadnika jedinice Zeljka Ražnatoviča Arkana, grupe "Vukovi" sa Vučjaka, četničke jedinice Jove Ostojiča, četničke jedinice Siniše Martiča Štita, te dobrovoljačke grupe iz Niša, a u 1991. godini i dobrovoljaca Srpskog pokreta obnove (Srpska garda). Posebno je među svim tim jedinicama bila prepoznatljiva dobrovoljačka grupacija Kapetana Dragana.

Zeljko Ražnatovič Arkan komandovao je dobrovoljcima koji su takođe imali zvučno ime - Srpska dobrovoljačka garda, zbog zaštitnog simbola koji su odabrali - zvali su ih "tigrovi". Brojno stanje ove jedinice nikada nije precizno ustanovljeno. Širila se fama o velikoj i močnoj Arkanovoj vojsci, a na ratištu ih je bilo od jedne do više četa. Dolazili su na prostor zapadnog dela RSK u 1993. godini i to u vreme agresije Hrvatske vojske na Maslenicu (januar - februar) i Medački džep (septembar). Uzimali su neposrednog učešča na benkovačkom ratištu, u borbenim dejstvima u zoni 92. brigade i 4. lake brigade na obrovačkom delu ratišta. Arkanova jedinica bila je van kontrole komandovanja Srpske vojske Krajine, ponašala se paravojno i arogantno. Nastupao je sa pokričem iz Beograda koje mu je dopuštalo "posebnost" a podrazumevalo izuzetnost, nezavisno od toga kako su se takozvani arkanovci ponašali.

Na ratištu zapadnog dela RSK počinili su tako i više neprihvatljivog što je spadalo i u kriminal. Među tim dobrovoljcima bilo je i medusobnog obračunavanja, sa ubistvima i ranjavanjima. Pojedini pripadnici Arkanovog sastava fizički su ponekad nasrtali na oficire i podoficire Srpske vojske Krajine, nazivajuči ih kukavicama i pomagačima tobože izdajničke JNA. U isto vreme, vrbovali su najbolje vojnike i starešine iz Srpske vojske Krajine

Zadužio Krajišnike
Kapetan Dragan

Problematično iskustvo
Željko Ražnatovic' Arkan

za prelazak u redove Srpske dobrovoljačke garde. Neki su se zatim i poveli, što je štetilo odbrani i dovodilo do osipanja jednog broja jedinica. Bilo je više nego evidentno da Arkanova jedinica, po napuštanju teritorije Krajine, odnosi sa sobom veliku količinu naoružanja i opreme, uzete na reverse, od komandi jedinica Srpske vojske Krajine. O sudbini odnetog nikad se nije saznalo, a kasnije intervencije za povratak zaduženog naoružanja i opreme stizale su i do predsednika Skupštine Srbije, ali su ostale bez odgovora.

Ne osporavajuči koristan doprinos Arkanove jedinice, naročito u 1991. godini, u početnim borbenim dejstvima, postojanje i delovanje Srpske dobrovoljačke garde narednih godina nije koristilo Srpskoj vojsci Krajine. Ova jedinica nikad i ni po koju cenu nije prihvatala stavljanje pod kontrolu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Otuda se na nju nije ni moglo računati, niti uticati. Arkanovci se koriste nazivom "specijalne jedinice Srpske vojske Krajine", ali samo u cilju legalizacije onoga što čine. Sve u svemu, ta jedinica nije ništa činila i učinila u funkciji potreba Srpske vojske Krajine, jer su njeni zadaci bili ugrađeni u planove onih koji su Arkanu bili naredbodavci. Otuda je Arkanova paravojska i predstavljala krupan problem, ali ne Srpske vojske Krajine, nego određene politike, i to one koja je

stvarana daleko od teritorije RSK. Na Arkana se nikada nije moglo računati, jer su na njega računali neki drugi, a ne komanda Vojske RSK.

O Kapetanu Draganu i njegovim specijalcima ispričano je mnogo priča sa više ili manje romantike. Tako se svesno i planski stvarao mit o nenadmašnom specijalcu koji čini čuda. On se zaista po mnogo čemu i razlikuje od svih drugih koji su u proteklom ratu stekli zvučno ime. I on je imao jedinicu, ali je ona bila legalna i najbolja u Srpskoj vojsci Krajine. Bila je na brojnom stanju Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Legalni organi vojske su planirali upotrebu "Draganove vojske" i, kako se narodski kaže, hranili je odevali i verovali u nju. Kapetan Dragan nije ni želeo da stvara svoju vojsku, koja bi od njega zavisila. Trudio se da ono što zna primeni u obuci i upotrebi vojske. Izvan toga, koliko se o njemu moglo saznati, kretao se između onih koji ga nisu želeli ni cenili i onih koji su verovali u Kapetana Dragana, i poštovali to što je radio.

Sneden Daniel, alijas Kapetan Dragan, je državljanin Australije a dolaskom u RSK dobio je i državljanstvo SFRJ. Rođen je 12. decembra 1954. godine u Beogradu, u porodici Vasiljković. Emigrirao je 1970. godine u Australiju. Pre emigriranja živeo je u Rijeci, Boru i Beogradu. U Australiji završava nižu i srednju vojnu školu, zatim i oficirsku. Postaje specijalac za padobranstvo, autonomno ronjenje, alpinizam i sportsko vazduhoplovstvo. U SAD završava najviše kurseve za artiljerijska i diverzantska dejstva. Napredovao je do čina kapetana. Demobilisan je 1985. godine. U SFRJ dolazi kao predstavnik i suvlasnik privatne američke avio kompanije "Sneden INC". U kontaktu sa pojedinim oficirima govorio je da je bio instruktor za šesnaest raznih specijalnosti. Oni koji su ga bolje upoznali, mogli su se uveriti u njegove izuzetne sposobnosti za neke od pominjanih.

Njegov nastup u Krajini bio je, takode, specifičan. Nije priznavao pravo bilo kome da mu komanduje ali je uvažavao postojanje više komande. Kontaktirao je sa predsednikom Vlade RSK Zdravkom Zečevičem i predsednikom Milanom Martičem. U Glavni štab Srpske vojske Krajine je dolazio kada mu je nešto trebalo, ili kad je želeo da nešto predloži. Obračao se samo komandantu. Smatran je za čoveka koji radi po zadacima Službe državne bezbednosti Srbije, i da su mu lično pretpostavljeni Jovica Stanišič i Radmilo Bogdanovič. Od njih je i dobio zadatak da se bavi obukom dobrovoljaca. Uz pomoč medija, ali i zahvaljujuči njegovom ponašanju, brzo je stvoren imidž Kapetana Dragana, a onda i neka vrsta legende o njemu i njegovim "knindžama", po asocijaciji i uvezivanju dva pojma - Knin i nindža ratnici.

Otuda su Kapetan Dragan i njegova jedinica u Srpskoj vojsci Krajine bili "maskirani" određenim velom tajnosti. Njegovoj jedinici davani su namerno i atributi koji ne stoje, te su kružile priče sa mnogo preuveličavanja. Jedinicu Kapetana Dragana činili su inače vojnici, dobrovoljci sa teritorije RSK. Manji deo poticao je sa teritorije SRJ. Kapetan Dragan ih je obučavao i pripremao za zadatake izviđačkog i diverzantskog karaktera, koji su potom i izvršavani.

Centar za obuku i za stanovanje bio je u selu Bruška a nosio je naziv "Alfa". Postojali su programi koji su mogli da se savladaju za 3, 7 i 30 dana, a realizovali su ih instruktori koje je birao i pripremao Kapetan Dragan.

Jedinica Kapetana Dragana imala je svoj "imidž" i visoko je kotirala u narodu i među pripadnicima Srpske vojske Krajine. Smatrana je elitnom. Odlikovala se visokom disciplinom u svakom pogledu. Bila je najdisciplinovanija jedinica u Srpskoj vojsci Krajine. Njeni pripadnici su određene borbene radnje uvežbavali do automatizma. I dičili su se pripadnošču specijalcima Kapetana Dragana, što je još više jačalo i učvrščivalo njihov borbeni moral. Među njima je bilo dovoljno vrsnih i odvažnih specijalaca koji su, po potrebi, izvršavali i krajnje delikatne zadatke u pozadini Hrvatske vojske. Posebnu popularnost među Kapetanovim specijalcima uživale su žene dobrovoljci. Njihovo postojanje pozitivno je delovalo na vojnike i stanovništvo, jer su, bez preterivanja predstavljale ponos Srpske vojske Krajine i naroda u RSK. Iz nekih razloga kasnije će se ugasiti ta jedinica, a u centru će ostati nekoliko žena na dužnosti instruktora i pomočnog osoblja.

Jedinica Kapetana Dragana je predstavljala deo Srpske vojske Krajine i nije delovala mimo sistema komandovanja, iako je on sam, kao starešina, u Srpskoj vojsci Krajine bio - paravojnik. Mora mu se, medutim, priznati da se lično trudio da mu jedinica ne deluje kao paravojska.

Uloga Kapetana Dragana nikada nije analizirana u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine niti je spominjan u analizama morala, borbenih dejstava, borbene gotovosti, planiranja razvoja i slično. Na to je uticala, pre svega, njegova specifična pozicija.

Oni koji su ga bolje poznavali, cenili su ga i poštovali prvo kao čestitog čoveka i velikog srpskog patriotu, a onda kao oficira koji dobro poznaje sitnu taktiku i koji poštuje i voli svoje vojnike i starešine. Uostalom, o njemu kao vojniku najbolje govori činjenica da je organizacija života i borbene obuke u Centru "Alfa" u Bruškoj bila uvek primerena i najbolja u celoj Srpskoj vojsci Krajine. Imponovala je disciplina i red, kao i maksimalno angažovanje svih Ijudi u Centru.

3.

Analiza dolaska dobrovoljaca na prostore zapadnog dela RSK pruža više činjenica po kojima se može suditi o odnosu prema odbrani Srba u Hrvatskoj. Masovan odziv dobrovoijaca bio je samo u 1993. godini. Kasnije, u 1994. i 1995. godini, odziv je bio beznačajan. To se objašnjava i činjenicom što se u početku verovalo da če Srbe u Krajini po svaku cenu braniti i Vojska Jugoslavije.

U 1993. godini na prostorima zapadnog dela RSK boravilo je oko 4.300 dobrovoljaca, od kojih je, po mestu rođenja oko 55 posto iz Srbije. Najviše je među njima rođenih u Vojvodini (40 posto), pa u užoj Srbiji (bez Beograda, Kosova i Vojvodine) preko 33 posto. Među dobrovoljcima iz Srbije, oko 22 posto bilo je rodom iz Beograda i okoline.

Devojke dobrovoljci na sanitetskoj obuci

Posle Srbije, najviše je dobrovoljaca rođenih na prostorima predratne Hrvatske, preko 19 posto, zatim slede oni koji su rodeni u Bosni i Hercegovini, oko 6 posto. Iz Crne Gore bilo je poreklom više od 1 posto dobrovoljaca, a iz inostranstva više od 2 posto. Za 16 posto dobrovoljaca nije utvrđeno mesto rodenja.

Prosečna starost dobrovoljaca bila je 32,4 godine. Dobrovoljaca mlađih od 20 godina bilo je 6,3 posto. Među njima su bila i 54 dobrovoljca mlađa od 18 godina. Od 20 do 49 godina bilo je 87 posto dobrovoljaca (od 20 do 29 godina je 36 posto, a od 30 do 49 godina 5 posto). Dobrovoljaca sa 50 i više godina bilo je 7 posto. U ovoj kategoriji nalazilo se 35 dobrovoljca starijih od 60 godina. Bilo ih je nekoliko i sa više od 70 godina starosti. Među dobrovoljcima se nalazilo 43 posto onih koji'su pre dolaska u zapadni deo RSK učestvovali u ratu prosečno po 7,57 meseci.

Evidentirano je i 343 žene dobrovoljaca koje su u 1993. godini učestvovale u borbenim dejstvima na ratištu zapadnog dela RSK. Po mestu rođenja najviše ih je iz Vojvodine 15,5 odsto, zatim iz predratne Hrvatske 14,5 posto. Rodom sa prostora uže Srbije (bez Vojvodine, Kosova i Beograda) bilo je 10 odsto žena dobrovoljaca. Rodom sa teritorije Beograda bilo je 8 posto žena dobrovoljaca. Najviše žena dobrovoljaca otišlo je na ratište sa područja Beograda (16 posto). Prosečna starost žena dobrovoljaca bila je 32 godine. Medu njima je 18 posto mlađih od 20 godina. Maloletnica je 6 posto. Od 20 do 29 godina starosti je 38 posto a od 30 do 49 godina je 43 posto. Pedeset i više godina je imalo 8 posto žena dobrovoljaca. Najstarija žena dobrovoljac je rodena 1934. godine, po zanimanju medicinska sestra, penzioner. Prethodno je tri puta boravila na ratištu.

U ukupnom broju dobrovoljaca žene učestvuju sa 11 posto, što znači da je svaki deveti dobrovoljac žena. Među ženama dobrovoljcima 2,5 posto

bile su strankinje. U borbenim dejstvima svaka 43 žena dobrovoljac je poginula. U ukupnom broju poginulih dobrovoljaca žene učestvuju sa 4,5 posto. Ili svaki 23 poginuli dobrovoljac je - žena.

U navedenoj analizi obuhvačene su žene kojima je priznavan status dobrovoljca, što ni približno ne ocrtava pravu ulogu žena u Srpskoj vojsci Krajine. Sliku o doprinosu žena Srpske vojske Krajine upotpunjuju podaci iz izveštaja sa početka 1994. godine koji je sačuvan u arhivi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

Trečeg februara 1994. godine u 18. brigadi (Lički korpus) bilo je 110 žena vojnika. U jedinicama Kordunskog korpusa 5. februara 1994. godine bilo je 1.000 žena vojnika. U 11. brigadi ovog korpusa bilo je čak 200 žena vojnika. U Banijskom korpusu 6. februara evidentirano je 219 žena. U Zapadnoslavonskom korpusu 7. februara bilo je 940 žena vojnika. Njih 700 bilo je obučeno u rukovanju naoružanjem. U 45. brigadi (Vukovarski korpus) 8. februara nalazilo se 20 žena na vojničkim dužnostima.

Opšta je ocena da su žene dobrovoljci bile znatno disciplinovanije od svojih saboraca dobrovoljaca. Njihovo prisustvo u jedinicama često je pozitivno uticalo na vojničko držanje muškaraca.

Medu dobrovoljcima na prostoru zapadnog dela RSK u 1993. godini bilo je 4 posto stranaca. Najviše je Rusa (49 posto), pa Bugara (17 posto). Sledi učešće Makedonaca sa 13,8 posto, Rumuna 5,5 posto, Grka i Ukrajinaca (po oko 4 posto) i 0,76 posto Poljaka. Među dobrovoljcima je 4 posto Srba koji imaju strano državljanstvo.

Prosečna starost dobrovoljaca stranaca bila je 30 godina. Mlađih od 20 godina bilo je 6 posto. Među njima su bila i dva maloletnika. Od 20 do 29 godina starosti je 51 posto, a od 30 do 49 godina 42 posto. Samo jedan dobrovoljac stranac imao je više od 50 godina (rođen 1926. godine).

Među dobrovoljcima strancima 6 posto su bile žene. U borbenim dejstvima poginulo je 2,28 posto dobrovoljaca - stranaca.

Dobrovoljci Srpske vojske Krajine u 1993. godini dali su značajan doprinos odbrani srpskog naroda, o čemu govore i podaci o poginulim. Oko 6 posto svih poginulih pripadnika Srpske vojske Krajine su dobrovoljci. Svaki 19. poginuli je dobrovoljac.

Tokom 1993. godine dobrovoljci su činili i do 15 posto od ukupnog broja pripadnika Srpske vojske Krajine.

PORAZI BEZ OTREZNJENJA

U 1993. godini Srpska vojska Krajine bice prinuđena da ratuje i da se brani od nekoliko uzastopnih napada Hrvatske vojske, koja je bez kazne kršila Vensov plan. Početkom te godine, u januaru i februaru, a zatim u septembru, Srpska vojska Krajine doživela je niz iznenađenja koja je platila porazima. Oni su uz to, ostavili i toliki negativan uticaj da su i kasnije uticali na nove poraze odbrane RSK. Nažalost, državni i vojni vrh RSK iz tih poraza u 1993. godini nisu izvukli adekvatne zaključke i pouke.

Mnogi poznavaoci stanja i suštine sukoba između Hrvatske i RSK smatraju da je 1993. godina bila presudna za krajnji ishod koji se desio avgusta 1995. Nesporno je da Hrvatska u 1993. godini nije imala mogučnosti da silom savlada otpor Srba u Krajini. Tada jednostavno nije imala vojsku koja bi mogla postiči tako krupan rezultat. U isto vreme ni situacija u Bosni i Hercegovini nije bila povoljna za Hrvatsku, jer među Muslimanima i Hrvatima nije bilo nikakvog borbenog savezništva. Čak naprotiv, mogla se očekivati i eskalacija u međusobnim konfrontacijama. Uz to Zagreb procenjuje da je te 1993. godine još bilo moguče da se Srbija i SRJ oružanom silom umešaju u rat koji bi se vodio između Hrvatske i RSK. U tom slučaju Srbi u RS imali bi "sve ključeve" rata u svojim rukama. Zato Hrvatska u prvi plan istura diplomatiju. Tajnim pregovorima i lažnim obečanjima zavarava Slobodana Miloševiča i Radovana Karadžiča, kupujuči vreme za pripreme Hrvatske za odlučujuči rat sa Srbima na teritoriji RSK. Što je vreme više prolazilo, bitno se smanjivala mogučnost mešanja Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske u rat između Hrvatske i RSK. Strpljenje i postupnost pokazalo se kao najbolje rešenje za Hrvatsku, koja je, uz sve navedeno očekivala podršku međunarodnog faktora, uključujuči i NATO. Zato se Hrvatska 1993. i odlučivala samo na ograničene napade i diplomatiju. Znali su da se na ograničene napade neče reagovati svom žestinom iz Srbije (i SRJ) a RSK če se iscrpljivati i trošiti. U to su ih ubedile i ukupne srpske reakcije.

Posle agresije na Miljevački plato (21. juna 1992. godine) Hrvatska je tada shvatila da se napadima "korak po korak" bez večeg rizika mogu zauzimati delovi RSK.

Hrvatska je kraj 1992. godine dočekala sa deblokiranim Dubrovnikom, učvrščenim pozicijama u Hercegovini i sa povoljnim rasporedom svojih snaga u Bosni prema muslimanskoj strani. Iz toga je i rezultirala povoljnost za preduzimanje novih oružanih akcija radi popravljanja svog ukupnog položaja. Uz to, Hrvatska je mogla da računa i na prečutnu saglasnost međunarodnog faktora, pa je zato krajem 1992. godine i pristupila pripremama za

širu oružanu akciju na prostoru Severne Dalmacije. Za neposredan cilj izabrani su Maslenica, aerodrom Zemunik i kompleks naselja i objekata na tom prostoru i na liniji fronta od Novigrada zaključno sa Obrovcem i njegovim velebitskim zaleđem. Franjo Tuđman je 5. januara 1993. godine postavio zadatak Glavnom stožeru da srpske snage odbaci što dalje od Zadra i komunikacije koja izvodi ka Sibeniku i Splitu. U tom cilju planirana je napadna operacija "Maslenica". Njen cilj bio je da se otkloni opasnost od očekivanog presecanja Hrvatske na dva dela upravo u rejonu Maslenice. Pripreme za tu operaciju izvedene su u najvećoj tajnosti.

Prvo je, u rejon Nina prikriveno dovedena 4. gardijska brigada. Ona je određena za udarnu snagu u planiranoj operaciji. Pripremljene su zatim prva, druga i deveta gardijska brigada, zatim 112, 113. i 133. brigada i sve domobranske jedinice i jedinice MUP sa šire teritorije Zadra i Gospića. U pripremu i izvođenje operacije "Maslenica" uključeni su, uz generala Janka Bobetka i mnoge druge Tuđmanove uzdanice: Zeljko Tomljenović (koordinirao jedinicama MUP), Ante Gotovina, Mirko Norac, Ivan Cermak, Mladen Markač, Imre Agotić, Franjo Feldi.

Napad je počeo 21. januara 1993. godine i intenzivno je trajao četiri dana, posle čega je hrvatska vojska ovladala Maslenicom, Zemunikom i novigradskim zaleđem. Napad Hrvatske vojske je zaustavljen na liniji sela Kašić - Paljuv - Mala Bobija. Kao pojačanje hrvatskim jedinicama prebačena je helikopterima iz Osijeka jedna bojna 123. gardijske brigade. Prema svedočenju generala Janka Bobetka helikopteri su jedinicu prebacili za oko tri sata. Tako su Hrvati, na dostignutoj liniji mogli da pristupe učvršćivanju i ojačavanju, kako bi predupredili moguće srpske kontranapade.[2]

Na tom prostoru se nalazio i jedan francuski bataljon iz sastava Unprofora. Bio je lociran u selima Crno i Murice i sasvim zatečen i iznenađen hrvatskim napadom na Srbe, pa su zato i pobegli, ostavljajući opremu i materijalno-tehnička sredstva.

Hrvatska vojska je pretnjama navela Unprofor na pasivno posmatranje i nereagovanje na narušeno primirje koje je garantovao Vensov plan. Unprofor je zatim učestvovao u pritisku na Srpsku vojsku Krajine da prihvati prekid vatre u času kad je to Hrvatima odgovaralo. Zahtevali su i dobili pravo da se nalaze neposredno uz srpske jedinice, kako bi ih kontrolisali i sprečavali da otvaraju vatru i pripremaju protivakcije prema hrvatskoj vojsci.

Glavni štab Srpske vojske Krajine je uočavao da hrvatska vojska na zadarskom prostoru vrši određene pripreme, ali se nije ni pomišljalo da bi moglo doći do napada. Verovalo se da to Unprofor neće dozvoliti. Za svaki slučaj, Glavni štab Srpske vojske Krajine je upozorio Generalštab Vojske Jugoslavije o aktivnostima hrvatske vojske prema Severnoj Dalmaciji, a 17. januara (pet dana pre početka napada na Maslenicu) naredio je preduzimanje priprema u jedinicama Dalmatinskog korpusa. Naredeno je ukopavanje manjih sastava koji su bili mobilisani. Istim naređenjem

naglašeno je da se "za sada ne mobilišu druge jedinice", ali da se radi na pripremi opšte mobilizacije. Komandi korpusa se skrece pažnja "da je držanje mobilisanih jedinica bez planskog angažovanja najbolji put za kompromitovanje vojske".

U to vreme samo je mali broj jedinica i korpusnih jedinica bio mobilisan. Nesporno je da Glavni štab pogrešno ceni situaciju kada zaključuje da nema potrebe da se mobilišu druge jedinice. Za ono što je usledilo koji dan kasnije bilo bi nedovoljno da je izvršena mobilizacija celokupnog sastava Dalmatinskog korpusa. Stavljanje Dalmatinskog korpusa samo u povišeni stepen borbene gotovosti, a bez mobilizacije, nije se moglo sprečiti ono što je usledilo.

Naredeno je da granične jedinice Dalmatinskog korpusa odmah posednu granicu, da se mobiliše Komanda korpusa i sve potrebne komande pukova i brigada. Naređena je i mobilizacija mehanizovanog bataljona iz 75. brigade i pripreme za mobilizaciju 92. benkovačke brigade. Sve komande brigada izašle su na komandna mesta.

U toku 19. januara, komanda korpusa saznaje da je stanje u 75. brigadi (Drniškoj) znatno slabije nego u drugim jedinicama, zbog katastrofalno lošeg odziva vojnih obaveznika. Od pozvanih 33 oficira odazvalo se samo 5, od 21 podoficira, 9, a od 413 vojnika došlo je samo 13. Ovako slab odziv odraz je stanja u kome se nalazilo područje Krajine posle gubitka Miljevačkog platoa. Reč je o ljudstvu koje je pretrpelo gubitke u porazu tokom borbi za Miljevački plato.

O sporosti i pogrešnom radu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine govori i činjenica da če tek 22. januara, na dan početka hrvatskog napada, Ličkom korpusu biti naredeno da pristupi formiranju motorizovanog bataljona, radi upučivanja u rejon Obrovca kao pomoč Dalmatinskom korpusu. Umesto da je napad hrvatske vojske dočekan sa mobilisanim Dalmatinskim i Ličkim korpusom, Glavni štab Srpske vojske Krajine pokreče manje sastave iz drugih korpusa ka zoni odgovornosti Dalmatinskog korpusa.

U toku 22. januara Glavni štab Srpske vojske Krajine izdaje više parcijalnih naređenja za stabilizaciju odbrane. Tek trečim naredenjem uslediče zadatak za mobilizaciju dve brigade i jednog artiljerijskog diviziona. Logično je bilo da se bar ovog dana naredi opšta mobilizacija kad to več nije ranije učinjeno.

Očekivalo se da če Hrvatska vojska u jutarnjim časovima 23. januara izvršiti napad radi zauzimanja masleničkog mosta i aerodroma Zemunik. Zato je od komande Dalmatinskog korpusa zatraženo da stvori rezervu radi protivnapada u cilju povratka izgubljenih položaja, ako do toga dođe. U 18 časova, 22. januara, komanda Dalmatinskog korpusa traži da se "gotovim i mobilisanim snagama krajnje uporno brane pravci koji izvode ka Benkovcu i Kninu" i da se ubrzano nastavi mobilizacija. Od 75. i 2. brigade zatraženo je da stvore "jaku rezervu jačine dva bataljona". Komandi 92.

Patrola VRSK u Karinskom zalivu

brigade je postavljen zadatak da stvori rezervu ojačanog bataljona u gotovosti za izvođenje protivnapada. Komandant ovog korpusa, Milan Đilas, odlučuje se da nastavi odbranu pravaca koji izvode ka Benkovcu i Kninu i da izvrši protivnapad na pravcu Smilčič- Kašič- Islam Latinski, radi blokiranja neprijatelja i povratka izgubljenih položaja. U cilju realizacije navedene odluke komandant korpusa ojačava 92. brigadu sa rezervama 75. i 2. brigade. Ova brigada dobija više zadataka: (1) da uporno brani aerodrom Zemunik; (2) da brani pravce Galovac - Škabrnja - Donji Biljani; Biograd - Polača - Benkovac i Stankovci - Pristeg - Miranje; i da (3) izvrši protivnapad na pravcu Smilčič - Islam Grčki - Islam Latinski. Sve druge jedinice ostaju u odbrani na položajima gde se nalaze.

Da bi izvršio dobijeni zadatak, komandant 92. brigade (Benkovačke) obrazuje borbenu grupu od jednog motorizovanog i jednog mehanizovanog bataljona za napad na pravcima Kašič- Islam Latinski; Smilčič- Paljuv i Podgradina - Novigrad.

Karakteristično je da Glavni štab Srpske vojske Krajine rešenje problema nastalog hrvatskom agresijom 22. januara traži samo preko Dalmatinskog korpusa. Komanda tog korpusa traži rešenje samo preko 92. brigade. A njena opet traži od borbene grupe, sa dva bataljona da ostvari ideje komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, odnosno komande Dalmatinskog korpusa. Tako, praktično, glavni zadatak izvršavaju nedovoljne snage, a većina se zadržava u odbrani i tamo gde nema napada hrvatske vojske.

O reakcijama jedinica Dalmatinskog korpusa na napad Hrvatske vojske tokom 22. januara može se suditi po izveštaju komande korpusa koji je upučen u Glavni štab Srpske vojske Krajine.

O neprijatelju se u izveštaju, između ostalog, navodi: "Ustaške snage, nakon višednevne koncentracije i grupisanja na širem prostoru zapadnog dela Ravnih Kotara i Novigrad - Paklenice i grebena Velebita, u 7,10 č su izvršile artiljerijski i minobacački napad na Maslenicu. Artiljerijsko-minobacačkim dejstvima, uz upotrebu višecevnih bacača raketa, nastavljena su dejstva po rejonima: Novigrad, Podgradina, Paljuv, Islam Grčki, Islam Latinski, Zeleni hrast, Kašič, Biljane kosa, Goleš, Zemunik Gornji, Ražaljeva Glava, Smokovič i aerodrom Zemunik. Dejstvo artiljerije je prestalo u 09.30 časova sa jednovremenim paljenjem tenkovskih motora u rejonima Raštana i Zelenog hrasta. U rejonu Zelenog hrasta su zatim pokrenuti tenkovi i posednut polazni položaj (na oko 800 m ispred našeg prednjeg kraja), uz istovremeno otvaranje vatre iz tenkovskog naoružanja. U 09.30 časova ustaše su pokrenule pešadiju koja je zaustavljena na liniji Suhovare - Zeleni hrast.

U 10.00 časova pokrenuta je tenkovska jedinica iz rejona Šepurine ka Islamu Grčkom.

Kao reakcija na dejstvo neprijatelja naređena je opšta mobilizacija 92. brigadi (Benkovačkoj) i 4. brigadi (Obrovačkoj). U ostalim jedinicama korpusa naređena je mobilizacija samo određenih bataljona - diviziona i drugih četnih sastava."

Sudeči po izveštajima iz jedinica, prvog dana hrvatske agresije nije bilo adekvatnih reakcija Srpske vojske Krajine. Pasivnost, oklevanje i neizvesna očekivanja, išla su na ruku neprijatelju.

Tokom 23. januara Glavni štab će izdati naređenje za mobilizaciju svih jedinica Srpske vojske Krajine. Iz naredenja se, pored ostalog, moglo saznati da se glavne snage neprijatelja grupišu na pravcima koji iz Zadra izvode ka Obrovcu i Benkovcu. Do 20 časova 22. januara 1993. agresor je uspeo izvršiti prodore na pravcu Posedarje - Novigrad i izbiti na linuju Suhovare - Islam Grčki, isključno zaseok Rezani, isključno s. Paljuv - Novigrad. Na ostalim pravcima napad agresora je uspešno odbijen. Dejstvovano je i haubicama, kao i višecevnim bacačima raketa. Glavni štab Srpske vojske Krajine očekuje da če ujutru, 23. januara biti nastavljen hrvatski napad svežim snagama, s ciljem da se odseku naše snage na prostoru Ravnih Kotara i Zemunika, uz očekivanje da če na ostalim prostorima neprijatelj izvršiti mobilizaciju i preči u opšti napad radi rasecanja teritorije RSK. Pokazače se, medutim, da je takva procena bila pogrešna, posebno kada je reč o "opštoj mobilizaciji" i "rasecanju" teritorije RSK.

Nepotpuna je i netačna ocena toka neprijateljskih i dejstava Srpske vojske Krajine u toku 22. januara. U njoj se kaže da su "snage Dalmatinskog korpusa uspešno izvodile odbranu pravca Ravanjska - Maslenica - Obrovac i pravca koji iz Zadra i Biograda n/m izvodi ka Benkovcu i Obrovcu. Snagama neprijatelja su naneti znatni gubici (uništena 3 tenka i veči broj poginulih i ranjenih ustaša)". Međutim u toku 22. januara jedinice korpusa nisu uspele da urade mnogo toga Što bi zaustavilo hrvatski

napad. Slaba mobilizađja, loše pripreme i neadekvatno pregrupisavanje presudice krajnjem ishodu u narednih dva-tri dana. Praktično Glavni štab Srpske vojske Krajine je naredenje o mobilizaciji izdao sa zakašnjenjem od najmanje sedam dana. O toku borbenih dejstava 23. januara može se suditi na bazi sadržaja izveštaja komande Dalmatinskog korpusa koji je poslat u Glavni štab Srpske vojske Krajine. Prema navedenom izveštaju neprijatelj je u toku 23. januara dovodio nove snaga. Opšti napad je počeo u 15 časova na pravcu Seline - Ravanjska, i to tenkovima i uz podršku artiljerije. Na pravcu Šibenik - Skradin u selu Bičine otkriveno je prisustvo oklopnih snaga, a na pravcu Muč - Ružič dovođenje snaga jednog bataljona. Na pravcu Sinj - Peruča primečeno je dovođenje jedne brigade.

Da Glavni štab Srpske vojske Krajine misli samo na odbranu i da očekuje velike prodore Hrvatske vojske, može se zaključiti iz naređenja, od 24. januara koje je otišlo u sve korpuse. Njime se sve jedinice obavezuju da izvrše utvrđivanje i zaprečavanje na svim pravcima. Pritom se traži da se skloništa i zakloni urade u trečem stepenu. Komanda Dalmatinskog korpusa izvestila je da su "u jutarnjim satima ustaše otvorile vatru iz sveg raspoloživog naoružanja, po položajima u rejonu Islam Grčki, Kašič, Ravanjska i aerodrom Zemunik. Napad je nastavljen na početnim pravcima". Ostale komande korpusa poslale su izveštaje u kojima nema valjanih podataka o aktivnostima neprijatelja. Sve u svemu, podaci o neprijatelju su takvi da se ne može ni naslutiti da je on na zadarskom području već izvršio veči deo zadatka.

O žestini dejstva neprijatelja da se naslutiti u delu izveštaja koji se odnosi na "naše snage". Tako komanda Dalmatinskog korpusa izveštava da su snage korpusa "zbog velike ofanzive ustaša i iscrpljenosti jedinica u vrlo teškom položaju". Zahteva se od Glavnog štaba Srpske vojske Krajine "hitna pomoč u ljudstvu, inače se neče moči zadržati postoječe pozicije".

Komanda Obrovačke brigade izvestiče komandu Dalmatinskog korpusa, 26. januara, o stanju na liniji Velika Bobija - Mala Bobija - Visoka Glava - Marune, i da je u toku 25. januara u tu zonu odgovornosti stigao Zeljko Ražnatovič Arkan sa svojim Ijudima. On je usput po selima kupio i doterao na položaje one koji su napustili svoje jedinice.

U toku 26. januara neče biti značajnijih podataka o neprijatelju. Komanda Ličkog korpusa ukazuje na "nedosledno ponašanje snaga Unprofora koje su prvo posele širi rejon hidroelektrane Peruča sa dve čete, a zatim u toku dana sukcesivno izvukle te čete, prepuštajući odbranu hidroelektrane grupi svojih vojnika, koji strogo kontrolišu i sprečavaju aktivnosti jedinice korpusa u tom rejonu".

Tokom dana dolazi do pokreta jedinica iz drugih korpusa ka severnoj Dalmaciji. Na benkovačkom ratištu, uz "arkanovce", stiže i 600 boraca iz Lapačke brigade. Glavni štab Srpske vojske Krajine uviđa problem nepovezanosti akcija. Radi sinhronizacije dejstva, 27. januara izdaje direktivu pod šifrom "Čelik". Može se na osnovu tog dokumenta zaključiti i kako

Glavni štab Srpske vojske Krajine vidi rezultate hrvatske agresije, započete 22. januara 1993. godine. Tako se ocenjuje da su "oružane snage Hrvatske u zoni Dalmatinskog korpusa ostvarile uspeh taktičnog značaja, zauzimanjem širih rejona aerodroma Zemunik, Masleničkog mosta i Novigrada". Potom je neprijatelj, "usled snažnog otpora i aktivnih dejstava jedinica Dalmatinskog korpusa i pretrpljenih gubitaka, istrošenih rezervi i gubljenja morala, prešao u odbranu." Zatim se navodi da neprijatelj na pravcima Sinj - Peruča i ka Drnišu, Kistanju i Benkovcu izvodi provokativna dejstva, s ciljem da učvrsti dostignutu liniju i ponudi primirje. O aktivnostima neprijatelja prema zonama odgovornosti drugih korpusa nema ništa što bi potvrđivalo ranije očekivanje Glavnog štaba o akciji hrvatske vojske da silom ovlada određenim prostorima RSK, radi povoljnije pozicije u traženju političkog rešenja.

Srpskoj vojsci Krajine je postavljen zadatak da "energičnim dejstvima razbije i protera ustaše sa dela teritorije Severne Dalmacije" i da "krajnje upornom odbranom na drugim prostorima spreči agresiju na RSK". Zatim se navodi da će "Vojska Republike Srpske i Vojska Jugoslavije, u skladu sa razvojem situacije, učestovati u sprečavanju agresije Hrvatske vojske na RSK".

Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine je odlučio da angažovanjem dela snaga 7. i 15. korpusa razbije i uništi neprijatelja na teritoriji Severne Dalmacije i povrati izgubljeno, a angažovanjem Srpske vojske Krajine u celini, da odsudnom odbranom spreči dalju agresiju Hrvatske vojske i zauzimanje i najmanjeg dela srpskih teritorija. Po ovoj odluci, Dalmatinski korpus ima zadatak da izvrši protivnapad na pravcu Smilčič - Kašič - Islam Grčki a po izbijanju na liniju Paljuv - Podgradina da sadejstvuje snagama koje izvode protivnapad na pravcu Obrovac - Marune - Jasenica - Ravanjska. Od Dalmatinskog korpusa se zahteva da bude u gotovosti za protivnapad ka Pirovcu i Skradinu. Snagama na cetinjskom pravcu naloženo je "čvrsto držanje brane Peruča i zaštita bokova s pravca Svilaje i Dinare." Ostali korpusi dobili su formalne zadatke, koji se mogu nazvati i zadacima za "mirovanje i čekanje".

Odluka komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine bazira na pogrešnoj proceni dejstava Hrvatske vojske i njenih ciljeva u ovoj operaciji. Ne uvažava se čak ni ono što se zove - pravo stanje u kojem se nalazi Dalmatinski korpus, a pogotovu njegove mogučnosti da izvrši zadatke koje je dobio. Zanemaren je faktor vremena. Nije shvačeno da je hrvatska vojska u času izdavanja direktive već ostvarila postavljeni cilj ili da je predpostizanjem onoga što je želela da ostvari. U vreme donošenja direktive "Celik", bilo je bitno ono što se moglo uraditi za dva do tri dana, a ne posle 10 ili više dana.

Da bi se direktiva realizovala, Glavni štab je naredio komandi Dalmatin-
skog korpusa da iz dodira sa hrvatskom vojskom izvuče Lapačku brigadu

Zatim da obrazuje rezervu jačine bataljona, i da u Obrovačkoj brigadi (4. laka brigada) formira borbenu grupu za napad na pravcu Obrovac - Jasenice - Rovanjska.

Glavni štab se na taj način upustio i u one zadatke koji su u nadležnosti komandanta korpusa i njegovog štaba. Moralno rasulo u Lapačkoj brigadi više govori o stanju u celoj Severnoj Dalmaciji nego u toj samoj jedinici, što se znalo i uočavalo i pre hrvatske akcije.

Glavni štab će požuriti da već 28. januara uputi i drugo naredenje komandi Dalmatinskog korpusa. Zahtevače i držanje brane Peruče po svaku cenu. Traženo je zatim da se pouzdanim snagama zameni Cetinska četa, koja je branila Peruču. To je ujedno i dokaz da je Glavni štab tek toga dana

Srpska odbrana na položaju kod Kašića

shvatio da Hrvatska vojska priprema napad na Peruču. Reagovače i trečim naredenjem u istom danu, tražiče od komande Dalmatinskog korpusa da se "na obrovačkom pravcu formira taktička grupa broj 2 (TG-2) mešovitog sastava (delovi 4. lake brigade, 9. brigade, milicije, i od jednog voda iz Arkanove jedinice). Toj taktičkoj grupi dat je zadatak da "ovlada primorskom padinom Velebita (prostorima Mala Bobija, Sveto Brdo, Gola Glavica) a zatim rejonima Jasenica, Maslenica i Rovaska". Za njihovu podršku zadužena je Operativna grupa jedan (OG-1) sa prostora južno od novigradskog mora. Komandantu TG-2 data je obaveza da sam odredi "gotovost za izvršenje zadatka", što je nelogično, kad grupa još nije bila ni formirana.

Uključivanjem u TG-2 jedinica milicije i ojačanog voda iz sastava jedinice Zeljka Ražnatoviča Arkana imalo je za cilj još jedan od mnogih pokušaja da se paravojska stavi pod kontrolu. Nepristrasnim zaključivanjem, lako se izvodi i zaključak o radu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine u toku 28. januara. Bio je smušen i sa elementima panike. Naredenjima na naredenja,

ništa se nije moglo postići, izuzev gubljenja poverenja kod potčinjenih komandi. Toga dana hidroelektrana Peruča je već bila pod kontrolom hrvatske vojske. Brigada koja je branila pravac Sinj - Vrlika (Vrlička brigada) bila je u rasulu i neupotrebljiva. O tome se i ne govori u izveštaju komande Dalmatinskog korpusa.

Ni tokom 29. januara komandovanje sa nivoa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije bolje funkcionisalo. I dalje frka i zbrka, pa se tako komandi Dalmatinskog korpusa tokom 29. januara izdaju tri naredenja. Prvim je regulisano formiranje Operativne grupe broj 1 (OG-1). Za komandanta je određen pukovnnik Dragan Tanjga. Komandu grupe trebalo je stvoriti od dotadašnjih komandi benkovačke brigade i jedinica artiljerije koje ulaze u sastav operativne grupe. Drugim naredenjem preciziraju se zadaci sistema "orkan" a treće je upućeno komandama Dalmatinskog korpusa i OG-1. U ovom naređenju polazi se od pretpostavke da će neprijatelj sutradan, 30. januara, nastaviti napadna dejstva. Nalaže se obezbeđenja međuprostora, ubrzano formiranje rezerve i gotovost artiljerijskih grupa za kontrabatiranje ujutru u 04.30 časova.

U toku 30. januara komande korpusa dobiće od Glavnog štaba nove zadatke, koji se neće mnogo razlikovati od prethodnih. U formulisanju zadataka nije uzimano u obzir ono što je već ranije konkretno naređeno, pa se novim nalozima čak i to dovodi u pitanje. Tako se, od komande Dalmatinskog korpusa traži da se "ubrzaju pripreme za postojeća dejstva", a odmah sutradan traži se referisanje po dobijenim zadacima, pri čemu se naravno, u korpusu nije ni znalo koja su to naredna dejstva. Slično tome, i komande Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa dobijaju naređenja formalnog karaktera, a od Komande Vukovarskog korpusa zahteva se da "sagleda mogućnost upućivanja jedne brigade u Knin".

Kad je i definitivno postalo jasno da su Hrvati ostvarili ono što su naumili, i da ih neće niko tek tako lako odatle oterati, na prostoru Severne Dalmacije vršeni su brojni pokreti jedinica u skiopu priprema za povratak izgubljenih teritorija. Na scenu stupa Unprofor, koji čak traži da mu se omogući da kontroliše sve što rade jedinice Srpske vojske Krajine. U Glavni štab Srpske vojske Krajine stiže prigovor Unprofora, u kome se žale da im je ograničeno kretanje na prostorima Dalmacije. Na to će komandant Glavnog štaba general Mile Novaković reagovati tako što će narediti da se pripadnicima Unprofora omogući nesmetano kretanje i sve dužnosti u skladu sa važećim propisima.

Nažalost, taj isti Unprofor se saboterski i kukavički ponašao tokom divljanja hrvatske vojske u napadu na Maslenicu i Ravne Kotare, vodeći računa samo o bezbednosti sopstvenog ljudstva a ne i o zadacima zbog kojih se nalazio u Dalmaciji. Sad kad su Hrvati završili ofanzivu, a Srbi se počeli pripremati za kontraudar Unprofor je pohitao na položaje srpske vojske da je parališe. Tako je nesporno pomagao hrvatskoj strani. Jer, prisustvo Unprofora je ograničavalo slobodu dejstva brigadama

Srpske vojske Krajine, a hrvatska vojska je dobijala dragocene podatke o svome protivniku.

Komanda Dalmatinskog korpusa dobiče 1. februara novo naređenje za dalja dejstva, a Glavni štab kao da ne može bez formiranja borbenih grupa. Zato zahteva da se u zoni reka Krka, Drniš, planina Promina obrazuje borbena grupa jačine dva bataljona. Uz sva ta tumbanja, u jedinicama i na položajima se malo šta suštinski menjalo, Glavni štab kao da to nije hteo da vidi. Stare boljke u novom pakovanju nisu donele ništa dobro. Zato će ubrzo i uslediti izveštaj Glavnom štabu da Kistanjska druga brigada nije otpočela planirani napad zbog otkazivanja poslušnosti dela jedinice. Zatim stiže i vest o pogibiji u borbenim dejstvima komandanta 92. brigade (Benkovačke), potpukovnika Momčila Bogunoviča. Sve to će samo povećati zabrinutost i konfuziju u Glavnom štabu. Zatim će stiči zahtev Komande Kordunskog korpusa - da se njegove jedinice, koje se nalaze u Severnoj Dalmaciji, vrate u svoje matične sastave. Onda je stigao izveštaj o samovoljnom povlačenju jedinice milicije iz rejona Mala Bobija. Zapretila je opasnost da na sličan način ne postupe i drugi sastavi koji su branili Velebit, koji je predstavljao jednu od ključnih teritorija za odbranu Ravnih Kotara i Like.

Sedmi dan februara doneče nove nevolje Glavnom štabu i komandovanju Srpske vojske Krajine u celini. Iz Komande OG-1 stigao je izveštaj "da su snage bataljona "Banija" koje su bile planirane za napad na pravcu Draženak - selo Ranič odbile da izvrše zadatak, zbog čega je na tom pravcu uveden u borbu bataljon "Kordun". Naravno da je takvo stanje moralo da se odrazi i na napad OG-1, koja je nastupala ka Novigradu. Ona je do kraja dana izbila na liniju određenu za bliži zadatak (Narandžiči - selo Ramiči), i prekinula dalji napad. Hrvati su i dalje bili tu dokle su stigli, a srpske snage nisu uspele da ih ozbiljnije ugroze.

Posle sagledane situacije na linijama dodira, Glavni štab izdaje naredenje svim korpusima - da pristupe obuci celokupnog ljudstva, da bi se u narednim dejstvima smanjili gubici i da bi se kvalitetnije izvodila borbena dejstva. Zaključak se sam po sebi nameče, jer mnogo šta je propušteno u prethodnom periodu. I ono najporaznije, a neizrečeno, odustalo se od odluke da se hrvatske snage prisile na povratak na početne položaje. Tačnije rečeno, poraz je počeo da se prihvata kao nešto što se jednostavno dogodilo, bez prevelike buke o posledicama i sopstvenoj krivici.

Na sastanku Vrhovnog saveta odbrane 7. februara 1993. godine u Kninu kojim je predsedavao presednik RSK Goran Hadžič, odlučeno je da se iz Vukovarskog kropusa u Knin šalju pešadijski bataljoni po etapama, kako se za koji obezbedi elementarna opremljenost i uniforme.

Komanda Dalmatinskog korpusa upučuje 8. februara izveštaj Glavnom štabu Srpske vojske Krajine i obaveštava da su bataljoni "Banija" i "Kordun" napustili borbene položaje pa je umesto njih, na dostignute linije,

uvedena u borbu BG-3. Ti događaji praktično, označavaju kraj svih ideja i zamisli za "dalja dejstva". Glavni štab Srpske vojske Krajine naređuje Komandi Ličkog korpusa (6. i 8. februara) da na prostoru sela Dabar obrazuje borbenu grupu, da je ojača sa po dva tenka i oklopna transportera, zatim vodom minobacača 120 mm i odeljenjem bestrzajnih topova. Grupa je pretpočinjena 70. brigadi.

Tokom 8. februara komandant operativne grupe dobija zadatak od komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Novakoviča da u kasarni Benkovac organizuje prihvat grupe dobrovoljaca koja broji 130 do 140 ljudi (radikali). Naloženo je da se "isti odmah stave pod komandu četničkog bataljona Jove Ostojiča." Dobrovoljci su po pristizanju izjavili da prvenstveno žele da učestvuju u čiščenju grada.

Komandant OG-1 izveštava 8. februara u večernjim satima Glavni štab Srpske vojske Krajine da su njegove jedinice "razbile ustaše i zauzele sela Barbare, Ramiče i Grgoricu i da su bataljoni "Banija" i "Kordun" odbili da učestvuju u borbenim dejstvima. Zbog toga je komandant Glavnog štaba naredio komandantu Kordunskog korpusa da hitno dođe u Benkovac, radi rešavanja nastalih problema u bataljonu "Kordun". Istog dana komandant TG-2 donosi odluku da formira udarnu grupu (jačine čete) od najmlađih i najsposobnijih boraca, da sa njom u sadejstvu sa "tigrovima" (jedinica Zeljka Ražnatoviča Arkana) i sa 9. brigadom nastavi čiščenje puta Alan - Obrovac.

Oko 22 časa, 8. februara, komandant Dalmatinskog korpusa dobija informaciju od Glavnog štaba u kojoj se ističe da se interventni bataljon iz 75. brigade "odlično pokazao u izvođenju borbenih dejstava na širem prostoru Novigrada" i da GŠ odaje priznanje bataljonu na čelu sa njegovim komandantom.

Zbog čestih pojava da se samovoljno gadaju pojedini hrvatski gradovi na prostoru Dalmacije, Glavni štab Srpske vojske Krajine 9. februara nalaže Komandi Dalmatinskog korpusa da "upozori sve potčinjene komandante da odobrenje za otvaranje vatre po gradovima nemaju i da je svako iskakanje kao rezultat samovolje štetno".

U toku 10. februara nastaviče se sa formiranjem borbenih grupa. Tako komandant OG-1 izveštava da je formirao TG-4 sastava: bataljon "Vukova sa Vučjaka", bataljon Ministarstva unutrašnjih poslova, tenkovski vod. U TG-4 uključena je i borbena grupa broj 4 (BG-4). U toku je i formiranje oklopnog bataljona.

Tokom 11. februara komandant OG-1 izveštava Glavni štab da je imao 13 poginulih i 15 ranjenih boraca i starešina. Ovog dana u Dalmatinski korpus stigla su 164 dobrovoljca i 44 vojna odbaveznika mobilisana na teritoriji Srbije.

Nasilje i pljačke kao sve rasprostranjenije pojave primorače Glavni štab Srpske vojske Krajine da 11. februara uputi akt komandantu taktičke grupe 2 sledeče sadržine: "U mestu Oborovac i okolini ima više slučajeva primene

nasilja prema pojedincima od strane samozvanih pojedinaca i grupa. To izaziva uznemirenost i revolt boraca, starešina, naroda i sveštenika. Istovremeno više komande i starešine, od komandira čete pa naviše, koji imaju pravo da podnose krivične prijave, to ne čine. Aktivnosti se svode na ogovaranja lica koja se kabadahijski ponašaju". U vezi sa tim, komandantu TG-2 je naređeno da o svakom slučaju nasilničkog ponašanja odmah izvesti Glavni štab da lično prikupi podatke, izvesti organ unutrašnjih poslova i podnese krivičnu prijavu.

Tokom 12. februara hrvatske snage su izvele protivnapad pravcem Novigrad - Gregoriči. Bataljon milicije i dobrovoljaca napušta rejone odbrane, što je odvelo do neizbežne destabilizacije linija. Poginulo je 7, a ranjen 21 borac i starešina Srpske vojske Krajine.

Istog dana, u jutarnjim satima u OG-1 pristigla je jedinica sa Banije (450 boraca), koja je prihvačena i postavljeni su joj zadaci. Komanda OG-1 došla je do podataka o gubicima hrvatske vojske u borbama za Ravne Kotare i Peruču u periodu od 22. januara do 9. februara 1993. godine. Hrvati su izgubili 13 tenkova i 8 minobacača, a imali su 450 ranjenih. O broju poginulih nije bilo podataka, jer su Hrvati vešto krili poražavajuče podatke.

U toku 13. februara Komanda OG-1 je izvestila Glavni štab da su oko 13 časova ustaše izvršile artiljerijski i tenkovski napad, sa pravca Rastane - Sikovo, na snage ove operativne grupe u rejonu Lišane Tinjske. U 17 časova ustaše su izvršile napad pravcem Novigrad - Pridraga. Linija fronta nije narušena.

U izveštaju se ukazaju i na samovoljno napuštanje borbenih položaja od strane bataljona milicije. Konstatuje se zatim da bataljon "Kordun" nije hteo da ostavi opremu novodošloj jedinici.

Zbog samovolje i pljačke koju vrše "dobrovoljci" i pojedini pripadnici Srpske vojske Krajine koji su se oteli kontroli, Glavni štab šalje naredenje Komandi Dalmatinskog korpusa: "sa organima Ministarstva unutrašnjih poslova sprečite (ako treba i upotrebom oružja) svako nasilničko ponašanje u vašoj zoni, zatim maltretiranja starešina i vojnika od bilo čijih i bilo kojih formacija". Dešavalo se, nažalost, da su oficiri koji su upozoravali na takve pojave bili prebijani od pljačkaša. Zato je u Glavni štab stizalo sve više protesta i zahteva da se spreče samovolja i kriminal, jer u tome počinju da uzimaju učešča i pripadnici Srpske vojske Krajine, a ne samo već obeleženi dobrovoljci. Otuda i ovakva reakcija komandanta Glavnog štaba koji 13. februara 1993. godine šalje sledeči akt komandantu OG-2:

"Zbog učestalih ekscesa koje pukovnik Ulemek izaziva u Obrovcu, gde situacija preti da se pretvori u otvoreni sukob, što nam u ovom momentu uopšte nije potrebno, zabranjujem ulazak pomenutom pukovniku i njegovim ljudima u Obrovac. Preduzmite sve mere da se isti ponaša u duhu naredenja koja sam potpisao za celu Srpsku vojsku Krajine ili ga odmah udaljite sa ovih prostora."

Na bazi pristiglih izveštaja iz korpusa, vidi se da je brojno stanje Srpske vojske Krajine 13. februara iznosilo 71.409 ljudi, to jest 3.291 oficir; 3.424 podoficira, 60.496 vojnih obaveznika i 4.198 dobrovoljaca. Toliko brojno stanje nikada više neće biti dostignuto u Srpskoj vojsci Krajine, pogotovu ne u grupaciji dobrovoljaca.

U toku 14. februara komandant OG-1 izveštava Glavni štab da je "u prepodnevnim časovima bilo problema sa interventnim bataljonom zato što borci nisu hteli da ostanu u zoni borbenih dejstava radi odmora već zahtevaju da idu kućama". Glavni štab je iznenađen destruktivnim ponašanjem jedinica od kojih se najviše očekivalo, i ocenjuje da je to ravno najkrupnijim porazima u borbenim dejstvima. Uočena nespremnost dobrovoljaca da se bore na prostoru Severne Dalmacije navela je Glavni štab Srpske vojske Krajine da sve dobrovoljce koji su stigli i koji će naknadno dolaziti u Knin, upućuje u Kordunski korpus. Uz to, i dovođenjem jedinica iz drugih korpusa na prostor Severne Dalmacije došlo je do enormnog povećanja brojnog stanja Dalmatinskog korpusa čije je brojno stanje 15. februara naraslo na 27.984 boraca i starešina.

Glavni štab Srpske vojske Krajine upućuje 15. februara akt Komandi Dalmatinskog korpusa u kome navodi "da je juče došlo do samovoljnog uzimanja tehnike i odlaska u Knin od strane interventnog bataljona 75. brigade, što nije bilo odobreno od komandanta OG-1. Navedni postupak interventnog bataljona negativno se odrazio na borce sa Banije i Korduna. Komanda OG-1 navedeno ponašanje je imala u vidu i predvidela je njen odmor u rejonu Benkovca".

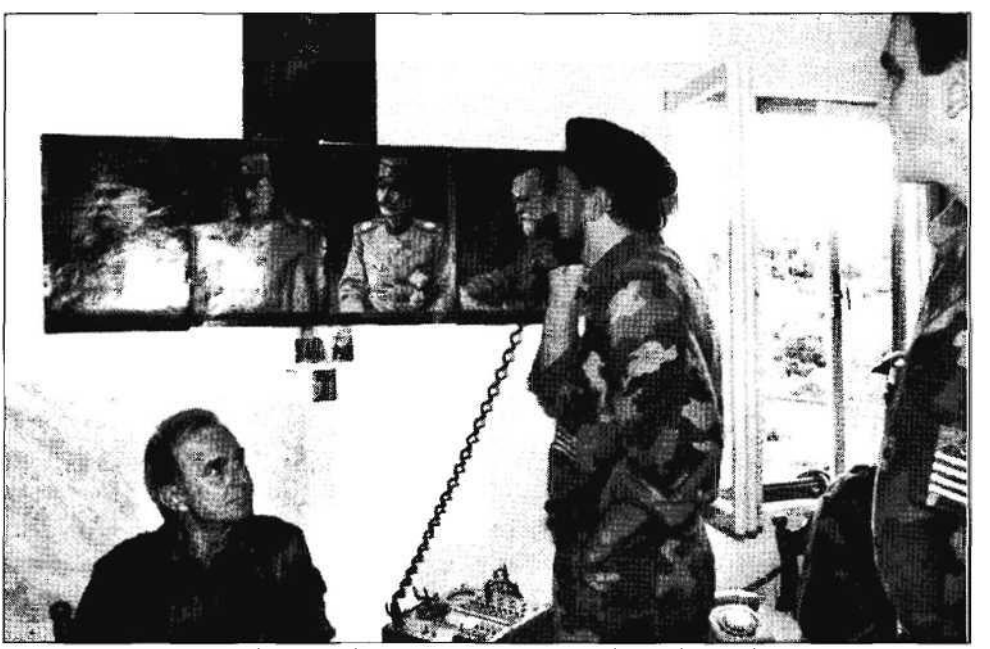

Istureno komandno mesto VRSK nadomak Benkovca

Karakteristično je da Glavni štab Srpske vojske Krajine sve to vreme ne prestaje sa očekivanjem proširenja agresije na celu teritoriju RSK, sa ciljem da se ona preseče. Međutim, bila je to pogrešna procena koja je odvlačila pažnju i angažovanje Srpske vojske Krajine na prostorima Severne Dalmacije.

U toku 15. februara u garnizonu Benkovac izvršena je promocija unapređenja pitomaca koji se nalaze u sastavu Srpske vojske Krajine. Radi se o pitomcima koji su rođeni na teritoriji RSK a do početka januarske agresije nalazili su se na školovanju u vojnim školama Vojske Jugoslavije. Oni su dobrovoljno prekinuli školovanje i pohitali da se bore u redovima Srpske vojske Krajine.

U izveštaju Komande OG-1 koji je 16. februara upučen u Glavni štab navodi se "da su u jutarnjim časovima (oko 6 časova) počela artiljerijska dejstva po ustaškim snagama u rejonu Buterini - Bažariči i u zahvatu pravca Ramiči - Bažariči i Barabe - Cvitiči". Sa zabrinutošču je primljeno saznanje iz ovog izveštaja da je Banijska četa napustila svoje položaje i da je "u poslednja 2-3 dana došlo do osipanja dobrovoljaca iz sastava OG-1". Navedeno je da je iz Ražnatovičevih "tigrova" otišlo 450 lica, iz "vukova" 244, iz Kosmetsko-topličkog odreda 107 i iz sastava milicije Banije 73. Ukupno je položaje napustilo 874 dobrovoljca. Zbog takve situacije, komandi OG-1, izdaje se 16. februara 1993. godine naređenje da "Kosmetsko-toplički odred, dana 18. avgusta uputi na sedmodnevni odmor, ali bez oružja".

Glavni štab konstatuje da se nastavlja osipanje dobrovoljačkih jedinica, da se ne smanjuju samovolja, pljačka i kriminal. Komande, komandanti i komandiri ne pokazuju sposobnost da se uspešno suprotstave takvim pojavama.

U toku 16. februara Glavni štab je, pored ostalog, primoran da se pozabavi problemima u Istočnoj Slavoniji do kojih je došlo napadom vojnika Srpske vojske Krajine na vukovarsku stanicu javne bezbednosti. Za incident je okrivljen lično komandant Vukovarskog korpusa.

Dan kasnije, 17. februara, depešom će se od tog komandanta tražiti da dostavi tačan izveštaj o učešču boraca korpusa u blokadi sekretarijata unutrašnjih poslova Vukovar.

Iz Izveštaja Komandi Dalmatinskog, Ličkog i Kordunskog korpusa i OG-1 upučenih Glavnom štabu Srpske vojske Krajine pristiglih 17. februara da se zaključiti da problemi narastaju umesto da se smanjuju. Ističe se "problem napuštanja položaja, što je posebno izraženo u TG-4 u rejonu Pridrage i to kod jedinica sa Banije".

Najteža je situacija u zoni odgovornosti Dalmatinskog korpusa gde ni prisustvo Glavnog štaba ne doprinosi prevazilaženju problema.

Glavni štab Srpske vojske Krajine 17. februara postavlja zadatak Komandi Ličkog korpusa da "jedinicama Lapačke brigade ojača položaje po ranijem dogovoru i razradi odluku o aktivnim dejstvima prema 5. muslimanskom korpusu sa planom dejstva artiljerije". Otuda je Komanda Kordunskog korpusa dobila zadatak da upozori Komandu 5. muslimanskog

korpusa da ne podržava hrvatske napade na RSK. Komanda Kordunskog korpusa je organizovala lažnu radio mrežu preko koje je simulirano lažno dovođenje snaga na širi prostor Slunja.

Više je nego očigledno da je Glavni štab Srpske vojske Krajine razapet između opasnosti od hrvatske agresije i sve veceg narastanja problema u jedinicama. Komandi Dalmatinskog korpusa ukazuje se na nedostatak upornosti, na malodušnost i podleganje stihiji. Zahteva se da se komandant korpusa lično angažuje kako bi se u vodovima i četama shvatilo da su stajanja i neaktivnost pogubni, da če zbog toga moral sve više padati, da če narastati osečanje poraza kako kod naroda tako i kod boraca i da če Srbima sve više slabiti pregovaračke pozicije. Glavni štab Srpske vojske Krajine zatim kritikuje starešinski i vojnički sastav Dalmatinskog korpusa zbog ideje da dobrovoljačke jedinice treba što više gurati u napad, a borce Severne Dalmacije ostavljati da drže položaje. Ovaj akt Glavnog štaba Srpske vojske Krajine je dotad, a verovatno i posle toga jedini u kome se kritikuje i samokritički ukazuje na paradoksalnu situaciju u odnosima boraca i starešina prema odbrani sopstvenih ognjišta. Nesposobnost komandanta i Komande korpusa da se iskoristi preko 23.000 vojnika i starešina, morala je imati krajnje negativne posledice na ishod januarske agresije Hrvatske vojske na Maslenicu i Peruču. Apsurdno je da jedinice dovedene sa drugih prostora budu nosioci borbenih dejstava u Severnoj Č)almaciji umesto vojnika i starešina iz Dalmatinskog korpusa.

U toku 19. februara u pozadinu 92. brigade iz OG-1 Hrvati su ubacili svoju diverzantsku grupu (oko 20 ustaša). Bilo je to u rejonu Gornjeg Zemunika. Totalno iznenađenje imalo je i te kakvog efekta: posluga jednog topa i deo pešadije su pobegli. Četiri borca su poginula a među njima i komandant Drugog bataljona, potpukovnik Zivko Tišma. Sedam boraca bilo je ranjeno. Kad se za to saznalo, naredeno je interventnom bataljonu 92. brigade da im krene u pomoč. Reakcija je bila brza i efikasna pa je diverzantska grupa efektno razbijena, a izgubljeni položaji povračeni.

Iz izveštaja se vidi da Komanda Ličkog korpusa ima itekakvih problema sa dobrovoljcima jer samovoljno napuštaju položaje.

Glavni štab Srpske vojske Krajine upučuje 20. februara akt svim komandama korpusa u kome se kaže: "Zbog masovnog iseljavanja stanovništva nesrpske nacionalnosti energično sprečite podsticanje ovakvog ponašanja, a borcima i narodu objasnite da je ovo upereno protiv Srba u RSK."

Pokušaj suzbijanja samovolje dobrovoljaca i jednog dela vojnih obaveznika izazvao je žestoke reakcije prema aktivnim vojnim licima u redovima Srpske vojske Krajine. Zato se nevojničko ponašanje i pljačka koju vrše dobrovoljci nastavljaju a nezadovoljstvo u narodu raste. U izveštaju Komande Dalmatinskog korpusa za 23. februar napisano je da "meštani u selu Bratiškovci (u zoni Kistanjske brigade) negoduju prema dobrovoljcima koji se tu nalaze, jer nasilno uzimaju hranu i bahato se ponašaju".

Narednog dana (24. februara) Komanda Dalmatinskog kropusa c'e izvestiti da je "oko 09 časova tenkovski vod sa poslugama iz Banjaluke napustio položaj u S. Ramiči bez odobrenja". U izvestaju se navodi da je "dejstvom jedinice iz 2. brigade oslobođeno s. Dragišič i zauzeto tt 166 Gradina. U toku borbe zarobljeno je 11 ustaša". A dan kasnije, 25. februara iz izveštaja Dalmatinskog korpusa saznaje se "da je selo Dagišič koje je juče zauzeto, napušteno od strane jedinice koja je dobila zadatak da posedne položaj i brani selo Dragišič".

U izveštajima za 25. februar konstatuje se da je u Glini formirana paravojna jedinica i da je njen komandant Siniša Martič Stit.

U toku 27. februara ekipa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine obišla je Vrličku brigadu i ustanovila da je u njoj slabo stanje. Vatreni položaji artiljerijske baterije, kako se konstatuje, su neuređeni, a rejon čete u Otišiču neadekvatan zemljištu i borbenoj situaciji. U zoni brigade je mnogo dobrovoIjaca i vojnika koji ništa ne rade. Da stanje bude još gore, dobrovoljci se raspoređuju u jedinice prema stranačkoj pripadnosti (Jovičevi, Babičevi, Mrkonjičevi). Tužnu (i ružnu) sliku dopuniče izveštaj komande Banijskog korpusa o konfliktu pripadnika Srpske vojske Krajine sa stanicom javne bezbednosti u Glini pri čemu je kao krivac optužen načelnik štaba Petrinjske brigade.

Tražeči rešenja za prevazilaženje nekih od problema Glavni štab Srpske vojske Krajine če 1. marta rasformirati OG-2 i postaviti zadatke za formiranje 1. jurišne brigade Srpske vojske Krajine.

Kada se svede ukupan bilans borbenih dejstava od 22. januara do 1. marta 1993. godine mogu se predvideti mnogi od događaja koji če uslediti kasnije. Srpska vojska Krajine izgubila je maslenički most, aerodrom Zemunik, Novigrad, Peruču sa hidroelektranom i deo objekta na Velebitu, a veliki su i gubici, u ljudstvu. Koncept po kome se pojedini delovi Krajine mogu braniti dovođenjem jedinica sa drugih prostora nije se pokazao uspešnim. Bilo je više nego jasno da su dobrovoljci krajnje neorganizovana, samovoljna i nepouzdana vojska. Komandovanje dobrovoljcima nije bilo jedinstveno niti su njihovi čelnici prihvatali da se sa njima komanduje. Oni su kad se sve sabere bili obavezni i elementarno lojalni samo prema onima koji su ih upučivali na ratište, a ne prema državi Srbiji i Srpskoj vojsci Krajine. U tom smislu su i očekivanja Srpske vojske Krajine bila nerealna.

Unprofor se pokazao samo kao maska nazovi mirovne operacije. I bez svoje želje, legalizovao je agresiju hrvatske vojske.

NAPAD NA MEDAČKI DŽEP I DIVOSELO

Od marta do septembra 1993. godine bilo je više pokušaja da se vrate teritorije na prostoru severne Dalmacije koje su izgubljene početkom godine. Posebnu karakteristiku tim pokušajima daju dejstva artiljerije po gradovima i naseljenim mestima. Bila su takoreči svakodnevna, i pored materijalnih učinaka imala veliki uticaj na moral vojske i naroda na obe strane. Tako se neprekidno održavala napetost na frontu, ali i u njegovom zaleđu. Uporedo s tim, često su ubacivane izviđačko- diverzantske grupe u neprijateljsku pozadinu koje su izazivale pometnju, ali nisu bitnije uticale na promenu situacije na ratištu. Efikasnost snaga Unprofora u sprečavanju oružanih napada od strane obe vojske i dalje je beznačajna. Permanentnost borbenih dejstava imala je za posledicu iscrpljivanje vojnika i starešina zbog stalnog boravka u jedinicama i na položajima. Dovođenje boraca iz drugih jedinica u zone 15. i 7. korpusa sve više su postajala kontraproduktivna. Ta činjenica se nije adekvatno ocenjivala. Nedisciplina i samovolja postali su svakodnevica tamo gde su boravili dobrovoljci. Slično ponašanje karakterisalo je i jedinice koje su pokretane sa svoga prostora na druga ratišta. Uz sve to, nasilje, pljačka i šverc, kao po pravilu, pratili su jedinice od kojih se očekivalo da ponesu teret u stabilizaciji stanja na delovima ratišta gde je hrvatska vojska beležila uspehe.

U jedinicama Srpske vojske Krajine od marta pa nadalje evidentno raste nezadovoljstvo, posebno u redovima vojničkog sastava. Opterečenje je bilo sve veče a nepravde sve brojnije. Komandovanje je na to sporo reagovalo. Na karakter, uzroke i posledice takvog stanja dovoljno ukazuje situacija u jednom korpusu. Tako u drugoj polovini maja 1993. godine, Komanda 7. korpusa (Dalmatinskog) šalje izveštaj Glavnom štabu Srpske vojske Krajine o stanju na "prvoj liniji fronta" u 75. motorizovanoj brigadi, ocenjujuči ga kao "zabrinjavajuče". Konstatuje se da je u odnosu na brojno stanje po spisku iz brigade odsutno 27 posto boraca. Brigada brani zonu široku oko 40 kilometara. Ljudstvo je starijih godišta. Više od 60 posto je starijih od 40 godina. Medu borcima je prisutno veliko nezadovoljstvo, jer im ni posle četiri meseca provedena na prvoj liniji ne stiže zamena. Zato borci zahtevaju da dobiju smenu u roku od deset dana. Ukoliko se taj zahtev ne ispuni, zapretili su da če napustiti položaje i doči u Knin pred komandu korpusa i Glavni štab Srpske vojske Krajine.

Komanda Dmiške brigade, koja se preko 80 posto popunjavala sa prostora opštine Knin, ukazuje na "faktore koji destabilizuju borbenu gotovost". U porastu je broj zahteva boraca da napuste brigadu i da dobiju raspored u radnoj obavezi. U porastu su i zdravstvena (!) odsustva. Na bolovanjima je 250 boraca. Sve je više samovoljnog napuštanja jedinica. U bekstvu je 15 posto vojnika brigade. U porastu je i neodazivanje vojnih obveznika da se jave u jedinice. Uz sve to, ukazuje se i na stalni porast nezadovoljstva boraca zbog neaktivnosti vojnih i civilnih vlasti u borbi protiv šverca i kriminala. Borcima je neprihvatljivo da više trunu u zemunicama i rovovima dok se vojnici koji su samovoljno napustili ratište šetaju ulicama Knina i švercuju. Tako se u "poruci boraca sa prve linije" koja je upuc'ena Kmandi Dalmatinskog korpusa i Glavnom štabu Srpske vojske Krajine traži ponovna mobilizacija vojnih obaveznika u Kninu, zatim da se zabrani crna berza devizama i šverc, da se poboljša snabdevanje boraca odečom. Traži se da borci koji su oslobođeni od službe u jedinici po osnovu radne obaveze rade svaki dan po 12 časova a ne po 7 kao u mirnodopsko vreme. Zatim se zahteva da se izjednače primanja boraca u jedinicama sa onima koji rade u radnoj obavezi. Drastično je i nedopustivo da borci iz jedinica imaju upola manja primanja.

Sa takvim stanjem, kojeg je bila svesna i najviša komanda, ali nije bila u stanju da ga radikalno menja, išlo se u susret još većim borbenim iskušenjima. Postojanje mogučnosti da hrvatska vojska izvrši napad na Medački džep i Divoselo nije bila nepoznanica za komandanta Ličkog korpusa, pukovnika Milana Šuputa Na to če ga i pismom upozoriti "meštani i borci" Divosela, koje mu je upučeno 15. avgusta 1993. godine.

U pismu se ističe da je Divoselo izloženo ustaškim provokacijama od početka rata. Pored besomučnog granatiranja česta, su i ubacivanja njihovih diverzantskih grupa. U pismu se navodi da "trečinu Divosela drže ustaše", pa su meštani već dve godine bez odmora i čvrstog sna. Već ih je poginulo 20. Zato i upozoravaju pukovnika Šuputa da odbranu Divosela praktično čini 30 meštana (najmlađi ima 15 a najstariji 72 godine). Raspoređeni su na graničnom pojasu dužine dvadesetak kilometara. Podsečaju zatim da se selo obračalo komandi bataljona u Medaku i komandi brigade u Gračacu, ali da nisu "udostojeni da budu saslušani". Zato mole da se "pošalje vojna komisija, da proveri kakva je situacija na teritoriji". Stoji i napomena da je Divoselo pre početka rata imalo više od 400 domačinstava a da je sada ostalo ne više od 15. Bilo je pravo čudo kako su se ti ljudi i toliko dugo održali. Međutim, ni Hrvati nisu bili brzopleti, da tek tako utrče i zaposednu taj prostor. Znali su da bi bilo, bar prvih meseci, žestoke srpske reakcije pa su čekali da vreme čini svoje. Ni na ovako alarmantno i "poslednje" upozorenje iz Divosela nije bilo adekvatne reakcije. Zato je Srpska vojska Krajine 9. septembra 1993. godine doživela novo iznenađenje, skoro istovetno onom od 22. januara, prilikom napada hrvatske vojske na Maslenicu.

Sa dobro pripremljenim snagama, čiju su udarnu pesnicu činile 9. garđijska brigada, snage specijalne policije i jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Hrvatske, napad je izvršen 9. septembra na pravcima Oranice - Lički Čitluk i Medak - Lički Čitluk - Počitelj; Kruškovača - trigonometarska tačka (tt) 616 - Lički Čitluk. Front napada protezao se od Divosela do Medaka. Jedinice Ličkog korpusa bile su nespremne i zato doživljavaju potpuno iznenadenje. Kao da nije postojalo iskustvo iz borbe za Maslenicu i Ravne Kotare. Cilj hrvatske vojske bio je da dobro pripremljenim i iznenadnim dejstvom ovlada Medačkim džepom i Divoselom. Unprofor ce opet biti stavljen pred "svršen čin" a neutralisanje i brisanje RSK sistemom "korak po korak" biče više nego očigledno. Ova akcija predstavljala je i provokaciju prema Vojsci Jugoslavije, ali ona neče ničim reagovati, pa se pride utiče negativno na njen ugled koji je imala kod Srba u RSK. Za Zagreb je ta akcija trebala da posluži i kao javna demonstracija spremnosti Hrvatske vojske da izvršava sve zadatke.

Napad hrvatske vojske bio je propračen dejstvom artiljerije po Teslingradu, Ljubovu, Kozjanu, GraČacu, Udbini, Vrhovinama i Korenici. Snage srpske 9. brigade prvo su izgubile Čitluk. Zatim je deo snaga odsečen u Divoselu. U pokušaju proboja iz Divosela gine komandir tenkovske čete potpukovnik Mirko Savič. Nekoliko sati posle početka napada hrvatske vojske, Glavni štab Srpske vojske Krajine će narediti svim komandama korpusa da sve jedinice stave u punu borbenu gotovost i da izvrše pripreme za dejstva po ciljevima na linijama dodira i po dubini neprijateljske teritorije.

Komandi Ličkog korpusa naređeno je da pregrupiše snage i da prihvati deo pretpostavljenih jedinica, zatim da stabilizuje odbranu i obezbedi levi bok sa pravca Velebita. Otuda stiže izveštaj da je iz Čitluka izvučeno oko 30 dece i staraca i da su smešteni u Udbini.

Iz narednih izveštaja može se zaključiti da je u borbenim dejstvima učestvovala i 18. brigada, ali da se još nalazi u početnom rasporedu. U borbama je učestvovala i 50. brigada ali "bez pomeranja sa položaja". Delovi 70. brigade izvodili su borbena dejstva u rejonu Kapele. U borbi nije učestvovala Lapačka brigada koja se nalazi na svojim položajima.

Provokacije hrvatske vojske prema navedenim brigadama pogrešno su procenjene u Komandi Ličkog korpusa. Naivno je bilo očekivati da če neprijatelj napasti na zone odgovornosti 18, 50. i 70. brigade. Komanda Ličkog korpusa ne uočava povezanost napada na Medački džep sa aktivnostima vojske i specijalnih snaga na prostoru Velebita. Da nesreča bude veča, Komanda Ličkog korpusa nije poznavala stvarno stanje svoje 9. brigade, posebno 2. bataljona. Zbog toga su usledile pogrešne procene i neadekvatne odluke. Lapačku brigadu i jedinicu milicije komandant upotrebljava da ojača odbranu, umesto da ih je uveo u napad na hrvatske snage u rejonu Divosela i Medaka. Neshvatanje kritičnosti situacije i očekivanje da se u Liku dovedu snage iz drugih korpusa vodili su ka porazu. Iz vanrednih

izveštaja koje Komanda Ličkog korpusa upučuje Glavnom štabu Srpske vojske Krajine može se uočiti da je više brine odbrana onoga što nije ni napadnuto, nego onoga što gori. Komandi tog korpusa ne pada na pamet da pokuša deblokadu delova Drugog bataljona u Divoselu. komandant korpusa kao da čeka da dođu najavljene jedinice iz drugih delova RSK pa da tek onda počne sa deblokadom Divosela.

U toku 10. septembra Glavni štab razmatra mogučnost za dejstva diviziona R-65, da bi se adekvatno odgovorilo na hrvatsko masovno bombardovanje gradova i drugih naseljenih mesta na teritoriji RSK. Toga dana Glavni štab pokreče i akciju za ponovno angažovanje dobrovoljaca iz SRJ.

Komandi Vukovarskog korpusa više puta se nareduje da u Knin uputi jedan bataljon. Međutim, komandant korpusa odugovlači sa izvršavanjem zadatka. Zato se komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine posebnim pismom obrača predsedniku RSK Goranu Hadžiču, koji boravi u Vukovaru. Traži da u okviru svoje nadležnosti uloži lični autoritet kako bi se upučivanje bataljona što kvalitetnije sprovelo. Predsednik Goran Hadžič bio je, međutim, predsednik bez autoriteta, nedorastao teškoj i složenoj dužnosti pa njegova intervencija, ukoliko je i bilo, nije dala nikakve rezultate. Komanda tog korpusa če odbiti i naređenje da gađa ciljeve neprijatelja kako na liniji dodira tako i po dubini.

Neče prihvatiti ni da izvodi aktivna dejstva. Umesto zahtevanog angažovanja, komandant Vukovarskog korpusa če Glavnom štabu poslati niz opravdanja za neizvršavanje naredenja. Sve to je, nažalost činio u prisustvu predsednika RSK Gorana Hadžiča, koji se verovatno i slagao sa takvim odnosom prema Glavnom štabu Srpske vojske Krajine.

Tek 10. septembra Glavni štab če narediti zabranu odsustvovanja vojnika i starešina iz jedinica, po bilo kojoj osnovi. Takvo naredenje je u tom času zakasnelo, jer je hrvatska vojska ostvarila cilj svoga napada.

U toku 11. septembra deo snaga 9. brigade izveo je protivnapad i izbio na liniju Memedovo brdo - reka Lika - selo Vitasi. Protivnapad je omogučio da se iz okruženja izvuče 60 boraca. Istoga dana u zoni odgovornosti 21. korpusa, neprijatelj je otvarao jaku artiljerijsku vatru po položaju 11. i 13. pešadijske brigade (Perjasica, Brezova glava, Sajevac, Mekušje, Popovič brdo, Lemičbrdo).

U 18 časova neprijatelj je iz tenkova i sa višecevnim raketnim bacačima dejstvovao po Vojniču (gubici su bili 4 mrtva i 17 ranjenih).

U zoni 39. korpusa u večernjim satima ustaše su minobacačima dejstvovale po rejonu Luščari a po selima Lelači i Hrastoviči avijacijom.

Komandant 105. vazduhoplovne brigade izvestio je Glavni štab da su u 14.45 časova u blizini aerodroma pala 4 projektila (300 metara daleko od aerodromskih objekata).

Zonu 9. brigade preletala su dva aviona tipa MiG. Prema zoni 18. brigade ustaše su dejstvovale artiljerijom. Tučene su Široke Kule, Teslingrad i Kozjana.

U zoni 70. pešadijske brigade oko 08.55 časova, u rejonu Prkosi, došlo je do borbenog kontakta između patrole iz 1. pešadijske brigade sa ustaškom grupom. U borbi su iikvidirana trojica ustaša. U 18 časova ustaše artiljerijom dejstvuju po Plaškom (kasarna i uži deo grada).

U 15 časova neprijatelj je artiljerijskom vatrom dejstvovao sa 7 projektila. Iz Divosela ukupno se izvuklo 60 boraca.

U toku 13. septembra još je trajala mobilizacija Lapačke brigade. Jedan deo ove brigade je upučen u selo Turjanski, a drugi u Gračac.

U toku 14. septembra doći će do narušavanja discipline unutar mobilisane Lapačke brigade, ali Komanda korpusa i Glavni štab neće zbog toga preduzeti nikakve mere.

Hrvatska vojska nije prekidala artiljerijska dejstva po većini gradova i naseljenih mesta u Lici, Dalmaciji, Baniji i po Kordunu. I dejstva avijacije bila su svakodnevna.

U zoni Kordunskog korpusa, 13. septembra, prvi put je oboren jedan hrvatski avion MiG-21. Ovaj uspeh izazvao jeburu oduševljenja. Vest je brzo stigla do svakog pripadnika Srpske vojske Krajine i do građana RSK.

Ceneći izuzetno veliki značaj Velebita za operativno-strategijski položaj odbrane RSK, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine će 15. septembra narediti komandantu Ličkog korpusa da formira grupu za planiranje i izvodenje borbenih dejstava za ovlađivanje grebenom Velebita. Značajan događaj u toku dana je i zahtev Unprofora da mu se dozvoli da uđe na okupirani prostor Divoselo - Čitluk. Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine će odmah narediti da se od 12 do 19,30 časova omoguči prolaz snagama Unprofora na okupiranu teritoriju. U tom cilju naredeno je da se obustave sva borbena dejstva. Ulazak Unprofora u Divoselo nažalost, omogučiče početak legalizovanja okupacije Divosela i Čitluka. U prisustvu snaga Unprofora, 16. septembra hrvatska vojska će pristupiti rušenju kuča u zauzetim selima u Lici. Na liniji razdvajanja bio je francuski bataljon koji je ravnodušno posmatrao rušenje i pljačku po srpskim selima. Prisustvo Unprofora će, pored ostalog zaustaviti dejstva naših snaga po neprijatelju na okupacionom prostoru.

U narednim danima između hrvatske i srpske vojske "posredovače" artiljerija. Na udaru su: Petrinja, Vojnič, Korenica, Gračac, pa Benkovac (gadan iz tenkovskih topova i haubica sa više desetina projektila), zatim Kistanje a onda i Knin, koji je granatiran 17. septembra oko 22 časa sa desetak granata. Protivdejstvima artiljerije Srpske vojske Krajine, gađani su Zadar, Biograd i Šibenik.

U borbama za Medački džep Lapačka brigada je samovoljno napustila položaje i vratila se u Donji Lapac. Zbog takvog postupka paravojnika i "vojvode" Davida Rastoviča, komandant Ličkog korpusa će izdati naređenje o suzbijanju dezerterstva u zoni odgovornosti njemu potčinjenih jedi--nica. Tim naredenjem smenjena su sa dužnosti tri komandira četa i jedan komandant bataljona. Kažnjena su i tri borca, od 2 do 6 meseci zatvora.

Pritvoren je i "vojvoda" David Rastovic. Međutim, MUP RSK je sprečio istragu i insistirao da se "vojvoda" što pre pusti na slobodu.

Iz napada hrvatske vojske i okupacije Medačkog džepa mogu se izvuči zaključci od dalekosežnog značaja. Nesporne su i porazne činjenice. Srpska vojska Krajine doživela je iznenađenje i izgubila sela Divoselo, Čitluk i Počitelj (teritorija južno i jugoistočno od Gospiča). Akcija Hrvatske vojske imala je pritom sve karakteristike genocida. Osvojena sela su spaljena u skladu sa načelom operacije "spržena zemlja". Uz generala Janka Bobetka nosioci zverstava nad Srbima bili su general-bojnik Mirko Norac i general pukovnik Mladen Markoč. Hrvati su, uz posredovanje Unprofora, predali Srpskoj vojsci Krajine 71 telo poginulih, a među njima 28 civila (10 su žene). Među nestalima je 14 civila (4 žene).

Unprofor nije ništa preduzeo da spreči napad na Medački džep, a kasnije i genocid nad civilima. Jedino če general Zan Kot braniti sopstvenu časnost, optužujuči hrvatsku vojsku za genocid. Pukovnik Yim Kalvin če kasnije članovima kanadskog parlamenta izjaviti da je njegov bataljon našao srpsko selo Lički Čitluk u plamenu, zatim da je on lično pregledao telo 70-godišnje starice u koju je pucano četiri puta i dve devojčice tinejdžerke koje su ubijene i spaljene. U svom izveštaju Kanadani su naveli i to da su pronašli 16 leševa, 160 uništenih domova, 190 porušenih zgrada spaljenih do zemlje, da su svi srpski bunari bili zatrovani uljem i mrtvim životinjama.

Efekti loše odbrane RSK proističu i iz činjenice da od "Drugog plana upotrebe vojske", koji je predviđao koordinirana i zajednička dejstva Srpske vojske Krajine, Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije nije bilo ništa. Ni ponovljeni scenario sa dobrovoljcima nije dao rezultate. Na kraju izostala je i bilo kakva i bilo čija odgovornost za poraz i tragediju. Na svojim dužnostima ostali su i komandanti 9. brigade, Ličkog korpusa, Glavnog štaba Srpske vojske Krajine...

ZABLUDE I PRESUDNE GREŠKE U 1993. GODINI

Uporedo sa hrvatskim atakovanjem na srpske teritorije, u 1993. godini Republika Srpska Krajina našla se u izuzetno složenoj situaciji i zbog toga što je postala predmet igre mnogih mocnih aktera čiji su interesi bili dijametralno suprotni.

Republika Srpska Krajina nije bila priznata kao država ali se uvažavalo njeno postojanje. U takvim uslovima trebalo je mnogo znanja i umešnosti da se stečeno bar sačuva. Sam Knin za to nije imao dovoljno snage i potencijala. Zato se državni vrh, u želji da sačuva stečene pozicije i da izbori međunarodnu verifikaciju mirio sa tim da interese RSK pred svetom zastupa Srbija. Time je Kninu ograničena mogučnost da neposredno utiče na iznalaženje izlaza iz složene situacije u kojoj se nalazila RSK. U pogadanjima oko sudbine RSK, državni vrh je znao samo za maksimalne uslove koji bi odgovarali Srbima ili država ili rat do beskraja. Isticana je samo jedna opcija, a to je potpuno odvajanje od Hrvatske, uz mogučnost da RSK bude samostalna država ili da uđe u sastav srpskih država (SRJ i RS). Predviđena je i mogučnost da RSK prvo uđe u zajedničku državu sa RS a posle toga da se ujedini sa SRJ. Tokom 1993. godine u državnom vrhu RSK nije bilo zastupnika opcije da se u bilo kojoj varijanti traži rešenje sa Hrvatskom. Hrvatskoj je opet međunarodna zajednica nametala obavezu da pregovorima rešava sukob sa RSK. Zato je od pregovora Hrvatska i strahovala te je u suštini bila protiv njih, ali nije u tom vremenu ni imala izbora. U uslovima rata na teritoriji Bosne i Hercegovine i podrške Srbije RSK, Hrvatska nije imala izgleda na pobedu, pa je zato i odlučila da pregovara i da to "jalovo vreme" koristi za vojno jačanje. Hrvatska je bila odlučna da oružanom agresijom razbije RSK i da na taj način diktira poziciju Srba u "svojoj državi". U svim svojim procenama i kalkulacijama Hrvatska je računala na tvrdokornost srpskog režima u RSK, a glavnu opasnost je videla u Srbiji i njenom mogučem uključivanju u ratni sukob. Otuda su pregovori u kojima je Beograd zastupao interese RSK shvačeni i kao šansa da se veštom i zakulisnom igrom Srbija isključi iz mešanja u oružani sukob Hrvatske i krajiških Srba.

Otežavajuča okolnost za Hrvatsku bila je njena pozicija u ratu koji se vodio na prostorima Bosne i Hercegovine. Hrvati su želeli podelu ove republike, protiv čega je bila međunarodna zajednica, a podela se, ako bi do

nje došlo, nije mogla realizovati bez određene saradnje sa Srbijom. Otuda su pregovori sa Srbijom, povodom RSK, mogli da se dovode u vezu i sa "zajedničkim" interesima u BiH. Državni vrh RSK bio je tokom 1993. godine primoran da sa Hrvatskom pregovara o sklapanju mira što je bio bitan uslov za početak rešavanja statusa RSK. Pregovori su prihvačeni, ali su se odvijali manje-više pod velom tajnosti. Vođeni su pod okriljem međunarodne zajednice i uz ključnu ulogu Srbije. Prihvačeni su sa čvrstim uverenjem da če se sačuvati stvorene pozicije i postiči osamostaljenje od Hrvatske. Takvo uverenje je počivalo na dve ključne premise: prva je verovanje da međunarodna zajednica neče dozvoliti Hrvatskoj da ratom rešava problem RSK, a druga, očekivanje da če Srbija uči u rat ako Hrvatska pokuša da ratom reši pitanje sukoba sa RSK. Zanemaren je i zapostavljen faktor sopstvenih mogučnosti RSK da spreči Hrvatsku u nameri da oružjem reši problem. Ključ u čuvanju stečenih pozicija RSK morala je da bude Srpska vojska Krajine. A da bi to ona i bila, trebalo je vojsku tako usmeriti, razvijati i opremati da može odgovarati i postavljanju navedenog cilja. I da je bio svestan presudnog značaja uloge Srpske vojske Krajine u čuvanju položaja RSK, državni vrh nije imao neophodne uslove da izgradi adekvatnu vojnu organizaciju. To bi se moglo ostvariti samo uz veliku materijalnu pomoč sa strane a posebno iz Srbije. To što je za Srpsku vojsku Krajine činjeno preko Vojske Jugoslavije uz svu zahvalnost za njena odricanja bilo je ispod minimuma potreba da se izgradi savremena vojska i da se osposobi za neizbežni obračun sa Hrvatskom. Državni vrh RSK kao da nije uočavao suštinu stanja. Srpska vojska Krajine bila je sposobnija da se suprotstavi Hrvatskoj u času kada je stvorena, nego u bilo kom kasnijem periodu. Što je vreme odmicalo, mogučnosti Srpske vojske Krajine su slabile a Hrvatske vojske - narastale. Zbog toga se sve više očekivalo da u odbrani Krajine mora učestvovati Vojska Jugoslavije (i Vojska Republike Srpske), što je imalo i zdravorazumsku logiku, pogotovu ako su se Srbi opredelili da žive u jednoj državi.

Da se RSK ne može samostalno uspešno suprotstaviti hrvatskoj agresiji ukazivala je i vojnogeografska procena njene veličine i oblika. Državu RSK činili su zapadni i istočni deo, međusobno teritorijalno udaljeni oko 100 kilometara. Zapadni deo činile su: Zapadna Slavonija, Banija, Kordun, Lika i Severna Dalmacija. A istočni Banija, Istočna Slavonija i Zapadni Srem. Ukupna površina RSK iznosila je 13.680,04 kvadratnih kilometara (podaci Vojnogeografskog instituta Vojske Jugoslavije). Površina zapadnog dela bila je 11.186,73 km kvadratnih (Zapadna Slavonija 558,27; Banija 1,978,23, Kordun 1.927,73; Lika 3.907,11 i Severna Dalmacija 2.814,93 kvadratnih kilometara). Površina istočnog dela iznosila je 2.493,31 (Banija 1.147 i Istočna Slavonija sa Zapadnim Sremom 1.346,31 kvadratnih kilometara). Površina RSK je zahvatala oko 24 posto teritorije Hrvatske. Prostorni oblik RSK je razvučen i krajnje nepovoljan. Največa dužina (selo Prokljan - selo Smrtič) je 288 km. Največa širina (g. Zemunik - v. Troglav tt 1.646) iznosi 96 kilometara. Širina od sela Čarak do Gole Plješevice (tt 1646)

iznosi 19,5 km. Kod Jasenovca širina iznosi samo 1.400 metara.

Istočni deo Republike Srpske Krajine, takode, je razvučen - izvučen. Najveća dužina je 102 kilometara (Lipovac na jugu - mađarska granica kod Udvora na severu), a najveća širina je 45 kilometara izmerena pravom linijom od Drave gde napušta mađarsku granicu do ulaza Dunava u RSK.

Nekompaktnost teritorije RSK, njena veličina i oblik rezultirali su granicom koja iznosi 1.390 kilometara (996 u zapadnom i 394 u istočnom delu). RSK se tada graniči sa Hrvatskom, muslimansko-hrvatskim delom BiH, Republikom Srpskom, Autonomnom Pokrajinom Zapadnom Bosnom, Mađarskom i SRJ.

U administrativnom smislu RSK je bila podeljena na 28 opština od čega su četiri pod zaštitom UN. U istočnom delu RSK nalazilo se pet opština (Beli Manastir, Vukovar, Dalj, Mirkovci i Tenja). Taj kraj je, naročito zbog vukovarske operacije imao tretman "glavnog oslonca u suprotstavljanju agresiji Hrvatske vojske". Prema popisu od 1991. godine na prostorima koji su činili RSK bilo je 471.467 stanovnika (zapadni deo 333.283, istočni deo 138.184 i UMPA zone 44.164 stanovnika). Prema podacima od početka 1993. godine u RSK je bilo 433.595 stanovnika (zapadni deo 297.795, istočni deo 135.800). Stanovništvo RSK činilo je 10,58 posto od ukupnog stanovništva predratne Hrvatske. U Severnoj Dalmaciji bilo je 87.000 stanovnika, u Lici 48.389; na Kordunu 82.406; u Zapadnoj Slavoniji 29.000. U istočnom delu bilo je 135.800 stanovnika. Na svim teritorijama među stanovništvom bilo preko 90 posto Srba.

Navedeni podaci sami po sebi ukazuju na ograničavajuče mogučnosti RSK da se sama oružanom borbom odbrani od Hrvatske. Zato državni vrh nije ni računao na samostalnu odbranu.

Kada su u 1993. godini RSK nametnuti pregovori od strane medunarodne zajednice, traženo je prvo da se Hrvatska primora da poštuje ranije prihvačene obaveze iz Mirovnog plana. Uostalom taj plan je nametnut i Hrvatskoj i RSK, s tim što ga Hrvati nisu poštovali. Novi pregovori su završeni potpisivanjem Erdutskog sporazuma (15. jula 1993. godine). Srpska strana je uložila maksimalan trud da se tim sporazumom primoraju hrvatske snage da napuste okupirane delove RSK (zaposednute u napadu 21. juna 1992. na Miljevački plato i 22. januara 1993. godine na Maslenicu, Peruču i Ravne Kotare). Srpski zahtev je samo na papiru delimično uvažen, i to u nekoj nejasnoj i neuobičajenoj formi. Sporazum je predviđao da deo određenih područja, osvojenih u navedenim napadima, ubuduče bude bez hrvatskih oružanih snaga i policije. U ta područja trebalo je da udu snage Unprofora. Predviđeno je zatim da u selima Islam Grčki, Smokovič i Kašič boravi srpska policija sa Unproforom. Hrvatska je prihvatila da povuče svoje oružane snage sa Masleničkog mosta, aerodroma Zemunik i brane Peruča, i da kontrolu navedene teritorije preduzmu snage Unprofora. Uz sve to, srpska i hrvatska strana su se obavezale da če međusobne probleme rešavati isključivo pregovorima uz posredovanje Unprofora.

Neiskreno potpisujući sporazum, i kunući se u celovito i potpuno poštovanje preuzetih obaveza, Hrvatska je samo kupovala vreme i glumila kooperativnost pred međunarodnom zajednicom. Ni predstavnicima RSK nije sve štimalo. Pre svega, srpskoj strani nije odgovaralo da svoju artiljeriju povuče sa položaja i da je stavi pod kontrolu Unprofora kome nije verovala.

Pozivajući se na Erdutski sporazum, obe strane preduzimaće ubrzo akcije radi postizanja svojih ciljeva. Hrvatska će, uz delimično postupanje po jednom delu preuzetih obaveza, nastaviti sa provokacijama srpske strane, đejstvima artiljerije i ubacivanjem izviđačkih i diverzantskih grupa na teritoriju RSK. A, 9. septembra izvršiće i napad na Medački džep, postupajući još surovije nego u akcijama početkom 1993. godine.

Ne računajući previše na oružje, već na diplomatiju, srpska strana će tada ostvariti više kontakata sa čelnicima međunarodne organizacije i predstavnicima vojnih i civilnih tela iz Unprofora i Ujedinjenih nacija. Pristup pregovarača iz državnog vrha RSK bio je najčešće jednostran i uglavnom nedovoljno pripremljen, uz površne konsultacije sa Srbijom. Takva diplomatija nije bila dorasla složenim i sudbonosnim zadacima i velikim "igrama".

Radi iznalaženja optimalnih poteza, u onome što se čini, početkom avgusta 1993. dogovorena je "Platforma zajedničkih aktivnosti Vlade RSK i Srpske vojske Krajine u vezi sa realizacijom Erdutskog sporazuma".

Tražena je, pre svega, mogućnost kako da se Hrvatska primora da ispoštuje ono što je potpisala ali i kako da se umanje negativne posledice onih obaveza iz sporazuma koje nisu povoljne po srpsku stranu.

Realan je zaključak te platforme u oceni stanja u RSK da je "evidentno da sa postojećim ustrojstvom Srpske vojske Krajine, njenom opremljenošću i raspoloživim materijalnim rezervama, bez obzira na rešenost i ratno iskustvo, bez savezništva, teško bi mogli sprečiti strategijsku ofanzivu Hrvatske vojske". Međutim, ocena pozitivnih efekata postignutih pregovorima dosta je nerealna, i vodiće u zablude i optimizam kome nije bilo mesta. Zaključak da će Srpska vojska Krajine onemogućiti korišćenja Masleničkog mosta, hidroelektrane Peruča i aerodroma Zemunik, ako Hrvatska ne ispuni preuzete obaveze, bio je nerealan. Predlozi "daljih aktivnosti na političkom i vojnom planu" su dati u tri varijante od kojih nijedna nije uvažavala realne mogućnosti RSK. Pored ostalog nije jasno kako je RSK mogla da vrši pritisak na Unprofor i Savet bezbednosti radi realizacije Erdutskog sporazuma. Takođe je neosnovan i zaključak o proceni stanja u Hrvatskoj - da je Tuđmanovo vrhovništvo bilo prinudeno da odustane od ofanzivne strategije i da se zato priklonilo Erdutskom sporazumu. Za Hrvatsku je taj sporazum predstavljao samo taktiziranje sa sasvim jasnim ciljevima, kako prema inostranstvu tako i prema javnosti u Hrvatskoj, RSK, bivšoj BiH i SRJ.

U Platformi je ukazano i na potrebu da se RSK hitno okrene preduzimanju radikalnih mera radi raščišćavanja svega što smeta izgradnji vojne

organizacije. Te aktivnosti su usmerene i na borbu protiv organizovanih pokušaja paravojnog organizovanja. Nesporno je da svaka paravojska "vuče konce iza zavese" i da utiče na opšte stanje na frontu i u pozadini. Postojanje paravojske i omogučavanje njenog delovanja u RSK pretvaralo se u posebnu vrstu ataka na legalne oružane snage. Praksa je pokazala u čemu je "zagonetka". Ono što se želi postiči sa paravojskom, ne želi se i ne pokušava legalnom vojskom. To je onda značilo da front i pozadina nisu jedno i isto. Paravojsku u Krajini želeli su, stvarali je i podržavali kako pojedinci i grupe unutar državnih organa Krajine, tako još i više razni faktori iz Srbije, iz organizovane vlasti ali i iz redova stranačkih rukovodstava. Od legalne vojske Krajine, tražilo se i zahtevalo da u svemu podržava i pomaže paravojske, jer je tobože njihovo postojanje opravdano i nužno. Tako su i organi unutrašnjih poslova RSK predstavljali zaštitu paravojske u Krajini. A paravojske su malo ratovale protiv neprijatelja a više predstavljale sredstvo određenih političkih grupacija za obezbeđivanje posebnih interesa. Šverc, materijalni i politički interesi činili su najčešče osnovni sadržaj "oružane borbe" paravojski koje su delovale u Krajini.

Oni koji su propagirali osnivanje paravojske, brzo su se afirmisali. Igrali su, uglavnom na nacionalističku kartu. Svoje delovanje usmerili su na pridobijanje vojnika i starešina unutar postoječih jedinica. U redovima jedinstvene, jedne krajiške vojske, pokušavali su da stvore svoju vojsku, na žestokim parolama i opipljivim materijalnim interesima. Sto se tako ugrožavala celina srpskih interesa, njih to nije interesovalo. Tako je u Lapačkoj brigadi, sve konce držao David Rastovič, predsednik Skupštine opštine Donji Lapac, koji če u jesen 1991. godine iz "svojih razloga" povuči Lapačku brigadu iz Gospiča, posle čega je taj grad izgubljen a tamošnji Srbi su doživeli genocid. U toku borbi za Miljevački plato, u junu 1992. godine David Rastovič povlači Lapačku brigadu iz protivnapada. Nisu ga interesovale posledice po ostalu vojsku. Iskazače se, međutim, u onome što ne priliči pravoj vojsci. Tako je i u 1993. u januaru ta ista brigada izvučena iz borbe na Peruči i benkovačkom ratištu. Drugi saborci su ostavljeni na cedilu, a razlozi su kasnije objašnjeni.

U 1993. godini komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Novakovič, primoran je bukvalno da povede pravi rat protiv ljudi koji se zalažu i štite paravojno delovanje. To je pretilo razaranjem Srpske vojske Krajine. Uspeo je da ubedi najodgovornije čelnike vlasti u RSK u postojanje velike opasnosti od paravojnog delovanja. Ta njegova aktivnost, medutim, biče propračena "zlom krvlju", zbog čega če početkom 1994. godine morati da ode sa dužnosti koju je vršio. Ispašče po onom "srpskom šablonu" - jesi u pravu i dajemo ti za pravo, ali te smenjujemo jer nam to na čemu insistiraš pravi dodatne probleme!

Na insistiranje generala Novakoviča, uslediče 16. avgusta 1993. godine, zajedničko saopštenje za javnost o paravojnim organizacijama. Saopštenje su potpisali Goran Hadžič, predsednik RSK, Mile Paspalj, predsednik

Skupštine RSK i Đorđe Bjegović, predsednik Vlade RSK. Saopštenje glasi:

"Prinuđeni smo da se javno obratimo narodu u vezi s paravojnim i neformalnim organizovanjem naoružanih grupa, koje su uglavnom formirane u prvom delu rata i tada, kao i u međuratnom periodu dejstvovale po 'posebnom planu', naslanjajući se uglavnom na lokalne, političke i stranačke ličnosti."

Opravdanost svog postojanja dokazale su često učestvujući u većim borbenim akcijama, čime su dobijali simpatije naroda i poštovanje od strane jednog dela boraca.

Formiranjem jedinica Srpske vojske Krajine i učvršćivanjem sistema komandovanja, sve više se pokazalo da te grupe ne trpe organizovani sistem i da im odgovaraju "slobodne akcije".

U suštini radi se o grupama koje u ovom delu ratu promovišu i štite pojedini političari (stranački prvaci, pa čak i neki lideri iz Srbije i drugi ljudi koji su izgubili na izborima, a motivi im se kreću od ambicija za osvajanjem i održavanjem vlasti i nametanjem svog koncepta rešenja u RSK do kriminala i materijalne koristi šireg obima).

Moramo našem narodu reći da je paravojno organizovanje gotovo u svim oblastima naše RSK uzelo takav mah da svojim vanstranačkim organizovanjem nanosi ogromnu štetu sistemu komandovanja u vojsci RSK.

Prema raspoloživim saznanjima može se očekivati da će problemi ove vrste u jedinicama i teritorijama pojedinih opština i regiona, možda eskalirati u situaciju koja će izmaći kontroli, ukoliko se ne preduzmu adekvatne mere u cilju otklanjanja takvog stanja.

Imajmo u vidu da, prvi put u istoriji u toku borbi našeg viteškog i hrabrog srpskog naroda, u borbi za svoju slobodu, na sreću nije bilo pucanja Srbina na Srbina, i međusobnog ubijanja, a stvaranjem paravojnih jedinica moglo bi do toga doći. Skrećemo pažnju na stav Vrhovnog saveta odbrane, da je stvaranje paravojnih formacija, imajući u vidu postojanje Srpske vojske Krajine, čin ravan izdaji i direktna pomoć neprijateljskoj vojsci i razbijanje sopstvenog sistema odbrane. Iza ovih poteza, krije se, u stvari, kukavičko ponašanje svedeno, pre svega, na izbegavanje prvih borbenih linija."

Takva dijagnoza govori i previše za svakoga ko se i elementarno razume u vojsku i politiku. Na takvim temeljima ne pravi se ni vojska, ni država, a o uspešnom ratovanju da se i ne govori. Ne saseći u korenu sve te raširene i odomaćene pojave, značilo je samo koračati u susret porazu. Da se išlo tom stazom, jasno je i iz činjenice da se "zajedničko saopštenje" uglavnom i završilo na žalopojkama i ukazivanju. Izostalo je ono najglavnije - beskompromisni i energični potezi sa celim nizom osmišljenih akcija. Jasno je da bi takve akcije bile usmerene protiv onih koji su preko paravojski ostvarivali svoje interese i čuvali politiku koju su vodili u "interesu srpskog naroda u Krajini". A takvih je bilo poprilično. U njihovim rukama bili su i "nož i pogača". Zato su, osuđeni i od naroda i od vojske, išli svojim "zvezdanim stazama", a RSK se gušila u sopstvenoj agoniji.

FATALNA PASIVNOST U 1994. GODINI

Zajedničko svim akterima jugoslovenske krize u 1994. godini bilo je da su nešto radili za popravljanje svog položaja, ali ono što je činila Republika Srpska Krajina može se svesti najpre na nekakvo besciljno i nedefinisano čekanje. I da nije bila toliko ugrožena od Hrvatske, RSK nije smela sedeti skrštenih ruku. Nažalost od čekanja se više očekivalo nego od neminovnih napora da se što spremnije dočeka radikalan sukob sa Hrvatskom. Kninskom vrhu je izgleda više odgovaralo čekanje sa ukalkulisanom željom da im Slobodan Miloševic, u ime svih Srba, pregovorima obezbedi opstanak RSK, nego mukotrpno angažovanje da se istrajava na sopstvenim snagama. Zato su razne političke grupacije, naivno očekujuči "svetski dar", koji če im doneti Miloševič samo pojačavale međusobne sukobe radi osvajanja boljih pozicija za vreme posle rata, kada če, kako se verovalo, RSK biti suverena država. Zaokupljenost tim ciljem, dovešče do toga da u 1994. godini praktično prestanu bilo kakvi napori da se Srpska vojska Krajine izgradi i osposobi za uspešnu odbranu RSK. Kao da se verovalo da se do pobede može doči bez vojske, pa otuda i ne treba ništa ulagati u njen razvoj.

Nesporna je činjenica da Hrvatska na početku 1994. godine nije bila spremna za radikalan oružani obračun sa Srbima u RSK. Za tako nešto još nije imala ni neophodnu podršku i saglasnost od tzv. međunarodnog faktora. Uz to, bila je opterečena i nepovoljnim razvojem događaja na prostorima Bosne i Hercegovine, gde su pozicije Hrvata bile itekako ugrožene od muslimanske strane. Neizbežan problem za Hrvatsku bila je i reakcija Srba posle njenih oružanih napada na prostore Severne Dalmacije i Like u 1993. godini. Morala je da istrpi dejstva artiljerije po svojim gradovima i večim naseljenim mestima, što je krajnje negativno uticalo na pozicije vladajuče stranke - Hrvatske demokratske zajednice. Hrvatska je objektivno cenila da nema realne šanse na uspeh ako u isto vreme vodi rat sa Srbima u RSK i sa Muslimanima i Srbima u Bosni i Hercegovini. Otuda i odluka da je bolje da rat sa Srbima u RSK ostane za kasnije. Međunarodna zajednica je, uostalom, i priznala pravo Hrvatskoj na RSK kao svoju teritoriju. U takvoj situaciji, Hrvatska se odlučuje na strategiju da se tokom 1994. godine maksimalno angažuje u Bosni i Hercegovini, s ciljem da, ako ništa drugo svoje oružane snage dovede u povoljniji operativno- strategijski položaj prema RSK. Bilo je sve očiglednije da se tanje izgledi za podelu BiH i za pripajanje nekih teritorija Hrvatskoj. Tuđman se sa tim nikako

nije mirio pa je i računao da je ipak bolje zaposesti što se može više, i možda od toga nešto ipak sačuvati. Uostalom, nije ni mogao tek tako da ostavi na cedilu Hrvate kojima je obečao pripajanje matici.

Hrvatska je tokom 1994. imala za cilj i da pridobije podršku i pomoč međunarodnog faktora da ratom ovlada prostorom RSK. Računala je i na onemogučavanje Srbije da se uključi u rat u kome bi se branio srpski narod u RSK. I za to joj je bila potrebna pomoč i garancija međunarodne zajednice. Dok sve to ne obezbedi, Hrvatska je mogla i da ostavi Knin po strani, pa da, igrajuči dvostruku igru, čak računa i na saradnju sa Srbima u Bosni u ratu protiv Muslimana. U prilog takvih nastojanja, Hrvatska je mogla da ponudi i prestanak oružanih sukoba sa Srbima u RSK. Opravdano je računala da u međuvremenu može doči do sporazuma o primirju koji bi svakako bio štetan po Srbe u RSK, jer je Hrvatskoj i tako obečano "njeno", kad bude moglo da se ostvari. U tome je očekivala sigurnu podršku ne samo međunarodnog faktora nego čak i Srbije. Privremeni sporazum bi ne kvareči ništa od "glavne premije" omogučio zamrzavanje reakcija RSK zbog gubitka Miljevačkog platoa, Maslenice, Peruče, Počitelja, Medaka i Divosela. Prestali bi i pritisci međunarodne zajednice na Hrvatsku zbog genocida koji je izvršila u 1993. godini. Odluke Saveta bezbednosti - da Hrvatska napusti osvojene teritorije - takođe bi mirovale. Za svo navedeno vreme Hrvatska če ubrzati izgrađivanje i naoružavanje svoje vojske za konačni obračun sa Srbima u RSK.

U želji da poveča zainteresovanost Knina za potpisivanje mirovnog sporazuma, Hrvatska se odlučila da fingiranim oružanim prepadima stvara situaciju spremnosti za nove ofanzive. To je bio adut onim snagama u RSK koje su ocenjivale da je sporazum sa Hrvatskom jedino dobro rešenje, da je i to bolje nego ratovati. Zato je Hrvatska početkom marta 1994. godine napadno učestala ubacivanje diverzantsko-izviđačkih grupa na prostor Like. Domobranske snage sa linija dodira dobile su zadatak da svakodnevno provociraju srpsku odbranu. I scenario počinje da se realizuje. Jedna jača izviđačko-diverzantska grupa Hrvatske vojske ubačena je u rejon Trba - Kuzmanovača, u zoni odgovornosti 18. brigade. Komandant brigade izveštava Glavni štab Srpske vojske Krajine da je jedna njegova patrola 5. marta u 7,30 časova naišla na ustaške snage u rejonu Trba i da je tom prilikom došlo do borbe u susretu. U izveštaju su i podaci o nasilnom izviđanju jedne hrvatske jedinice na pravcima Luliči - Trlo - Kozjan i V. Duboki - Cukovac. Zaposednut je objekat Trla, snagama jačine jednog voda. Jedna grupa neprijateljskih vojnika otkrivena je u rejonu repetitora na Čukovcu. Navedeni objekti pali su Hrvatima u ruke bez borbe. Naime, vojnici 18. brigade koji su posedali ove objekte, noču su ih napuštali a danju se na njih vračali, kao da nije reč o ratu. To su Hrvati doznali i jednostavno se noču pojavili tu gde nije ni bilo nikoga.

Navedeni izveštaj iz 18. brigade biče propračen takvim reakcijama kao da je u pitanju napad divizije na Liku. Ceo Lički korpus posešče položaje i pripremiti se za odbranu. Komandama Kordunskog i Banijskog korpusa

naredeno je da odmah obrazuju po jedan motorizovani bataljon u gotovosti da krenu u zonu Ličkog korpusa. Glavni štab Srpske vojske Krajine će, uz sve to, hitno uputiti posebnu ekipu starešina da u zoni Ličkog korpusa sagleda nastalu situaciju. Precenjujuči opasnost od ubačene diverzantsko-izviđačke grupe, Komanda Ličkog korpusa se ponašala panično. Počela je čak i mobilizacija. U Lapačkoj brigadi odziv na mobilizaciju bio je izuzetno slab. U 5. četu koja je sastavljena od vojnih obaveznika iz Srba odazvalo se samo 40 vojnika. U 3. četu (Lapačku) odazvalo se samo 13 vojnih obaveznika. U ovu četu stiglo je još 30 obveznika ali su odbili da krenu na zadatak, izgovarajuči si time da hoče da sačekaju da se i drugi obaveznici prikupe. Komanda korpusa je ocenila da je stanje morala u Lapačkoj brigadi i dalje slabo i da se zbog toga moraju preduzeti kaznene mere prema nedisciplinovanima.

U toku 8. marta neopaženo se ubacila diverzantsko-izviđačka grupa hrvatske vojske. U akciji koju je izveo 1. bataljon 18. pešadijske brigade ta grupa je opkoljena i likvidirana. Borba sa ubačenom grupom na Trlu i Kuzmanovači kao da je "probudila" artiljeriju hrvatske i srpske strane. Provokacije na linijama dodira trajale su desetak dana posle likvidacije ubačene grupe. Sve su to posmatrali i registrovali pripadnici Unprofora, što se sa hrvatske strane i želelo postiči.

Takva situacija i stvoreno stanje u RSK davali su argumente onim snagama koje su se zalagale za pregovore sa Hrvatskom i za sklapanje sporazuma o trajnom primirju koje bi garantovala međunarodna zajednica. Desila se i značajna politička promena u RSK, žestoko uslovljavana i iz Beograda. Tako je na izborima za predsednika RSK izabran Milan Martič, a Milan Babič je morao prihvatiti novo stanje na političkoj pozornici. Srbija je svoje dominantne pozicije u RSK obezbeđivala i dovođenjem Borisava Mikeliča na čelo Vlade RSK. Zatim slede njihovi potezi. Novi predsednik RSK, takoreči, preko noči je smenio generala Mila Novakoviča sa dužnosti komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i postavio ga za "svog" savetnika za bezbednost, zaduženog da pregovara sa Hrvatskom i Unproforom. Istovremeno je smenio i nekoliko komandanata korpusa kao i drugih oficira na važnijim dužnostima u Srpskoj vojsci Krajine. Za komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine postavljen je general Celeketič.

Početkom 1994. godine među pripadnicima Srpske vojske Krajine bilo je veoma izraženo nezadovoljstvo stanjem u RSK pored ostalog i zbog nebrige prema potrebama jedinica i komandi. Takvo stanje pokušače da koriste lokalni organi vlasti u kritikama zbivanja u državnom vrhu RSK. Karakterističan je zajednički nastup Komande 92. brigade (Benkovačke) i čelnika Skupštine opštine Benkovac, od 14. marta 1994. Izvršni savet Skupštine opštine tog dana je doneo "Zaključak o trenutnom stanju na području opštine Benkovac i potrebi hitnog preduzimanja određenih mera". Pored ostalog, zaključuje se da je stanje na južnim granicama RSK, na benkovačkom frontu, izuzetno teško. Zbog nedostatka ljudstva odbrambene linije su zabrinjavajuče oslabljene. Na pojedinim linijama, u prvim

borbenim redovima, nalaze se invalidi, odnosno ljudi koji nisu ni služili vojni rok niti su obučeni za vojnu službu. Pojedina artiljerijska oruđa su bez posade, jer su poslužioci prekomandovani u pešadijske jedinice. Pošto je u opštini Benkovac, kako se konstatuje, izvršena maksimalna mobilizacija, ukazuje se da ne može biti ni govora o oživljavanju privredne aktivnosti jer svako oslobađanje makar i minimalnog broja ljudi i njihovo vracanje na radnu obavezu direktno pogoršava ionako teško stanje na frontu. Zbog toga su pojedina velika preduzeča kao i ona koja proizvode hranu i drugu stratešku robu, pre svega za srpsku vojsku, pred potpunom paralizom. U pitanju je i proletna setva kao i sve druge nužne aktivnosti na području opštine Benkovac.

U aktu koji je upučen u Glavni štab Srpske vojske Krajine apeluje se i moli da se izvrši dodatna mobilizacija u onim područjima RSK gde još nije izvršena. Misli se prvenstveno na područje Knina. Od predsednika RSK Milana Martiča i ujedno vrhovnog komandanta kao i od predsednika Vlade RSK Borisava Mikeliča i komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Milana Celeketiča zatražen je neizostavni prijem delegacije koju čine predsednik izvršnog odbora Skupštine opštine i komandanta jedne od benkovačkih brigada. Međutim, državni vrh nije bio spreman da otvara front javne prozivke Knina od mnogih opravdanih kritika. Pokretanje ovog pitanja od organa vlasti Benkovca moglo je imati nepovoljne posledice po vlast i sve one koji su omogučavali nedovoljno angažovanje glavnog grada RSK u odbrani i funkcionisanju RSK. Strah od sličnog reago-
vanja sa drugih prostora bio je veliki. Zato državni i vojni vrh u potpisivanju sporazuma o primirju sa Hrvatskom vide mogučnost za smanjenje nezadovoljstva koje je vladalo na prostorima RSK. I zaigralo se na tu kartu.

Posle mnogo napora pregovori su uspešno završeni. Sporazum o prekidu neprijateljstva između Hrvatske i RSK potpisan je 29. marta 1994. godine u Zagrebu. U pripremi sporazuma učestvovali su predstavnici SAD, Engleske, Rusije i Francuske. Oni su, u ime Saveta bezbednosti, bili garanti potpisanog sporazuma o prekidu neprijateljstava. Sporazum je predviđao da se između dve vojske stvore tampon zone koje bi kontrolisale snage Unprofora s tim što obe strane treba da povuku artiljerijsko orude na 20 kilometara od linije razdvajanja. Sporazum je sadržao i sledeću obavezu: ako jedna od strana prekrši dogovoreno otvaranjem vatre, ili na neki sličan način, druga strana je obavezna da prekršaj prijavi Unproforu bez reagovanja, odnosno bez protivdejstva. Obe strane će potpisani sporazum poštovati do početka 1995. godine, posle čega će uslediti česta narušavanja sa hrvatske strane, uz veče ili manje tolerisanje takvog ponašanja od Unprofora. Vreme korektnog trajanja ovog sporazuma Hrvati će iskoristiti za jačanje i pripremu vojske za konačni obračun sa RSK. S druge strane, državni vrh RSK neče preduzeti ništa značajnije za svoju vojsku. To će Srpsku vojsku Krajine dovesti u krajnje inferioran položaj u odnosu na neprijateljsku hrvatsku vojsku.

ZLOUPOTREBA SRPSKE VOJSKE KRAJINE U BORBAMA ZA ZAPADNU BOSNU

U drugoj polovini 1994. godine Srpska vojska Krajine bila je uključena u opštesrpska borbena dejstva, zajedno sa Vojskom Republike Srpske, radi ovladavanja prostorom Zapadne Bosne. Taj prostor činila je Cazinska krajina sa gradom Bihacem na jugu, Velikom Kladušom na severu i Cazinom na sredokrači između navedenih gradova. Navedena teritorija, po "Sporazumu o Bosni i Hercegovini", koji je sklopljen između bosanskih Srba, Hrvata i Muslimana koji su činili većinu tog naroda u BiH okupljenog oko programa i ideja Alije Izetbegoviča, 20. avgusta 1993. godine u Zenevi, pripala je muslimanskom entitetu, navodnoj "muslimanskoj državi BiH". Cinili su je grad Bihač, deo zapadne granice Grmeča, pola Bosanske Krupe i Skender Vakuf. U kasnijem razvoju događaja u BiH taj sporazum su odbacile sve tri strane te se Zapadna Bosna našla u okruženju, potpuno odvojena od delova Bosne koji su bili pod kontrolom Muslimana. Okruženje je činila teritorija Republike Srpske sa istoka i juga i teritorija RSK sa severa i zapada. U okruženju se našao i 5. korpus armije BiH sa oko 5.000 vojnika i starešina, grupisan u južnom delu Cazinske krajine.

Između RSK i Cazinske krajine protezala se granica dužine oko 113 kilometara. Išla je kopnom oko 77 a rečnim tokom oko 40 kilometara. Vazdušnom linijom granica je bila dugačka 42 kilometra. Protezanje granice išlo je preko brdskog zemljišta, s tim što je preko Plješevice i Zrinjske gore imala planinski karakter. Takva granica je predstavlja veliko udubljenje prema centralnom delu RSK, i to u njegovom najnižem delu (ličkom). Sticajem niza okolnosti, teritorija Cazinske krajine postala je jedna od najčuvenijih vojišnih prostora u periodu od 1991. do 1995. godine. Za njen strategijsko-operativni položaj otimale su se sve strane učesnice sukoba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Najveći interes za taj prostor pokazivala je muslimanska strana. Zelela je da navedenu teritoriju zadrži po svaku cenu. Slične ambicije imala je i Republika Srpska.

U 1991. i do maja 1992. godine, Bihač sa vojnim aerodromom je imao je veliki značaj za JNA, zbog događaja koji su se odvajali u Sloveniji i Hrvatskoj i razvoja događaja na prostorima Bosne i Hercegovine. Značaj tog dela Zapadne Bosne je porastao naglo zbog sukoba u vrhu muslimanskog rukovodstva, između Alije Izetbegoviča kao predsednika Predsedništva BiH i Fikreta Abdiča, člana toga Predsedništva. Fikret Abdič je na izborima u Bosni i Hercegovini dobio više glasova od Alije Izetbegoviča ali se odrekao

uloge čelnika u korist Izetbegoviča. Kada je u Bosni i Hercegovini počeo rat, koji je inicirao Alija Izetbegovič, došlo je, i do sukoba i obračuna između Izetbegovičeve ratne opcije i Abdičeve koja se zalagala da se bez rata rešavaju problemi do kojih je došlo raspadom Jugoslavije. Zato Fikret Abdič napušta Sarajevo i počinje svoje delovanje na prostoru Velike Kladuše. Najvećeg protivnika dobiče u Petom muslimanskom korpusu koji se locirao na prostoru bihačke regije. Na opšte iznenadenje, Fikret Abdič oslonac svojoj politici traži i nalazi u Slobodanu Miloševiču, predsedniku Srbije. U Beogradu mu je obečana apsolutna podrška uz veliku materijalnu pomoč. Zbog dogovorene saradnje Miloševiča i Abdiča, RSK biče prinuđena na pojedine obaveze čije će izvršavanje slabiti odbrambene pozicije krajiških

Nepouzdano savezništvo - Pripadnik Abdićeve Narodne odbrane

Srba. S druge strane, Hrvatska je imala posebne interese da se meša u razvoj događaja oko Zapadne Bosne. Za nju je najvažnije bilo da Zapadnom Bosnom ne ovladaju ni Alija Izetbegovič, ni Radovan Karadžič.

Sve te uzročno-posledične veze dovele su do toga da je Zapadna Bosna bila odsečena od muslimanskog dela BiH i u potpunoj blokadi od strane Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. U blokadi se nalazio i opstajao 5. muslimanski korpus, koji je izvršavao naloge iz Sarajeva, koje je dobijao od tzv. "krnjeg" Predsedništva BiH, jer u njemu nije bilo ni Srba, ni cazinskog lidera Fikreta Abdiča.

Republika Srpska Krajina ni na koji način nije ugrožavana sa prostora Zapadne Bosne, ali se uporno mešala u ono što se tamo dešavalo.

U jeku obračuna Srba, Hrvata i Muslimana, posle maja 1992. godine, stanovništvo Zapadne Bosne pokušače da se samoorganizuje u želji da se pronađe rešenje koje bi garantovalo bezbednost sva tri naroda na ovom prostoru. Sredinom 1992. godine oglasiče se "Pokret za preseljenje", sa saopštenjem u kome poziva javnost da se izbegne bratoubilački rat. Delegacija

"Pokreta za preseljenje" sastavljena od predstavnika sva tri naroda, posetila je Glavni štab TO Republike Srpske Krajine u Kninu. Izneli su svoje stavove o tome kako da se izbegne rat na teritoriji Zapadne Bosne. Tražili su da se izvrši preseljenje stanovništva po principu stvaranja čistih etničkih prostora. Po toj njihovoj računici, trebalo je iz Zapadne Bosne preseliti oko 50.000 Muslimana i Hrvata na prostore pod kontrolom Hrvata i Muslimana, u kuče i na imanja Srba koji bi se doselili na prostore u Zapadnoj Bosni. Radilo se o predlogu koji nije imao realne uslove da se realizuje, iako je polazio od takozvanog "humanog preseljenja", da bi se izbegao progon. Politika je, međutim, činila svoje pa ubrzo dolazi do optuživanja na relaciji Knin - Bihač. Muslimani će početi i sa oružanim napadima na Srbe. Prvi napad izveden je 8. juna 1992. godine od muslimanske izviđačko-diverzantske grupe na jedinicu srpske Teritorijalne odbrane u okolini Dvora na Uni. Početak oružanih napada zapamčen je i po pogibiji sedmorice srpskih vojnika. Bio je to uvod u početak rata između 5. muslimanskog korpusa i pripadnika Teritorijalne odbrane RSK. Taj prvi napad bio je "upaljač", koji su obe strane sve više zloupotrebljavale. Državni i vojni vrh RSK požuriče da utvrde posebnu strategiju odnosa prema Zapadnoj Bosni, odnosno teritoriji pod kontrolom 5. muslimanskog korpusa. Bitnu komponentu te strategije čini blokada pristupa toj teritoriji i konfrontiranje sa okruženjem. Zabrinut za "sudbinu nedužnog naroda" koji postaje zatočenik i talac politike Alije Izetbegoviča Fikret Abdič se odlučuje na proglašenje Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna sa osloncem na Srbiju, RS i RSK. Tako je ugrozio interese Alije Izetbegoviča na prostorima Zapadne Bosne.

Blokada 5. muslimanskog korpusa imače za posledicu povečano interesovanje i mešanje Unprofora kao i naglo narastanje šverca da bi se u okruženju preživelo. U rejonu Bihača locirače se bangladeški bataljon a u širem rejonu Cazina francuski ojačan bataljon, iz sastava mirovnih snaga. Oba bataljona su u interesu 5. muslimanskog korpusa slabila uspostavljenu blokadu Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine, te je Izetbegovičeva odsečena (!) vojna grupacija ipak mogla da istrajava. U avgustu 1994. godine 5. muslimanski korpus napašče Abdičevu autonomnu oblast žestoko kidišuči na sunarodnike. U borbama koje su trajale od 16. do 21. avgusta 5. muslimanski korpus če ovladati "Fikretovim carstvom". Na prostoru Korduna i Like nači če se oko 30.000 izbeglih Muslimana, koje je hranila i zbrinula RSK. Izetbegovičevi fanatici su naneli mnogo zla sopstvenom narodu samo zato što su takozvani abdičevci (cela Cazinska krajina) želeli da se sačuvaju od građanskog rata.

U novonastalim uslovima, u Beogradu je doneta odluka da se razbije 5. muslimanski korpus i da srpske vojske (SVK i VRS), ovladaju prostorom Zapadne Bosne, koji bi potom postao "Republika Zapadna Bosna", na čelu sa Fikretom Abdičem. Zamišljeno je da se obrazuje posebna vojna grupacija pod nazivom "Pauk", u koju bi pored jedinica Narodne odbrane Fikreta Abdiča ušle jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova RSK sa pojačanjem

iz Srbije i jedan broj sastava iz Srpske vojske Krajine. Obrazovanje grupacije "Pauk" započelo je u oktobru 1994. godine, a do 15. novembra je završeno konstituisanje njegove komande. Ona je objedinjavala sve snage koje su izvodile operacije pod šifrom "Pauk". Za komandanta "Pauka" postavljen je general Mile Novakovic. Odlučeno je da se u operaciji uključe i jedinice Vojske Republike Srpske - Drugi krajiški korpus i vazduhoplovstvo.

Sa aspekta rukovodenja u operaciji "Pauk" *je stvorena neuobičajena* konstrukcija sistema komandovanja. Komanda "Pauka" je ključna i nije potčinjena ni Glavnom štabu Vojske Republike Srpske ni Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. Komanda "Pauka" bila je potčinjena Beogradu (delom Generalštabu Vojske Jugoslavije, a delom nadležnom organu Državne bezbednosti Srbije. Glavnom štabu Srpske vojske Krajine poveren je zadatak pozadinskog obezbeđivanja "Pauka". Snabdevanje municijom, hranom i sanitetsko zbrinjavanje bile su ključne obaveze Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

"Pauk" je predstavljao operativni sastav sa oko deset brigada vojnika i starešina različite pripadnosti. Medu njima je bilo i nekoliko brigada vojnika iz Srpske vojske Krajine. Konkretne zadatke i naloge Glavnom štabu Srpske vojske Krajine koji su proisticali iz obaveze prema "Pauku" izdavao je predsednik RSK Milan Martič. Svi učesnici u operaciji "Pauk" i sadejstvujuče jedinice, bili su upoznati da je cilj operacije da se razbije 5. muslimanski korpus i da se ovlada teritorijom Zapadne Bosne sa gradom Bihačem. Posle toga trebalo je da usledi proglašenje "Republike Zapadna Bosna". Uspešnom realizacijom operacije "Pauk" oslobodile bi se znatne snage Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine i mogle bi biti angažovane u učestalim borbama sa muslimanskom i hrvatskom vojskom. Stvaranjem te muslimanske republike, Srbi su želeli, prvo, da isključe svaki uticaj Alije Izetbegoviča i Franje Tuđmana na ovom prostoru od velikog operativno-strategijskog značaja. Postojanje Abdičeve "republike" bilo je značajno i zbog toga što je ona ostajala muslimanska i u skladu sa "sporazumom o BiH" koji je 20. avgusta 1993. godine potpisan u Zenevi i predviđao je Cazinsku krajinu kao muslimansku teritoriju.

Dok su trajale procene za operaciju "Pauk", koja je imala izgleda na siguran uspeh, na Zapadu je odlučeno da se, po svaku cenu, onemoguči postizanje tog cilja. Zato je Bihač proglašen za "zaštičenu zonu Ujedinjenih nacija". Bila je to ujedno i osnova za uključivanje NATO snaga u sprečavanje konačnog cilja operacije "Pauk". Povedena je odmah žestoka propagandna ofanziva protiv zauzimanja Bihača i za pridobijanje svetskog javnog mnjenja za oružano mešanje NATO uslede li akcije srpskih snaga.

Učešče jedinica Srpske vojske Krajine u operaciji "Pauk" nije bilo dobro pripremljeno. Procene su bile površne i nisu ukazivale na sve teškoče na koje če se naiči, niti na posledice do kojih može doči. Kada je počelo izvođenje operacije, nije se znalo da li če u borbama učestvovati jedinice van sastava Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa, koji su, inače neposredno

okruživali i sa zapada i severa. Smatralo se da će njihovo učešče biti dovoljno za izvršavanje obaveza koje su očekivane od Srpske vojske Krajine. Međutim, u toku trajanja operacije Glavni štab Srpske vojske Krajine morače da dovodi dodatne snage iz Vukovarskog i Dalmatinskog korpusa. To je stvaralo niz teškoča i otvaralo krupne probleme. Mobilizacija je bila bolna tačka i nailazila je na otpor, čak i od Vlade Borisava Mikelića. Ipak, obrazovane su dve taktičke grupe koje su upučene na teritoriju Republike Srpske radi upotrebe na pravcu Petrovac - Vrtače - Bihać.

Početkom decembra 1994. godine komanda Vukovarskog korpusa, imala je u zoni Ličkog korpusa angažovana dva ojačana bataljona sa oko 1.100 vojnika i starešina. Oni su bili angažovani u borbenim dejstvima po odlukama koje je donosio komandant Ličkog korpusa. Bataljoni su bili sastavljeni od Ijudstva iz više jedinica Vukovarskog korpusa, a njihova pripremljenost za učešče u borbenim dejstvima slaba.

Iz Banijskog korpusa Srpske vojske Krajine u operaciji protiv 5. muslimanskog koprusa angažovano je ukupno 1.000 vojnika i starešina, ne računajuči 33. pešadijsku brigadu koja je kompletna bila anagažovana na položajima prema 5. muslimanskom korpusu.

Iz Kordunskog korpusa u sastavu "Pauka" i sa prostora Like angažovano je 2.553 vojnika i starešina. Iz Zapadno-slavonskog korpusa u operaciji "Pauk" uključeno je 1.450 vojnika i starešina a iz Dalmatinskog korpusa 213 vojnika i starešina koji su ušli u sastav 2. krajiškog korpusa. Iz centra "Alfa" u borbenim dejstvima učestvovalo je 150 specijalaca. Tokom decembra u borbenim dejstvima protiv 5. muslimanskog korpusa ukupno učestvuje 6.638 vojnika i starešina iz Srpske vojske Krajine.

Položaj aerodroma Udbina omogučavao je efikasnu upotrebu svih raspoloživih aviona i helikoptera pa je Glavni štab maksimalno koristio avijaciju za dejstva po ciljevima u Bihaču i njegovoj okolini. Uspešno je dejstvovano i po jednom broju vojnih ciljeva u zaštičenoj zoni, što je međunarodna zajednica iskoristila kao povod da u borbena dejstva uključi avijaciju NATO. Pod izgovorom da je dejstvom avijacije Srpske vojske Krajine po zaštičenoj zoni prekršena rezolucija Saveta bezbednosti, podignuta je avijacija NATO pakta. U popodnevnim satima 21. novembra 1994. godine bombardovan je aerodrom Udbina. U napadu je učestovalo 30 aviona. Gubici u ljudstvu Srpske vojske Krajine bili su jedan poginuo i pet ranjenih, od kojih je jedan nešto kasnije umro u Kninskoj bolnici. Ljudstvo je na vreme sklonjeno u zaklone pa su gubici relativno mali. Aerodom se, međutim, nije mogao efikasno zaštititi. Poietno-sletna staza je avio bombama prekinuta na pet mesta a staze za vožnju na dva mesta. Zbog tolikih oštečenja aerodrom nije mogla koristiti mlazna avijacija. Veče količine goriva su izgorele. Večina objekata na aerodromu je oštečena, a deo montažnih - drvenih objekata je nestao u požaru. Na širem prostoru aerodroma "posejano" je na stotine kasetnih bombi. Ukupna šteta na avionima, helikopterima, vazduhoplovno-ubojnim sredstvima, raketnim sredstvima i sredstvima

veze iznosi oko 9.250.000 maraka. Pričinjena je i velika šteta na sredstvima artiljerijsko-raketnih jedinica protivvazdušne odbrane, oko 3.240.000 maraka. Kad se sve sabere, ukupna šteta od bombardovanja aerodroma Udbina 21. novembra 1994. godine procenjena je na 13.653.000 maraka. Ovako velikim štetama doprinelo je i komandovanje SVK time što su pripreme za odbranu aerodroma od napada iz vazduha bile sprovedene samo delimično. Naime, u Glavnom štabu je vladalo uverenje da NATO avijacija, i pred brojnih pretnji i najava, ipak neče bombardovati aerodrom i druge ciljeve na prostorima RSK. Pokazalo se, međutim, da je ta procena bila pogrešna i neosnovana.

Posle intervencije NATO avijacije i upozorenja koja su predstavnici Unprofora neposredno saopštili komandantima jedinica Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske, odustalo se od namere da se ovlada Bihačem. Pritisak zapadnih centara moči bio je toliki da bi se, u suprotnom, srpske vojske našle u direktnom ratnom sukobu sa NATO. Verovatno bi se istovremeno našao na udaru, ako ne vojnom, onda sigurno još žeščem ekonomskom i političkom pritisku i Beograd. Tako je jedna vojnički nesporno važna akcija praktično propala. Ipak, bilo je i onih koji su dobili. Tako je osvajanje Velike Kladuše, sa severnim delom Zapadne Bosne, omogučilo opstanak F. Abdiča i povratak više hiljada muslimanskih izbeglica u svoje domove. Koliki je dobitak Muslimana i Hrvata što su Srbi sprečeni da zauzmu Bihač, postače jasno tek u završnici rata na tim prostorima.

U toku trajanja borbenih dejstava bilo je vidno prisustvo niskog morala i slabe psihološke pripremljenosti vojnika i starešina Srpske vojske Krajine. Bilo je jako uočljivo nezadovoljstvo zbog uključivanja u borbu protiv 5. muslimanskog korpusa zajedno sa jedinicama Narodne odbrane Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna, lojalnih Fikretu Abdiču. O tom su kolale razne priče i mišljenja. Zastupana je teza da je trebalo pustiti Muslimane da ratuju međusobno, zatim da Srbi ne treba da se bore za "Turke", i sl. Bilo je jako rasprostranjeno i mišljenje da je izostala prava borba protiv 5. muslimanskog korpusa zbog neke pozamašne operacije šverca u kojoj se pojedinci bogate, a orgomna devizna sredstva odlaze negde u Beograd, Zagreb, Banjaluku... Stariji ljudi iz RSK masovno su bili protiv toga da im "deca ginu za šverc i Turke". Večina srpskih boraca nije imala poverenja u F. Abdiča i njegovu politiku koja je prikazivana i kao nesporan srpski interes. Verovalo se da če on izdati Srbe i da če se "privoleti" Tuđmanu i Izetbegoviču, iako su suprotna uveravanja i čak nekakve garancije nametani iz Beograda.

U prvobitnoj zamisli za operaciju "Pauk" ključne uloge u izvođenju borbenih dejstava imale su Komande "Pauka", zatim 2. krajiškog korpusa i Ličkog korpusa. U navedene grupacije bili su uključeni svi sastavi iz Srpske vojske Krajine. Objedinjavanje borbenih dejstava bilo je povereno istaknutom komandnom mestu Vojske Republike Srpske sa koga je dejstvovao deo
Glavnog štaba Vojske Republike Srpske sa načelnicima štaba na čelu.

Dejstva sastava 2. krajiškog korpusa bila su slaba, posebno u vreme prodora delova 5. muslimanskog korpusa na pravcu Bihac - Ripač - Skender Vakuf. Zbog toga je odlučeno da se pristupi obrazovanju jedinica taktičkog sastava iz Dalmatinskog, Kordunskog i Banijskog korpusa. Ovim snagama stabilizovana je odbrana pravca Ripač - Bosanski Petrovac.

"Pečat" negativnom toku i ishodu operacije na bihački džep dala je upravo 15. pešadijska brigada Drugog krajiškog korpusa. Ona je, bez opravdanog razloga, u panici napustila položaje na prilazima Bihaču. Nije ni pokušala da brani Ripač. Bila je u rasulu koje se ne može objasniti bilo kakvim razumnim činjenicama.

Vojska se praktično i bukvalno razbežala i ostavila oružje i opremu Muslimanima. Odbrana se nije konsolidovala sve do Skender Vakufa. Deo brigade je prebegao u Liku.

Na svoj način bile su karakteristične borbe oko Krupe i Grabeža, zbog opšte neizvesnosti. Muslimani u jednom času stvaraju mostobran, ali to je bilo sve što su uspele i tada dolazi do odbrambene borbe. Zrtve su bile obostrano velike. Tek dolaskom pripadnika oficirske i podoficirske škole iz Banjaluke, došlo je do preokreta u srpsku korist. Pitomci su praktično uvedeni u borbu iz autobusa. Tako je na ovom delu ratišta stabilizacija dejstva postignuta brzo, te kasnije nije dolazilo do značajnijih promena.

Nadomak položaja na bihaćko - krupskom ratištu

Dok je trajala operacija "Pauk", Hrvatska vojska započela je operaciju za osvajanje Kupresa i proboj na livanjsko-grahovski pravac. Kupres je osvojen 3/4. decembra 1994. godine. Hrvatske jedinice locirane na prostoru BiH imale su u tom času oko 50.000 pripadnika i počele su pregrupisavanje ka Dinari i Grahovu, što je početak priprema za osvajanje RSK.

U borbama za Zapadnu Bosnu ukupni gubici jedinica u sastavu operativne grupe "Pauk" iznose 433 vojnika i starešina. Od toga je iz srpskih sastava poginulo 44 (oko 10 posto svih gubitaka); ranjenih 193 (oko 45 posto); nestalih 171 (oko 40 posto) i povredenih i obolelih 25 (oko 6 posto). Među izbačenim iz borbe je 64 Srbina i 369 Muslimana. U kategoriji poginulih 11 su Srbi i 33 Muslimana. U kategoriji ranjenih 50 su Srbi a 143 Muslimani. U kategoriji nestalih Srba je 3 a Muslimana 169. Povređenih i obolelih nema među Srbima, Muslimani imaju 25.

U operaciji protiv 5. muslimanskog korpusa, u novembru i decembru 1994. godine Srpska vojska Krajine imala je 91 poginulog, 180 ranjenih i 4 povredena. Ukupno je izbačeno iz borbe 275 vojnika i starešina.

Kad se sve sabere, uključivanje Srpske vojske Krajine u operaciju za osvajanje Zapadne Bosne nije imalo vojničko opravdanje. Korist je bila samo u tome što je Srpske vojske Krajine praktično rasteretila Kordun i Liku od velikog broja muslimanskih izbeglica.

Posledice uključivanja u borbe su krajnje negativne. Bombardovan je aerodrom Udbina i izbačen za duže vreme iz upotrebe. Postojanje 5. muslimanskog korpusa najmanje je smetalo Srpskoj vojsci Krajine a on se mogao primorati na kapitulaciju blokadom snabdevanja, što pokretači operacije "Pauk" po svemu sudeči nisu želeli. U toku trajanja ove operacije Vojska Republike Srpske je izgubila Kupres i omogučila dolazak Hrvatske vojske na Dinaru i na livanjsko-grahovski pravac, što će u kasnijem vremenu dovesti do pada ne samo RSK nego i Drvara, Glamoča, Ključa, Mrkonjič Grada, Jajca. Jednom rečju, velike ambicije pretvorile su se u nenadoknadivu štetu.

AGRESIJA HRVATSKE VOJSKE NA ZAPADNU SLAVONIJU

Od samog početka 1995. godine hrvatska vojska forsirano nastavlja sa prikrivenim pripremama za radikalnu agresiju na RSK. Pripreme se odvijaju pod senkom žestokih obračuna unutar Federacije Muslimana i Hrvata u Bosni i Hercegovini, obrazovanoj 1. marta 1994. godine tzv. Vašingtonskim sporazumom. U tom obračunu osim domačih (bosanskih) Hrvata učestvuje i 50.000 pripadnika hrvatske legalne vojske koja se nalazila na teritoriji Federacije (u bivšoj Bosni i Hercegovini).

Sva naknadna saznanja potvrdila su da je Hrvatska planski pripremala radikalnu agresiju, stvarajuči potrebne usiove da ona uspe. Izuzetno mnogo se angažovala i na spoljnjem planu. Pod njenim insistiranjem i sa pritiskom hrvatskih sponzora Savet bezbednosti proširiče mandat snaga UN koji če stvoriti uslove za upotrebu snaga NATO. Rezoiucijom 981 Saveta bezbednosti, Unprofor prerasta u UNKRO.

Više se ne spominju "zaštitne zone" nego "sektor", što Hrvatska tumači kao prestanak obaveza UN da štite Srbe u zaštičenim zonama, jer ih više na papiru - nema, mada Rezolucija 981 izričito obavezuje mirovne snage da obezbede poštovanje sporazuma o prekidu vatre zaključenog između hrvatskih vlasti i vlasti Republike Srpske Krajine.

Mirovne snage nalazile su se i dalje u zonama razdvajanja između suprotstavljenih oružanih snaga. Po zamisli hrvatskih staratelja, pre početka radikalne agresije na RSK trebalo je izvršiti okupaciju Zapadne Slavonije. Iako je to bila zaštičena zona, koju su trebale da štite snage Ujedinjenih nacija, Hrvati su očigledno znali da če im sve to biti dopušteno. Trebalo je jedino da se onemoguči uključivanje Savezne Republike Jugoslavije u borbena dejstva do kojih če doči između Hrvatske i Republike Srpske Krajine. I za to se Hrvatska mogla obratiti svojim zapadnim zaštitnicima, i dobila je, očigledno, pouzdane garancije.

Zapadna Slavonija, odnosno onaj njen deo koji je bio u sastavu RSK, sa tretmanom zaštičene zone Ujedinjenih nacija, imao je površinu 558 kvadratnih kilometara, sa opštinama Okučani, Pakrac, Daruvar i Grubišno Polje. Na tom prostoru Zapadne Slavonije bilo je oko 29.000 stanovnika (podaci iz 1993. godine).

Teritorija Zapadne Slavonije prostorno je ličila na "trbuh" koji se uvlači u "telo" Hrvatske, sa tri strane okružen hrvatskim jedinicama a sa juga rekom Savom odvojen od Republike Srpske. Reč je, dakle, o teritoriji sa izrazito nepovoljnim operativno-taktičkim položajem. Taj prostor, sa takvom konfiguracijom, obrazovan je posle borbenih dejstava Petog korpusa JNA sa hrvatskom paravojskom u 1991. godini. Narod koji se tu zatekao, bio je primoran (stavljen pred svršen čin) da ostane na prostorima Zapadne Slavonije, izuzev jednog dela koji je uspeo izbeći u Republiku Srpsku i Saveznu Republiku Jugoslaviju. Dodatna otežavajuća okolnost sastojala se u tome što je u Zapadnoj Slavoniji Srpska vojska Krajine morala sva oruda da drži u magacinima i pod kontrolom Unprofora, odnosno UNKRO.

Položaj Zapadne Slavonije bio je krajnje nepovoljan za odbranu. To su znali svi koji su imali obavezu da brinu o sprečavanju agresije na ovaj prostor. Od nastanka enklave Zapadna Slavonija i njenog proglašavanja za zaštičenu zonu UN, praktično nije ništa preduzimano da se ublaže negativne posledice tog nepovoljnog položaja. Praktično, Zapadna Slavonija je postala zalog u ratnim igrama i političkom nadmudrivanju Hrvatske, Saveta bezbednosti, Srbije odnosno Savezne Republike Jugoslavije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine.

Početku agresije prethodio je duži vremenski period omekšavanja Srba subverzivnim aktivnostima iznutra. Hrvatska je petokolonaškim delovanjem među stanovništvom i jedinicama Zapadno-slavonskog (Osamnaestog) korpusa, uspela da stvori povoljne uslove za brzo postizanje pobede u planiranoj agresiji. Koristila je, pre svega, svoje sunarodnike koji su živeli u Zapadnoj Slavoniji, a pridobila je i veliki broj građana srpske nacionalnosti koji su podržavali dolazak Unprofora, odnosno UNKRO i hrvatske vojske. Ekonomski pregovori sa RSK radi otvaranja pruge i autoputa omogučavali su Hrvatskoj da utiče na sopstveno javno mnjenje, zatim na javnost RSK i svetu, ostavljajuči utisak države kojoj je jedino do mira i prosperiteta. Povoljnost vojnogeografskog položaja Hrvatska je maksimalno koristila i za omogučavanje šverca, podstičuči, pre svega, Srbe da u tome učestvuju. Po otvaranju autoputa, hrvatske vlasti napadno podstiču Srbe da kupuju neograničene količine goriva i da ga odvoze u Okučane, Pakrac, Bosansku Gradišku radi šverca. Od Srba koji su otvaranje autoputa koristili za "nesmetanu" trgovinu gorivom traženo je "jedino" da potpišu domovnicu, što su takvi "biznismeni" i činili, verujuči da če im se životni uslovi popraviti do neslučenog bogačenja ako se Zapadna Slavonija nađe u sastavu Hrvatske. Tako se desilo da je pre početka agresije oko 1000 Srba tajno potpisalo domovnice. Za njih je, očigledno, rat već prestao, a oni su, u svom nemoralu i naivnosti, nesvesni izdaje, poverovali kako če se sve ipak dobro završiti, i da se sa Hrvatima i te kako može nači zajednički jezik.

U šverc se tako uključuju i mnoge starešine, što se nije moglo sakriti od vojničkog sastava i naroda. Čak če i Komanda 18. korpusa "uskočiti" u

šverc tako što je sačekivala švercere na povratku sa teritorije Hrvatske i oduzimala im gorivo, ili drugu deficitarnu robu, i marke. Nažalost, i komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije se izdigao iznad tog izdajstva jer se švercovalo i uz njegovu prečutnu saglasnost. Na taj način, tanjilo se i ono malo borbenog morala što je bilo preostalo medu borcima. Jednom rečju, odbrana je zapostavljena do razmera koje su vodile u propast.

Bez preterivanja, može se zaključiti da je ponašanje organa državne i vojne vlasti RSK bilo skandalozno kada je u pitanju odbrana Zapadne Slavonije. Stav prema tom pitanju je odraz ukupnog stanja koje je vladalo u državnom vrhu RSK. Na sceni su tri grupacije. Prvu čini Milan Martič kao

Predsednik vlade RSK Borisav Mikelić i Rade Tanjga, ministar odbrane

predsednik RSK sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine; drugu čini Borisav Mikelič kao predsednik vlade RSK sa ministrom odbrane pukovnikom Radetom Tanjgom, a treču Miian Babič, predsednik Srpske demokratske stranke sa parlamentom u kome ima večinu. Sve tri grupacije su znale da predstoji agresija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju i da je ništa ne može zaustaviti. I umesto da se okrenu tom problemu, oni očekuju čuda. Tako predsednik Martič sa generalom Čeleketičem očekuje da če se Slobodan Miloševič ipak odlučiti da sa Vojskom Jugoslavije brani Zapadnu Siavoniju. Zato su Martičevi nastupi puni ohrabrivanja Srba u Zapadnoj Slavoniji da če biti odbranjeni ako dođe do agresije. Samo nekoliko dana pred početak agresije Martič če u Okučanima, pred opštinskom skupštinom izneti svoja čvrsta uveravanja i mnoga neosnovana obečanja, kao da je, maltene, on odlučivao o ponašanju Srbije, SRJ i Vojske Jugoslavije.

Mikeličeva grupacija, u kojoj je po vojnoj liniji prednjačio pukovnik Rade Tanjga, uveravala je narod u Zapadnoj Slavoniji da do agresije neče doči ako se ne ometa otvaranje autoputa i pruge i ako se podrži politika

pregovaranja sa Hrvatskom. Znali su dobro i njih dvojica da je agresija neminovna, ali su takvim delovanjem vlade RSK i Slobodana Miloševica skidali odgovornost, koja je bila nesumnjiva. Ponašali su se po priči ”mi smo za mir, za saradnju, mi u to verujemo, a ako bude drugačije, za to nismo krivi"!

Milan Babič, autoritarni predsednik Srpske demokratske stranke, delovao je iz takozvanog drugog plana. I on je znao da sledi agresija i da se ona ne može zaustaviti. Bilo mu je važno da se krivica svali na Mikeliča i Martiča i da on ostane čist i bez krivice što Srbi neče moči da se odbrane, jer su ostavljeni na cedilu i dovedeni u čorsokak.

1.

Plan operacije za okupaciju Zapadne Slavonije izrađen je i odobren još početkom decembra 1994. godine. Nosio je oznaku "Bljesak". Snage određene za operaciju "Bljesak" pripremane su duže od tri meseca. U ukupnom broju ovih snaga dve trečine čine pripadnici Hrvatske vojske a ostalo su specijalci jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova.

Realizacija operacije počela je u ranim jutarnjim satima, 1. maja 1995. godine. Jednovremeno sa napadom jedinica sa fronta, izabranim pravcima, usledilo je spuštanje helikopterskog desanta u rejon Prašnika, radi uspostavljanja kontrole prelaza na Malom Strugu i u rejonu Stare Gradiške. Izveden je i demonstracioni napad na Pakrac i od Lipika ka D. Čagliču. Početku napada prethodila su dejstva artiljerije. Hrvati su krenuli u napad pošto se dobro odjutrilo. Kao po nekom pravilu, gde je god koja hrvatska jedinica nailazila na otpor, napad je obustavljan. Sledio je period "omekšavanja", u kome su se odvijala dejstva artiljerije, ubacivanje grupa, pokušaji obuhvata i obilazaka. Tek kada bi ocenili da je odbrana Srba dobro uzdrmana, kretali su dalje, bez žurbe i improvizacija..

Početna i kasnija dejstva redovno prate ubacivanje izviđačko-diverzantske grupe u raspored srpskog 18. korpusa i aktiviranje "pete kolone", kako one iz redova srpskim vlastima "lojalnih" Hrvata, tako i izroda iz redova Srba. Stanovništvo je zasuto pozivima na bekstvo preko Save u Republiku Srpsku. Šire se vesti o užasima koja čini hrvatska vojska. Avijacija Hrvatske pogubno utiče na moral Srba, pogotovo bombardovanjem izbegličkih kolona sa ženama i decom. Nemogučnost bilo kakve odbrane, samo je deo dobro smišljenog scenarija.

Propagandno-psihološka dejstva bila su dobro pripremljena i dosledno realizovana, nezavisno od stvarnih situacija do kojih je dolazilo na terenu. Procene govore da su propagandno-psihološka dejstva Hrvatske imala uticaj na oko 40% svih Srba na teritoriji Zapadne Slavonije. Prema civilnom stanovništvu hrvatska vojska imala je dvojak odnos. Jedan za javnost i prikazivanje, a drugi maskiran i strogo prikriven. Ovaj drugi je primenjivan dok je trajala oružana akcija, a kasnije je primenjivan prema "obeleženim" Srbima kao protivnicima bilo kakvog suživota sa Hrvatima.

Svi oficiri i podoficiri Srpske vojske Krajine imali su tretman ratnih zločinaca. Isti tretman primenjivan je za vojne obveznike koji su učestvovali u ratu 1991. godine ili su tada služili vojni rok u JNA.

Tokom same operacije, hrvatski vojnici su se služili i takvim podvalama kao što je presvlačenje u uniforme pripadnika Unprofor, u kojima su izvršavali i borbene zadatke. Izveli su i više demonstrativnih aktivnosti, od kojih su očekivali postizanje posebnih ciljeva. Tako su u toku agresije odvajali muškarce od žena i dece i odvodili ih u zatvore a time mnoge doveli i u poziciju da potpisuju domovnice. Zatvaranjem mosta na Savi dobili su dragoceno vreme radi rešavanja problema po dubini Zapadne Slavonije. Unproforu i svetu su pokazivali samo lepšu stranu svoje ofanzive, prikazujuči je kao neizbežnu, moralnu i na svakoj vojničkoj visini. I taj deo propagandnih aktivnosti je izuzetno dobro primenjen i uspešno realizovan, pogotovu što su i u tome imali obezbeđenu stranu pomoč i podršku.

Snage Unprofora nisu ni pokušale da postupe u skladu sa svojim obavezama. Dan i noč uoči agresije, deo mirovnih snaga je napustio punktove. Neki su se stavili i pod "zaštitu" hrvatske vojske. Posebno se pristrasno i ponizno ponašao jordanski bataljon.

U toku 1. i 2. maja predstavnicima EZ i drugim međunarodnim organizaeijama bio je čak zabranjen ulaz i kretanje po teritoriji Zapadne Slavonije. Na tobožnjim pregovorima hrvatske vojske sa starešinama Unprofora, bila je vidna dvoličnost. Farsa se nije mogla prikriti jer je priprema agresije bila poznata svim zapadnim faktorima, pa se nije ni moglo očekivati da nešto bude preduzeto protiv Hrvatske, pogotovu kad je ofanziva krenula.

Hrvatska vojska je realizovala operaciju "Bljesak" uz prečutnu saglasnost međunarodne zajednice, ne strahujuči od bilo kakve reakcije Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske. To je kasnije potvrdio i hrvatski general Janko Bobetko u svojoj knjizi "Sve moje pobjede".

2.

Pre početka agresije na Zapadnu Slavoniju, srpske odbrambene snage u tom prostoru odnosno snage 18. korpusa Srpske vojske Krajine, brojale su oko 4.000 vojnika i starešina. Među starešinama bilo je samo 38 aktivnih oficira ili 25 posto od 151 koliko je predvidala formacija. Aktivnih podoficira bilo je 22 ili 16 posto od 138, koliko je tražila formacija. Dužnosti nedostajučih oficira i podoficira vršili su vojni obveznici. Takvo stanje imalo je negativan uticaj, ne samo na tok borbenih dejstava nego na obučenost vojnika i jedinica za rat. Navedena kategorija starešina jedina je bila osposobljena da izvodi kvalitetnu obuku.

Komanda 18. korpusa Srpske vojske Krajine je pre početka agresije redovno izveštavala Glavni štab Srpske vojske Krajine o merama koje preduzima radi podizanja borbene gotovosti. Iz primljenih izveštaja moglo se zaključiti da je mobilizacija i domobilizacija izvršena uspešno i da odziv vojnih obveznika - zadovoljava. Nije ukazivano na postojanje problema bilo koje vrste koji bi uticali na uspeh odbrane za slučaj hrvatske agresije.

Što dalje od odgovomosti - Goran Hadžic i Milan Babic

Međutim, početkom agresije, stanje 18. korpusa se od prvog časa pokaza-
10 lošijim nego što je opisano u izveštajima. Ne može se reči da komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije bio upoznat sa nespornim problemima koji su ugrožavali borbenu spremnost jedinica u Zapadnoj Slavoniji, nezavisno od samozadovoljstva Komande 18. korpusa. Uvid u arhivu ovog korpusa potvrđuje da je komandant 18. korpusa, pukovnik Lazo Babič, bio redovno upozoravan kakva je bezbednosna situacija u jedinicama i komandama koje su mu potčinjene. Podaci koji su mu dostavljani dava-
11 su drugačiju sliku o borbenoj gotovosti od one koju je on dostavljao Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. Isti takvi podaci kakve je primao pukovnik Babič, stizali su i organu bezbednosti u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. O njima je informisan komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Milan Čeleketič po dve linije. Nije, dakle, moglo promači nezapaženo da Babič dostavlja optimističku sliku, bez pokriča. Ostali organi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nisu informisani o podacima koji su dolazili iz 18. korpusa po liniji bezbednosti, te je tako isključena mogučnost da Glavni štab Srpske vojske Krajine predloži komandantu preduzimanje mera kojima bi se popravljalo stanje borbene gotovosti u tom korpusu. Naknadnim uvidom u arhivu, jasno se uočava da je u dužem vremenskom periodu postojao raskorak i neslaganje između pukovnika Babiča i njegovog organa za bezbednost. Takvo stanje traje još od vremena odlaska bivšeg komandanta korpusa, pukovnika Milana Čeleketiča, na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Dovođenje pukovnika Babiča na dužnost komandanta 18. korpusa bio je krupan i može se reči nameran promašaj. Taj starešina jednostavno nije

uvažavao predloge i mišljenja drugih, a nije ih ni tražio. Na taj način se distancirao od okoline u kojoj je delovao, ne mareči mnogo za pravu istinu i činjenice, pogotovu ako mu nisu išle u prilog.

Organi bezbednosti komande korpusa, nažalost postupali su tako što su svoju ulogu svodili samo na davanje informacija komandantu korpusa i na slanje izveštaja organu bezbednosti u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. U njihovim izveštajima je vidno da je do sitnica komandant Babič izveštavan o obaveštajnom i subverzivnom radu kako hrvatske vojske tako i pojedinaca iz redova Srba u jedinicama Srpske vojske Krajine na teritoriji Zapadne Slavonije. Povremeno su komandantu pisani i predlozi kako da postupi, što on nije uvažavao. Pored ostalog, dobio je informaciju o sastanku komandanta Teritorijalne odbrane (sa grupom istomišljenika) na kome je u Okučanima govoreno upravo o nesposobnosti pukovnika Babiča da komanduje korpusom. Babič je na to reagovato tako što je rekao: "Baš me briga, neka me smene"! Kao komandant korpusa Babič je upozoravan i sa činjenicama o švercu, kriminalu i primerima rada u korist hrvatske vojske.

U pojedinim izveštajima organa bezbednosti posebno je ukazivano na postojanje paravojnog delovanja na prostorima Zapadne Slavonije. Uslovno se može govoriti o četiri grupe koje su se bavile kriminalom i koje su paravojno delovale prema jedinicama 18. korpusa.

Na čelu prve grupe je Rajko Narandžič, rezervni kapetan koji je sredinom marta 1995. godine organizovao grupu od 10 do 15 ljudi iz sastava Trečeg bataljona 54. brigade radi obezbeđenja pogona popravnog doma u Staroj Gradiški. Grupa je, praktično, pokušala da prisvoji taj pogon Kazneno-popravnog doma. Pripadnici te grupe dočepali su se i veče svote novca, što je dovelo do sukoba između njih i Ministarstva pravosuđa RSK, čiji je pogon i bio.

Drugu grupu činila je tzv. Taktička grupa 1 (TG-1), čiji je komandant bio rezervni potpukovnik Borivoje Pavlovič iz Banjaluke. Otac mu je inače Hrvat. Pre dolaska u Zapadnu Slavoniju, Pavlovič je komandovao bataljonom u Vojsci RS. U 18. korpusu Srpske vojske Krajine ga je primio Čeleketič dok je komandovao tim korpusom. Pavlovič je sa sobom doveo i 40 vojnih obveznika Vojske Republike Srpske. Čeleketič je zatim obrazovao TGl i na njeno čelo stavio Borivoja Pavloviča. Neposredno je sebi potčinio tu taktičku grupu. Borivoju Pavloviču i njegovoj (TG-1) za zonu odgovornosti dao je Jasenovac. Sve što je tamo radio Pavlovič, bilo je mimo bilo kakvog uvida komande korpusa. Informacije je dobijao samo Čeleketič. Famozna (TG-1) ubrzo je narasla na oko 500 ljudi, od čega je 374 vojnih obveznika bilo sa teritorije Republike Srpske - (70 posto iz Banjaluke). Među njima je bilo 75 posto Hrvata i Muslimana. Pavlovič je na spisku svoje jedinice u Jasenovcu imao i grupu od 60 Muslimana na "radnoj obavezi". Oni su mu "uređivali" prvu liniju rovova. Najveći broj pripadnika te famozne jedinice je dezertirao iz redova Vojske Republike Srpske, ali su zato na području Jasenovca razvili efikasan sistem šverca i pljačke. Krali su sve što

se moglo unovčiti. U Jasenovcu su zato često nestajali trafo-uređaji, nadgrobni spomenici, drva. Ukradeno je čak i crkveno zvono. Pošto je Pavlovičeva policija kontrolisala prevoz na Savi, lako je zaključiti pod čijom je komandom sve to radeno. Za neupučene je potrebno i objašnjenje - čemu krađa spomenika i crkvenog zvona. Mnogo je ljudi izginulo od početka rata, pa su, samim tim, njihove porodice podizale spomenike. Sverceri su uzimali iz groblja gotove spomenike davali su ih zatim na obradu svojim pajtašima, koji su skidali prethodni tekst, neznatno stanjujuči ploče. Zato su i mogli da budu jeftiniji od konkurencije kojoj su prebacivali kako još i "guli" nesrečne porodice. A što se zvona tiče i ona su, uz malo obrade prodavana ktitorima, jer su se masovno gradile crkve.

Po odlasku Čeleketiča na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, Pavlovič ne prihvata da kontaktira sa novim komandantom 18. korpusa. Sebe smatra direktno potčinjenim generalu Čeleketiču. Pročuo se i po tome što je sa ličkog ratišta, novembra 1994. godine odvezao 56.000 metaka, ne slučajno kalibra 7,62, za pištolj i automat. To je bila tražena roba. Inače, ratište je napustio samovoljno, bez ikakvih posledica.

Treču grupu paravojske u zoni 18. korpusa činio je izviđačko-diverzantski odred Zorana Miščeviča. Pripadnici ove jedinice bili su poznati kao veoma dobri borci i učesnici borbenih dejstava u 1991. i 1992. godini. Po sklapanju primirja, jedan broj ovih boraca počeo se baviti švercom i kriminalom. Prilikom otvaranja autoputa, Miščevič je "ubedio" komandanta 18. korpusa da se odmah moraju oformiti grupe za šverc, što je Babič i prihvatio. Za Miščeviča se tada govorilo da je bio najkrupniji švercer gorivom na tom prostoru. Čak su se kao jedinica miščevičevci sami snabdevali mimo 18. korpusa, i imali su svoju ekonomiju stvorenu od ratnog plena.

Još jednu - četvrtu grupu oličenu paravojnim delovanjem činio je odred "Predrag Koprivica - Peđa". Komandant tog odreda bio je rezervni kapetan Mile Janjetovič, inače vlasnik kafane "Vožd" u Podgradicama. Taj njegov odred je brojao 46 vojnih obveznika i imali su ulogu ličnog obezbeđenja generala Milana Čeleketiča. Pretežni deo odreda činile su kafedžije, trgovci i preduzetnici. Bavili su se švercom i nelegalnom trgovinom. Izbegavali su plačanje poreza, jer su uživali zaštitu generala Milana Čeleketiča.

Mogla bi se napraviti i posebna studija kako su i koliko su navedene karakteristike stanja u zoni odgovornosti 18. korpusa negativno uticale na spremnost da se brani Zapadna Slavonija. Takva ponašanja i tolerisanje s najvišeg vrha, razorno su delovala na moral boraca i naroda.

3.

Komanda 18. korpusa je dan uoči agresije naredila popunu jedinica u skladu sa planovima pripravnosti. Izvršenje popune nije praćeno, a komanda je primala frizirane izveštaje i na bazi njih izveštavala Glavni štab Srpske vojske Krajine da je popuna korpusa narasla preko 90 posto. Time je stvarana lažna slika o popuni, kakva je bila propisana i planirana u slučaju potpune mobilizacije. Praktično, jedinice su očekivale agresiju, a da na

teritoriji Zapadne Slavonije, ni u RSK, nije bilo proglašeno ratno stanje. Nažalost, čak ni neposredna ratna opasnost ništa ne menja u radu organa vlasti, radnih i drugih organizacija. Nepostojanje plana odbrane RSK imače i na ovom primeru pogubne posledice. Ta činjenica i neproglašavanje ratnog stanja izraz su nedograđenosti sistema odbrane i nedopustiv propust vlade RSK. Bez plana odbrane nije se mogao regulisati postupak zaštite stanovništva u ratnim dejstvima, niti obaveze na planu evakuacije stanovništva. Zbog toga je moralo doći do osipanja boraca iz jedinica. Borci su znali da ne postoji organizacija zbrinjavanja i evakucije stanovništva. Zato su i žurili da spasavaju svoje porodice i imovinu.

Obučenost jedinica 18. korpusa za zadatke odbrane nije bila na visini. Zato se samo potvrdilo da ne može biti uspešne odbrane i komandovanja bez određenih priprema. Pojednostavljeno rečeno, komande nisu bile obučene da znaju pripremiti svoje jedinice za borbena dejstva po konkretnim zadacima. Praktično, nije ni vršeno osposobljavanje za odbranu, aktivna dejstva, izvlačenje, povlačenje, rukovođenje borbenim dejstvima. Zato se nije moglo koristiti ni ono što je bilo efikasno sredstvo za odbranu kao što je slučaj sa avijacijom. Organizacija sadejstva i postavljanje zahteva za upotrebu aviona i helikoptera u podršci bili su velika nepoznanica za većinu starešina i sve komande u sastavu 18. korpusa.

Na bazi podataka o aktivnostima i pokretima Hrvatske vojske u okruženju Zapadne Slavonije komandant 18. korpusa je 28. aprila naredio da se jedinice dovedu u punu borbenu gotovost. Uz pozivanje vojnih obaveznika da se vrate u jedinice, pokrenut je postupak da se naoružanje koje je bilo pod kontrolom Unprofora izvuče na vanredne položaje. Naravno, protiv toga je bio oficir Unprofora preko koga se održavala veza.

U toku noči 30. aprila - 1. maja komandant 18. korpusa, pukovnik Lazo Babič izdao je naredenje kojim je četa vojne policije podeljena na dva dela. Jedan deo je upučen u 98. brigadu, a drugi u 54. brigadu. Tako je komandno mesto korpusa praktično ostalo bez obezbeđenja. Vojnopolicijske zadatke u rejonu komandnog mesta i na mostu kod Gradiške nije imao ko da rešava. Samo 6 policajaca je ostalo pri komandi, a trebalo je izvući arhivu organa bezbednosti i regulisati službu na mostu na reci Savi. Takav nepromišljen postupak sa četom vojne policije bio je ujedno i jedino naredenje vojnoj policiji koje je izdao komandant Babič do smene sa dužnosti.

Napad na pripadnike 18. korpusa počeo je ujutru 1. maja u 5.30 časova, tako što je neprijatelj ubacio svoje snage u neobezbeđen međuprostor izmedu Taktičke grupe potpukovnika Borivoja Pavloviča - koja je branila Jasenovac - i 98. brigade potpukovnika Milana Babiča - koja je branila prostor južno i istočno od Novske. Sastav te brigade izgubio je zonu odbrane do 12 časova. Tom prilikom odsečen je jedan bataljon. Komandant brigade je napustio jedinicu i došao u komandu korpusa oko 13 časova i to iz pravca Republike Srpske. Izvestio je da je brigada razbijena i da je poginulo 89 vojnika.

Do 9 časova, 54. brigada je uspešno pružala otpor. Tada iznenada, i sasvim neočekivano, komandant, potpukovnik Stevo Babič, naređuje povlačenje brigade. To je pravdao pojavom dva neprijateljska tenka u pozadini i napuštanjem zone odbrane od strane jedinice milicije sastava 80 ljudi. Milicioneri su se, jednostavno, povukli u Bosansku Gradišku. I vod vojne policije u 9 časova samovoljno napušta rejon odbrane. Brigadi je nedostajala i posada za dejstva baterijom topova. Praktično, prvog dana hrvatskog napada, brigada je ostala bez 110 ljudi.

Izbijanjem neprijatelja u rejon Bjela Stena odsečena je zona 51. brigade. Angažovanjem delova čete vojne policije nije mogla da se stabilizuje odbrana. Onda se desilo ono što je bilo logična posledica. Gubitak i napuštanje položaja za odbranu od strane 98. i 51. brigade, pokrenulo je velike kolone izbeglica ka Bosanskoj Gradiški. Izbeglice će još prvog dana agresije, već sredinom dana, stiči do mosta na reci Savi. U prepodnevnim satima, 1. maja, Taktička grupa koja je branila Jasenovac prestače da pruža bilo kakav otpor. Praktično će se bez borbe izvući južno od reke Save.

Ne znajuči kakav je razvoj događaja i ponašanje "suseda", odbranu če nastaviti 51. brigada, 59. i 63. odred, po jedan bataljon iz 98. i 54. brigade i bataljon za intervenciju iako ga je napustio komandant. Sve te snage, ostače bez bilo kakve veze sa komandom korpusa, a bataljoni bez veze sa svojim komandama brigada. Sve do 3. maja te jedinice očekivače pomoč od komande korpusa i pružače otpor snagama Hrvatske vojske koje su vršile blokadu. U toku 3. maja, na prevaru je zarobljen komandant 51. brigade, potpukovnik Stevan Harambašič. Veči deo boraca u okruženju predao se tokom 4. maja. Oni su prvo predali naoružanje Unproforu, a onda se presvukli u civilna odela i pokušali da se spasu kao da su civili, ali to je malo kome uspelo. Više od 100 boraca odbilo je da se preda i nastavilo je skrivanje na Psunju. Veča grupa boraca iz bataljona 98. brigade izvukla se 11. maja preko Save tako što su reku preplivali. Ostali če na Psunju ostati do 20. maja kada su se predali hrvatskoj policiji.

Odbrane Jasenovca praktično nije ni bilo. Čete iz sastava Taktičke grupe nisu ni bile pripremane da brane Jasenovac. Nažalost, taj Jasenovac, u čijem je logoru tokom Drugog svetskog rata poubijano 700.000 Srba tobože je trebalo da brani i čuva švercerska jedinica Borivoja Pavloviča. U njoj su, da apsurd i poniženje budu još veči, večinu sastava činili Muslimani i Hrvati.

Napad na Jasenovac, dejstvom artiljerije, počeo je 1. maja u 4.30. Prvo protivdejstvo Taktičke grupe ostvareno je u 6.30 časova (120 minuta posle početka dejstva artiljerije). Komandant 18. korpusa Vojske Republike Srpske, pukovnik Lazo Babič, obavešten je o dejstvu neprijateljske artiljerije po Jasenovcu tek u 5.55 časova (85 minuta po otpočinjanju dejstva). Več između 8 i 9 časova u Jasenovcu več nije bilo nijednog vojnika i starešine iz jedinice kojom je komandovao potpukovnik Borivoje Pavlovič. Čak je pokušano da se sramno bekstvo iz Jasenovca prikrije. Tako je, nekoliko dana

Komandant GS SVK general Milan Čeleketić

Milan Martić i Goran Hadžić na Skupštini RSK

posle pada Zapadne Slavonije, u ratni dnevnik Taktieke grupe upisan tobože "dokumentarni dokaz" da je Jasenovac branjen do 15 časova 1. maja, i da je napušten posle borbe sa "nadmoc'nijim neprijateljem". Krivica je pripisana komandantima Kostajničke i Dubičke brigade i komandantu 98. brigade. Tobože, komandanti prve dve brigade - kao susedi - nisu pružili pomoč koja je navodno bila ranije dogovorena, a treči komandant je, eto, bio u lošim odnosima sa potpukovnikom Borivojem Pavlovičem. Taj naknadno pisani dnevnik, pun je "podataka" koji bi da opravdaju gubitak Jasenovca i ukažu na "hrabro" držanje Pavlovičevih vojnika - švercera. Tako je u tom lažljivom dnevniku zapisano da je potpukovnik Borivoje Pavlovič stigao u Jasenovac u 8,20 časova 1. maja, sa 5 vojnih obveznika u pratnji. Postoje, medutim, pouzdani svedoci koji su Borivoja Pavloviča videli u Banjaluci u 9,00 časova. Podatak u dnevniku trebalo je da štiti komandanta Pavloviča od eventualnih kasnijih napada, jer nije ni bio sa jedinicom u vreme napada na Jasenovac. Prava istina je da mobilizacija Taktičke grupe nije ni vršena iako je naređena, a da je potpukovnik Pavlovič noč 30. apri-Ia / 1. maj proveo u Banjaluci, u svojoj kafani "Tang". Iz Banjaluke je krenuo ka Jasenovcu kada je on večbio izgubljen. Posetio je usput komandante Kostajničke i Dubičke brigade, s ciljem da izgradi alibi - da je bio tu negde - i da krivicu prebaci na druge.

Dnevnik Taktičke grupe završava se rečenicom: "Ujutru, 3. maja 1995. godine stižu kamioni i autobusi, stižu u Ušticu, u rejon odbrane Taktičke grupe južno od Save. Iznenadena je komanda Taktičke grupe jer ne zna ništa o svrsi dolaska kamiona i autobusa. Tek posle ukrcavanja, kada su negde krenuli, čelnici ove jedinice saznaše da su u pokretu za Slunj".

Jasno je kao dan da je te kamione i autobuse uputio general Celeketič, da bi što pre izvukao Pavlovičevu jedinicu i sačuvao je od odgovornosti

zbog sramnog ponašanja i predaje Jasenovca. Vreme ce samo potvrditi da se Pavlovic, dok je trajao rat, bavio pripremom materijalne odstupnice za vreme posle rata, za sebe, i ljude za koje je radio, i koji su ga štitili od bilo kakve odgovornosti. Jasenovac mu je pružio mogucnost da mutne radnje obavlja bez uvida drugih. Nije mu ni padalo na pamet da o Jasenovcu razmišlja kao o stratištu, gde su satrveni toliki Srbi. Njegov zađatak bio je - prljavi ratni biznis.

4.

Komanda 18. korpusa nije bila dorasla zadatku koji joj je poveren, pored ostalog i zbog toga što komandant i njegov načelnik štaba nisu ispunjavali nijedan od neophodnih uslova za funkcije koje su im poverene. Uz sve to, komanda nije uopšte ni pripremana da komanduje i rukovodi jedinicama u odbrani Zapadne Slavonije. Komandant nije ni znao po kom bi planu upotrebe trebalo da postupi na samom početku agresije. Komanda je zato stihijski radila i nijednu odluku nije donela zajednički. Samo je komandant lično kontaktirao sa prvim čovekom Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, pa zato niko ne zna šta je između njih dvojice dogovarano i da li je ono što je radio komandant 18. korpusa rezultat naređenja komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine ili njegovo sopstveno odlučivanje. To je i te kako bitno u utvrđivanju odgovornosti za poraze i neuspehe.

Odnosi u Komandi 18. korpusa bili su krajnje narušeni a vrhunac krize događao se baš pred agresiju. Tako komandant korpusa, posle pada Zapadne Slavonije, izjavljuje da njemu nije ni bila potčinjena Prva taktička grupa nego Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. To je apsurd za koji niko nije znao u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine, izuzev možda komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Na referisanju o borbenoj gotovosti i o planovima upotrebe, u februaru 1995. godine, komandant 18. korpusa pukovnik Lazo Babič, nije ukazao ni na jedan problem na osnovu koga bi se moglo zaključiti da njegova jedinica neče moči da spremno dočeka agresiju hrvatske vojske. Nažalost, već na prvoj pravoj proveri, pokazalo se krajnje pogrešnim postavljanje pukovnika Babiča na dužnost komandanta ovog korpusa. Nedorastao takvoj dužnosti, on se trudio samo da zadovolji onome što je od njega lično očekivao general Milan Čeleketič. Kada je došlo stani-pani, on nije znao da li Zapadnu Slavoniju treba da brani po ranijem planu ili po novom iz februara meseca 1995. godine. U praksi, njegovo je komandovanje ličilo na oholu i razmetljivu glumu i to onu neveštu. Nastupao je kao komandant koji tobože sve može i kome ne treba nikakva pomoč saradnika, pogotovu ako ne misle kao on. Zato je oko sebe držao ljude koji če samo bezuslovno slušati što govori, makar bile i gluposti i koji če čutati o svemu lošem što vide. Nije ni elementarno trpio one koji su imali bilo kakve kritičke primedbe ne samo na njegov rad, nego i na stanje u jedinicama korpusa. Sa takvima je vodio "tihi rat", sve dok ih ne bi smenio i proterao iz Zapadne Slavonije. Vrhunac takvog ponašanja je smenjivanje pukovnika Slobodana Periča, sa dužnosti

načelnika štaba. To je bio najsposobniji oficir u Babicevom okruženju. I takve poteze je Babič vukao bez konsultovanja svoje komande i bilo kog organa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Dogovarao se samo sa generalom Milanom Celeketičem, koji je nažalost, sve odobravao što je Babič radio. Tek kasnije će moči da se izvuče sasvim jasan zaključak zašto je to trebalo Čeleketiču, kad se bude anaiiziralo njegovo ponašanje u presudnoj borbi za RSK. U prilog tome ide i činjenica da je komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine Milan Čeleketič, prethodno vršio dužnost komandanta 18. korpusa. Ta okolnost je Glavnom štabu Srpske vojske Krajine, i te kako štetila. Komandant se ponašao kao čovek koji odlično poznaje situaciju u Zapadnoj Slavoniji pa je na bazi toga sve sam odlučivao. Bilo je zato, donekle i prirodno da se veruje kako je to tamo baš sve tako kako se i tvrdilo. Uostalom, kako ne verovati samom komandantu svekolike krajiške vojske. Zato su i obilasci 18. korpusa od strane stručnih ekipa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine bili retki i svodili su se najčešče na odlazak ponekoga iz pozadinskog sektora i lično komandanta. Kad se to dogadalo, obično je u i posetu tom korpusu išao i predsednik RSK, Milan Martič.

U prvim satima agresije, komandant 18. korpusa, pukovnik Lazo Babič, odmah će pokazati svoju ulogu - jer naređuje da se komandno mesto premesti iz Okučana u Gradišku na samu obalu reke Save. To je predstavljalo početak rasula. Napušteno je pripremljeno i opremljeno komandno mesto, sa koga su postojale veze sa potčinjenim jedinicama, zatim sa komandom 1. krajiškog korpusa, sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine. Sa novog komandnog mesta, medutim, nisu uspostavljene veze ni sa jednom potčinjenom jedinicom. Sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine postojala je veza ali samo sa komandantom, na relaciji Babič - Čeleketič. Organi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nisu imali nikakav pristup toj vezi pa nisu ni mogli da prate situaciju na teretu. Ipak, premeštanje komandnog mesta nije se moglo sakriti. Saznanje da je Komanda 18. korpusa napustila prostor koji je trebalo da brani, koji je bio blizu neprijatelja kad je krenuo u napad, nepovoljno je uticala na moral naroda i vojnika. Počelo se razmišljati kako samo što pre otiči na teritoriju južno od Save. Jer, kad se povlači komanda, jasno je šta se zbiva. Sistem veza bio je nerazvijen i neosposobljen za funkcionisanje u uslovima borbenih dejstava, da bi se moglo svakog časa znati pravo stanje na terenu. Kakav i koliki je stepen pouzdanosti veza mogao biti, govori i podatak da je popunjenost sredstvima veze iznosila oko 20 posto.

Kad se sagledaju svi ti detalji, nije teško zaključiti da je komanda 18. korpusa sasvim pasivno čekala da neprijatelj ovlada Zapadnom Slavonijom. Jednostavno, ništa nije preduzimala da organizuje bilo kakav otpor. Zato su, prepušteni sami sebi vojnici napuštali Zapadnu Slavoniju i odlazili izmešani sa narodom koji nije ni znao da je pokrenut na put bez povratka. Pokušaji da se vojnici odvoje od žena, dece i staraca nisu dali rezultate. Primera radi, prvog dana agresije u Bosanskoj Gradiški je bilo

nebrojeno mnogo vojnih obveznika koji su besciljno lutali i odbijali da krenu nazad, na linije odbrane, tvrdeci da su izdani. Suprotstavljali su se čak i oružjem.

U popodnevnim satima 2. maja, u Klašnice je kao ispomoč stiglo 195 boraca iz Istočne Slavonije. Njihove starešine su se javile komandantu 18. korpusa pukovniku Lazi Babiču. Saopštile su da se vojnici več oblače u uniforme i da če brzo biti dovedeni i stavljeni na raspolaganje. Babič je izdiktirao zadatak za pristiglo ljudstvo, pa su starešine otišle po vojnike, ali se više nisu pojavljivali. Vojnici su jednostavno odbili da krenu u borbu, kad su saznali kakvi su prethodni rezultati borbe u Zapadnoj Slavoniji, koju je trebalo da iznese 18. korpus.

U popodnevnim satima 2. maja Babič je napustio i komandno mesto u Staroj Gradiški, prebacujuči se južno od Save, u unutrašnjost teritorije Republike Srpske. To je pravdao prekidom veza. Ali ni južno od Save nije mu bilo dobro. Postala je opasnost čak i po ličnu bezbednost, pre svih komandanta pukovnika Babiča i načelnika štaba pukovnika Milana Romiča, iz 18. korpusa. Više hiljada izbeglica iz Zapadne Slavonije nalazilo se u zahvatu puta Bosanska Gradiška - Banjaluka, pa bi pojava čelnika 18. korpusa južno od Save dovelo do njihovog linča. Zbog toga če 3. maja ova dva oficira tajno napustiti teritoriju Gradiške i otiči u Banjaluku. Dan kasnije, 4. maja, kada je rasulo bilo više nego očigledno, obrazovana je nova komanda 18. korpusa. Za komandanta je postavljen pukovnik Slobodan Perič, raniji načelnik štaba komande, kojeg je Babič odjurio, da mu ne smeta. Ovu komandu, naravno, nije obrazovao Glavni štab Srpske vojske Krajine nego Krizni štab, na čijem je čelu bio Duško Vitez. Nova komanda 18. korpusa, ako se to još tako moglo zvati, dobila je zadatak da okuplja izbegle vojnike duž komunikacije Gradiška - Laktaši.

5.

Po otpočinjanju hrvatske agresije na Zapadnu Slavoniju komandi 18. korpusa stavljena su na raspolaganje dva borbena helikoptera. Posade su po naredenju 10. vazduhoplovne brigade upučene na komandno mesto 18. korpusa. Jednu posadu pokovnik Babič upučuje prema Rajičima a drugu prema Jasenovcu. Nažalost, niko nije znao da odredi ciljeve koje treba da gađaju. Zato prvog i drugog dana borbe za Slavoniju nije ni bilo upotrebe avijacije, iako su postojali uslovi i zahtevale potrebe. Čak bi i sama pojava aviona nad Slavonijom mnogo značila za stanovništvo i vojsku. Pokazalo se, medutim, da komande jedinica nisu osposobljene da traže upotrebu avijacije a Glavni štab Srpske vojske Krajine je ostao pasivan, iako su svi raspoloživi avioni i borbeni helikopteri bili spremni za trenutnu upotrebu.

Mirovanje avijacije Srpske vojske Krajine na aerodromu Udbina predstavljalo je apsurd, pogotovu ako se ima u vidu da je Hrvatska masovno upotrebila svoju avijaciju. Bombardovana su ne samo naselja več i kolone izbeglica. Helikopterski desanti hrvatske vojske igrali su ključnu ulogu u stvaranju panike i osvajanju Prašnika i drugih ključnih objekata u zoni

odgovornosti 18. korpusa. Sigurno do toga ne bi došlo da im se suprotstavilo vazduhoplovstvo Srpske vojske Krajine. Međutim, upotreba avijacije Srpske vojske Krajine sprečena je od strane komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Celeketica, navodno iz straha da aerodrom Udbina ne bude bombardovan od avijacije NATO. Istini za volju, i pomočnik komandanta za avijaciju, bio je protiv upotrebe aviona u odbrani Zapadne Slavonije. Bilo je zbog toga mnogo prigovora i optužbi, tokom same agresije, a vreme je potvrdilo da se radi o krajnje pogrešnoj odluci komandanta generala Milana Čeleketiča i predsednika Republike Srpske Krajine Milana Martiča koji se s tim saglašavao. Zato su i sasvim neosnovane neke naknadne optužbe adresirane na avijacije Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije, što nisu uzele učešča u odbrani Zapadne Slavonije. Pouzdan je zaključak da je sprečavanje avijacije Srpske vojske Krajine da uzme učešča u odbrani Zapadne Slavonije, samo rečit dokaz da nije ni postojala spremnost da se napadnuta teritorija brani.

Osnovnu karakteristiku zone odgovornosti 18. korpusa činila je izmešanost naroda i vojske. To se čak isticalo kao prednost za slučaj agresije. Sastav 18. korpusa činili su vojni obveznici sa prostora Zapadne Slavonije i izbeglice sa prostora koji su bili pod kontrolom hrvatske vlasti. Približno 70 odsto starešina bilo je iz redova izbeglica sa okupiranih delova Zapadne Slavonije i Podravine. Izbegli vojni obveznici i starešine imali su, u većini rodbinu uza se. Njihova opterečenost i briga za sudbinu svojih bila je prevelika. Otuda ih je i pomisao na povlačenje vojske iz Zapadne Slavonije dovodila u dilemu: boriti se ili otići s fronta i izvlačiti svoje - porodice i imovinu. Veči broj takvih odlučio se za spasavanje porodica. To je ujedno bio i kraj borbenoj vrednosti brigada koje su imale zadatak da brane Zapadnu Slavoniju. Kad se tome doda i izostanak pomoči i podrške od strane Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije, jasno je da je poraz u odbrani Zapadne Slavonije bio - neminovan. Uostalom, moglo se tako nešto i očekivati i iz ponašanja pripadnika 18. korpusa koji su upučivani u borbe za Livanjsko polje i Bihač. Izbegavanje i opstrukcija učešča u borbenim dejstvima bili su dokaz i potvrda nespremnosti i neverice u uspeh borbe koju je trebalo voditi. Kad posle toga nije ništa bitnije promenjeno, šta se drugo moglo očekivati osim novog izvlačenja iz prvih borbenih redova.

Iz odbrane Zapadne Slavonije može se izvući generalni zaključak da je od največeg značaja odvojiti jedinicu od naroda. U takvim okolnostima dok traju borbena dejstva vojnici i starešine misle samo o tome kako da se uspešnije bore a ne i kako da spasavaju porodice. Iskustva stečena u Zapadnoj Slavoniji navode na zaključak da bi uspeh u odbrani bio izvesniji da su u borbi bile brigade sa drugih prostora nego one sa slavonske teritorije.

U iznalaženju propusta i previda ima mnogo poražavajučih činjenica. Tako komandovanje kao da nije htelo da analizira činjenicu da hrvatska vojska iseljava svoje stanovništvo sa prostora gde je očigledno predviđalo duži boravak svoje vojske i izvođenje borbenih dejstava. Očigledno su

računali da će se srpske teritorije braniti odlučnije i da će biti dejstava i po dubini hrvatske teritorije. Otuda i preventivno sklanjanje stanovništva.

Neposredno pred hrvatsku agresiju, 28. aprila 1995. godine sa svim pomočnicima komandanata korpusa održano je savetovanje o stanju morala u Srpskoj vojsci Krajine. Znalo se da tu škripi, ali alarm nije bio adekvatan stvarnom stanju i aktiviran je prekasno za odbranu Zapadne Slavonije.

Jedni su odlučno branili svoje položaje, drugi olako uzmicali

U oceni morala vojnika i starešina u Zapadnoj Slavoniji ukazano je na postojanje defetizma koji je veoma ugrožavao i samu mogučnost opstanka Zapadne Slavonije u sastavu RSK. Kritikovana je nebriga države o vojsci, posebno nemaran odnos prema ranjenicima i porodicama poginulih boraca. To je i te kako potkopavalo moral ostalih. Rezultat je bio očigledan kada je počela agresija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju. Neborbeno ponašanje je vodilo u poraz. Došlo je do napuštanja položaja i rejona bez borbe i otpora. Ostavljani su ranjenici i tela poginulih kao i naoružanje i oprema. Izbegavana je pomoč jedinicama koje su bile odsečene i okružene te su ostavljene na milost i nemilost neprijatelju. Usplahireni narod je prisilno sprečavan da se iseljava, a umirivan je sejanjem laži da će Zapadnu Slavoniju braniti i Vojska RS kao i Vojska Jugoslavije. Otuda i neopisivi strah i panika naroda kad se videlo da od toga nema ništa.

6.

Može se, nakon svega, zaključiti da 18. korpus, kao ključni faktor za odbranu Zapadne Slavonije, ni po čemu nije bio korpus, pa ni divizija. To je bila formalna jedinica, obrazovana od onog što se zateklo na tom terenu. Pri tome se nije vodilo računa o tome kakav je cilj vojne jedinice (vojske) u Zapadnoj Slavoniji i koji su konkretni zadaci koje ona mora realizovati. Umesto da se odmah po formiranju tog korpusa dograđuje njegov organizacijsko-formacijski sastav, radilo se tako da je postoječi sastav jedini i najbolji.

Tako je samo "okoštavao" sastav koji je bio neadekvatan i nije mogao garantovati očekivani uspeh. Zamena komandanta nije bogzna šta značila ako se istovremeno ne dira i u vojsku i druge aspekte odbrane.

Nesporno je, takode, da ni Glavni štab Srpske vojske Krajine, sa generalom Milanom Čeleketičem na čelu, nije ništa posebno radio da se unapredi odbrana Zapadne Slavonije. Uz sve to, trvenje i nejedinstvo u vrhu RSK - jako rovite i nedovršene države, neposredno je imalo negativan uticaj na odbranu Zapadne Slavonije. Ona je, nažalost figurirala kao najpogodnije tlo za njihova politička razračunavanja. Vlada i njen predsednik brzopleto i širokogrudo potpisuju sporazum o otvaranju autoputa, bez ikakvog konsultovanja sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine i bez uvažavanja vojnih aspekata takvog poteza. Ministar odbrane piše naređenje komandantu 18. korpusa da razminira prugu, a Glavnom štabu samo stavlja na znanje da je on to naredio kao da su im samo bili važni aplauzi (!) međunarodne zajednice i titule tobožnjih mirotvoraca. A što otvaranje autoputa ruši celovitost odbrambenog sistema i hrvatsku vojsku stavlja u izrazito velike prednosti, nije ih brinulo.

Novostvoreno stanje je bilo takvo da je odmah trebalo, na nivou Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, analizirati organizaciju odbrane Zapadne Slavonije. Nažalost, komandant "nije video korist od toga" i "sve je preuzeo na svoja leđa". Neizbežno se zato nameče utisak kao da je general Milan Čeleketič znao da se Zapadna Slavonija neče braniti. Jasno je onda, ako je to tako, i zašto na stanje u 18. korpusu Glavni štab Srpske vojske Krajine nije mogao uticati. Izuzetak je sektor pozadine, koji je jedinice korpusa u Zapadnoj Slavoniji snabdevao municijom i drugim materijalom i tehničkim sredstvima - dovoljnim za samostalno izvođenje borbenih dejstava do mesec dana.

Na tako drastičan zaključak - da je Zapadna Slavonija voljom onih odozgo - unapred puštena "niz vodu", upučuju i drugi detalji. Tako se jedino može razumeti što mesec dana pre početka agresije, general Čeleketič nerazumno i bez konsultovanja organa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, pomera sa dužnosti načelnika štaba komande 18. korpusa pukovnika SIobodana Periča. Na njegovo mesto Čeleketič postavlja pukovnika Milana Romiča. On je bio oficir saobračajne službe, bez iskustva i sposobnosti da vrši dužnost od koje je zavisilo celokupno komandovanje u Zapadnoj Slavoniji. Uklonjeni Perič, po Čeleketičevom naređenju, trebalo je da primi novu dužnost u Kninu, u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. Takav kadrovski potez nije mogao biti ni malo slučajan i več u skladu sa nekim tajnim scenarijem. Pošto je pukovnik Perič bio načelnik štaba u 18. korpusu još dok je njime komandovao Milan Čeleketič, on je sada, kao prvi čovek krajiške vojske, znao koga je tamo ostavio, i zato je pravio pretumbacije. Perič je bio sposoban oficir i nije čutao kada su u pitanju nepravilnosti, posebno ako se radi mimo zakona i propisa. Pošto je Čeleketič znao da predstoji "igra" oko Zapadne Slavonije, znao je i ko bi mogao smetati. Otuda je

sklanjanje Perića bilo preduslov za naredne poteze. Pukovnik Perić, dosledno svojoj časti i moralu, odbio je da izvrši deo naređenja - da ode u prekomandu u Knin. Nije tražio da komanduje, ali nije prihvatio i da se skloni, kako bi "mirotvorci" mogli da miniraju odbranu Zapadne Slavonije.

Nekoliko dana pre hrvatske agresije, u posetu Zapadnoj Slavoniji odlaze sami predsednik RSK, Milan Martić, i komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, Milan Čeleketić. Oficiri iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine za tu posetu saznaju iz novina i preko radija i televizije.

Bez obzira na to što su u pitanju čelni ljudi vojske i države, simptomatično je što se sve događa u tajnosti, što idu bez podrške sopstvenih stručnih organa. Šta su tamo radili i zašto su išli, niko iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije znao. Posledice koje će ubrzo uslediti su bile katastrofalne. Čeleketić je očigledno znao da Zapadnu Slavoniju "ne treba braniti", a taj se zadatak nije mogao realizovati bez njega kao komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Sličan je zadatak imao i ministar odbrane, pukovnik Rade Tanjga, koji se uoči hrvatske agresije propagandno vozika autoputem, a novine pišu o njegovoj "hrabrosti", jer tobože prvi isprobava koliko i neprijatelji drže do potpisanog sporazuma. Sve je to u suštini bilo izdajničko zavaravanje naroda i vojske. Koliko je i gde je u svemu tome bio Milan Martić, predsednik RSK, govore i njegovi postupci iz tih dana.

Potezi koje je vukao general Milan Čeleketić bili su sračunati na to da se može zaključiti kako se agresija na Zapadnu Slavoniju nije očekivala, iako se pouzdano znalo za hrvatske pripreme. Komandant Srpske vojske Krajine, za agresiju jednostavno neće ni da čuje, ni da zna. Zato je u skladu sa tim "ubeđenjem" odobrio načelniku štaba da više dana provede u obilasku porodice i to baš u dane koji su prethodili hrvatskom napadu.

Najava dolazećeg kraja - srpske izbeglice

Autobusi puni starešina kretali su svakog petka ka Beogradu kao da nije bilo nikakve opasnosti. Dopuštana su i odsustva, samo da se stvori i pojača tvrdnja da Hrvati neće krenuti u napad. Tek kada je otpočela agresija, 1. maja 1995. naredeno je podizanje borbene gotovosti u svim korpusima. Jasno je zašto to nije učinjeno makar i dan ranije jer nije postojala namera da se brani Zapadna Slavonija! Efekti namernog urušavanja odbrane bili su očigledni već 1. maja uveče. Videlo se tokom dana da Glavni štab Srpske vojske Krajine ne radi kao jedinstveno telo. Iz štaba je odsutan načelnik, general Nikola Lončar. On je od 11 časova u Zagrebu, na pregovorima sa hrvatskom stranom, u ekipi koju je predvodio predsednik Vlade RSK Borisav Mikelić. U momentu kada je krenuo u Zagreb, Lončar je od komandanta generala Celeketića informisan da je situacija u Zapadnoj Slavoniji povoljna i da se 18. korpus dobro drži. Pregovori su vođeni na samom aerodromu Pleso i bili su farsa i zavaravanje na šta se unapred pristalo. General Lončar i predsednik Vlade Mikelić slušali su buku aviona koji su poletali i sletali posle sejanja smrtonosnih tovara po Zapadnoj Slavoniji. A njihova avijacija je mirovala. Sta se sve događalo sa vojskom i narodom može se i pretpostaviti.

Tokom noći, izmedu 1. i 2. maja komandantu Vukovarskog korpusa, generalu Dušanu Lončaru, naređeno je da postupi po varijanti za slučaj početka agresije na Zapadnu Slavoniju. To je korak koji je podrazumevao da će i Vojska Jugoslavije postupiti prema ranije dogovorenim obavezama. Međutim, komandant Vukovarskog korpusa nije postupio po naređenju. Opstrukcija mu je naređena sa još višeg mesta, iz Beograda. Zašto, dobro je znao samo general Celeketić. On je jedini održavao veze sa Glavnim štabom Vojske Jugoslavije.

U toku 2. maja ekipa Glavni štab Srpske vojske Krajine koja je upućena u 18. korpus, pokušavala je da spreči rasulo jedinica i da izvuče što veći deo materijalno tehničkih sredstava.

U Glavnom štabu Srpske vojske Krajine, tokom 2. maja održana je proširena sednica Vojnog saveta odbrane. Sednicu je u 15 časova otvorio predsednik RSK Milan Martić. Prisustvovali su dr Milan Babić, zatim presednik Vlade Borisav Mikelić, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Milan Čeleketić, jedan broj ministara iz Vlade i grupa oficira iz Glavnog štaba. Procenjivana je situacija nastala hrvatskom agresijom na Zapadnu Slavoniju. Najviše vremena je utrošeno na razmatranje predloga da li da se ide u Zagreb na pregovore sa Hrvatima. Članovi Vojnog saveta pojedinačno su se o tome izjašnjavali. Milan Babić je rekao kako je svima poznat njegov stav da sa Hrvatskom ne treba pregovarati. Predložio je da se ovlaste komandanti jedinica u Zapadnoj Slavoniji da stupe u pregovore sa hrvatskim komandantima sa kojima se ratuje. Usvojen je ipak predlog da Borisav Mikelić stupi u pregovore sa hrvatskom stranom.

Na traženje Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, operativni organ Glavnog štaba Srpske vojske Krajine uputio je generalu Ratku Mladiću

informaciju o situaciji u Zapadnoj Slavoniji. Vojsku Jugoslavije informisao je Glavni štab Srpske vojske Krajine. Od komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, generala Mladica, najavljena je spremnost Istočnobosanskog korpusa za eventualno sadejstvo sa 11. korpusom Srpske vojske Krajine, ako budu preduzimane ranije dogovorene aktivnosti. To je bilo u skladu sa varijantom da se Zapadna Slavonija brani prelaskom u napad sa prostora Istočne Slavonije.

Treći maj, u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine počeo je sastankom kojim je rukovodio načelnik, general Nikola Lončar. Delovao je rezignirano i odsutno. Bio je utučen, uznemiren, ojaden i ljut. Saopštava da on ne može ništa potpisati sa hrvatskom vojskom. Napominje da je on Zapadnoslavonac, ali da je i do sada sve rešavano mimo njega. Tvrdi da mu nikad nije poveren nijedan zadatak u Zapadnoj Slavoniji, već da su drugi, i mimo njega, određivani. Zali se da je neinformisan, da slučajno saznaje za odluke koje se donose i da je isključen iz njihovog donošenja. Više puta naglašava da ne sme sve da kaže šta zna i misli.

Tog turobnog dana operativni organ dobiče zadatak da napiše naređenje o prekidu vatre u Zapadnoj Slavoniji. Naređenje potpisuje komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Milan Celeketič. On to čini krajnje hladnokrvno, kao da se radi o nečem rutinskom i ne tako važnom. Na kolegijumu komandanta Čeleketiču je ukazano na postojanje organizovanih aktivnosti kojima se rastura Srpska vojska Krajine. To ga, medutim, nije mnogo uzbuđivalo. Smireno je govorio da je uzrok svemu tome što država RSK ne funkcioniše, a dok se to ne popravi, Srpska vojska Krajine ne može ništa više učiniti nego što čini. Takva tvrdnja je propračena ljutnjom i besom prisutnih, koji su samo mogli da konstatuju kako operativni deo Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nije ni mogao da prati situaciju u 18. korpusu. Jer, samo je general Čeleketič imao vezu sa komandantom 18. korpusa, a od njega nisu ni dobijani nikakvi podaci, na osnovu kojih bi se znalo pravo stanje. Isto važi i za ukupno stanje u RSK.

Komandant Srpske vojske Krajine general Milan Čeleketič i predsednik RSK Milan Martič sami su donosili odluke. O tome Glavni štab Srpske vojske Krajine nisu ni konsultovali, ali, ni informisali. Šta je sve komandant Čeleketič, preko svoje veze, naređivao komandantu 18. korpusa, kao i drugim komandantima, organi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine nisu znali. Tako će tek 4. maja operativni organ saznati da je general Čeleketič još 1. maja naredio komandantima svih korpusa (izuzev 15. korpusu) da upute po jedan bataljon u Zapadnu Slavoniju, radi ispomoči.

Očito je da je Čeleketič pratio situaciju po svojoj i predsednikovoj liniji, i da se nije "opterečivao" onim što je dolazilo od operativnog organa Glavnog štaba. Tako je od komandantata Taktičke grupe-1 dobio izveštaj sa izvodom iz ratnog dnevnika, koji je držao kod sebe. Kasnije ga je dao načelniku operativnog organa da ga prouči, kad je već sve bilo kasno.

Načelnik štaba general Lončar je u kritičnom vremenu nedovoljno angažovan na zadacima iz svoje nadležnosti. Praktično, on se bavi terenom na koji se 18. korpus izvlači. Rešava probleme Komande 18. korpusa i njegovog odnosa sa 1. krajiškim korpusom i organima vlasti RS, dok Zapadna Slavonija gori. Angažovanje Glavnog štaba Srpske vojske Krajine na sređivanju stanja u 18. korpusu, na lokaciji južno od Save, bilo je dobro, ali nažalost uticaj Glavnog štaba na tok borbenih dejstava severno od Save nije bio nikakav. Praktično Glavni štab je malo uticao na rad Komande 18. korpusa, jer Celeketič nije ni insistirao na upornijoj odbrani. Tolerisano je kolebljivo ponašanje većine komandanata iz sastava 18. korpusa, koji su prihvatali i ono što su im neborci nametnuli.

Jeđini komentar - izdaja: Izbeglice iz Zapadne Slavonije

Uz sve navedeno, logično bi bilo da je Glavni štab Srpske vojske Krajine još na početku hrvatske agresije sa delom svojih starešina i sredstvima veze izašao u Staru Gradišku na istaknuto komandno mesto i preuzeo komandovanje odbranom Zapadne Slavonije. Očigledno tako nije postupljeno iz neznanja, nego zbog odluke da se Zapadna Slavonija ne brani. Svemu tome treba pridodati i činjenicu da su u to vreme odnosi između rukovodstava Srbije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine bili veoma loši. Netrpeljivost je dostizala nerazumne granice. Do izražaja su dolazili lični i međusobni odnosi, nipodaštavanja između Slobodana Miloševiča, Radovana Karadžiča i Milana Martiča. Svi su oni dobro znali da predstoji hrvatska agresija na Zapadnu Slavoniju. Slobodan Miloševič je samo brinuo kako da srpskoj javnosti dokaže kako on i Srbija ne snose nikakvu odgovornost za dešavanja u Krajini. Ništa što bi se desilo u Zapadnoj Slavoniji, s toga, nije moglo navesti Srbiju (i SRJ) da interveniše.

Volja Slobodana Miloševiča predstavljala je zakon za Vojsku Jugoslavije. Da Srbija i ne pomišlja da pruži pomoč Zapadnoj Slavoniji dobro je znao i Radovan Karadžič. Cenio je da je bolje da se u takvim uslovima ni Republika Srpska ne meša u rat Hrvatske i RSK. U tajnim pregovorima sa potpredsednikom hrvatske vlade, Karadžič obečava "nemešanje Vojske Republike Srpske", da bi za uzvrat dobio naftu, koju mu inače uskračuje Slobodan Milošević svojim sankcijama. Tako se krug srpske nesloge i nesreče - zatvara.

Nekoliko sati po otpočinjanju hrvatske agresije na Zapadnu Slavoniju, iz etra će stići izjava Radovana Karadžiča da se Republika Srpska neče mešati u "odnose Hrvatske i RSK" u ratu koji je počeo. To je u praksi odmah i potvrdila Komanda 1. krajiškog korpusa. Hrvatima se morala potvrditi neutralnost, pa je ta komanda jasno stavila na znanje da od jedinica njenog korpusa ne treba očekivati bilo kakvu pomoč. Bilo je zabranjeno da se sa prostora Republike Srpske otvara artiljerijska vatra po hrvatskoj soldateski koja je severno od Save gazila srpsku nejač i civile. Jedinice Srpske vojske Krajine koje su se izvlačile iz Zapadne Slavonije, nisu u RS bile dobrodošle. Od njih je oduzimano sve što je moglo koristiti Krajiškom korpusu. Može se zato sa sigurnošču zaključiti da se i u državnom vrhu Republike Srpske znalo da se Zapadna Slavonija neče braniti i da je unapred sve rešeno.

7.

Poraz u odbrani Zapadne Slavonije, i sa činjenicom da taj prostor "ne treba braniti", posledica je niza propusta činjenih još od uključivanja tih teritorija u sastav Republike Srpske Krajine. Od stupanja na snagu tzv. Vensovog plana ništa nije činjeno u smislu definisanju mesta i uloge prostora Z. Slavonije u odbrambenoj politici RSK. Uz krajnje nepovoljan operativno-taktički položaj (autoput, pruga, okruženje slavonskim planinama i rekom Savom, te odvojenost od ostalog prostora RSK), nisu određene ni adekvatne snage i njihova organizacija da bi se adekvatno branila ova teritorija. U procenama i odlukama kojima je tretirana odbrana Zapadne Slavonije polazilo se od pogrešne premise - da ovaj prostor brane snage jednog celog korpusa. U praksi se, umesto korpusa, raspolagalo snagama veličine jedne ojačane brigade. Takve, svesne zablude, navodile su na pogrešne zaključke i očekivanja. Organizacija odbrane i grupisanje snaga imali su linijski karakter. Odbrana nije bila celovita a upotreba snaga nije se mogla realizovati po jednoj ideji. Uz sve to, komandovanje je bilo improvizovano i bez ikakvog osposobljavanja za funkcionisanje u ratu. Izbor komandanata bio je neadekvatan. Najslabija karika u tom lancu ipak je nesposobnost komandanta korpusa i komandanta Taktičke grupe-1.

Pokušaj da se Zapadnoj Slavoniji pomoč pruži slanjem jedinica iz drugih korpusa u osnovi je bio bez izgleda na uspeh. Broj i vrste jedinica koje je trebalo uputiti u Z. Slavoniju nije ranije predviđen. Zbog toga je izostao

Bez strategije i putokaza - Vanredrta Skupština Krajišnika

pravi izbor i priprema jedinica za upuc'ivanje u Z. Slavoniju. Otuda se nisu ni mogla realizovati naredenja koja je komandant Srpske vojske Krajine izdao komandama korpusa.

Nakon svega, okupacija Zapadne Slavonije postala je povod i razlog za besomučno razračunavanje ljudi u vrhu vlasti RSK ali i "sponzora" spolja. Polazište za međusobne optužbe i napade bila je krivica za gubitak Zapadne Slavonije. Vlada sa predsednikom Borisavom Mikeličem na čelu prikrivala je svoju i odgovornost oficijelne Srbije, prebacivanjem krivice na vojni vrh i predsednika RSK Milana Martiča. On je opet krivce video u vladi RSK i Slobodanu Miloševiču. Milanu Babiču, predsedniku Srpske demokratske stranke, bilo je bitno da ostane po strani, pa se izgovarao otkazivanjem poverenja vladi Borisava Mikeliča. Zato Milan Martič, oslonjen na Milana Babiča, preko Skupštine RSK ruši vladu Borisava Mikeliča i uspeva da proturi jednostranu odluku o hitnom ujedinjenju Republike Srpske Krajine sa Republikom Srpskom. Predlog su podnele Srpska demokratska i Srpska radikalna stranka.

Protiv ujedinjenja na prečac bilo je mnogo zamerki, naročito u istočnom delu RSK. Usledila je reakcija, 25. maja 1995. godine. U Belom Manastiru je formiran Koordinacioni odbor pet opština Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema. Goran Hadžič je imenovan za predsednika Koordinacionog odbora, čiji sastav čine predsednici pet skupština i pet izvršnih saveta skupština iz istočnog dela RSK, zatim svi ministri u vladi RSK, poreklom sa navedenog područja i Boro Bogunovič, potpredsednik Skupštine RSK.

Najvažniji zaključak Koordinacionog odbora glasio je: "Na osnovu svestranog sagledavanja mogućih negativnih posledica brzopletog separatnog ujedinjenja Republike Srpske Krajine i Republike Srpske upučuje se otvoreno pismo najodgovornijim državnim funkcionerima Republike Srpske Krajine sa ciljem da deluju na sprečavanje mogućih štetnih posledica za Republiku Srpsku Krajinu i interesa naroda Krajine."

Pismo je upučeno na adresu predsednika RSK, predsednika Skupštine RSK, predsednika vlade RSK i ministra inostranih poslova RSK. U pismu se ukazuje na štetnost deljenja srpskog naroda Krajine na one koji su za ujedinjenje i one koji su protiv ujedinjenja RSK i RS u jedinstvenu državu. Ističe se da brzopleta i jednostrana odluka o stvaranju jedinstvene srpske države dovodi srpski narod zapadno od Drine i Dunava u nepovoljniji položaj od onoga u kome se već nalazi. U pismu se zatim tvrdi da odluka o ujedinjenju dovodi u pitanje mirovni proces na prostoru bivše Jugoslavije i da natura ratnu opciju kao jedino rešenje.

Tvorci pisma naročito naglašavaju da odlučno podržavaju "politiku mira rukovodstva Srbije i SRJ". Oni su za nastavak mirovnog procesa na osnovama "ravnopravnog tretmana strana u sukobu" (kao da postoji navedeni mirovni proces). Insistira se zatim da se odluke o budućnosti donose na bazi temeljitih konsultacija sa Srbijom i SRJ.

Upučivanje takvog pisma praktično je čin odvajanja istočnog dela RSK od zapadnog. Predsednik RSK, Skupština i Vlada ostaju bez kompetencija na istočnom delu RSK, a Koordinacioni odbor pet opština postaje vlada za istočni deo RSK, koja deluje onako kako joj se nalaže iz Beograda.

NA PUTU POSRNUCA

Ako je razmimoilaženje i nesloga sa srpskom zvaničnom maticom ikoga zavila u crno, onda je to slučaj sa Kninskom krajinom, odnosno sa Republikom Srpskom Krajinom.

Dok su sa podsticanjima iz Beograda vršene pripreme za stvaranje prve srpske autonomne oblasti sve je izgledalo idilično i romantično. Srpsko nacionalno veče i privremeno Predsedništvo zajednica opština Severne Dalmacije i Like proglasili su 21. decembra 1990. godine Srpsku Autonomnu Oblast, a kasnije i državu Republiku Srpsku Krajinu, u Kninu 19. decembra 1991. godine. Postojao je u svemu tome visok stepen jedinstva među Srbima u Krajini i Krajine sa Srbijom. Bez pomoči iz Srbije, samoorganizovanje krajiških Srba ne bi bilo tako uspešno i toliko efikasno, pogotovu u domenu stvaranja sopstvene države. Razmimoilaženja će se pojaviti kasnije, a prva su bila vidna i očigledna sa potpisivanjem Vensovog plana. Taj čin će dovesti do raskola u odnosima Srbije i RSK a, nesloga će zavladati i na unutrašnjem planu u Krajini. Došlo je do podele na one koji bi da Krajina ide putem koji trasira Srbija i one koji su insistirali na samostalnom putu Krajine. Ni jedan izbor se nije mogao realizovati bez pomocl Srbije, kako egzistencijalne, tako i vojno-političke. U daljem toku događaja, Srbija je bila prisutna sa svih strana, što se najdirektnije odražavalo i na njen odnos prema Krajini, pa su raskoli postajali još veči. Krajiške unutrašnje borbe i neslaganja su time samo kulminirala. Sve se to najdirektnije odražavalo i na stanje u vojsci. Tek je ona bila zavisna od oslonca na Srbiju i SRJ. Otuda je tzv. samostalna krajiška politika imala svoje reperkusije i po pitanju stanja u vojsci.

Do odlaska jedinica JNA iz Krajine (april-maj 1992. godine) komandovanje Teritorijalnom odbranom (TO) vršeno je sa nivoa SFRJ. Posle odlaska JNA, Teritorijalna odbrana se transformiše u Vojsku RSK. Komandovanje tom vojskom ustrojava se u skladu sa Ustavom RSK. Ulogu komandanta dobija predsednik RSK. Sa vrha države, odbranom i vojskom rukovodi Vrhovni savet odbrane, čije odluke realizuje predsednik RSK.

Vrhovni savet odbrane po Ustavu, ima obavezu da vodi politiku odbrane, da daje procene ratne i drugih opasnosti za zemlju, zatim da usvaja plan odbrane, donosi odluke o mobilizaciji i upotrebi vojske, utvrđuje potrebe za naoružanjem i opremom. O svom radu, Vrhovni savet odbrane polaže računa Skupštini RSK.

Vlada RSK, po Zakonu, najneposrednije učestvuje u pripremi odbrane. Nosilac je izrade plana odbrane kojim se reguliše priprema građana i državnih organa za odbranu. Sastavni deo plana odbrane su i odluke Vlade

za rad državnih organa u ratnom stanju, stanju neposredne ratne opasnosti i u vanrednom stanju. Vlada obezbeđuje materijalna i finansijska sredstva za realizaciju plana odbrane RSK.

Poseban značaj i ulogu u odbrani ima i Ministarstvo odbrane, naročito u pripremi i izvršavanju mobilizacije, zatim u regulisanju i sprovođenju vojne obaveze, pa u opremanju i naoružavanju kao i u realizaciji zadataka dobijenih od Vlade i Vrhovnog saveta odbrane. Od naročitog je značaja i udeo ovog ministarstva u finansijskoj regulativi.

Analiza funkcionisanja državnih organa u čijoj su nadležnosti biJe sve navedene obaveze iz oblasti odbrane ukazuje na postojanje niza propusta i slabosti. Jedan od najvećih propusta je što za vreme postojanja RSK nije uraden plan odbrane zemlje. To je temeljni dokument bez kojeg nije moguče osmisliti rad i obaveze državnih i drugih pravnih organa za slučaj proglašavanja neposredne ratne opasnosti, ratnog stanja i vanrednog stanja. Može se, u takvim okolnostima, raditi po osečaju potreba i mere, po zahtevu trenutka, ali plan je, u svemu tome putokaz i način, vodilja i regulativa.

Vrhovni savet odbrane RSK nije ostvario ni jednu od svojih ključnih funkcija; nije usvojio plan odbrane, nije vodio politiku odbrane zemlje, nije odobrio ni jedno pravilo ili neki drugi akt koji se odnosi na strategiju oružane borbe i doktrinu upotrebe snaga za odbranu i vođenje rata, nije odobrio ni jedan plan i program obučavanja za odbranu i osposobljavanje za rad na poslovima odbrane zemlje. Slično je i sa Vladom. Ni jednu svoju zakonsku obavezu ona nije u celini sagledala i realizovala za sve vreme postojanja RSK. To važi i za Ministarstvo odbrane.

Za takvo stanje i pasivnost ključnih državnih organa u oblasti odbrane zemlje najveću odgovornost snose ljudi koji su vršili dužnosti predsednika RSK i Vlade, zatim ministari odbrane i oni koji su bili članovi Vrhovnog saveta odbrane. Nažalost, među najodgovornijim nosiocima zadataka odbrane postojalo je nejedinstvo u prilazu vojsci. Najizrazitije neslaganje bilo je na relaciji predsednik Republike - Vrhovni savet odbrane. To je pasiviziralo Savet a predsednik je onda sam donosio odluke.

Predsednici RSK su koristili svoju poziciju da na dužnosti komandanata Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i korpusa dovode tzv. svoje Jjude. To su morali biti oficiri koje je, pre svega, karakterisala apsolutna poslušnost i odanost. Stručna osposobljenost i doraslost dužnostima ostavljani su po strani. Funkcija komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine podrazumevala je i ključnu ulogu u razvoju Srpske vojske Krajine. Zato su stručna osposobljenost i iskustvo za ovu funkciju trebali biti presudni. Nažalost, nije bilo tako. U celini gledano, izbor oficira za ključne dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine bio je površan i nije akt samih predsednika RSK. Sme-
ne sa dužnosti nisu bile u funkciji izgradnje i usavršavanja vojne organizacije, nego radi realizacije određenih političkih ciljeva kojima su podređivane i vojne strukture. Zato su dovođeni "svoji ljudi", oni kojima se verovalo u smislu da će činiti i ono što je štetno za vojsku. Na relaciji predsednik RSK

- komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine presudni su bili lični, medusobni odnosi, što nije u skladu sa principima komandovanja. O tome se može zaključiti iz prikaza postavljanja i sklanjanja oficira sa ove ključne starešinske dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine.

Prvi komandant štaba Teritorijalne odbrane Srpske Autonomne Oblasti Krajine, general-potpukovnik Ilija Dujič, postavljen je naredbom saveznog sekretara za narodnu odbranu SFRJ. Odmah po prestanku kompetencija SFRJ u Krajini, predsednik RSK Milan Babič je pokrenuo akciju za smenu komandanta štaba Teritorijalne odbrane SAO Krajine. Od velikog bi značaja bilo da je general Đujič ostavljen da završi prestrojavanje Teritorijalne

Netrpeljivost, sporenja i konflikti - Mile Novaković i Milan Martić

odbrane u vojsku RSK. Imao je bogato ratno iskustvo i dugogodišnju praksu u izgrađivanju vojne organizacije. Da je zadržan na dužnosti do kraja tog procesa, ostala bi iza njega čvrsto utemeljena vojna organizacija. Ali, predsedniku Milanu Babiču je, iz nekih razloga, bilo bitno da što pre dovede drugog čoveka, pa dužnost komandanta Glavnog štaba Teritorijalne odbrane preuzima general-potpukovnik Milan Torbica i rukovodi vojskom do novembra 1992. godine.

Poraz na Miljevačkom platou (21. jun 1992.) bio je povod za smenu generala Torbice. Neko je morao biti krivac pred javnošču RSK i Srbije (pa i šire). Da se pravi krivci ne bi prepoznali, žrtvovan je komandant. Smenu su pokrenuli odbornici Skupštine opštine Knin. Oni su uputili zahtev Ministarstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu odbrane zahtevajuči da se general Torbica razreši dužnosti. Skupština RSK je čutala. Čekalo se da general Torbica sam podnese ostavku, i time ostavi na miru prave krivce za poraz na Miljevačkom platou. To če se i dogoditi, jer oni koji su bili nadležni da procene pravo stanje, nisu uzeli u zaštitu nedužnog komandanta.

On je zato svoju ostavku saopštio javnosti 28. septembra 1992. godine, a smena je izvršena krajem novembra 1992. godine.

Novi komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine postao je general-major Mile Novakovic. Njega je isforsirao tadašnji predsednik RSK Goran Hadžic. Reč je o mladom i ambicioznom oficiru sa Banije, koji je učestvovao u ratu od 1991. godine i vršio dužnost komandanta brigade. Ne sporeči njegove kvalitete, predlagač je previdio njegovo neiskustvo i nepostojanje neophodnih uslova da on uspešno komanduje u vrlo složenom i teškom vremenu za RSK. Najprostije rečeno, Novakovič je nemilice bačen u vatru. Na dužnost načelnika štaba doveden mu je, takođe, neiskusan starešina. Glavni štab je bio nepopunjen oficirima pa je i to predstavljalo objektivnu teškoču za generala Novakoviča.

U 1993. godini desiče se porazi u borbama za Maslenicu i Peruču i Medački džep. Izostače izricanje odgovornosti za debakl, pa će doći do zakulisne borbe za primat u oblasti odbrane, između Ministarstva unutrašnjih poslova na čelu sa Milanom Martičem i Srpske vojske Krajine. Sporenje će se izroditi i u lični konflikt dva ratna druga - generala Mila Novakoviča i Milana Martiča. Konflikt je štetio RSK i olakšavao posao vojsci Hrvatske. U državnom vrhu RSK nije bilo autoriteta koji bi sprečio i presekao sporenje dvojice istaknutih čelnika.

Izborom Milana Martiča za predsednika Republike, znalo se da je samo pitanje dana kada će general Mile Novakovičbiti smenjen sa dužnosti komandanta. Pod uslovom da se dovede iskusniji starešina, to bi moglo biti i dobro rešenje. Međutim, novi predsednik je želeo komandanta koji će, pre svega, njemu biti poslušan i veran. O sposobnosti i doraslosti dužnostima nije toliko brinuo. Na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine predsednik Martič dovodi pukovnika Milana Čeleketiča, koji je bio na čelu 18. korpusa.

Dotadašnja ratna biografija pukovnika Milana Čeleketiča bila je nesporna. Sukob hrvtske paravojske i delova Varaždinskog korpusa JNA, 1991. godine dočekao je u činu majora i na dužnosti komandanta oklopnog bataljona. Učestvovao je u razdvajanjima Srba i Hrvata u Zapadnoj Slavoniji. Tokom oružanih sukoba sa paravojskama u Bosni, Čeleketič komanduje brigadom, koja je učestvovala u više krupnih okršaja. Istakao se i ličnom hrabrošču. Kao komandant brigade upoznaje se sa Milanom Martičem, koji je tada sa milicijom RSK ratovao u Bosni. Po povlačenju i gašenju JNA, u to vreme u činu pukovnika, Čeleketič će primiti komandu nad Zapadnoslavonskim korpusom (18. korpusom). Neposredno je sarađivao sa organima Ministarstva unutrašnjih poslova, pa otuda i sve te lične veze, naročito sa Milanom Martičem, iz čega je i izraslo toliko poverenje.

Smenu Novakoviča i dovodenje Čeleketiča, Milan Martič vrši praveči niz pogrešnih i štetnih poteza, kojima narušava osnovne principe odnosa u vojnoj organizaciji. Izbor i smenu vrši bez konsultovanja Vrhovnog

saveta odbrane i Skupštine RSK. Pukovnika Čeleketiča unapređuje u čin general-majora na brzinu i bez propisane procedure. Pri tome se i sam Čeleketič ponaša po uzoru na Martiča, pa nikoga ništa ne pita. Smenjuje skoro sve komandante korpusa i na njihova mesta dovodi oficire po svom ličnom izboru. Pri tome se rukovodi istim onim principima kojima se rukovodio predsednik kada je njega postavio za komandanta. I on traži prvenstveno poslušne, a ne i uspešne. Tako je ona najprimitivnija poslušnost izdignuta na tron. Čeleketič će tako postupiti kada je u pitanju Glavni štab Srpske vojske Krajine. Smenjuje načelnika štaba i pomočnika za moral i verska pitanja, zatim načelnika bezbednosti i obaveštajnog načelnika. Kao po nekom pravilu, dovešče manje sposobne ljude, što će imati krajnje negativan uticaj na ostvarivanje funkcija Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Za novog načelnika štaba postavljen je mlad i neiskusan pukovnik, Dušan Lončar koji je samo nekoliko meseci obavljao dužnost operativnog oficira u komandi korpusa. Pomočnik za moral i verska pitanja je potpukovnik, koji je takvu dužnost obavljao u korpusu u kome je prethodno komandovao. On će učiniti niz pogrešnih poteza, što će imati nepovoljan uticaj na celu Srpsku vojsku Krajine. Jednostavno čovek nije znao svoj posao a voleo je da se meša u sve i svašta. Jedino je bila uspešna njegova saradnja sa Crkvom. Obaveštajna služba vidno će početi da zaostaje, prvenstveno zbog Čeleketičeve osiljene promene svih ključnih ljudi.

Posle Ćeleketičevih pretumbacija, organizacija i metod rada u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine zadugo nisu mogli da se postave na noge. Umesto da svako obavlja zadatke iz svoje nadležnosti, uspostavlja se nekakva organizacija koja otežava ostvarivanje i štabne i stručne funkcije. Svakog dana se održavaju po dva sastanka kolegijuma komandanta, jedan ujutru a jedan popodne. U Glavnom štabu niko ne zna šta se odlučuje na kolegijumima jer iz tog sastava niko i ne učestvuje u predlaganju i pripremi predloga za kolegijum. U štabu je zato i raslo nezadovoljstvo i nepoverenje prema komandantu i njegovom kolegijumu. Tek početkom 1995. godine kolegijum će donekle početi da uvažava i oficire iz štaba, tražeči od njih stručnu potporu za svoje aktivnosti.

Sve vreme, takoreči od početka, popuna Glavnog štaba Srpske vojske Krajine kvalitetnim kadrom bila je poslednja briga. Malobrojno stanje i neadekvatnost stručnih profila otežavali su rad, posebno u onom najvažnijem segmentu - planiranju i rukovođenju borbenim dejstvima. Najnepopunjeniji je bio operativni organ - od 12 formacijskih mesta bila su popunjena samo 2.

Posebna priča su službeni kontakti komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine sa predsednikom RSK. Odlazeči kod predsednika na dogovore i konsultovanja, komandant nikad nije tražio bilo kakve sugestije, savet ili predloge od štaba. Ali, zato je često dolazio od predsednika sa zadacima koje nije bilo moguče izvršiti. Predloge za korekciju zadataka komandant nije hteo da predoči predsedniku. Imajuči u vidu

mala stručna znanja predsednika RSK u oblasti rukovodenja vojskom, zatim nedoraslost komandanta i pasivnost i nerad Vrhovnog saveta odbrane, nije teško zaključiti u kakvom je stanju bilo komandovanje Srpskom vojskom Krajine i šta se od takve vojske moglo očekivati.

1.

Neslaganja u državnom vrhu tokom postojanja RSK ne mogu se objašnjavati samo razlikama u mišljenjima. Ona su bila neka vrsta netrpeljivih obračuna, svuda i na svakom mestu. Čelnici ključnih državnih institucija gložili su se u svakoj prilici i na svakom mestu. Lična istupanja pokrivali su navodnom podrškom ne samo "svojih" institucija, nego i narodnom voljom, pa čak i podrškom izvan RSK. Vrh sukoba predstavljala su različita gledišta oko pozicije RSK i načina kako da se sačuvaju interesi srpskog naroda na tim prostorima. U poslednjoj etapi tih neslaganja, figurirače s jedne strane grupacija predsednika RSK Milana Martiča a s druge, predsednika Vlade RSK Borisava Mikeliča. Na političkoj sceni obojica su imali one koji ih podržavaju i one koji su protiv opcije koju zastupaju. Milan Martič imao je uz sebe komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Milana Čeleketiča i deo čelnih ljudi iz Ministarstva unutrašnjih poslova. Uostalom, Čeleketiča je "stvorio" i držao sam Martič, a u MUP, iz kojeg je potekao, imao je svoje ljude. Nesebičnu podršku Mikeliču je pružala Vlada "stvorena po njegovom obrascu", i naročito ministar odbrane. Za poziciju Mikeliča bila je presudna podrška Skupštine RSK, odnosno Milana Babiča čelnika stranke na vlasti. Podrška Beograda, odnosno Srbije, imala je naročitu, ako ne i presudnu ulogu u poziciji i trajanju Mikeliča. Milan Martičje spolja imao podršku od rukovodstva Republike Srpske i radikala Vojislava Šešelja iz Srbije. Na toj polarizaciji i na takvoj klackalici, počivala je sudbina i stabilnost Republike Srpske Krajine.

Glavni sudari sučeljenih tabora odvijali su se na relaciji Ministarstvo odbrane - Glavni štab Srpske vojske Krajine, odnosno Rade Tanjga, ministar odbrane - general Milan Čeleketič, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Ministar odbrane nastupao je sa tezom da je njegova institucija nadređena Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. Pokušavao je da se meša u nadležnosti Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, što je proizvodilo očekivane protivreakcije. Zbog toga je ministar odbrane prekinuo skoro sve službene odnose sa komandantom Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i predsednikom RSK. Samo je u nekoj manjoj meri bilo saradnje između pozadinskih službi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i dela službi Ministarstva odbrane, u meri u kojoj je to bilo neophodno za kakvo-takvo funkcionisanje Srpske vojske Krajine. Ministar odbrane neosnovano optužuje pred Vladom i Skupštinom Čeleketiča i Glavni štab Srpske vojske Krajine. Tvrdnje su mu tendenciozne, netačne i proizvoljne, a cilj da se omalovaži Čeleketič i proglasi kao krivac za sve probleme koji prate svakodnevni život vojske. Pritom Tanjga pokušava da skine odgovornost sa

vlade. Nesporno je bilo jedino da je vojska grcala u problemima. Tako je, recimo, snabdevanje gorivom bilo isključivo u rukama i nadležnosti vlade, a ministar odbrane više nego odgovoran za šverc i raspodelu po principu "daj da i vojska nešto dobije ako šta ostane". Finansiranje Srpske vojske Krajine bilo je u isključivoj nadležnosti vlade, a ta obaveza je najviše zloupotrebljavana. Vlada je određivala visinu ličnih primanja u vojsci i malo se držala kriterijuma koje je sama propisivala. U 1994. godini, na primer, vojni obaveznici koji su vršili dužnostna linijama dodira a neprijateljem, imaIi su mesečna primanja od 15 do 30 maraka. Odeča i obuča za vojnike na položajima nije nabavljana. Ono što je stizalo od donatora samo je delimično ublažavalo probleme. Rezerve nasleđene od JNA bile su davno potrošene, a darodavci se izcrpeli i oguglali. Privredna aktivnost je uveliko bila zamrla pa se nemaština svom žestinom sručila na vojsku. Zato su primanja vojnih lica po ugovoru pred kraj 1994. godine iznosila 180 dinara. Za te pare na crnom tržištu se moglo dobiti od 60 do 80 maraka. U jednom trenutku je dovedena u pitanje i tako simbolična isplata lica po ugovoru, za celih šest meseci koliko su već bili proveli na dužnosti po ugovorima koje je Srpska vojska Krajine sklopila sa njima, jer je Vlada akt o tome donela sa šest meseci zakašnjenja. Zatim je novčana masa za plate u Srpskoj vojsci Krajine drastično smanjena što je vlada pravdala mobilizacijom pred kraj 1994. godine, pa je došlo do prepucavanja preko javnih saopštenja koja su ogorčila javnost. Vlada je neosnovano optuživala Glavni štab Srpske vojske Krajine za nastali problem, tvrdeči da je mobilizacija bila nepotrebna i da je ona "pojela" pare pa da zato sada nema sredstva za plate.

Mobilizacija je navodno zaustavila sve privredne aktivnosti i time smanjila priliv sredstava u državnu kasu. A od mobilizacije su bili pošteđeni svi koji su bili neophodni u proizvodnji. Vlada je dalje tvrdila da je Glavni štab Srpske vojske Krajine unutrašnjom preraspodelom neke oficire plačao i po 300 do 400 dinara mesečno. Glavni štab Srpske vojske Krajine je reagovao protivoptužbama argumentovano dokazujuči netačnost saopštenja Vlade. Može se i zamisliti kako je sve to delovalo na borce i narod koliko je uticalo na moral i opštu pometnju. Postavljalo se i pitanje kome verovati?!

Ministar odbrane, pukovnik Rade Tanjga, otiči če toliko daleko pa če u obračune ubaciti i zaštitne - odbrambene adute Srpske vojske Krajine. On če napisati naređenje komandi 18. korpusa da razminira prugu Zagreb - Beograd (onog dela koji ide kroz Zapadnu Slavoniju). Pozvače se na tobožnji dogovor Martiča, Mikeliča, Miloševiča, Ovena i Stoltenberga. Tako sudbonosno i posledično naredenje ministar Tanjga je izdao bez bilo kakve konsultacije sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine. U naredenju se upozorava na odgovornost komandanta 18. korpusa, kome se taj zadatak diktira kao obaveza, a Glavni štab Srpske vojske Krajine sve to samo dobija "na znanje". Sam taj čin dovoljno govori i o Tanjgi i o njegovom Ministarstvu.

Tandem Mikelič - Tanjga naneli su ogromnu štetu odbrani RSK i spadaju u red velikih krivaca za stradanja koja su Srbi doživeli u Krajini. Krajnje

nekritički i nesebično su služili uskogrudoj politici, ne može se reči Srbije, već pre svega Slobodana Miloševića. Pukovnik Tanjga je, uz sve to, bio i neposredni svedok kriminala i šverca koji se odvijao pod okriljem Vlade Borisava Mikeliča. Takvo ponašanje Mikeliča i njegovog personala pravdao je i branio "višim interesima, koji dolaze iz Beograda". Ali, kad je tikva pukla, progledače i Tanjga. Javno priznanje o postojanju zakulisane politike Borisava Mikeliča, pukovnik Tanjga će saopštiti tek u julu 1996. godine. "Izjadao" se godinu dana posle tragedije Srba i RSK, prvenstveno pogođen dvoličnošću Mikeliča prema sebi, a ne prema Krajini i Srbima. Tanjga će mu zbog toga napisati "otvoreno pismo". Obelodaniče mnoge dobro prikrivane istine o štetnom i poraznom delovanju Borisava Mikeliča kao predsednika Vlade RSK. Pismo je prepuno detalja o malverzacijama u RSK koje su bile jedino moguče i izvodive sa znanjem i uz pomoč Mikeliča. Poimenično su navedena imena i prezimena onih koji su prodavali dozvole za uvoz raznih roba i prolaz autoputem kroz Hrvatsku, koji su zgrtali novac za razne kompenzacije po odobrenju Mikeliča. Mikelič je optužen i za malverzacije koje je činio po padu Krajine, kao predsednik famoznog "Komiteta za zaštitu prava i interesa raseljenih lica i povratak u zavičaj". Dok se izbeglice iz RSK bore za goli život u Srbiji, Mikelič i dalje "jaše", arčeči imovinu RSK koja je izvučena u Beograd, i koja se našla pod njegovom kontrolom. Optužen je i za manipulisanje izbeglicama, pozivajući se lažno na podršku koju navodno uživa od stradalnika iz Hrvatske.

2.

Pri utvrdivanju važnijih uzroka za propast Republike Srpske Krajine i za tragediju Srba, ne može se zaobiči ni "doprinos" kriminala i šverca. Bez preterivanja se može reči da su u ratu Hrvatske i RSK kriminal i šverc imali počasno mesto. Donekle su i uslovi u kojima je stvorena i postojala RSK bili pogodni za skoro neometan kriminal i šverc. U fazi stvaranja RSK, njen prostor je predstavljao "zlatnu dolinu" za ratne profitere, koji su dolazili u Krajinu kao "dobrovoljci", "humanitarci", predstavnici kojekakvih organizacija iz Srbije koje tobože žele da pomognu Srbima, a gledali su samo kako da se dočepaju čega vrednog. Na razvalinama jedne i do uspostavljanja druge (nove) države, uvek se ima šta "prihvatiti". U tome nisu nevini ni domači "snalažljivci". A kad se sve razgrabi, u ratu posle svega i svačega nedostaje, pa eto posla za švercere. Oni ne gledaju na veru i naciju već na ono na čemu se može zaraditi. Gorivo i hrana su dominirali kao švercerska roba.

Oni najkrupniji profiteri svoje aktivnosti su često pravdali i time da materijalna i druga sredstva izvlače iz RSK da ne bi pala Hrvatima u ruke. Tako će u "spasavanju" dobara iz RSK učestvovati i pojedinci iz vlasti, kao i neki zvaničnici iz Srbije i Republike Srpske. Skrštenih ruku nije sedeo ni Unprofor koji je ne samo omogučavao i pomagao šverc nego i sam u njemu učestvovao. Grabilo se praktično od nastanka pa do kraja RSK, a nekima su i posle toga, kao Mikeliču, bila pod rukom krajiška dobra. Posebna

stavka u profiterskom lancu bilo je postojanje okružene i izolovane teritorije Cazinske krajine što je maksimalno korišćeno za šverc, koji je poprimao ne samo međunacionalni nego i međunarodni karakter. Iz tog ugla, moglo bi se zaključiti da rat nije ni vođen zbog nacionalnih i verskih ambicija, već zbog bogačenja pojedinaca. Paradoksalno zvuči, ali je činjenica da je šverc dobijao veče razmere i organizovanije forme, što se više protiv njega borilo. Švercovanje i kriminal odvijali su se tako da im se ne može poricati smišljenost, planski karakter i kvalitetno rukovođenje sa solidnom koordinacijom među učesnicima. Pripreme i sprovođenje zamašnih šverc-erskih akcija i operacija bile su kvalitetnije pripremane i vođene nego bilo koje borbeno dejstvo na prostorima Krajine od 1991. do avgusta 1995. godine. Otuda i pitanje, nisu li šverc i kriminal, hteo to ko priznati ili ne, predstavljali neku vrstu i oblik ratovanja. Zbog šverca je često odlagana puška sa ramena, i to sa obe strane linije razgraničenja. Šverc i kriminal imali su svoje mesto i ulogu i u taktici Hrvatske prema RSK. To je bilo jedino polje "saradnje i svesrdne pomoči i razumevanja" koje je Hrvatska dopuštala kad je u pitanju RSK. Znalo se za "moralni" učinak šverca, naročito u redovima vojske. Otuda je Hrvatska i te kako imala razloga da se nečasnim Srbima nade pri ruci, pogotovu ako su imali veze sa vojskom ili ako su joj pripadali.

Kriminal i šverc su uočeni još u jedinicama JNA koje su bile locirane na teritoriji Krajine. Tako su januara 1992. godine bile podnete 182 krivične prijave protiv vojnika i starešina, prvenstveno zbog krađe oružja i raznih tehničkih sredstava. Osečao se raspad države, ili je uveliko bio u toku, pa se sve to zakonito prenosilo na njenu vojsku. Tako se jedna krivična prijava odnosi i na rezervnog starešinu koji je u toku preseljenja jedinice sa jedne lokacije na drugu naredio da se jedan kamion sa oružjem, municijom, opremom i drugim tehničkim sredstvima odveze i ostavi u dvorištu njegovog pouzdanog čoveka.

Počela su zatim da se događaju i ubistva. Karakterističan je primer jednog vojnika, pripadnika Srpske garde, koji je 7. januara 1992. godine, u Donjem Lapcu, otišao u stan svoga poznanika, takode vojnika i pripadnika istoimene paravojne formacije i ubio ga iz automatske puške. Posle ubistva izvršio je premetačinu u stanu, i uzeo dva pištolja, jednu automatsku pušku i veću količinu municije. Pušku je zatim za 160 maraka (40.000 dinara), prodao i vratio se u jedinicu kao da ništa nije uradio.

Kriminal i šverc počeli su naročito da bujaju po stizanju dobrovoljaca na ratište RSK. Među njima su bili i oni koji su dolazili samo zbog kriminala i šverca. Nečuvenu osiljenost i drskost demonstrirali su pripadnici Srpske dobrovoljačke garde Zeljka Ražnatoviča Arkana takozvani "tigrovi". Ta jedinica je početkom 1993. godine, po dolasku na benkovačko ratište, na revers primila: 99 automatskih pušaka; 24 pištolja 7,65 mm M 84; 1 pušku snajper 7,9 mm; 7 mitraljeza 7,62 mm M 84; top 20/3 mm; 6 minobacača 82 mm, 3 automobila "picgauer" i mnogo druge opreme i pribora. Kada su posle kračeg boravka, krenuli nazad, odbiče da vrate zaduženo

naoružanje i opremu. Bice to povod da se komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Novakovic zvanično obrati predsedniku Skupštine Srbije, Zoranu Liliču, sa molbom da se Srpskoj vojsci Krajine vrati odneto naoružanje i oprema. Predsedniku Liliču je tim aktom, predočeno, pored ostalog, i sledeče: da se pripadnici Srpske dobrovoljačke garde nisu ni kolektivno ni pojedinačno podredili subordinaciji i komandovanju u srpskoj vojsci RSK, već da su se pomešali kao "vojska" u vojsci, što se smatra neprihvatljivim i nedopustivim, jer dvojno komandovanje i dvojni status u bilo kojoj vojsci nije održiv, pa ni kada je u pitanju Zeljko Ražnatovič Arkan. Zatim se navodi da odnos te jedinice prema stanovništvu ne priliči srpskoj vojsci, i da se od srpskog naroda ne može uzimati imovina pod parolom njegove odbrane. Ukazuje se na štetu od neprimerenog potenciranja ideološkog ili stranačkog porekla pripadnika Srpske dobrovoljačke garde, uz omalovažavanje pripadnika Srpske vojske Krajine, naročito oficira bivše JNA. Takvo ponašanje samo proizvodi sumnje i netrpeljivost. Naglašava se da je sasvim besmisleno i lišeno svakog osnova sejanje laži o tobožnjoj povezanosti bivših oficira JNA, naročito iz Vojske Jugoslavije, sa nenacionalnim partijama (najčešče su pominjali Savez komunista - Pokret za Jugoslaviju). Srpska vojska i njen Glavni štab kaže se na kraju pisma, uporno insistiraju na strogoj depolitizaciji i profesionalizaciji vojske, i smatraju neprihvatljivim nametanje Zeljka Ražnatoviča Arkana za specijalnog savetnika predsednika Republike. Ta činjenica kod Arkanovih pripadnika pored ostalog stvara osečaj političke zaleđine za sve što čine.

Jeđnom rečju, tražilo se od zvaničnog Beograda da se odrekne ili odredi prema upotrebi Srpske dobrovoljačke garde i samog Zeljka Ražnatoviča Arkana. Jasni su i razlozi što je sve to moralo doči na taj nivo. Primeri su brojni.

Tako je 4. februara 1993. pripadnik Srpske dobrovoljačke garde, kapetan Vlado Pavlovič, pod nerazjašnjenim okolnostima ubio jednog neidentifikovanog dobrovoljca. Samo dva dana kasnije, 6. februara, u Korenicu dolazi jedna grupa dobro naoružanih ljudi SDG navodno kao pripadnici nekakve njihove službe bezbednosti i po svom planu, nešto istražuju, ispituju i procenjuju. Sve to rade na svoju ruku i bez ikakve komunikacije i koordinacije sa Srpskom vojskom Krajine. Ponašaju se maltene, kao nekakvi istražno-uviđajni organi ili kao inspekcija. A 8. februara zbog neodgovornog izvršenja borbenog zadatka, u 75. motorizovanoj brigadi došlo je do međusobnog ostvarenja vatre, pri čemu je poginuo dobrovoljac SDG, poručnik Ivan Mitrovič iz Šapca. Istoga dana, iz 92. motorizovane brigade proterano je 9 pripadnika dobrovoljačkih jedinica, zbog nediscipline i pijanstva, a pokrenut je postupak za razjašnjenje ponašanja jedanaestorice dobrovoljaca sa kriminalnim ponašanjem. Dan kasnije, 9. februara, iz 92. motorizovane brigade udaljeno je još 10 dobrovoljaca koji su na ratište došli isključivo sa namerom da pljačkaju i kradu. Do 9. februara, iz 75. motorizovane brigade, zbog devijantnog ponašanja je otpušteno 14 dobrovoljaca, a 4 su zatvorena. Zatim

je evidentirano da je 12. februara podneta krivična prijava protiv Milana Rusiča zvanog Ruki, rezervnog poručnika iz Obrenovca, zbog krivičnog dela zlostavljanja. Narednog dana je pripadnik "mungosa" Miodrag Borojevič, narušavao red u jedinici pa je izolovan do daljeg. Zatim je u neslavnu knjigu upisan i Oliver Mandič koji je bez razloga tukao vodnika prve klase Vladu Vukiča. Bilo je to u Benkovcu, 15. februara. Listi nečasnih pridružio se i Arkanov "obični" oficir Đorđe Ulemek koji je maltretirao aktivnog zastavnika prve klase iz 4. lake brigade 7. korpusa pa je ovaj, zbog osnovane pretnje ubistvom morao da napusti teritoriji RSK. Taj isti Ulemek je nasilno ošišao 16 pripadnika Obrovačke brigade i ozbiljno pretio oficiru koji je vodio tu jedinicu.

Od takvih dobrovoljaca nije se mogla očekivati nikakva pomoč jer je bilo problema da im se stane na kraj. Koliko su pravili probleme, utoliko su se više razmetali i hvalili svojim tobožnjim borbama i pobedama. Zato komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i očekuje pomoč - da se stane na put kriminalu koji je činila Arkanova jedinica - jer je dolazila sa visokim preporukama i pokričem najvišeg nivoa. Mogli su jednostavno svi biti odmah proterani, ali to bi nekome moglo da liči i na nezahvalnost, na odbijanje pomoči. A takva Srpska vojska Krajine nije uopšte bila od koristi. Naprotiv! Nikakav odgovor nije stigao iz Beograda mada je i izostajanje nekakav odgovor koji je general Novakovič dobro razumeo. On je u 1993. godini više nego bilo ko drugi istrajavao na suzbijanju kriminala i šverca u Krajini. Borio se protiv ratnog profiterstva, predlagao formiranje prekih vojnih sudova u korpusima, insistirao na kažnjavanju profitera, suprotstavio se Milanu Martiču, kad god je uzimao pod zaštitu pojedince koji su bili nosioci kriminala i šverca, ukazivao na beznađe i socijalnu nesigurnost u RSK, što je dovodilo do preseljenja stanovništva u SRJ.

Očekujuči da če biti podržan, general Novakovič je javno raskrinkao Davida Rastoviča, koji je kao predsednik Skupštine opštine Donji Lapac beskrupulozno pljačkao i švercovao na veliko. Uspeo je da u šverc uvuče i Lapačku brigadu, koju je koristio kao zaštitu za sve nezakonito što je činio. Odbijao je da brigadu uključi u borbena dejstva. U vreme borbi za Medački džep, Komanda Ličkog korpusa ga je uhapsila, ali se posle dva dana našao na slobodi, jer Rastovičje, mnoge "zadužio" da ga vode i pokrivaju šta god da je činio. Jednostavno, nije mu se ništa moglo. Kolika je to šteta po moral vojske i naroda, ne može se ni proceniti.

Pošto je šverc tokom 1993. godine poprimio masovne razmere, naročito otkako je ukorenjen na prostoru Zapadne Bosne, Glavni štab Srpske vojske Krajine preduzimače u više navrata mere za njegovo suzbijanje. O tome svedoče i brojna dokumenta. Tako 25. juna 1993. godine komandant Srpske vojske Krajine general Novakovič upučuje akt komandantu Glavnog štaba Vojske Republike Srpske o "posebnom programu za eliminisanje šverca prema Cazinskoj krajini". U aktu se precizira da je nosilac navedenog programa Vlada RSK i da je u toku formiranje zajedničkog operativnog štaba. U taj štab ulaze mešoviti odred srpske vojske i milicije,

zatim organi carine, finansijske policije, sudije za prekršaje, tužilaštva, sudije okružnih sudova i predstavnici sredstava javnog informisanja. Radom organa u zajedničkom operativnom štabu rukovode ministri i zamenici ministara i pomočnici komandanta Srpske vojske Krajine (za pozadinu, moral i verska pitanja i bezbednost). U nadležnosti ministra unutrašnjih poslova i komandanta Srpske vojske Krajine je lična kontrola nad radom organa koji čine zajednički operativni štab. Od komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske zatražena je četa vojne policije za borbu protiv šverca, koju je trebalo potčiniti komandantu 21. korpusa.

Nedefinisane nadležnosti i paralelizam u zadacima nisu doneli očekivani rezultat. Na udaru su bili samo sitni akteri a ne i organizatori i glavni nosioci šverca. Prste su uprljali i poneki od onih koji su bili zaduženi da progone švercere. Glavni štab Srpske vojske Krajine izdaje 30. avgusta 1993. godine, akt u kome daje pregled lica prema kojima su preduzete mere zbog šverca. Uhapšeno je 9 stranih državljana, učesnika u švercu prema Zapadnoj Bosni, od čega su 8 iz SRJ i 1 iz RS. Tri neprijateljska vojnika su uhapšena kao učesnici u švercu. U graničnom pojasu lišeno je slobode 197 civilnih lica učesnika u švercu. Slobode je lišen i 161 vojni obaveznik, zbog učešča u švercu. Iz odreda koji je vodio borbu protiv šverca, slobode je lišeno 9, a iz redova MUP 6 lica. Jasno je iz toga da se švercerima na takav način nije moglo mnogo nauditi, pogotovu ne onim krupnim i močnim. Ovakvom akcijom definitivno se potvrdilo "da švercerima niko ne može ništa". Ispašče da je zajednički operativni štab čak omogučio uključivanje u šverc novih aktera sa teritorije RS i SRJ i tzv. Abdičeve AP Zapadna Bosna. Ali, bilo je i onih koji se sa tim nisu mirili. Tako su komandanti Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa, te sekretar unutrašnjih poslova i pomočnik ministra unutrašnjih poslova za Kordun i Baniju napravili konkretne

Borci zapostavljeni, a propaganda nedorasla

planove u čiju su realizaciju uključili pripadnike finansijske policije i carine. Uvedene su i privremene propusnice za kretanje civila u prigraničnim rejonima. Uspostavljeni su mešoviti punktovi civilne i vojne policije na komunikacijama preko kojih se odvija šverc. Zbog postojanja indicija da i neke jedinice omogučavaju švercovanje, bilo je premeštanja - takozvanih rokada. Nažalost, ni to nije donelo očekivane rezultate.

Iz meseca u mesec šverc će dobijati na zamahu, kako u broju učesnika i količini švercovane robe, tako i po uvlačenju vojske u takve aktivnosti. Nepojmljivo je kolike su pare bile u opticaju i koliko je ljudi dolazilo u iskušenje. Zato je i u 1994. godini nastavljeno sa borbom protiv švercovanja. Izmedu glavnih štabova Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske postojali su dogovori koji su bili usmereni i na uvođenje totalne blokade snabdevanja 5. muslimanskog korpusa armije Bosne i Hercegovine. Verovalo se da će ta blokada dovesti do oružanog sukoba između Muslimana i Hrvata u cazinskom rejonu. Bilo je predviđeno da se u Zapadnu Bosnu ne dozvoli ulazak Muslimana iz Hrvatske i inostranstva. Izlazak Hrvata i Muslimana u Hrvatsku mogao se dozvoliti samo ako takvu odluku donesu vlade RSK i RS. Jer, zaustaviti šverc, značilo je isto što i izreči smrtnu presudu 5. muslimanskom korpusu. Glavni štab Srpske vojske Krajine bio je svestan navedene činjenice, što se može dokazati i pisanim dokumentima s početka 1994. godine. Načini na koje je snabdevan 5. muslimanski korpus bili su dobro poznati Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. O tome je redovno izveštavan Glavni štab Vojske Jugoslavije od koga su dobijani i zadaci kako da se postupa. U pozadini svega toga bile su neke "krupnije igre sa Abdičem i Muslimanima", koji su "igrane" na najvišem nivou, pa otuda i sve te nedoumice i nedorečenosti koje su saplitale Srpsku vojsku Krajine. Kad su medusobni sukobi Muslimana na prostoru Cazinske krajine prestali, verovatno pod uticajem novih muslimansko-hrvatskih dogovora, bilo je jasno da je to za Srbe u RSK i RS krajnje nepovoljno. Pokazače se da se zahvaljujiči nesprečenom švercu srpska strana sačuvala od kraha i rasula sopstvenog neprijatelja.

Šverc su omogučavali i Unprofor, UNHCR i druge međunarodne organizacije, koristeči konvoje koji su prelazili preko teritorije RSK. Pod firmom dotura humanitarne pomoči išlo je i oružje.

Kada je u martu 1994. godine na dužnost predsednika RSK stupio Milan Martič, a general Mile Novakovič uklonjen sa čela Glavnog štaba Srpske vojske Krajine da bi bio ustoličen Milan Čeleketič, na tron Vlade došao je Borisav Mikelič, pa je sve to zajedno samo pogodovalo povečanju šverca, posebno prema Zapadnoj Bosni. Sverc je od tog časa i državno obeležje, posebno zahvaljujuči Mikeliču. O švercerskom dometu operacije "Pauk" već je bilo reči.

Svako zaoštravanje ratne situacije, značilo je signal za krađe, pljačku, šverc i druge vrste kriminala. Vlast nije funkcionisala, a i sama je jednim delom bila saučesnik u kriminalu i švercu.

Privatnici su uvozili robu za svoje prodavnice sa pečatom Crvenog krsta i potvrdama da se radi o robi humanitarnog karaktera. Te potvrde (sa pečatom) prodavane su (za hiljadu maraka) u kancelariji Crvenog krsta u Kninu. Crna berza i šverc ušli su u sve pore života i privredivanja u RSK. Moglo se zarađivati samo ako se švercuje. Niko nije mogao opstati sa poslovanjem i proizvodnjom koja se bazirala na poštovanju zakona i propisa koji su važili u RSK. Tako se doguralo dotle da se švercovanje tretiralo kao priznata sposobnost. Tako je u decembru 1994. godine jedan vlasnik privatne firme u Kninu organizovao proslavu zaradenih prvih milion maraka. Proslavi prisustvuju zvanice skoro iz svih organa opštinske i republičke vlasti, i neke istaknute ličnosti iz vlade i MUP.

Uloga Borisava Mikeliča i njegove vlade u švercu na teritoriji RSK bila je dvojaka. Vlada je bila dužna da sprečava šverc, ali njena borba protiv švercera je bila mlaka i bez želje da se sve to preseče. Mikeličeva vlada je na određene načine pomagala i omogučavala šverc, a ne retko i sama švercovala. 0 "poslovanju" i zaradama "Krajinašuma", poznatog privatnika iz Petrinje, Dragana Cičiča, i drugih, naveliko se pričalo i pisalo kao o švercu koji štiti vlada i pojedini ljudi iz Ministarstva unutrašnjih poslova RSK. U svim tim aktivnostima bilo je i pojedinaca i grupa iz Srbije, pa i onih koji su u ime države pružali pomoč Republici Srpskoj i Republici Srpskoj Krajini.

Dolaskom generala Mila Mrkšiča, na čelo Glavnog štaba Srpske vojske Krajine 17. maja 1995, porašče nade da če se konačno zaustaviti šverc i početi sa jačanjem odbrambene sposobnosti Krajine, uz pomoč Beograda, koja je javno obečavana. Opet su Glavni štab Srpske vojske Krajine i Ministarstvo unutrašnjih poslova postigli dogovor da zajednički sprečavaju šverc sa Zapadnom Bosnom. Odlučeno je da nijedan konvoj ne može uči u Zapadnu Bosnu bez odobrenja predstavnika navedenih institucija. Nažalost 1 taj dogovor je brzo pao u vodu. Velike pare opet su "kršile" dogovore, a svemu su po pravilu kumovali tobože neki viši interesi.

Biče i naredbi da se otvaranjem vatre sprečava švercovanje, pa čak i da se švercerske kolone i prostor gde se odvija šverc tuku artiljerijom. Time je samo stvaran utisak da je protiv šverca sve preduzeto i da se po svaku cenu mora zaustaviti. Kod pripadnika vojske to je stvaralao verovanje da se stvarno radi o presecanju šverca. Ali, glavne aktere niko nije dirao. Oni su bili partneri i poslovni prijatelji ljudi iz vlasti, "donatori" i "dobročinitelji" kojima se "iz viših interesa" gledalo kroz prste. Poražavajuče istine o svemu tome teško je i opisati.

Cak če i prikupljanje pomoči za potrebe RSK u inostranstvu postati predmet naročite zloupotrebe i prisvajanja. Pojedini Srbi iz dijaspore upučivali su na hiljade maraka pomoči, ali sve je to prošlo bez uvida i kontrole nadležnih organa. U pojedine zemlje imigracije putovale su cele delegacije RSK, sa ciljem prikupljanja pomoči. Vojska je dobijala određena sredstva od pravoslavne crkve. Sredstva drugih delegacija išla su u MUP ili ostajala kod onih koji su ih prikupljali.

URUSAVANJE MORALA SRPSKE VOJSKE KRAJINE

Rušenje SFRJ, samo po sebi, za Srbe u Hrvatskoj predstavljalo je tragediju koja je pojačavala strah od genocida i diktirala raskid sa verovanjima koja je komunistička ideologija silom nametala kako kroz ceo period Narodnooslobodilačke borbe od 1941-1945. godine, tako i kroz celokupni posleratni život sve do 1990. godine. Novonastala situacija tražila je od Srba u Hrvatskoj okretanje sebi i onima koji im mogu pružiti pomoč u prevazilaženju krize. Za opstanak i uspeh u borbi koja je započela, presudan značaj imala je brza izgradnja morala naroda i Srpske vojske Krajine. Odrednice novog morala trebalo je što pre definisati i preneti do svakog Srbina na prostorima RSK. On je u osnovi morao biti očiščen od premisa ranije ideologije i predstavljati opštevažeču normu neophodnog ponašanja i vladanja svakog svesnog gradanina srpske nacionalnosti.

Patriotizam se morao zasnivati na najboljim tradicijama srpskog naroda, uz uvažavanje i tradiciju drugih, koje su nam bliske i istorijsko potvrđenje. Organizovan pristup akciji izgrađivanja morala podrazumevao je postizanje jedinstva i ciljevima borbe Srba u Hrvatskoj kao i o strategiji njihovog ostvarivanja. Oslonac na bogate tradicije srpskog naroda nikako nije trebalo da znači i prihvatanje strategija koje su primenjivane u ratu od 1941-1945. godine. Uz maksimalno uvažavanje pozitivnih iskustava, trebalo je graditi srpsku vojsku koja nije ni četnička ni partizanska. Zalaganja za bilo koju opciju iz prošlog rata vodila bi u nejedinstvo i teškoče koje bi bilo nemoguče prevaziči. Vremena za nekakve akademske rasprave nije bilo. Morala se respektovati očigledna opasnost od hrvatskog fašizma. Uspeh u suprotstavljanju opasnosti trebalo je tražiti u spremnosti gradana da podnesu teškoče i žrtve koje je nametao rat sa proustaškom Hrvatskom. To je tražilo organizovanu akciju koja če obuhvatati sve građane i njihovo angažovanje u skladu sa potrebama borbe. Rat koji je Srbima u Hrvatskoj nametnut u suštini bio je borba za odbranu vekovnih ognjišta i golih života i s tog stanovišta ta borba je opravdana, nužna i neizbežna. Drugu kariku morala čini pomoč i podrška Srba i Cmogoraca iz SRJ i Srba iz Republike Srpske.

Razvoj događaja u procesu razbijanja SFRJ tekao je krajnje nepovoljno po Srbe u Hrvatskoj i zbog pristrasnog odnosa međunarodnog faktora. Srbi iz Hrvatske postali su tako predmet raznih pogodbi i ustupaka. U razgovorima i pregovorima najčešče su drugi odlučivali u ime Srba u Hrvatskoj. Zakulisne igre Hrvatske i Srbije i pristrasnost međunarodnog faktora

imace krajnje negativan uticaj na moral naroda u RSK. Zatim će sukob režima u Srbiji i rukovodstva Republike Srpske, biti poslednji udar na moral naroda i vojske u RSK, posle čega nije moglo doći da oporavka. U navedenoj konstelaciji svih tih odnosa rađalo se i nejedinstvo unutar RSK, između svih njenih relevantinih politčkih faktora. Umesto jedinstvene politike, podređene borbi da se sačuvaju teritorija i narod, na sceni će delovati više političkih opcija sa krajnje suprotstavljenim ciljevima. Svaka od njih biće pod spoljnim uticajima. Neke će sprovoditi i interese onih koji su manipulisali RSK. Hrvatska će, uz neprekidne oružane akcije protiv RSK, pregovarati sa Srbijom i međunarodnim faktorom o reintegraciji RSK u avnojske granice Hrvatske.

Uz pomoć međunarodnog faktora, a pre svega SAD i Nemačke, Hrvatska će uporno i efikasno izgrađivati svoje oružane snage i pripremati se da oružano presudi Srbima za sva vremena. Sve do početka radikalne agresije protiv RSK, Hrvatska će voditi besomučan propagandno-psihološki rat protiv Srba, kojim će pridobiti sve Hrvate za konačan razračun sa "pobunjenim" Srbima. Pretnje, terorističke akcije, suđenja Srbima, posebno onima u odsustvu, proglašavanjem za ratne zločince svakoga ko živi u RSK i nosi uniformu Srpske vojske Krajine i milicije, genocidnim akcijama tokom izvođenja pojedinih borbenih akcija, Hrvatska će znatno uticati na slabljenje poverenja Srba u RSK i u mogućnosti njene uspešne odbrane. Propagandna delatnost Hrvatske stalno će podsticati iseljavanje Srba i pad morala kod onih koji nisu mogli da napuste Krajinu. Takvim aktivnostima Hrvatske, Republika Srpska Krajina nije mogla i umela da parira.

Vlast Slobodana Miloševića u ime Srbije i SRJ, prihvatiće još krajem 1992. godine da se problem RSK rešava u avnojevskim granicama Hrvatske. Time će i definitivno odstupiti od proklamovane ideje "Svi Srbi u jednoj državi" koja je prekodrinske Srbe i digna na noge. Trudiće se ta garnitura da dokaže da Srbija i Crna Gora nisu ničim i nikako učestvovale u ratu koji još traje, i da su uvek bile za mirno rešavanje jugoslovenske krize. Dvoličnost se ne ogleda samo u prihvatanju rešenja koja su za Srbe u RSK značila isterivanje sa vekovnih ognjišta, nego i što im nije saopštavano šta je sve Slobodan Milošević dogovorio sa Hrvatskom i međunarodnim faktorima. Srbima u RSK nikad nije rečeno da je Hrvatska od Slobodana Miloševića priznata u avnojskim granicama. On je to "morao učiniti" pod velikim spoljnim pritiskom, ali sve je to umeo i da prikrije. Srbi u RSK nisu znali da će ih Slobodan Miloševićostaviti da se sami, sa oružjem u ruci, izbore za verifikaciju odcepljenja od Hrvatske. Deo rukovodstva RSK koji je sprovodio politiku Slobodana Miloševića kleo se u Srbiju kao garanta i vojnog saborca za slučaj hrvatske agresije. Ekonomska pomoć Srbije bila je velika i nesporna, pre svega u funkciji da narod preživi, ali i u funkciji zavaravanja u tobožnju spremnost Srbije da ne dozvoli agresiju Hrvatske na RSK.

Bitke su jettjavale, a njihovi podvizi odlazili u legende
Knindže kreću na zadatak

Večina ljudi iz RSK dugo vremena je verovala i svoj opstanak u Krajini vezala za garancije Srbije. Više se verovalo u Srbiju nego u ono što je mogao da uradi sam narod RSK. Zato će gubljenje poverenja u obečanja iz Srbije voditi u siguran poraz. Politika Slobodana Miloševiča samo naočigled stvarala je ubedljiv privid o spremnosti Srbije da krajiške Srbe zaštiti. A u suštinp on je želeo da se na verovanju u prazna obečanja, sami Srbi u Krajini ratom odbrane, i da izbore samostalnost od Hrvatske. Pritom je Milošević dugo verovao da medunarodni faktor neče dozvoliti Hrvatskoj da silom reguliše srpsko pitanje. U pregovorima u ime svih Srba u kojima je bio alfa i omega srpskog interesa, insistirao je na mirnoj reintegraciji RSK u Hrvatsku. Verovao je da če medunarodni faktori priznati rezultate oružanog otpora Srba ukoliko budu uspešni. U mnogo čemu Milošević se prevario pa su Srbi iz Krajine ostavljeni na cedilu. Jednom rečju, u RSK je sasvim izostao proces pripreme Srba za opciju koju je morao da prihvati Slobodan Milošević.

Kad se sve to ima u vidu, jasno je što je več od 1992. godine moral bio u padu i što je slabio iz meseca u mesec. Uzimajuči oružje u ruke narod je verovao da če se rat sa Hrvatskom završiti za nekoliko meseci. Kasnije je uspavljivan verovanjem da če Srbija i Vojska Jugoslavije braniti teritoriju RSK ako Hrvatska pokuša da silom rešava srpsko pitanje. Komunikacija vlasti sa narodom više je doprinosila slabljenju nego očuvanju morala. Vlast je svesno zavaravaia narod. Ona je realizator parola da če RSK braniti Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske. Narod nije pripreman da sam vodi borbu za odbranu od radikalne hrvatske agresije. Od naroda je vlast tražila da bude strpljiv, da podnosi teškoče rata i žrtve. Umesto da narod suoče sa činjenicom da ga niko drugi neče braniti i da sve zavisi od toga koliko če Srbi u RSK moči sami da urade za očuvanje svoje teritorije,

vlasti su ga kljukale zabludama. Građani RSK nisu pripremani za konačan obračun sa hrvatskom vojskom. Izostale su i vojne pripreme za dugoročnu borbu i žrtvovanje. Malo je ljudi, čak i onih u uniformama, dočekalo "Oluju" avgusta 1995. godine spremnih da se bore do žrtvovanja za opstanak RSK.

Evidentan doprinos rušenju morala dali su šverc i kriminal, zatim stranačke i političke isključivosti, a posebno nesposobnost velikog broja ljudi na funkcijama u vlasti Srpske vojske Krajine. Svi ti elementi svakodnevno su gasili motivaciju i volju ljudi za otporom i borbom. Na makro planu izostajale su organizacijske mere koje je trebalo sistematski preduzimati od početka stvaranja Srpske vojske Krajine. Nije uočen značaj povezanosti morala naroda i vojske. Kao da se verovalo da ono što se dešava u vlasti, među građanima, ne može uticati na stanje medu pripadnicima oružanih snaga. Najviše rukovodstvo Krajine nije bilo sposobno da vodi uspešnu borbu za izgrađivanje morala. To isto važi i za vojsku. Njeni organi za moral u komandama i jedinicama bili su malobrojni, nestručni i neadekvatno organizovani za izuzetno teške i složene zadatke izgrađivanja i održavanja borbenog morala.

1.

Ako se uvažava stav da do konačnog rešenja odnosa RSK sa Hrvatskom nije moglo doći bez oružane borbe, onda je jasno da bez dobro opremljene, obučene i moralno jake Srpske vojske Krajine nije moglo biti uspešne oružane borbe. Oni koji su prihvatali navedeni stav o ulozi oružane borbe očigledno su očekivali da oružanu borbu iznesu Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske a da Srpska vojska Krajine bude samo jedan od učesnika te borbe. Očekivanje da če drugi izneti glavni teret oružane borbe, imalo je za posledicu zanemarivanje priprema Srpske vojske Krajine za odbranu RSK. Kao da se verovalo da Srpska vojska Krajine može odgovoriti obavezama i bez dovoljnog broja stručno osposobljenih starešina. Državni vrh nije hteo da shvati šta znači to što je Srpska vojska Krajine bila popunjena aktivnim starešinskim sastavom samo 26 posto. Od toga je na dužnostima bilo samo 16 posto. Ni u jednoj armiji sveta nema rezultata bez određene popunjenosti potrebnom kategorijom starešina. Uz sve to aktivne vojne starešine u redovima Srpske vojske Krajine bile su često na udaru neosnovanih kritika i optužba. Sejano je nepoverenje koje je prenošeno i na vojnički sastav.

Nedostatak aktivnih vojnih lica mogao se rešiti dovođenjem što većeg broja onih koji su rodeni u Hrvatskoj a nalaze se na službi u Vojsci Jugoslavije, kao i dolaskom dobrovoljaca - starešina Srba koji su rodeni u Srbiji i Crnoj Gori. Moglo se računati i na osposobljavanje starešina iz redova mlađih vojnih obveznika sa teritorije RSK. Nažalost, i pored navedenih mogučnosti, Srpska vojska Krajine je ostala bez aktivnog starešinskog kadra. Kao da se i bez toga moglo. Kad se tome doda i nebriga prema aktivnim

vojnim starešinama, jasno je zašto je došlo do porasta zahteva oficira da se vrate u Vojsku Jugoslavije. Pojedinci su i uspevali u svojim nastojanjima, najčešce uz pomoc veza i precutnu saglasnost nadležnih komandi i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. To je rađalo nezadovoljstvo starešina čiji zahtevi nisu uvažavani. Nasuprot tome, Glavni štab Vojske Jugoslavije nastojao je da u Srpskoj vojsci Krajine uputi oficire i podoficire iz Vojske Jugoslavije koji su rođeni na teritorijama bivše RH, Slovenije i Bosne i Hercegovine. Pristup je bio isti svim starešinama. Nije se vodilo računa o pripadnosti rodu službi, činovima, dužnostima na koje se mogu postavljati, niti o sposobnostima u skladu sa zadacima koje su starešine trebale izvršavati. I pored toga, mnogi su uspevali da izbegnu obaveze odlaska u Srpskoj vojsci Krajine, bez nikakve odgovornosti. Neki su izbegli odlazak u Srpsku vojsku Krajine i skidanjem uniforme, odnosno penzionisanjem.

Prihvat starešina koji su u Srpskoj vojsci Krajine upucivani iz Vojske Jugoslavije bio je neorganizovan i sa nizom propusta i slabosti. Uloga komandovanja Srpskom vojskom Krajine svodila se na određivanje dužnosti koje su starešine morale prihvatiti, nezavisno od toga da li su ih mogli obavljati. O smeštaju, ishrani i drugim egzistencijalnim pitanjima malo se vodilo računa. Starešine su prepuštene same sebi - da se snalaze i niko nije vodio računa o tome da su oni došli na određeno vreme ili su prekomandovani. Kada su im isticali rokovi za povratak, najveći broj starešina je zadržan bez ikakvog objašnjenja. Otuda je i bilo na stotine molbi i zahteva za povratak u Vojsku Jugoslavije. Na te molbe se najčešče nije ni odgovaralo, a ako se to i činilo, nije se ulazilo u stvarne detalje i motive. Ipak, pojedini komandanti i starešine u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine olako su odobravali povratak u Vojsku Jugoslavije pojedincima za koje su dolazile intervencije. Pojedinci iz redova aktivnih vojnih starešina čak su i samovoljno napuštali dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine i odlazili u Srbiju, gde su otvarali bolovanja i ostajali van jedinice po više meseci. Sve je to dovelo dotle da je komandovanje jedinicama poveravano i onome ko se tu zatekne, bez poštovanja minimalnih kriterijuma koji garantuju uspešnost rada. Olako su deljeni činovi, samo da se ima i starešina. Brigade i bataljoni poveravani su i takvim starešinama koje nisu ispunjavale nijedan od neophodnih uslova.

Upozorenja o slabostima i mogučim posledicama takve prakse niko nije hteo da čuje. Kao da je za sve jedini odgovor bio "šta se tu može". Zbog takvog stanja sa aktivnim starešinskim kadrom, povečavao se značaj i uloga rezervnih vojnih starešina. Ova kategorija je imala presudnu ulogu u Teritorijalnoj odbrani od koje je i obrazovana Srpska vojska Krajine. U kasnijem periodu doči če do pasivizacije rezervnih vojnih starešina. Opadao je njihov interes da se nadu na čelu borbenih jedinica. U 1994. godini kad je u vojsci postalo "vruče", dolazi od masovnog povlačenja rezervnih vojnih starešina u tzv. radnu obavezu. Odlazili su najsposobniji, i to bez konsultovanja komande jedinica i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

Mnogi vodovi i čete ostali su tako bez komandira. Upozorenja i reakcije nisu dali rezultate. Ministarstvo odbrane ćutalo je kao da sa tim nema nikakve veze. Pražnjenju vojske doprinelo je i Ministarstvo unutrašnjih poslova, primajuči rezervne vojne starešine u svoje sastave, ne vodeči računa o potrebama Srpske vojske Krajine. Veliki broj rezervnih oficira našao se na dužnosti običnih milicionera pozornika, a vodovi i čete ostajali su bez kvalitetnog starešinskog kadra. Takvu praksu ovog ministarstva pokrivala je saglasnost Ministarstva odbrane i predsednika RSK.

Front je sve manje bio briga pozadine

U avgustu mesecu 1994. godine RSK je raspolagala sa 4.325 rezervnih oficira i 4.804 rezervna podoficira. U evidenciji stoji da je teritoriju napustilo 311 rezervnih oficira (oko 7 posto). Među rezervnim oficirima bilo je 543 (13%) koji su izbegli sa teritorije Hrvatske u RSK.

Od svih rezervnih oficira školu rezervnih oficira završilo je 3.027 (oko 70%). Na druge načine čin rezervnog oficira dobilo je 1.298 (oko 30%). Največi broj ovih starešina dobio je čin zato što se u ratu isticao hrabrošču i dobrim vojničkim držanjem. Tako je u ratu, u periodu 1991-1993. godina čin rezervnog potporučnika dobilo 551 lice. To su biii najhrabriji borci i zato su nagrađivani činovima. Nažalost, to se pokazalo krajnje neproduktivno, pa čak i štetno za Srpsku vojsku Krajine. Ova lica, sa činom potporučnika, nisu više mogla biti vojnici, a u isto vreme bili su neosposobljeni da vrše dužnost komandira voda u ratu. Na taj način, zaturen je bataljon najboljih boraca kojima je raspolagala Srpska vojska Krajine.

Pokazače se kao loša praksa i nekontrolisano unapređivanja u činove oficira. To je rušilo ugled oficira više nego što se verovalo i pretpostavljalo. U prve tri godine rata po jedan čin oficira dobilo je 987 lica, po dva čina 119 lica, po tri 12, a više od tri puta unapređena su trojica rezervnih starešina. Najviše unapredenja bilo je u čin potporučnika oko 66% svih

unapređenja, zatim u čin poručnika oko 23%, u čin kapetana - oko 9%, u čin kapetana prve klase - oko 6%, itd. U periodu od 1991.-1994. godine 836 lica postali su rezervni oficiri.

Prosečna starost svih rezervnih oficira iznosila je 38,9 godina. Do 30 godina starosti bilo je 1.332 oficira ili 31%. Preko 50 godina starosti bilo je 720 ili 17 odsto.

Rezervni oficiri su uporno odbijali da prihvate dužnosti komandira vodova i četa. Na tim dužnostima zadržavali su se uglavnom oficiri koji su čin dobili na neki drugi način, a nisu imali školu rezervnih oficira. Na Baniji je bilo evidentirano 754 rezervnih oficira. Od njih 601 su imali školu rezervnih oficira, a 153 su činove dobili na druge načine. Od onih koji su imali školu rezervnih oficira samo je 9 bilo na dužnosti komandira osnovnih jedinica. Oko 60% onih koji nisu imali školu rezervnih oficira bili su na komandirskim dužnostima.

Na kursevima za dužnosti komandira vodova, četa i baterija koji su održavani u nastavnom centru medu polaznicima je bilo do 15% onih koji su imali školu rezervnih oficira. Ostali su bili vojnici bez činova ili rezervni oficiri sa činovima, ali bez škole rezervnih oficira.

Rad rezervnih vojnih starešina nije adekvatno vrednovan u Srpskoj vojsci Krajine ali ni od strane društvenih faktora u Republici Srpskoj Krajini. Zanemarivana je činjenica da u komandovanju jedinicama nema razlike između aktivnih i rezervnih vojnih starešina. I jedni i drugi su neprekidno u jedinicama, rešavaju iste probleme. Rad rezervnog vojnog starešine iz nekih predrasuda ili neznanja, manje je cenjen nego aktivnog. Rezervne vojne starešine su u 1991. i 1992. godini odigrale presudnu ulogu u borbi sa hrvatskim jedinicama. Čak se iz nekih razloga i izbegavalo da se to javno prizna. Kao da bi to umanjilo značaj uspeha vojske u celini.

Na maćehinski odnos prema rezervnim vojnim starešinama ukazuje čitav niz činjenica. Tako je, pri upućivanju u oficirsku školu u Centar vojnih škola "Rajko Balać' u Banjaluci, medu polaznicima bilo čak i rezervnih oficira sa činom kapetana. Po završetku školovanja i oni su "unapređivani" u čin potporučnika, iako su neki od njih došli sa dužnosti komandanata bataljona ili diviziona. To, naravno, nikoga nije moglo motivisati da vrši dužnost komandira jedinice u ratu. Rezervne starešine u Srpskoj vojsci Krajine, sa više nego bednim primanjima, nisu mogli izdržavati porodicu, zbog čega su bili primorani da "beže" iz vojske, i da egzistenciju obezbeđuju na druge načine, uključujući se čak i u šverc. S druge strane rezervnim vojnim starešinama se tolerisalo ono što je nespojivo sa čašću rezervnog oficira. Tako je još 1991. godine jedan broj rezervnih oficira odbijao da komanduje vodom ili četom-baterijom. Zbog toga im nisu oduzimani činovi i nisu javno žigosani. Nekima je omogućivano skidanje sa dužnosti u jedinicama i odlazak na radnu obavezu.

Status podoficira i oficira koji su završavali školovanje u podoficirskoj i oficirskoj školi u Centru vojnih škola "Rajko Balać" Vojske Republike

Srpske u Banjaluci postao je predmet obračuna močnika, kojima je trebalo da je bude svetinja, pomoč i podrška Srpskoj vojsci Krajine. Prvobitno je usvojeno rešenje da ta kategorija starešina u Srpskoj vojsci Krajine dobije status aktivnih vojnih lica. Dogovoreno je da im plate obezbeđuje Vojska Jugoslavije (SRJ). To je i bio najvažniji motiv ljudi koji su se opredeljivali da preko traženog školovanja steknu status aktivnog vojnog lica. Ali, dogovor nije poštovan. Ni posle završetka školovanja dve generacije podoficira i oficira oni nisu mogli da dobiju svoje plate. Tretirani su u svemu kao aktivna vojna lica ali bez plata. Ta kategorija starešina je ostavljena na milost i nemilost stihije rata. Traženo je da rade dan i noč, da učestvuju u borbenim dejstvima, da pripremaju i obučavaju vojnike za odbranu, a da ne dobijaju plate. Svi su ih lagali, od komandanata do poslednjeg personalca. Moralna je tragedija što se ukorenila politika da se starešine lažima "plačaju" za najčasniju službu narodu. Laži su počivale na obečanjima Beograda da če navedenu kategoriju starešina plačati Vojska Jugoslavije. Ta odluka nije realizovana samo zato što je nadležni organ, Ministarstvo odbrane SRJ, utvrdilo da "navedena kategorija aktivnih vojnih lica nema visoku spremu". Čudnog li licemerja kad se i pre njihovog polaska na školovanje, u vreme velikih obečanja, znalo sa kakvim če se diplomama vratiti i rasporediti na dužnosti.

Takav odnos prema starešinama po ugovoru, a pogotovu prema starešinama koji su završili školovanje u Banjaluci predstavlja direktan udarac na Srpsku vojsku Krajine i njeno osposobljavanje. Okolišenje RSK da to reši, i stalno izgovaranje prevarom iz Beograda ne samo što kazuje da ne funkcioniše krajiška pravna država, nego da u njoj nedostaju čast i poštenje.

2.

Stanje discipline uzima se kao jedan od važnih pokazatelja u oceni i procenjivanju morala komandi i jedinica. Mada su o moralu u Srpskoj vojsci Krajine izricane pozitivne ocene, to se ne bi moglo reči i za stanje discipline. Ona je često narušavana od strane svih kategorija pripadnika Srpske vojske Krajine. Opšta je pojava bila da se nedisciplina više tolerisala nego što se popravljala. Najčešče je u pitanju bila samovolja. Nepoštovanje onoga što je naređeno vodilo je u sukobe. Rogobatnost nije nailazila na osudu. Izbegavalo se zameranje iz straha od olake upotrebe i potezanja oružja.

U arhivama komandi sačuvano je na desetine primera destruktivnog ponašanja (maltretiranja potčinjenih, uzimanje goriva, municije i drugih materijalno-tehničkih sredstava pod pretnjom oružjem).

Pojedine starešine su omalovažavale institucije i sve oficire na višim dužnostima u vojnoj organizaciji. I takvima se najčešče gledalo kroz prste, a njihova samovolja i krivična dela koja su činili nisu stavljana pod udar zakona i vojnih propisa.

Uočavana je i podvojenost među starešinama u nekakvom razvrstavanju na "partizane" i "četnike". Pokušavano je u više navrata da se u Srpskoj

vojsci Krajine ubaci klica razdora po tom tobožnjem kriterijumu. Bila je to gola ali popaljiva parola kojom se moglo uticati na jedinstvo vojske, pa i naroda. Svi oni koji su se po toj "osnovi" zalagali za podele, bili su za srpski narod u RSK neprijatelji kao što su Franjo Tudman i njegova soldateska. U Krajini je srecom postignuta saglasnost po tom "pitanju", pa su izbegnuti raskoli.

Komandovanje je uglavnom bilo nemočno i nesposobno (neosposobljeno) da rešava probleme nediscipline. Tome su doprinosili uslovi života i izvršavanja borbenih zadataka vojnika i starešina, kao i nedostatak propisa adekvatnih ratnoj situaciji. Glavni štab Srpske vojske Krajine u takvim slučajevima, kao po pravilu, neadekvatno reaguje. Uglavnom upučivanjem saopštenja javnosti, u kojima se navode konkretni primeri nediscipline, a pre svega oni koji su imali za posledicu ranjavanje ili pogibiju. Apelovanja na borce i starešine da budu disciplinovani, nisu mogla ništa promeniti osim što su uznemiravala građane i pripadnike Srpske vojske Krajine do kojih su stizali apeli.

Javnosti su se saopštenjima obračali pojedini krizni štabovi opština. U njima se uglavnom govorilo o hapšenjima pojedinih pripadnika Srpske vojske Krajine, MUP ili državne bezbednosti, sa navođenjem konkretnih nedela ili zbog narušavanja zakona i reda. Neki će se karakterisati kao lica koja su se "otela kontroli". Saopštavače se osude i izricati pretnje. Ni svakojake ucene nisu bile retkost. Nažalost, neke su i ispunjavane. Na primer, dešavalo se da zatvoreni prekršitelj zakona zahteva da razgovara sa ministrom unutrašnjih poslova, sa predsednikom Vlade ili nekom drugom ličnošću.

I njihovi podvizi su ostajali u senci uzmicanja od rata

Samovoljna ponašanja pojedinaca i grupa demonstrirana su i napadima i ugrožavanjem života građana nesrpske nacionalnosti. To se naročito dešavalo posle napada hrvatske vojske na pojedine delove RSK (Maslenica, Divoselo, Teslingrad...). To će navesti predsednika RSK Gorana Hadžiča da izda naredbu sa ciljem da se spreči iseljavanje lojalnih građana hrvatske nacionalnosti. Glavni štab Srpske vojske Krajine će pokušati da nešto i sam uradi. U naredenju za fizičku zaštitu gradana nesrpske nacionalnosti, od 16. juna 1993. godine stoji: "U redovima Srpske vojske Krajine, pored najvećeg dijela pripadnika sprskog naroda, bori se i manji deo gradana nesrpske nacionalnosti. Neki od njih nalaze se u redovima srpskih branilaca od samog početka rata na ovim prostorima, ispoljavajuči potpunu lojalnost srpskim vlastima, hrabrost u borbi i solidamost sa stradanjem našeg naroda. Kao takvi, stekli su potpuno povjerenje svojih saboraca i starješina jedinica. S ozbirom da su potpuno lojalni gradani naše države, smatramo da im je i ubuduče mjesto u našoj vojsci, i da je potpuno logično da njihove porodice nastave da žive na našim prostorima. Medutim, u posljednje vrijeme, učestale su pojave uznemiravanja, maltretiranja i fizičkog zlostavljanja pojedanca i cijelih porodica nesrpske nacionalnosti, posebno Hrvata u zoni odgovornosti naših jedinica..."

Nedisciplina se pojavljivala u raznim oblicima i modalitetima. Na tom planu postignuto je pravo bogatstvo raznih iskustava. Tako su povremeno činjeni pokušaji da se postavljaju zahtevi komandovanju iza kojih su stajale cele jedinice. Tako je 15. marta 1993. "Vojska 1. oklopnog bataljona" uputila određene zahteve na adrese: Komande 1. oklopnog bataljona, 1. operativne grupe komande 7. korpusa, Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i Vlade RSK. Pored ostalog, ta "vojska" je tražila smenu komandanta bataljona i njegovo lišavanje čina. Pri postavljenju njenog komandanta ta "vojska" traži da se konsultuje. Među zahtevima su i "ukidanje rezervnog sastava milicije" zatim donošenje vojnog zakona i njegovo stupanje na snagu odmah. Navedeni zahtev je završen rečenicom: "Smrt profiterima i ustašama".

Bio je ovo je primer u kome vojnici reaguju odvojeno od svojih starešina. To je ujedno i potvrda lošeg funkcionisanja sistema komandovanja. Očito je da vojnici zapažaju postojanje problema i da veruju da starešine ne žele da ih rešavaju.

Tri meseca kasnije, juna mesecu 1993. godine doči će do reagovanja Benkovačke brigade. Komanda ove brigade organizovala je miting, kao skup predstavnika naroda i vojske opštine Benkovac. Upučeni su pozivi najodgovornijim pojedincima iz državnog vrha i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Tekst poziva na miting je glasio: "Obračamo vam se sa zahtevom naroda i vojske benkovačke opštine da se odazovete i prisustvujete skupu koje bi civilne i vojne vlasti organizovale sa predstavnicima naroda i jedinica. Događaji koji su se dešavali poslednjih nekoliko meseci dqveli su do veoma teške i složene situacije, kako kod stanovništva tako i pripadnika

naše jedinice. Svakodnevno su starešine ove brigade i predstavnici civilnih vlasti izloženi mnogim problemima i pitanjima na koja niti smo kompetentni, niti smo u mogucnosti da odgovorimo.

Vojsku i stanovništvo opterečuju mnogi nagomilani problemi i pitanja tako da je došlo do znatnog pada morala zbog iscrpljenosti od dugog rata, kao i nepoznavanja konačnog cilja, te sumnji u konačan ishod rata, jer nema zdravog kontakta naroda i vladajučih struktura."

Pripadnici Benkovačke brigade tražili su odgovore na više pitanja a poslediee su porazi u borbama za Maslenicu i Ravne Kotare, januara i februara 1993. godine. Traženo je da se na miting dođe sa odgovorima na pitanja kao što su: ko je odgovoran za gubitak teritorija; zašto mobilizacija nije pravovremeno izvršena; da li su sela Crno, Murvica, Savkovič, Islam Latinski, Islam Grčki i Kašič izgubljeni izdajom; da li če biti podrške SRJ; šta se preduzima protiv onih koji su pobegli iz RSK; koji je krajnji cilj u ovom ratu, kako če se, kada i na koji način rat završiti; zašto se pojedini artikli iz humanitarne pomoči nalaze u slobodnoj prodaji u trgovini...

Insistiranje na konkretnoj odgovornosti rezultat je stanja i raspoloženja branitelja Krajine ali i opravdanih prigovora na račun onih koji rukovode državom i vojskom.

3.

Kada se jedna nacionalna grupacija nađe u poziciji u kojoj su se našli Srbi u Hrvatskoj 1991. godine, od ključnog je značaja organizovanost stanovništva i spremnost gradana da se suprotstave opasnostima koje neminovno slede. Zadatak je države i svih njenih institucija da utiču i omoguče pozitivno ponašanje stanovništva prema ciljevima borbe za sopstveni spas i egzistenciju. Narod je pozivan na ustanak, koji je započeo aktivnostima milicije kad su Hrvati pokušali da je razoružaju. Građanima su davana razna obečanja, kako od onih koji su rukovodili otporom u Krajini, tako i od oficijelne vlasti Srbije i "krnjeg" Predsedništva SFRJ, kasnije i SRJ. Stvarala se slika o brzoj pobedi nad ustašama i opstajanju Krajine u Jugoslaviji. Prenaglašavano je pravo Srba da odlučuju o sopstvenoj sudbini kao i spremnost Srbije da pomogne borbu Krajine sa Hrvatskom. Takav nastup prema narodu sejao je iluzije i lažne nade o brzoj i lakoj pobedi.

Srbima u Krajini se govorilo da Hrvati ni pod kakvim uslovima ne mogu uspostaviti vlast nad srpskim etničkim prostorima. Nije se ukazivalo na probleme, teškoče i žrtve koje Srbi u toj borbi moraju podneti. Bilo je daleko od svesti Srba da mogu opstati samo ako su spremni da se sami bore i da uz velike žrtve istraju u borbi do konačnog rešenja. Nije se govorilo o iskušenjima kojima se narod neminovno mora izložiti. Bilo je i zavaravanja poput tvrdnje da če rat biti završen za pola do godinu dana, da če u borbama uz Srbe u Krajini biti Srbija, da če u borbi za spas Srba u Krajini učestovati i Vojska Republike Srpske i sl. Kako je proklamovano sve više odmicalo od stvarnog mnogi roditelji su se trudili da svoju decu sklone u

Srbiju. Mnogo se i vojnih obveznika našlo u Srbiji, gde ih je od nasilnog povratka štitio zakon. U Krajini su ostajali prvenstveno oni koji su tu izbegli sa prostora pod kontrolom hrvatske vlasti i ljudi starijih godišta. Roditelji su ostajali u RSK da za sinove čuvaju imovinu do konačne pobede. Takvi roditelji su verovali da pobedu treba da donesu neki drugi Srbi, iz Srbije, a ne njihovi sinovi. Zbog masovnog odlaska vojnih obveznika iz RSK u Srbiju, jedinice koje su formirane u RSK, bile su sa krajnje nepovoljnom starosnom strukturom. Prosečna starost čete-baterije u Srpskoj vojsci Krajine iznosila je 48 godina. Pojedine brigade su imale prosečnu starost svoga sastava čak i iznad 50 godina.

Nepostojanje jasne nacionalne politike i konačnih ciljeva koji se oružanim otporom žele i mogu ostvariti, otežavalo je organizovanje stanovništva i motivisanje boraca za borbu. Oružano organizvanje ostalo je od odlaska JNA iz RSK (maj 1992. godine) do konačnog poraza (avgust 1995.) na najnižem i početnom nivou.

U teritorijalnoj vojnoj organizaciji građani su se vezivali za svoja mesta i sela pa je bilo teško da se odatle bilo gde pokrenu. Jedva da se mogao očekivati uspeh u pokretanju vojnih obveznika van teritorija matičnih opština. Svaka stopa izvan sopstvenog atara, tretirana je kao tuđa. Teško da se iko hteo boriti izvan svoga praga. Zato je upučivanje jedinica sa prostora jedne opštine u drugu ili jedne regije u drugu, praktično bilo nemoguče. Tome su se suprostavljali kako vojni obaveznici, tako i celokupno stanovništvo. U praksi se nijedna formacijska jedinica zonskog i operativnog nivoa, nije kao celina mogla uputiti sa "svoje" teritorije na drugu, da bi uzela učešča u borbenim dejstvima. Umesto formacijskih jedinica pristupilo se obrazovanju privremenih formacijskih sastava. Ti sastavi su formirani od ljudstva koje je uzimano iz raznih jedinica. Formiranje je trajalo od 2 do 5 dana. Uz mnogo molbi i raznih obečanja delimično se u tome uspevalo. A kad god su takvi sastavi dovođeni na prostore gde se izvode borbena dejstva, njihovo ljudstvo uopšte nije bilo motivisano za borbu, i oportuno se ponašalo, Izbegavanje borbe manifestovano je kolektivnim odbijanjem naređenja, kao i pojedinačnim ili gurpnim samovoljnim napuštanjem zona borbenih dejstava.

I građani su negativno reagovali na bilo kakvo upučivanje "svojih" vojnih obveznika na ratišta van svojih opština. Posebno je bio vidan otpor pokretanja vojnika i jedinice iz istočnog dela RSK. Tolerisanje takvog ponašanja gradana i nemoč da se preseče borbena opstrukcija imalo je krajnje negativne posledice po ukupnu sposobnost odbrane. Cak se i neizbežno obučavanje vojnika-regruta predstavljalo kao teško rešiv problem za Teritorijalnu odbranu, odnosno Srpsku vojsku Krajine. Ratna situacija, stalna dejstva neprijateljske artiljerije po RSK, nedostatak starešinskog kadra za planiranje, organizaciju i rukovođenje borbenom obukom, kao i neraspolaganje materijalnom bazom za obučavanje, uslovljavali su da se regruti iz RSK upučuju na obuku u nastavne centre Vojske Jugoslavije. Ta odluka brzo je

postala predmet svakojakih spekulacija. Reakcije roditelja bile su bučne i nepromišljene, često podržane i od onih građana koji nisu imali decu na obuci u Vojsci Jugoslavije. Reakcije roditelja prenete su i na vojnike-regrute. Nezadovoljstvo je iskazivano tako što je odbijano polaganje svečane obaveze, tražena je krača obuka od one koja je praktikovana u Vojsci Jugoslavije. Insistiralo se na drugačijoj uniformi i "adekvatnijim" oznakama na kapama. Pojedinci su samovoljno napuštali jedinice i prostor SRJ i vračali se kuči u Krajinu. Roditelji i ostali građani su najčešče podržavali takva ponašanja. Organi vlasti nisu ništa činili da se spreči takva nedisciplina, koja je sve više uzimala maha. U svemu tome, vojne vlasti su bile nemočne. Obilasci vojnika na obuci i ubedivanja nisu dali skoro nikakav razultat. U prvoj polovini 1994. godine načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije, posle brojnih pritužbi od komandi u čijim jedinicama je izvođena obuka, naređuje da se sa prijemom regruta iz RSK prekine (izuzev jednog broja regruta tzv. kritičnih specijalnosti).

Početak obuke regruta u jedinicama Srpske vojske Krajine u prvi mah je naišao na dobar prijem kod građana. Ali, već u toku obuke prve (julske) generacije vojnika (1994.), stižu zahtevi za skračivanje obuke i vračanje vojnika-regruta u matične opštine. Roditelji su sa svih strana zahtevali da im se deca vrate što bliže kuči. Zahteve roditelja podržali su organi vlasti u opštinama, a nedovoljno promišljeno su prihvačeni i od tadašnjeg komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i predsednika RSK. O posledicama može se suditi i po potonjim događajima.

Od vojnika koji su završavali obuku u Srpskoj vojsci Krajine vršen je izbor kandidata za školu rezervnih oficira. Dok vojnici nisu znali da če posle obuke iči u svoje opštine, u školu rezervnih oficira mnogi su se dobrovoljno prijavili. To je omogučavalo izbor najboljih i najsposobnijih. Ali, kada se saznalo da če vojnici na kraju obuke iči u jedinice na prostorima svojih opština, masovno su odustajali od ranije izjavljenih želja da se školuju u školi rezervnih oficira. Stizali su, zatim, novi zahtevi.

Kada je u centrima Srpske vojske Krajine počela obuka druge partije regruta, došlo je do pritiska roditelja da se njihova deca ne upučuju na obuku van mesta življenja, što je, praktično, bilo neizvodljivo. Naročito je jak otpor pružan grupisanju regruta za obuku u garnizonu Knin. Najveći otpor je dolazio sa Banije i teritorija Istočne Slavonije, Zapadnog Srema i Baranje. Tako roditelji sa Banije u maju 1995. godine organizuju pravu pobunu, blokiranjem puteva i podizanjem barikada. Ni brojni sastanci sa komandama brigada i korpusa nisu mogli privoleti roditelje da popuste. Znali su se i razlozi.

O borbenom, ratnom angažmanu Knina i Kninjana, vladalo je veoma loše mišljenje na celoj teritoriji RSK. Smatralo se da Knin nije dovoljno aktivan u borbi, da je najviše oslobođenih od vojne obaveze sa prostora Knina, i da odatle još nije upučena ni jedna jedinica za pomoč na drugim prostorima.

Agresija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju i njena okupacija, pokopali su i poslednju nadu u mogućnost uspešnog suprotstavljanja RSK hrvatskoj oružanoj sili. U narodu je došlo do protesta kojim se iskazivalo opšte nezadovoljstvo i krajnje nepoverenje u vlasti i Vojsku Republike Srpske Krajine. Pasivan odnos Srbije, odnosno SR] i Republike Srpske, prema agresiji Hrvatske izazivao je nedoumice i zaprepašćenje. Traženi su odgovori na mnoga pitanja. Kako objasniti činjenicu da državna televizija Srbije, na dan agresije na Zapadnu Slavoniju, nije o tome obavestila javnost. Zar se u samo 23 sekunde, u večernjem TV dnevniku, opisuje tragedija i egzodus Srba iz Zapadne Slavonije? Zar Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske nisu htele ama baš ništa da učine da bi se sprečila agresija na narod koji se nije mogao odbraniti?

Vlasti i vojni vrh RSK nisu ni pomišljali da narodu saopšte istinu. Zavaravanje je nastavljeno po ranijem scenariju, maltene kao da se ništa strašno nije desilo. Jedno od često postavljenih pitanja glasilo je - zašto se narodu iz Zapadne Slavonije, ako se ona nije htela braniti, nije dozvolilo da se iseli? Tokom 1993. i 1994. godine poprilično ljudi iz Zapadne Slavonije se iselilo, ali je kasnije iseljavanje brzo onemogućeno. Rečeno je da će se Zapadna Slavonija braniti po svaku cenu i da će u odbrani učestvovati Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske. Takve tvrdnje imale su tobože i podlogu u postojećim planovima za odbranu Zapadne Slavonije.

Posle tragedije u Zapadnoj Slavoniji narod više nikome nije verovao. Porasla su iseljavanja sa svih prostora zapadnog dela RSK. Oficijelni organi RSK (civilni i vojni) sprečavali su iseljavanje, služeći se i zavaravanjem uz uporne tvrdnje da će se RSK braniti i da će Vojska Jugoslavije sigumo učestvovati u sprečavanju hrvatske agresije na "ostatak" RSK. Oni koji su narod ubeđivali da ostane na svojim ognjištima bili su u suštini lažovi i dvoličnjaci, jer će istovremeno svoje porodice smestiti daleko od Krajine. Svakodnevne su bile intervencije sa najvišeg nivoa, da se odredenim ljudima odobri odlazak u Srbiju navodno zbog neizbežnih i neodložnih poslova, odakle se, naravno, više nisu vraćali.

Tipičan je i primer opštine Obrovac. Zvanični organi vlasti pokrenuli su akciju za kolektivno iseljavanje naroda. Nosilac akcije bila je Skupština opštine. Akcija je inicirana od pojedinaca iz Skupštine i Vlade RSK, sa ciljem da se krivica za pad Zapadne Slavonije adresira samo na predsednika RSK Milana Martića i na Srpsku vojsku Krajine. Otuda je delegacija Obrovca tražila hitan prijem kod komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Mila Mrkšića. On je to odbio, pa je zatražen prijem kod predsednika RSK Milana Martića. 1 on izbegava da se sretne sa takvom delegacijom. "Izlaz" je nađen tako što je 8. juna 1995. godine delegaciju primio šef vojnog kabineta predsednika RSK, general Milan Čeleketić. On će zabelešku o razgovorima sa delegacijom proslediti Glavnom štabu Srpske vojske Krajine, sa svojim mišljenjem "da treba uvažiti njihovu ozbiljnu zabrinutost i razmotriti slabosti vojne organizacije na koje ukazuju”.

Nakon svega i mnogih međupoteza, došlo je do sastanka u skupštini Obrovca, kome su prisustvovali predstavnici Opštine, sve starešine Obrovačke brigade, predstavnici Komande Dalmatinskog korpusa, Ministarstva odbrane i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Iz nastupa predstavnika vlasti video se pokušaj da se dokaže kako je Obrovačka brigada u "haotičnom" stanju i da ona ne može zaštititi narod ako Hrvatska napadne Obrovac. Na primedbe da obrovačka vlast nije realizovala nijednu svoju obavezu prema odbrani, odgovoreno je tobožnjim nedostatkom i propustima u zakonima i propisima. Pravo stanje stvari nije se htelo javno priznati.

Bilo je više nego očigledno da su događaji u Zapadnoj Slavoniji deprimirajuče uticali na narod i vlast Obrovca. Strah je postao dominantan. Međutim, nesporne su i činjenice da su ulice Obrovca uvek pune oficira i vojnih obveznika. Više ih je na ulici nego na položajima. Ako se i sa takvim ponašanjem traže garancije da če gradani biti sačuvani od ustaške agresije, ko če to zaustaviti Hrvate kad krenu u napad.

Čelnici opštine tvrde da je 60 posto građana spakovalo kofere za bežaniju. Postavljaju na desetine pitanja, vide greške, propuste i izdaju u svemu. Sve je propust. Nema šansi ni za šta!

Starešine iz Obrovačke brigade govorile su ono što misle i ne pokušavajuči da poriču ocene i mišljenja predstavnika opštine. Poručnik Lazo Vukčevič pošto je sa ponosom naglasio da je bio borac generala Ratka Mladiča, prvo se upitao: "Šta i kome ovo radimo?" Neshvatljivo mu je da "gubimo teritoriju a unapredujemo starešine". I on tvrdi da su izbeglice na teritoriji obrovačke opštine u nemogučoj situaciji. Zatim saopštava da je sa prostora Obrovca u SRJ otišlo 116 vojnih obveznika. Ističe zloupotrebe vojne obaveze.

Poručnik Dušan Jokič, komandant bataljona, traži energičniju borbu proitv mafijaša, i tvrdi: da nedostaje zajednička i jedinstvena borba protiv dezertera. Kaže da u bataljonu ima četu bolesnih. Podseća da se vojska mora obuči, nahraniti i platiti. Ukazuje da je privođenje pobeglih i neodazvanih vojnih obveznika - slabo, zatim da je u brigadi manje komandovanja a više dogovaranja i da stanje borbene gotovosti jedva zadovoljava. U porastu je otpor uspostavljanju reda i discipline.

Kapetan prve klase Radivoj Paravinja, komandant Obrovačke brigade, govorio je po onoj narodnoj "bez dlake na jeziku". Izrazio je spremnost da u "svakom trenutku preda brigadu boljem i sposobnijem", jer se "nakomandovao". Govoreći o starešinama u svojoj brigadi, naglasio je da je najmanje sposobnih da izvode obuku vojnika i jedinica. Po njemu, "dezerteri su problem koji Srpsku vojsku Krajine vuku u poraz". Ocenjuje da je "sve veča upotreba alkohola koju je nemoguče kontrolisati..." Tvrdi da o invalidima i članovima porodica poginilih niko ne brine, da o borcima uopšte ne postoji organizovana briga, zatim da ne rade škole i privreda, da radna obaveza nije regulisana na način koji bi bio prihvatljiv. Pita kako se na

radnoj obavezi može raditi dnevno samo po 8 časova, biti slobodan subotama i nedeljama i imati platu od 500 dinara, dok u isto vreme vojni obveznik provodi na položaju dan i noč i prima samo 40 do 50 dinara.

Iz sadržaja i prikazanog stanja, lako se može uočiti zašto je nizak moral naroda i vojske, i otkud najave onoga što će se desiti 4. i 5. avgusta 1995. godine. Ovakav nastup organa vlasti opštine Obrovae, početkom juna 1995. godine, predstavljao je pripremu i generalnu probu za evakuaciju naroda i vojske, do koje će doći nepuna dva meseca kasnije. Stvoreni su uslovi da se lako i na mig, narod može pokrenuti sa svojih ognjišta. Očigledno je da su ovakve "pripreme i generalke" bile efikasnije i ubojitije nego sva hrvatska ubojna sredstva.

4.

Vojnici i starešine Srpske vojske Krajine bili su predmet neprekidnog propagandno-psihološkog delovanja Hrvatske. Nisu bili pripremani da se tome odupru niti je starešinski kadar bio osposobljen da se uhvati ukoštac sa raznim prihološkim dejstvima na svest i volju vojnika. Praktično, nisu znali da zaštite ni sopstvenu ličnost.

Propagandno delovanje Hrvatske i njene vojske bilo je osmišljeno a baziralo se na dobro proučenom stanju i položaju pripadnika Vojske Republike Srpske. Uz učešče i pomoč propagande svojih sponzora i mentora, Hrvatska je itekako uspevala da porazno utiče na svest srpskog vojnika i starešine. Znala je i umela, pre svega, da iskoristi i pojača konfuziju u svesti pripadnika Srpske vojske Krajine koji su stvarali tzv. unutrašnji faktori. Nacionalna nesloga bila je dominantna, a stranačke politike su svakodnevno ubijale volju za otporom i suprotstavljanjem neprijatelju. Psihološko stanje u srpskoj vojsci bilo je velika nepoznanica za celokupno komandovanje Vojskom Republike Srpske kao i za one koji su vodili državnu politiku. Emocije i emocionalna stanja pripadnika Srpske vojske Krajine nisu bila razmatrana ni na jednoj instanci komandovanja. Olako se prelazilo preko svega što je stvaralo emocionalni naboj srpskog vojnika i starešine ili što ga je totalno demotivisalo. Slično je i kad su u pitanju problemi zamora, apatije, rezignacije... Nisu često uvažavana ni biološka ograničenja što je, uz iscrpljenost ubijalo i volju, jednom rečju umrtvljavalo i demotivisalo ljudstvo. Vojnik se takoreči mehanički kretao, radio i ponašao onako kako mu je nametano. Preduzimljivosti i samoinicijative stalno je manjkalo. Nedostajala je briga i za sopstvenu sigurnost, za socijalno trošenje vremena. Sa Ijudstvom nije izvođena obuka niti neke druge vojničke aktivnosti. Jednom rečju, vojnik je bio prepušten sam sebi, pretvarajući se u pasivnog posmatrača stanja oko sebe. Povremeni obilasci ekipa iz pretpostavljenih komandi ništa bitno nisu menjali. Dežurstva se otaljavaju, pri čemu večina spava. Računa se na onu nedopustivu - valjda će nas neko upozoriti, sigurno će neko primetiti ako šta bude... Upotreba alkohola je česta i malo je onih koji ne piju. Stvara se navika da alkohol opušta a ne otupljuje i uspavljuje. Kad se sve to sabere, praktično, vojnik živi

kao poluvojnik. Ono što ne može da izbegne, čini tako tek da se otarasi obaveze - traljavo, bezvoljno, površno, polovično. Ne uzbuđuje ga prekor. Ne bi ga mnogo radovala ni pohvala da je nekim slučajem i zasluži. Dok izvršava dobijeni zadatak, trudi se da uloži što manje a jedina ozbiljna preokupacija mu je kada će isteći vreme da može da krene kući. Desi li se da vojnik i nešto posebno dobro učini, to ostali ili ne primečuju ili ne cene. Nedostaju zvanja i autoritet starešine, kao stručnjaka i čoveka, da bi svaki zadatak koji vojnik izvršava, ušao i u njegovu svest. Otuda i pomisao na komesare iz partizanskih jedinica ali bez ondašnje ideologije, i sa novim i jasnijim nacionalnim ciljevima.

Borac sa navedenim karakteristikama je proizvod neosmišljenog vojnikovanja u uslovima "ni rata ni mira". On je i subjekat i objekat nevojničkog života i ponašanja. Nepreduzimanje mera da se stanje popravi gasi u vojniku volju i motivaciju da boravi u jedinici. Otuda se izlaz traži u neopravdanom bolovanju ili u nastojanju da se oglasi nesposobnim za vojnu vežbu. U tome su, naravno, neophodni saučesnici u liku nesavesnih Jekara.

Vojnik Srpske vojske Krajine bio je okovan i očiglednom nebrigom. Niko ga ne pita kako mu je porodica. Sa trideset dinara plate ne može se preživeti. Kako se snači? Niko i ne pokušava da mu objasni dokle će trajati beda u kojoj živi, i šta će biti posle. Ne nudi mu se ništa bolje. Nema ni propagandnog "ulivanja optimizma". Biče kako bude, a vojnik vidi i oseća da je sve gore. Niko ne brine o ranjenim i porodicama poginulih vojnika. Ostavljanje ranjenih j poginulih u toku trajanja borbenih dejstava vojnik smatra najvećom nebrigom prema čoveku uopšte. Sme li sebi dopustiti da mu se takvo nešto dogodi? Kad ga takve misli spopadnu i preokupiraju, jasno je da od takvog borca nema vajde. Može se zato i zaključiti da su vojniku Srpske vojske Krajine bili najugroženiji svest i volja. Manji je rizik bio od hrvatskih pušaka i topova.

Što se starešina Srpske vojske Krajine tiče jasno je da su zbog malobrojnosti imali isuviše zaduženja i obaveza. Od njih se očekivalo da urade i ono što je nemoguče, za šta ne postoje uslovi. Mnogi su dobijali zadatke za koje nisu školovani i osposobljeni, niti poseduju neophodno iskustvo. Mnogi komandiri odeljenja su obični vojni obveznici, bez desetarskog kursa, bez obuke i osposobljavanja. Zato oni praktično i ne komanduju, već se dogovaraju sa vojnicima i mole ih da izvrše zadatak. Komandiri vodova su najčešče vojnici bez čina, razvodnici, desetari i vodnici koji su unapređivani po raznim osnovama. Nisu osposobljeni da komanduju vodom u borbi. Komandiri četa su najčešče vodnici i potporučnici, i retko ima poneki poručnik koji nije ni pomišljao da će komandovati četama. Malo je starešina po ugovoru, i vrlo mali broj njih je završio školu rezervnih oficira. Komandanti bataljona i diviziona su rezervne vojne starešine, većina bez završene škole rezervnih oficira. Njihove aktivnosti su neredovne i nepotpune; obavljaju ih površno i nikad od početka do kraja. Jednom rečju odlikuje ih nestručan i neplanski rad pa zato i nema pozitivnih efekata.

Starešine većinom kontaktiraju sa vojnicima koji greše, slabo rade ili prave probleme. Dobri vojnici su zanemareni. Njih ne vide, ne podstiču i ne ističu. Tako se ono što je dobro zapostavlja i ne primećuje. Može se zato i zaključiti da su iskustva starešina, od značaja za uspeh komandovanja, bila različita, a u celini više skromna nego dovoljna u odnosu na potrebe. Oko 50 posto starešina je učestvovalo u borbenim dejstvima tokom 1991. godine i kasnije. Najveći broj starešina, bio je bez iskustva u izvođenju borbene obuke sa vojnicima i jedinicama, pa su zato i izbegavali da prihvate takve zadatke.

Naivno verovanje da će oni zaštititi Srbe od progona Jasuši Akaši i Butros Gali

Pozicija vojnika i starešina u Srpskoj vojsci Krajine nije ni od koga uvažavana. A ona je bila delikatna. U moru problema i teškoća jedinice su predstavljale pozornicu ponašanja vojnika i starešina i upozoravali na moguće posledice. Frustracije, konflikti, agresivne reakcije, opijanja, samovolja, bili su izraz i forma neprilagođenom ponašanju.

Česta su nepotrebna pucanja bojevom municijom - kod kuće, u kafani, naselju, u odlasku na smenu i povratku iz jedinice. Karakteristična je "udružena pucnjava" više vojnika, sa nasilničkim ponašanjem, sa elementima pljačke i otimačine. Značajnu stavku neprilagodenog ponašanja činile su bežanija u bolest i iseljavanje u Srbiju i svet. Da bi se izbegle obaveze, bili su česti slučajevi samovoljnog napuštanja sopstvene jedinica, radi odlaska u drugu koja je dalje od fronta. Takvih dolazaka bilo je najviše iz jedinica Vojske Republike Srpske u jedinice Srpske vojske Krajine. Sudeći i po tome, bilo je očigledno gde se više ratuje. Pružanje otora odlasku u jedinice koje se pokreću na prostore izvođenja borbenih dejstava savlađivalo se ubedivanjem, obećanjima, molbama, pretnjama. Napuštanje borbenih dejstava i bekstvo na desetine kilometara od poprišta borbe, zauzimali su visoko mesto u arsenalu neprilagođenog ponašanja.

Opijanje je karakterisalo svaku jedinicu koja je bila bez aktivnosti i kontrole, a vidno mesto u neprilagođenom ponašanju imala su omalovažavanja i klevetanja pretpostavljenih. Proglašavani su izdajnicima, lagalo se da imaju velike plate. Registrovane su i ne u malom broju pretnje i fizički napadi na aktivne oficire. Sve se najčešće završavalo bez adekvatnih posledica po izgrednike.

Samoranjavanja i samoubistva su bila u stalnom narastanju. Nije bilo lako razgraničiti koja su slučajna a koja namerna. Samoubice su najčešće bile iz redova izbeglica. Imali su mnoge takoreči nerešive probleme. Dizanje ruke na sopstveni život javljalo se kao posledica gubljenja vere u smisao borbe u kojoj se učestvovalo. Besperspektivnost je narastala zbog neobezbedenog smeštaja porodice, malih primanja i nezainteresovanosti nadležnih za teškoče u kojima se grca. Nedostatak razumevanja i prepuštenost samom sebi, uticaii su da se takvi povlače u sebe, da čute. Nisu se žalili, pokazivali nezadovoljstvo. Išli su nemo svojim putem bezizlaza. Samoubistva su vršena najčešče kod kuče, kada se nalaze van jedinica. Nijedno samoubistvo nije izvršeno u pijanom stanju, što govori o svesnom (!) činu.

Samoranjavanja je bilo znatno više od samoubistava. Oko 80 posto svih samoranjavanja imalo je kvalifikaciju nehat ili u pijanom stanju. Neka od samoranjavanja su i posledica nesporne bolesti a ponekad i namere da se izbegne boravak u jedinici.

Tretman neprilagođenog ponašanja ima i negativistički odnos prema borbenoj obuci. Ne mali broj vojnika i starešina, pod raznim izgovorima, odbijao je učešče u borbenoj obuci. Najčešći razlog je tvrdnja da nema potrebe za obukom, jer oni to znaju. To se tobože dokazuje time što već dugo uČestvuju u ratu. Provere znanja i obučenosti doživljavaju kao iživljavanje oficira i formalnosti za koju nema navodno opravdanja. Stvarala se takva atmosfera da je malo koji starešina imao hrabrosti da od vojnika zahteva obuku. To je bila boljka sa katastrofalnim posledicama. Jedan od uzroka takvom otporu je i nespremnost da se podnose fizički napori. Vojni obveznici jednostavno nisu bili spremni da potrče, da se maskiraju, da maršuju, da savlađuju prepreke, da nose ranac, municijsku kutiju, rezervne delove... Šta reći o kondiciji vojnika i starešina koji nisu spremni da trče ni 300 metara. Koliko je sve to bilo pogubno i po zdravlje, može se pretpostaviti, jer je automatski slabila i otpornost njihovog organizma.

Nedisciplina je dominirala medu oblicima neprilagođenog ponašanja. Nikome u Srpskoj vojsci Krajine, takoreči, nije smetalo nepozdravljanje, nepravilno oslovljavanje, nepristojno odevanje, neurednost, kretanje bez kape, neustajanje u susretu sa starijim. Biti dobar vojnik u vodu i četi koja je popunjena ljudstvom sa istih prostora doživljavala se maltene kao sramota, kao ulagivanje starešini, izdvajanje iz proseka jedinice i kolektiva. Takav režim je posledica okoštalosti negativističke svesti, koja se ustalila kao normalno stanje stvari. I, nažalost, postala je prevlađujuči oblik i manir ponašanja koji prolazi bez ikakvih posledica.

Malo je činjeno da se razvije sistem motivacije vojnika i starešina za podnošenje teškoča i žrtava koje je rat nametao. Iako je u Srpskoj vojsci Krajine bilo mnogo borbenih aktivnosti sa brojnim primerima hrabrosti ali i kukavičluka, ni jedni ni drugi primeri nisu naročito isticani. Hrabrost nije hvaljena, niti je kukavičluk kritikovan. Država nije uvela odlikovanja ili bilo kakva priznanja za ljudstvo koje se ističe hrabrošću i rezultatima u toku borbe. Poginuli i ranjeni, su zaturani i zaboravljani. Njihov primer i stradanje nije značilo ništa. Sve bi se na kraju svelo samo na njihovu nesreću. Osnovna karakteristika Srpske vojske Krajine je bila nemotivisanost. Posledice toga su bile negativne po ponašanje kod svih pripadnika Srpske vojske Krajine.

Za Srpsku vojsku Krajine je karakteristično postojanje nepojmljivog fizičkog i psihofizičkog umora. Služba po smenama, dugo zadržavanje u zonama odgovornosti bez konkretnih zadataka, neblagovremeno smenjivanje vojnika i starešina sa dužnosti, naročito na delovima ratišta gde su izvođena borbena dejstva, rezultirali su umorom za koji se može reči da je bio hroničan. Takoreći ništa organizovano se nije moglo učiniti da se umor ublaži. U suštini starešine i komande Srpske vojske Krajine nisu znale da organizuju odmor umomog ljudstva i jedinica. Odnos prema odmoru bio je istovetan u mirovanju kao i u borbenim dejstvima. Posledice toga niko nije razmatrao. U potpunosti je izostalo procenjivanje sposobnosti vojnika i starešina. Starešine i komande uopšte nisu pravile razliku između sposobnih, manje sposobnih i nesposobnih za zadatke koje izvršavaju. Zato je u Srpskoj vojsci Krajine bilo mnogo primera gde su manje sposobni i nesposobni rukovodili sposobnijima od sebe.

Ratna opasnost u kojoj se živelo kod većine pripadnika Srpske vojske Krajine nije razvijala rodoljubiva osečanja, niti motivaciju i želju da se lično učestvuje u borbi. Zelela se pobeda ali bez ličnog učešča u borbi koja bi donela pobedu. Rat je aktivirao snažne emocije ali različitog kvaliteta. Više je bilo straha, bola i delimično mržnje, nego ljubavi, patriotizma i radosti.

U Srpskoj vojsci Krajine je bilo mnogo stavova po raznim pitanjima koji nisu imali istinitu osnovu a bili su emotivno obojeni. U predrasude spadaju stavovi koji se odnose na paravojno organizovanje, omalovažavanje aktivnih vojnih starešina, prenaglašavanje srpstva i poistovečivanje šovinizma sa patriotizmom.

Moglo bi se mnogo toga reči i o nepostojanju adekvatne ili nikakve zakonske regulative o ratu i ratnom stanju, o mobilizaciji i pripremi za borbu i opstanak. Državu u obrisima nisu mogle učvrščivati improvizacije i nedorečenost rukovodstva, niti atmosfera u kojoj je svako prvenstveno brinuo o sebi. Neosnovano i nepotrebno, što bi rekao narod, traje dok traje.

PODMUKLO PUŠTANJE KRAJINE NIZ VODU

Uslovi u kojima se našla početkom 1995. godine Republika Srpska Krajina bili su znatno nepovoljniji nego početkom prethodne godine. Hrvatska vojska je vec bila izbila na Dinaru, livanjsko-grahovskim pravcem odakle je ugrožavala kninsku teritoriju. Opasnost od njenog ovladavanja Grahovom rezultirala bi istovremeno i odvajanjem Republike Srpske Krajine i Republike Srpske na grahovskom i dinarskom prostoru. To bi, onda, odbranu RSK dovelo u krajnje nepovoljnu situaciju. Uz sve to, bilo je evidentno narastanje i organizovanost, opremljenost i obučenost hrvatske vojske do granica koje su bile višestruko iznad stanja s početka 1994. godine. U isto vreme borbene mogučnosti Srpske vojske Krajine bile su ispod onih s početka 1994. godine. Da stanje bude još bezizglednije, međunarodna zajednica je odustala od svoje obaveze da ne dozvoli Hrvatskoj da "problem reintegracije RSK u Hrvatsku" rešava primenom sile. Istovremeno su i pozicije Republike Srpske u ratu sa Muslimanima i Hrvatima u Bosni i Hercegovini ozbiljno počele da slabe. Pod pritiskom blokade i pretnji bombardovanjem, srbijanski režim je odustao od daljeg mešanja u odnose Hrvatske i RSK. Uz sve navedeno, stanje unutar RSK je bilo krajnje nepovoljno. Nejedinstvo u državnom vrhu, podsticano spoija, onemogučavalo je osveščivanje, otrežnjenje i shvatanje situacije onakvom kakva je bila.

Bio je poslednji čas da se u RSK shvati da opstanak Srba u Krajini jedino zavisi od njih samih i da se u skladu s tim moraju tražiti rešenja. Sve zablude o opštesrpskoj odbrani vodile su RSK u tragediju i totalnu propast. Takav trenutak Srba tražio je jedinstven nastup svih faktora koji su činili državu RSK i njene institucije. Srpska vojska Krajine se morala okrenuti grozničavim pripremama za odbranu a vlast u traženje rešenja pregovorima koji bi Srbe zadržali na njihovim etničkim prostorima. Još je bilo šansi da se uz ustupke i popuštanja, uz pomoč međunarodne zajednice ozbezbedi opstanak na ognjištima, makar i bez vlastite države, ali uz autonomiju koju je svet nudio od početka svoga mešanja u sukobe na prostorima bivše SFRJ. Nažalost, nastavfjeno je sa politikom zavaravanja koja če dovesti do tragedije. Tok događaja i aktivnosti, diktirače faktori van RSK. Tako če Srpska vojska Krajine nastaviti jalovo angažovanje u borbama oko Zapadne Bosne iako RSK od toga nije imala nikakve koristi. Takvo angažovanje je samo olakšavalo hrvatskoj vojsci da se učvrsti na Dinari i da ovlada teritorijom u zahvatu livanjsko-grahovskog pravca.

Srpska vojska Krajine i dalje ce nastaviti sa angažovanjem svojih jedinica u sastavu "Pauka", umesto da se pripremala za odsudnu odbranu. Iz Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa neprekidno je upučivano na hiljade vojnika prema Cazinskoj krajini. Tako će, u tim operacijama, do početka marta 1995. godine iz Kordunskog korpusa biti angažovano više od 2.000 vojnika i starešina. U tim borbama najmanje 50 ljudi je ranjeno i poginulo. Angažovanje Banijskog korpusa dostizalo je cifru i do 8.000 vojnika i starešina. Poginulo je ili ranjeno oko 130 vojnika i starešina. Sve u svemu, kao i sama ta operacija, uključivanje vojnika Srpske vojske Krajine u borbena dejstva sa 5. muslimanskim korpusom bilo je kontraproduktivno. Jedinicama iz sastava Srpske vojske Krajine nisu komandovale komande iz Banijskog i Kordunskog korpusa, nego Komanda "Pauka" i komande Taktičkih grupa na čelu sa komandantima iz redova Ministarstva unutrašnjih poslova. Vojnici i starešine su pružali otpor da odlaze na ratišta prema 5. muslimanskom korpusu. Dezerterstva su bila masovna a moral je slabio toliko da se nije mogao popraviti do dana kada je trebalo odsudno braniti Krajinu.

1.

Priprema Hrvatske za definitivni obračun sa RSK koincidira i sa promenom na čelu Srpske vojske Krajine. Gubitak Zapadne Slavonije u neometanoj agresiji Hrvatske, propračen je dovođenjem generala Mila Mrkšiča na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. On dolazi kao "spasilac". Tako ga bar većina pripadnika Srpske vojske Krajine doživljava. Njegov dolazak prikazuje se i kao potvrda krivice i odgovornosti generala Milana Čeleketiča za gubitak Slavonije. To je pravim krivcima sasvim odgovaralo. Milan Čeleketičje mirno prihvatio postavljanje na novu dužnost. Postao je načelnik kabineta vrhovnog komandanta Milana Martiča. Nedoraslost generala Čeleketiča prethodnoj dužnosti, kao i petljanje sa švercom i kriminalom u Zapadnoj Slavoniji, nisu presudno uticali na gubitak tog dela RSK. Nažalost, nikome nije padalo na pamet da se bavi pravim uzrocima poraza, pri čemu bi se definisala i Čeleketičeva odgovornost. Sve je to jednostavno pokriveno dolaskom generala Mila Mrkšiča na čelo Srpske vojske Krajine. Ispalo je, maltene, da se ne vredi vračati porazu u Zapadnoj Slavoniji i pravim krivcima za haos u RSK, već da treba samo slediti novog komandanta, kao da je on rešenje za sve boljke i nedače. Otuda je njegovo predstavljanje pred oficirima Glavnog štaba Srpske vojske Krajine pravi obrazac samopredstavljanja. Drži se nedotično i uzvišeno. Uz njega je stalno lična svita specijalaca. Demonstrira i "svoju" metodologiju rada. Komandante korpusa stavlja pod "svoje" i više je sa njima nego u Glavnom štabu. Pokazuje i primerenu elastičnost. Zahteva samo ono što se može realizovati. Ima i "svoje" Ijude, u koje bezgranično veruje, pa ih je zato sa sobom i doveo. Očekivanja da će promeniti oficire na ključnim dužnostima nisu se obistinila. Bar ne u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine.

Mrkšič deluje kao oficir koji brzo uočava probleme. Tačno procenjuje sposobnosti saradnika. Ne istrčava. Utisak je da ne žuri. Pristup mu je širok i globalan. Deluje samouvereno i bez kolebanja. Nije mu do reklamiranja, ali se vidi da ume da čuva imidž komandanta i generala (Mrkšiča) iz slavnih (!) borbi oko Vukovara. Tamo gde ceni da će biti otpora nekom njegovom potezu, odlazi na lice mesta i u ličnom kontaktu postavlja stvari na svoje mesto. Insistira na obuci vojnika i jedinica. Ređe održava kolegijume.

Masivi Dinare prepuštani su Hrvatima bez velikih borbi

Sa pomočnicima više kontaktira pojedinačno nego grupno. Održava svakodnevni kontakt sa predsednikom RSK. Na aktivnoj vezi je sa čelnicima Skupštine RSK i predsednikom Vlade. Pokušava da ostvari uticaj na Ministarstvo unutrašnjih poslova, posebno na upotrebu milicije u borbenim dejstvima. Težište rada usmerio je na pregrupisavanje Srpske vojske Krajine i njeno preformiranje i pripremu za rat. Obrazuje korpus specijalnih jedinica sa gardijskom i oklopnom brigadom i jakim izviđačkim i policijskim sastavima.

Takav rad, mora se priznati, brzo je pokazao rezultate. Ono što je uradeno za nešto više od mesec dana Mrkšičevog komandovanja prikazano je 28. juna 1995. godine na smotri (paradi) na poligonu Slunj. Postiglo se više nego za sve prethodne godine.

General Mrkšič je insistirao na usvajanju taktike koja će vojnike i vojsku što pre staviti u aktivnu ulogu prema hrvatskoj vojsci. Nastojao je zato da se svakog dana nešto događa, svakodnevna aktivnost je po Mrkšiču presudna za borbenu gotovost. On je znao i u čemu je osnovni problem morala vojnika i starešina, iako je kao fenomen nedovoljno uočen i malo analiziran. Radi se o vojnicima koji su seljaci i radnici. Među njima su rnnogi izbeglice bez igde ičega. Siromaštvo je veliko, i dovodi u pitanje njihovu životnu egzistenciju. U borbenim strojevima je samo sirotinja. Bogatiji i intelektualci su van

borbenog stroja. Briga prema porodicama poginulih i ranjenih je nikakva. Setva, žetva, školstvo, zdravstvo - sve se prelama u jedinicama. I očekuje se da Srpska vojska Krajine sve to rešava, umesto civilnih vlasti koje se drže po strani.

Odmah je Mrkšić uvideo da je poseban problem loš kvalitet obaveštajnog obezbeđenja. To je bila najbolnija tačka. Neizvesnost, netačnost, nepouzdanost, neblagovremenost, nasedanje poturenim podacima... Zbog toga se i nije moglo ništa pouzdano zaključivati.

Mrkšič brzo uočava i zna da odvoji koliko je drastičan problem statusa starešinskog kadra u Srpskoj vojsci Krajine. Najbrojnije su starešine koje su sve izgubile i ne znaju kada će im biti rešeni stambeni i drugi problemi. Starešinska nepopunjenost se ne može rešiti ako im se ništa ne može pružiti. I taj zadatak je morao biti briga vlasti.

Još jedna strana je postavljena na noge. Pred kraj maja 1995. godine grupacija "Pauk" stavljena je pod kontrolu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, odnosno njegovog komandanta generala Mila Mrkšića.

2.

Pred kraj juna 1995. godine postignuta je saglasnost između komandanata glavnih štabova Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske da se pripremi i izvede zajednička operacija kojom bi se razbile hrvatske snage na Dinari i u zahvatu pravca Grahovo-Livno i Glamoč-Livno. Predviđano je i oslobođenje Livna. Ovom operacijom se Srpska vojska Krajine mogla obezbediti od opasnosti koja joj je pretila sa teritorija koje su ulazile u sastav Republike Srpske. Kada je završeno planiranje, a priprema jedinica i komandi se privodila kraju, usledila je iznenadna odluka sugerisana iz Beograda da se prvo krene na Bihač i po njegovom zauzimanju da se razbiju hrvatske snage na Dinari i pravcu Grahovo-Livno. Takva odluka nije odgovarala RSK i Srpskoj vojsci Krajine ni sa jednog aspekta. Operacijom prema Bihaču, pa i njegovim ovlađivanjem, RSK ni u čemu nije popravljala svoju veoma tešku i nepovoljnu situaciju. Bilo je jasno da orijentacija Srpske vojske Krajine na Bihač predstavlja stvaranje uslova hrvatskoj vojsci da bez značajnog otpora učvrsti svoje pozicije na Dinari i ovlada Grahovom. Sa stanovišta RSK nije postojao ni jedan valjan argument za odustajanje od operacije prema Dinari i na grahovsko-livanjskom pravcu. Na sva pitanja pa i protivljenja, postojao je samo jedan odgovor - tako je naređeno iz Beograda!

Ceo jul 1995. godine biče obeležen zajedničkom operacijom snaga Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske i jedinica ministarstava unutrašnjih poslova obe srpske republike. Operacija je pripremana i izvedena pod nazivom "Mač-95" za Srpsku vojsku Krajine, a "Štit-95" za Vojsku Republike Srpske. Cilj operacije bio je ovlađivanje teritorijom Zapadne Bosne i konačno razbijanje i uništenje snaga 5. muslimanskog korpusa armije BiH. Donošenju odluke za ovu operaciju prethodila su intenzivna borbena

dejstva operativne grupe "Pauk" u kojima su postignuti značajni uspesi. Ova grupa je od 28. maja stavljena pod komandu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Većinu sastava "Pauk" činile su snage "Narodne odbrane Zapadne Bosne", odnosno Abdičeve "vrhovne komande". Načelnik ove "vrhovne komande" bio je Šerif Mustedanagič.

Operacija se vodila protiv 5. muslimanskog korpusa čiji je sastav imao oko 17.000 boraca i starešina, svrstanih u 8 brigada, jednu hrvatsku pukovniju i 5 samostalnih bataljona - diviziona. Procenjeno je da je taj korpus imao 3.500 poginulih i oko 5.000 ranjenih. Generator morala bio je i pri tolikim gubicima islamski fundamentalizam.

Kako se procenjivalo da će ubrzo doći do radikalne agresije Hrvatske na RSK, i ofanzive većih razmera, hrvatske i muslimanske vojske na livanjsko-grahovskom i livanjsko-glamočkom pravcu, očekivao se i protivudar snaga 5. korpusa prema Velikoj Kladuši na severu i prema Petrovcu i Oštrelju na jugu. Zato glavni štabovi Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine ocenjuju da bi hitno trebalo izvesti operaciju koja bi obema vojskama poboljšala operativni položaj pre nego što dođe do napada Hrvatske na RSK. Ocenjeno je da najviše šansi na uspeh pruža operacija protiv 5. muslimanskog korpusa, te otuda operacije "Mač-95" i "Štit-95". Operacija "Mač-95" trebalo je da predstavlja vatreno krštenje novoformiranog Korpusa specijalnih jedinica Srpske vojske Krajine i 15. lake pešadijske brigade. Popuna tih jedinica vršena je privođenjem vojnih obveznika izbeglih u Savezne Republike Jugoslavije.

Dogovor o operaciji između glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine postignut je 4. jula 1995. godine, i predviđao je da Vojska Republike Srpske uputi određeni broj jedinica Vojske Republike Srpske i pripadnika posebnih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova RS u sastav "Pauka" u rejon Vrnograča. Pripremno naređenje za operaciju "Mač-95" izdato je 6. jula 1995. godine. Istovremeno je upučen zahtev na istaknuto komandno mesto Glavnog štaba Vojske Republike Srpske u Drvar, da se do 11. jula upute dogovorene jedinice u sastav "Pauka". Bilo je predvideno da se napadna operacija za slamanje 5. korpusa izvede sa ciljem da se deo snaga okruži i uništi, zatim da se ovlada teritorijom na kojoj je stanovništvo naklonjeno F. Abdiču i da se ovlada Bužimom, kao centrom muslimanskog ekstremizma. Time bi i 5. korpus definitivno bio izbačen iz borbe. Dok bude trajala operacija "Mač-95", predviđeno je da jedinice Srpske vojske Krajine, svojim prvim ešalonima, budu u gotovosti da spreče iznenadne napade hrvatske vojske na severnom i južnom delu ratišta.

Od snaga iz sastava Srpske vojske Krajine koje su predvidene da učestvuju u operaciji "Mač-95" obrazovane su dve operativne grupe i jedan taktički sastav iz Banijskog korpusa. Od ukupnog brojnog stanja svih snaga pod komandom Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, za napadna dejstva se angažuje 5.006 vojnika i starešina ili (34%) za podršku 610 ili (4%) a za odbranu u neposrednom dodiru sa delovima 5. muslimanskog korpusa se 9074 (ili 62%).

Na delikatnom zadatku
General Mile Mrkšić

Pranje ruku od promašene politike
Slobodan Milošević

Početak napada predviđen je za 15. jul 1995. godine. Dovođenje jedinice u očekujuče rejone za napad nije teklo po planu. To se odnosilo na jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova i jedinice koje su iz sastava Vojske Republike Srpske trebale da udu u sastav operativne grupe u rejonu Vrnograča. Zbog toga će komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine zatražiti da se do 12. jula mobiliše celokupan sastav milicije RSK. Insistiralo se da se na nivou resora formiraju jedinice milicije jačine čete i da se od ovih jedinica obrazuje bataljon sa zajedničkom komandom, koji bi činio rezervu Glavnom štabu Srpske vojske Krajine.

U toku 11. jula u sve jedinice upučena je zapovest za napad. U toku 12. jula 1995. godine Glavni štab Srpske vojske Krajine je uputio zahtev Vladi Zapadne Bosne da izvrši mobilizaciju svih vojno sposobnih i da ih rasporedi u ratne jedinice "Pauka". Mobilizacija je trebalo da se završi do 14. jula 1995. godine. Glavni štab Srpske vojske Krajine će zatim izdati dopunu zapovesti, po kojoj je početak napada pomerio na 16. jul 1995. godine. Međutim, ni Muslimani nisu sedeli skrštenih ruku. Tako će u jutarnjim satima 13. jula Muslimani, izvršiti iznenadni napad, delovima jedne brigade, pravcem Šturlič - Komesarac. Probili su front i zauzeli brdo Trigonometar 445. Zato komandant Srpske vojske Krajine vuče protivpotez te se hitno izlazi na predviđene linije razvoja i otvara vatra na sve otkrivene ciljeve. Naredio je da se adekvatnijim snagama razbiju snage 517. muslimanske brigade u rejonu sela Komesarac, da se vrati izgubljeni prostor i da se bude u gotovosti za dejstva u skladu sa odlukom za operaciju "Mač-95". Naređena je mobilizacija Ličkog i Kordunskog korpusa.

U toku 14. jula proglašena je zona borbenih dejstava i upučen zahtev Glavnom štabu Vojske Republike Srpske u Drvar da se pojačaju dejstva na bihačko-krupskom pravcu i da otpočne napad na pravcu Ivanjska - Bužim.

Zbog kašnjenja u pregrupisavanju snaga u Operativnoj grupi koja je trebalo da napada od Vrnograča ka Bužimu, komandant će još dva puta odlagati početak napada. Onda je, tokom 17. jula, od Vojske Republike Srpske traženo da iz svog sastava uputi samo jedan bataljon, jer je bilo nerealno očekivati da će od njih stići sve dogovorene jedinice. Dan kasnije stigao je odgovor u kome se i ne spominje bilo kakvo upučivanje jedinica iz Vojske Republike Srpske. Insistira se da Srpska vojska Krajine počne sa napadom, uz tvrdnju da je Vojska Republike Srpske krenula u napad još 15. jula i da već ima 4 poginula i 22 ranjena vojnika.

Od snaga Ministarstva unutrašnjih poslova RSK i Srbije u operaciji učestvuje jedna brigada, jedan samostalni odred i jedan bataljon. Jedinice su integrisane u operativne i taktičke grupe Srpske vojske Krajine i njima komanduju komande jedinica Srpske vojske Krajine.

Konačno operacija "Mač-95" je počela 19. jula. Tog dana najbolje je dejstvovala Operativna grupa koja je nastupala sa severa, na pravcu Vrnograč - Bužim. Po otpočinjanju napada koji je kretao iz Like, na pravcu Tržačka Raštela - Cazin postignut je samo delimičan uspeh. Jedna taktička grupa nije krenula u napad zbog odbijanja brigade MUP i 101. odreda milicije da krenu u borbu. U napad nisu krenule ni snage iz Banijskog korpusa. Jedan broj tenkovskih posada odbija da krene u napad dok im se rezervoari sa gorivom ne napune do vrha. Imali su 2/3 goriva u rezervoarima i to im je za tu priliku bilo sasvim dovoljno.

Uočeno je takođe da i jedan broj vojnika i starešina koriste svaku priliku za izgovor da bi izbegli učešče u borbenim dejstvima.

U toku 20. jula naređeno je nastavljanje napada, s tim što je težište preneto na snage koje su iz Like dejstvovale ka Cazinu. Neprijateljska propaganda je reagovala optužbama da je napadnuta zaštičena zona Bihač. Sirom Evrope i Amerike takve optužbe su stvarale antisrpsko raspoloženje, posebno prema RSK. Niko nije hteo da prihvati demanti, jer lavina je krenula, a RSK i RS nisu imale mogučnosti i prilike da se upuste u medijski rat. Počinju da stižu i upozorenja iz Beograda u vidu napomena da se Bihač ne dira. Tako je, tog istog dana, napad zaustavljen ali se očekivalo da bude nastavljen sutradan 21. jula u 8 časova. Međutim, u jutarnjim satima 21. jula, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine izdaje naređenje da jedinice ne kreču u napad, nego da nastave sa pripremama a napad če se nastaviti kada bude naređeno. Taj i naredni dan jedinice če provesti u "pripremama za napad" odnosno u čekanju da se negde gore na najvišem nivou, odluči o ishodu ove operacije. Dok je to trajalo Glavni štab Srpske vojske Krajine donosi odluku da postupi po predviđenoj varijanti kao da je hrvatska vojska napala RSK dok traju borbena dejstva prema Zapadnoj Bosni. Korpusi su dobili naredenja da postupe tako kao da za 24 časa predstoji napad Hrvatske vojske. Samo je komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine znao da li je zaista postojala opasnost od hrvatskog napada i ako je postojala - kolika je bila. Na opasnost je ukazivao sporazum Alije

Izetbegovića i Franje Tudmana, koji su baš u to vreme potpisali u Splitu. Sporazumom je legalizovan boravak hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini, a Hrvatska je preuzela obavezu da se angažuje u odbrani zaštićene zone Bihać. Je li obustavljanje napada, 21. i 22. jula, rezultat procenjenih opasnosti ili nečija odluka izvan i iznad znao je u to vreme samo general Mile Mrkšić.

U večernjim satima 22. jula posle sumiranja dotadašnjih rezultata odlučeno je da se napad nastavi 23. jula dejstvom Operativne grupe u 02,00 sa severa ka Bužimu, postignuto je efikasno iznenađenje i dvadesetak sela je ušlo u sastav "Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna". Napad sa teritorije Like ka Cazinu kasnio je. Počeo je tek u 11 časova. Zauzeta su tri sela posle čega je napad zaustavljen. Zatim se saznalo da je jedan tenk iz sastava Oklopne brigade zarobila muslimanska jedinica, i da je to ubrzalo pad borbenog raspoloženja. General Mrkšić je bio nezadovoljan tokom napada grupacije koja je dejstvovala iz Like ka Cazinu. Njegova namera da tom grupacijom 23. jula ovlada Cazinom, i da posle toga izvuče Korpus specijalnih jedinica za sprečavanje napada Hrvatske na RSK, pala je u vodu. Očekivanje agresije hrvatske vojske na RSK preokupiralo je rad starešina iz Glavnog štaba na komandnom mestu. Bila je primetna određena doza nervoze i neizvesnosti,

U toku 24. jula nije bilo krupnijih borbenih dejstava. Napad je nastavila grupa od Vrnograča ka Bužimu i pomerila liniju dodira približno tri kilometara. Gledano u celini tog dana se mirovalo. U toku dana, general Mile Mrkšić će iznenadno otputovati u Beograd. U njegovom odsustvu komandovanje je preuzeo general Mile Novaković, komandant Operativne grupe koja je napadala sa severa ka Bužimu.

Tokom 25. jula jedinice vrše pripreme za nastavljanje napada a iz Beograda se vratio general Mile Mrkšić. Nije skrivao optimizam, ali nije ni nešto posebno objašnjavao. Prema najavljenom zasedanju Skupštine RSK u Topuskom govorio je sa prizvukom rezervisanosti. Smatrao je da nije dobro rešenje ako Milan Babić bude obrazovao Vladu RSK. Iz toga se moglo zaključiti da je Milan Babić ličnost koju Beograd ne bi prihvatio umesto Borisava Mikelića. General Mrkšić je sigurno dobro znao šta želi i šta namerava režim u Beogradu. To se moglo naslutiti i iz njegove izjave da je "Bitno da se operacija 'Mač-95' završi za dva do tri dana, i da se posle toga nastavi sa izgradnjom Srpske vojske Krajine". Najavljuje zatim da će Glavni štab Srpske vojske Krajine premestiti u Baniju, da bi se sredilo stanje u Banijskom korpusu.

Iz svega što je general Mrkšić obelodanio po povratku iz Beograda vidno je da ni reč ne progovara o Dinari i Grahovu. Prećutkivanje ne može biti posledica nepoznavanja i neshvatanja opasnosti po RSK sa Dinare i od grahovskog područja. Mrkšić je dobro znao realnu situaciju. Pre bi se moglo reći da je prećutkivanje bilo rezultat nekih uveravanja koja je dobio u Beogradu, i u koja je čvrsto verovao.

Očekivalo se da 26. jul bude pravi ratnički dan. Sve što je naređeno jedinicama i svi izveštaji koji su stigli na istaknuto komandno mesto, govorili su u prilog takvom očekivanju. Ali, sve je počelo traljavo. Kasni napad grupe generala Mila Novakoviča i to nekoliko časova, a kada je počeo, zaustavljen je posle dva sata. Grupa iz Like, kojom je komandovao general Milorad Stupar, počela je aktivnosti dobro izvedenom artiljerijskom pripremom. Medutim, kraj artiljerijske pripreme označio je početak opstrukcije napada. U borbu nisu krenule Prva i Druga taktička grupa. Sprečene su od 101. odreda milicije, koji je ne samo odbio da krene u borbu, nego je i tenkove sprečavao da krenu, tako što su milicioneri posedali na put kojim su tenkovi jedino mogli proči. Tek u poslepodnevnim satima u napad če krenuti Treča i Četvrta taktička grupa. Ovladače se delom sela Bugari i nekim okolnim objektima.

Ovog dana (26. jul), na livanjsko-grahovskom pravcu hrvatska vojska krenuče sa intenzivnim napadima ka Grahovu i Glamoču. Nažalost, srpske snage koje su branile prilaze Grahovu nisu pružile veči otpor (delovi 3. i 9. lake pešadijske brigade Vojske Republike Srpske i borbena grupa "Vijuga" iz Srpske vojske Krajine). Namerno su prikrivale prave informacije o stanju na prilazima Grahovu, pa su zato sa istaknutog komandnog mesta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, i od Komande 2. krajiškog korpusa, stizale tvrdnje da na pravcu Grahova nije došlo do pomeranja linija fronta. Zbog te neistine intervenisano je iz Knina, od strane načelnika Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Dušana Lončara ali bez rezultata. On če komandantu, generalu Milu Mrkšiču, preko sredstava veze saopštiti svoje strahovanje za moguči kritičan razvoj događaja oko Grahova. Tom upozorenju Mrkšič neče pridavati veči značaj. Više je Mrkšič verovao u nameru Hrvatske da vazdušnim desantima utiče na razvoj događaja oko Zapadne Bosne. Zbog toga je naredio da se posednu određeni rejoni za protivdesantnu odbranu. Takva predviđanja biia su nerealna, jer Hrvatska još nije imala zeleno svetlo da javno krši obaveze pred Savetom bezbednosti, pogotovu što još nisu bili ispunjeni uslovi za početak radikalnog obračuna sa RSK. Medutim, navedena odluka generala Mrkšiča oslabiče pozicije Srpske vojske Krajine prema Zapadnoj Bosni. On veruje, kako je sam govorio toga dana, u "zakon spojenih sudova". Po njemu, "ako Srpska vojska Krajine ne napadne aerodrom Ćoraliče i grad Cazin, ni hrvatska vojska neče napasti Grahovo".

Očigledno, u pitanju je ako ne zabluda onda sasvim određena namera. Nemoguče je da general Mrkšič ne uviđa nesagledive posledice po RSK zbog več izvesnog gubitka Grahova i Glamoča. Nije li u pozadini svega onaj neobjašnjeni i iznenadni odlazak u Beograd?! Dok jedinice u dodiru sa 5. muslimanskim korpusom miruju, 26. jula u 12 časova oglašava se Fikret Abdič iz Velike Kladuše i proglašava Republiku Zapadnu Bosnu. Umesto da insistira na daljem napadu, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine razmišlja da iz borbi izvuče Korpus specijalnih jedinica a da

napad ka Bužimu nastavi Operativna grupa generala Mila Novakovića. Odlučuje zatim i da delom snaga ojača odbranu Grahova. Izvučene snage upućuje u predviđene rejone za protivdesantnu borbu. U rejon Grahova upućena je Gardijska brigada iz sastava Korpusa specijalnih jedinica. Komandant Dalmatinskog korpusa, pukovnik Veso Kozomora, dobija zadatak da sa komandantom 2. krajiškog korpusa, generalom Radivojem Tomanićem, dogovori zajednička dejstva na grahovskom pravcu.

Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine naređuje 26. jula Ministarstvu odbrane da pokrene postupak kod predsednika RSK Milana Martića za hitno proglašavanje ratnog stanja. Kao da je Mrkšić tek od tog časa i na prečac svestan značaja Grahova za odbranu RSK. U popodnevnim satima 26. jula usledićе drugo naređenje komandantu Korpusa specijalnih jedinica i komandantu bataljona milicjje za angažovanje u odbrani Grahova. Ni jedan od ova dva komandanta postavljene zadatke neće izvršiti onako kako je zahtevano. Milicija je, jednostavno odbila da učestvuje u odbrani Grahova. Izgovarala se time što komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine "nije nadležan da nareduje jedinicama milicije[1]'. Iza takvog izgovora stajali su ključni ljudi iz Ministarstva unutrašnjih poslova RSK, među njima je i novoizabrani ministar, i to iz sasvim određenih razloga. Imali su zadatak da vrše opstrukciju odbrane jer su, očigledno, znali šta će se dešavati i da se odbrana RSK "mora" urušiti.

U toku 27. jula naređeni napadi na Zapadnu Bosnu neće praktično ni započinjati. Na scenu je prvo stupio 101. odred milicije. Odbio je da izvrši naredenje i zapretio da će napustiti zonu izvođenja borbenih dejstava. General Mrkšić reaguje tako što naređuje da se 101. odred razoruža, a brigada Ministarstva unutrašnjih poslova skine s fronta prema Zapadnoj Bosni i uputi na širi prostor Grahova. Pošto je potpisao takvo naređenje, Mrkšić odlazi na Skupštinu RSK koja zaseda u Topuskom. Ubrzo, međutim, na istaknuto komandno mesto Glavnog štaba Srpske vojske Krajine stiže zahtev da se stopira naređenje o razoružavanju 101. odreda milicije. Zatraženo je i stopiranje pokreta brigade Ministarstva unutrašnjih poslova ka Grahovu. Zahtevi su došli od pomoćnika ministra unutrašnjih poslova RSK Nebojše Pavkovića. Iza takvog zahteva stajale su uticajne ličnosti izvan RSK, a ne potpisani činovnik. Reč je o onim istim ljudima koji su Srpsku vojsku Krajine nametnuli da krene u borbe u Zapadnoj Bosni umesto prema Dinari i Grahovu, odakle joj je i stizala smrtna opasnost.

Na grahovskom pravcu tokom 27. jula popustili su svi elementi odbrane. Hrvatska vojska je već praktično držala pod kontrolom Grahovo i liniju koja od Grahova izvodi preko Obljaja ka Tičevu.

Po Mrkšićevom povratku iz Topuskog, naloženo je da milicija izađe iz sastava Korpusa specijalnih jedinica i da se potčini generalu Milu Novakoviću, koji nastavlja borbe sa 5. muslimanskim korpusom. Dat je zadatak da se deo Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, na istaknutom komandnom mestu pripremi za vraćanje u Knin, za dva do tri dana. O događajima oko

Zapadne Bosne i na teritoriji Grahova izvešten je Generalštab Vojske Jugoslavije. U informaciji je navedeno da ce Srpska vojska Krajine ojačati odbranu Grahova i da ce ga braniti po svaku cenu!

Već sutradan, tokom 28. jula, hrvatska vojska je ovladala Grahovom pa se Glavni štab Srpske vojske Krajine sa istaknutog komandnog mesta povukao u Knin. To će ujedno predstavljati i kraj operacije "Mač-95".

Upotreba Srpske vojske Krajine u operaciji "Mač-95", po mnogo čemu je indikativna i navodi na kritička preispitivanja bar nekih događanja pre i u toku njenog trajanja. Više je nego očigledno da je Srpskoj vojsci Krajine, početkom jula 1995. godine, bilo prioritetno da učini sve što je moguće za stabilizaciju situacije na Dinari i livanjsko-grahovskom pravcu. Nametanje operacije prema Zapadnoj Bosni bio je očigledan put u ćorsokak. Za napad na Zapadnu Bosnu Srpskoj vojsci Krajine izdašno se nude jedinice iz sastava Vojske Republike Srpske, sadejstva sa velikim snagama, raspolaganje vojskom Narodne odbrane Autonomne Pokrajine Fikreta Abdića. Tu su i snage milicije ekvivalenta većeg od dve brigade. I Srpske vojske Krajine umesto na Grahovo i Dinaru kreće na Zapadnu Bosnu. Vežu joj se ruke u pripremi napada a kada je počeo ne dozvoljava se da traje više od po nekoliko časova. Od obećanja iz Vojske Republike Srpske nema ništa, kao da nisu ni data. Milicija svakog dana vrši opstrukciju a pogotovu onda kada je u izgledu neki veći uspeh. Oni koji su je uputili u sastav Srpske vojske Krajine naredili su joj da nijedno naređenje komandi i komandanta Srpske vojske Krajine ne sme izvršiti.

Nažalost, sasvim neočekivano i komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine sve sam radi, kao da mu pomoć štaba nije ni potrebna. Neprekidno je i neprimereno dugo sa dvojicom potčinjenih komandanata - generalom Milom Novakovićem i Miloradom Stuparom. Odobrava im odlaganja početka napada, pokazuje neviđeno razumevanje za njihove neuspehe. U jeku operacije odlazi u Beograd, bez objašnjenja i tamo referiše, prima zadatke, vraća se i nalaže nastavak dejstava. Zaboravlja Grahovo i Dinaru. Sa Vojskom Republike Srpske kao da je prekinuo sve veze. Da li to on ne postoji za generala Manojla Milovanovića, koji ispred Vojske Republike Srpske vodi tzv. bihaćku operaciju ili je obrnuto. Zatim nepotrebno šalje vojsku u rejone za protivdesantnu odbranu, a na scenu stupa milicijska farsa, prema kojoj je tobože bio energičan. Zatim će ponuditi ostavku pred Skupštinom RSK u Topuskom. Neočekivano pranje jednog generala, koji, kad je došlo stani-pani, nije slušao svoga vrhovnog komandanta već nekoga drugog iz Beograda. Razbio je u paramparčad onaj zanos i optimizam koji je ulivao na samom početku kninske epizode. Pašće Grahovo, a komandant Mrkšić će imati "dokaze" da do njega nema krivice. Neće ni pokušati da kaže ko je onda krivac, ako on nije.

U celini gledano komandovanje generala Mila Mrkšića u operaciji "Mač-95" ne može se ceniti kao slabo. Naprotiv, ako se sasvim zanemare interesi RSK, ono zaslužuje najveću ocenu. On je od nekoga dobio konkretan i jasan

zadatak - da omoguči izvođenje krupne švercerske operacije koja če Srpsku vojsku Krajine odvuči od odbrane Grahova i Dinare, a anonimnim kreatorima "Mača-95" obezbediti zgrtanje basnoslovnog deviznog bogatstva, pre nego što sve krene po scenariju "mirotvoraca" za Bosnu i Hrvatsku. Mrkšič je maskirao formu zadatka, koji se mogao izvršiti i bez pada Bužima i Cazina, ali sa gubitkom Grahova i Dinare. Neupučeni su verovali, a i šta bi drugo!

Tako če komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine Mile Mrkšič, uspešno izvršiti prvu fazu operacije zbog koje je i poslat u RSK. "Mač-95" je bio prvi korak da se pred javnošču pravdaju oni koji su Krajinu poveli i odveli u tragediju. Drugi korak uslediče samo nekoliko dana po padu Grahova i završetku operacije "Mač-95".

3.

Srpska vojska Krajine i Vojska Republike Srpske imale su mnogo sličnosti u stvaranju, organizaciji i ustrojstvu, zadacima koje su izvršavale, odnosima sa i prema Vojsci Jugoslavije kao i po mnogim drugim pitanjima. Najdominantnije je bilo postojanje jedinstvenog interesa da se Srbi preko Drine spasavaju od genocida ekstremističke politike Hrvata i Muslimana. Zajednički interes je upučivao na potrebu da se odnosi između ove dve vojske neguju i neprekidno dograđuju. Za olakšano uspostavljanje i održavanje dobrih odnosa postojali su povoljni uslovi. I jedna i druga vojska stvarane su takoreči na istovetan način. Obe su bile čiste srpske vojske. Imale su zajedničkog i istog neprijatelja. Teritorije Republike Srpske Krajine i Republike Srpske predstavljale su jedinstvenu geografsku i operativno-strategijsku celinu koja je omogučavala povoljne uslove za odbrambena dejstva. Planiranje i izvođenje borbenih dejstava osloncem na vojno-geografske karakteristike zemljišta, umanjivalo je prednosti neprijatelja u savremenijem naoružanju i opremi. Vodenje zajedničkih operacija, omogučavalo je postizanje jedinstvene pobede i relativno brzog završavanja rata.

Obe vojske su imale istog "starijeg brata", Vojsku Jugoslavije, što je predstavljalo veliku prednost, pogotovu da je postojala i jedinstvena strategija. Opstanak RSK nije bio mogučbez oslonca na Srbiju i Republiku Srpsku, pri čemu je presudno značenje imala kopnena veza, preko tzv. koridora. Postojanje i opstanak koridora zavisio je od Vojske Republike Srpske. Bez koridora, RSK bi nestala i bez rata sa Hrvatskom. Prekid koridora značio bi i cepanje Republike Srpske na dva odvojena dela, što bi, takode, značilo isto što i nestanak. Očit je bio zajednički interes da se koridor sačuva i da se obezbedi njegovo neprekidno funkcionisanje.

Opravdano je bilo očekivanje da Srpska vojska Krajine i Vojska Republike Srpske deluju kao dva dela iste armije. Zajedničko je moglo i moralo biti planiranje, priprema i izvođenje borbenih dejstava. Podrazumeva se i opremanje obe vojske po jedinstvenom planu. Manevrisanje tehničkim sredstvima i jedinicama sa jednog prostora na drugi moralo je biti značajna

komponenta obostrano korisne saradnje. Ispomoc u starešinskom kadru bila je nužna i moguća, ali se na nju nije ni pomišljalo.

U praksi su preovladale dve objektivne činjenice koje su onemogućavale dobro i organizovano koordiniranje odnosa između Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske. Prvi faktor je zavisnost od odnosa na relaciji državni vrhovi RS i RSK sa državnim vrhom Savezne Republike Jugoslavije. Pokazalo se nerealnim očekivanje da odnosi između dve vojske mogu biti bolji od odnosa između predsednika RS i RSK i vlada ove dve srpske države. Drugi faktor objektivne prirode je nedoraslost i nesposobnost glavnih štabova da zajednički i koordinirano realizuju ono što se moglo uraditi i u uslovima kakvi su postojali na rovitom međudržavnom nivou.

Dok je postojala dobra saradnja na nivou državnih vrhova Savezne Republike Jugoslavije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine, poprilično je rađeno na izgrađivanju saradnje između Generalštaba Vojske Jugoslavije i glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. Korisne odnose između tri vojske, svesrdno su u 1992. i donekle u 1993. godini podržavali državni vrhovi sve tri države. Pravljen je i jedinstven plan odbrane srpskih država za slučaj agresije na bilo koji deo jedne od tri države. Dogovaranje je bilo redovno i nastojalo se da se dogovorene obaveze ispunjavaju. Takva saradnja doprinosila je dobrim odnosima između Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. Zajednička odbrana koridora i učešće jedinica Vojske Republike Srpske u odbrani Severne Dalmacije i Like, tokom 1993. godine, predstavljaju ono što je najvrednije u saradnji između Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske. Nažalost, početak raskola na relaciji Slobodan Milošević - Radovan Karadžić uticao je i na odnose između tri vojske. Koordinacija odnosa i saradnje između tri srpske vojske sve je više slabila. Koordinacija i saradnja nisu više imale zajedničku platformu, koja bi obavezivala strane da zajednički rešavaju odredene probleme i da poštuju sklopljene dogovore i sporazume.

Odluka Vlade SRJ da na Drini uvede blokadu prema Republici Srpskoj, dovela je do zabuna i zaoštravanja odnosa među vojskama. Ipak, odnosi su držani pod kontrolom Generalštaba Vojske Jugoslavije, pre svega uz pomoć oficira u srpskim vojskama preko Drine koji su ujedno bili oficiri Vojske Jugoslavije.

Blokada je posebno pogodila Vojsku Republike Srpske. S jedne strane, vlast RS je zahtevala da se Vojske Republike Srpske meša u politiku tako što bi osuđivala odluku o blokadi. Iz Beograda su, međutim, stizali zahtevi da Vojske Republike Srpske primora legalnu vlast RS da postupa onako kako se zahteva iz centra srpstva. Da je kojim slučajem realizovan bilo koji zahtev, to bi značilo kraj za Republiku Srpsku.

Glavni štab Vojske Republike Srpske postupiće tako što nijedan od zahteva neće odbiti, ali ni jedan od njih neće ni realizovati. Zbog toga će trpeti pritiske i udare sa obe strane, a opstajaće prihvatajući da realizuje i ono što nije bilo u interesu srpskog naroda, i moglo se odbiti a da ne izazove

katastrofu. Takvo balansiranje Glavnog štaba Vojske Republike Srpske bilo je žestoko žigosano od Radovana Karadžiča. On je činio više nego što je smeo samo da bi uklonio generala Ratka Mladiča i one koji ga podržavaju. Ali i režim s one strane Drine, znače da iskoristi "vrdanje" Ratka Mladiča, za pravdanje i prikrivanje svoje nečasne politike prema Srbima u Bosni i Hrvatskoj. Uslovi u kojima se našla Vojska Republike Srpske nisu joj dopuštali da brine o interesima Srba u RSK i potrebama Srpske vojske Krajine.

Okolnosti u kojima su se odvijale aktivnosti Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske od 1992. do avgusta 1995. godine povečavale su značaj saradnje. Ona je, po nekim sadržajima, neprekidno trajala i nije se prekidala ni u jednom trenutku. Po značaju i obimu isticala se saradnja na planu zbrinjavanja ranjenih i bolesnih. O tome govori stanje u bolnicama Banjaluke, Prijedora i Knina. U tim bolnicama nije pravljena nikakva razlika među pacijentima. U Kninu su primani i lečeni ranjenici iz Vojske Republike Srpske kao da su iz Srpske vojske Krajine, a u bolnicama Banjaluke i Prijedora bio je isti slučaj sa ranjenicima iz Srpske vojske Krajine. Zahvaljujući tome spaseni su mnogi životi pripadnika obe vojske. I na planu zdravstvenog obezbeđivanja saradnja je imala široke razmere. Pružanje pomoči u lekovima i sanitetskom materijalu spaslo je mnoge živote, posebno od vremena uvođenja blokade na Drini. Pomoč u prevoženju ranjenih do bolnica sanitetskim vozilima i helikopterima bila je vrlo dobro organizovana i funkcionisala je do poslednjeg dana rata.

Po značaju se ističe pružanje pomoči Vojsci Republike Srpske u gorivu i municiji. Stalna borbena deistva i blokade na Drini smanjivali su rezerve municije ispod minimuma. Često goriva uopšte nije bilo, što je ugrožavalo čak i opstanak jednog dela jedinica Vojske Republike Srpske. Srpska vojska Krajine nesebično je slala municiju i gorivo u Republiku Srpsku. Ova vrsta pomoči bila je uzela maha i na nižim nivoima komandovanja, bez uvida glavnih štabova Srpske vojske Krajine i Vojske Republike Srpske. Za municiju i gorivo počeli su se u ime Vojske Republike Srpske obračati i ljudi koji nisu pripadnici vojske ali su se predstavljali kao predstavnci vlasti. Otkrivene su tako i pojave šverca municijom i gorivom. Reagovala su oba komandanta glavnih štabova, pa je pomoč u municiji i gorivu dogovorena i realizovana uz znanje sa nivoa glavnih štabova obe vojske.

Jedan od oblika saradnje koji se kontinuirano odvija između Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine bilo je školovanje oficira i podoficira u Centru vojnih škola Vojske Republike Srpske u Banjaluci. Za potrebe Srpske vojske Krajine u ovom centru školovane su dve generacije oficira i podoficira. Na Manjači su, za potrebe Srpske vojske Krajine, obučavani vojnici-vozači borbenih vozila.

Pred kraj 1994. i do avgusta 1995. godine jedinice obe vojske pripremače i izvoditi zajednička borbena dejstva prema Zapadnoj Bosni, na prostoru Dinare i u zahvatu livanjsko-grahovskog pravca. Na žalost, tada će na scenu zakulisno stupiti i ucene iz Beograda, koje će proizvesti veliku mrlju

u odnosima između dve srpske vojske. Slika loših i neiskrenih odnosa izmedu glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine i njihovih komandanata, ne da se retuširati, bez obzira koliko su i jedni i drugi bili ucenjeni. Stradao je narod, izgubljene su teritorije. Zbog takvih "igara", prvo je izgubljen Kupres. Vreme c'e pokazati da je pad Kupresa, ustvari početak ulaska hrvatske vojske na prostor RS, i pripreme da se sa tog prostora nanese glavni udar u konačnom razbijanju RSK. Padom Kupresa, Hrvatskoj su otvorena vrata ka Dinari i livanjsko-grahovskom pravcu. Izostače

Lažna zaklinjanja u slogu i jedinstvo
Zajednička sednica skupština RS i RSK

bilo kakva značajnija aktivnost Vojske Republike Srpske da se povrati Kupres i potisne hrvatska vojska sa Dinare i prostora Livanjskog polja. Teško je i pomisliti da Glavni štab Vojske Republike Srpske nije mogao pravilno da proceni značaj i posledice gubitka Kupresa. To u istoj meri važi i za Generalštab Vojske Jugoslavije. Glavni štab Vojske Republike Srpske će do poslednjeg trenutka tvrditi da se radi o sitnom problemu koji će Vojska Republike Srpske "lako rešiti kada za to dođe vreme". Svako pokretanje pitanja gubitka Kupresa i opasnosti zbog pojave hrvatske vojske na Dinari (od strane Glavnog štaba Srpske vojske Krajine) omalovažavano je i nazivano kukavičlukom zbog, navodno, neosnovanog straha.

Akcija Hrvatske na Zapadnu Slavoniju početkom maja 1995. godine biće pored ostalog, i pokazatelj krajnje loših i neiskrenih odnosa između Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine koje su održavali glavni štabovi obe vojske. Od dogovorene zajedničke odbrane Zapadne Slavonije nije bilo ništa. Komanda Drugog krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske i njene potčinjene komande više će ići na ruku Hrvatima nego ugroženoj Srpskoj vojsci Krajine.

Ni prepuštanje Dinare i njenog zaleđa Hrvatima, nije stavilo tačku na komandantske ucene i raskole. Privezani za Beograd, igrali su nametnutu "igru" do kraja, a između njihovih vojski uklinili su se zajednički dušmani. Sta su time sačuvali i sprečili već se i sada može suditi bez prevelike istorijske distance. Kao da je zalud učena i pričana ona pričica o sedam prutova, ili ona koja govori o tome kako su na nekoj livadi pala ona tri naivna vola pa došao zli vuk i došapnuo dvojici da izdaju trečeg pa će im ostati više trave...

A kad je posle "Pauka", "Štita-95", "Mača-95" i "Dinare 95" palo i Grahovo, cela RSK se našla u bezizlaznoj situaciji, smrtnoj, može se reči. Komandanti su, još dobro stajali. Izgledalo im je da je travnata livada. Ali, vuk nije mislio tako.

Režim Srbije dobio je izgovor da se pravda i da skine odgovornost za tragediju Srba u Krajini koja će ubrzo uslediti. I definitivno se verovalo da je time izbegnuto da Srbija i Crna Gora budu bombardovane, i da su skinule s vrata famoznu međunarodnu zajednicu i novi svetski poredak. Republika Srpska ponašala se u skladu sa obavezama koje je nerado morala da prihvati. Svođenje na 49 posto od ukupne teritorije Bosne i Hercegovine, rešeno je ustupanjem dela RS u trouglu Grahovo - Glamoč - Drvar. Protiv toga je bio Glavni štab Vojske Republike Srpske, ali nije imao izbora. Odlučio se na igru sa "mlađim bratom". Bilo je više nego vidno zalaganje da se za tragediju do koje će doći okrivi "mlađi brat". S tim je bio saglasan "najstariji brat", koji se "mirotvorno" oglašavao iz Beograda.

U toku 2. avgusta 1995. godine doći će do sastanka vrhovnih saveta odbrane RS i RSK, kojima su prisustvovali predsednici obe države i komandanti glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. Biće to, praktično, ne samo legalizacija već izgubljenog, nego i onoga što će uslediti samo dva dana kasnije. Još se verovalo da će RS izbeći gubitak onoga što joj je nametnuto. Predsednik RS, Radovan Karadžič, duboko je verovao da će to nekako postići ako se oslobodi generala Ratka Mladiča. Slično je razmišljao i predsednik RSK Milan Martič. Ali, bilo je kasno da u poslednji okršaj sa Hrvatskom uđe bez generala Mila Mrkšiča, kakva god da je bila njegova uloga.

Režim u Beogradu bio je zadovoljan. Očekivao je početak kraja.

AGRESIJA HRVATSKE VOJSKE NA ZAPADNI DEO KRAJINE

Posle pada Zapadne Slavonije, u prvoj polovini maja 1995. godine, na ostalim prostorima Republike Srpske Krajine došlo je do neviđenog haosa. Bilo je teško dovesti u međusobnu vezu sva ta brojna događanja. U državnom i vojnom vrhu rasplamsavala su se opasna politička razračunavanja. U javnosti su doživljavana kao lov i otkrivanje krivaca za gubitak Zapadne Slavonije. U sudaru su, s jedne strane Milan Martič, predsednik RSK, a s druge Borisav Mikelič, predsednik Vlade RSK. U tom obračunu, Milan Babič koji "vlada" parlamentom, bez pompe prelazi od Borisava Mikeliča - Milanu Martiču. U složenim političkim razračunavanjima kao sponzori zavadenih iz pozadine deluju Slobodan Miloševič i Radovan Karadžič. Pri tome ni jedan ni drugi nisu preokupirani brigom za Srbe u RSK, nego nastoje da prikriju i sopstvenu odgovornost, ne samo za pad Zapadne Slavonije, nego i za tragediju koja će tek uslediti, što su oni dobro znali. Po Slobodanu Miloševiču, Vlada RSK sa Borisavom Mikeličem u svemu je u pravu, a Milan Martič i oni koji stoje iza njega, jedini su krivci. Po Radovanu Karadžiču, Milana Martiča je izdao Slobodan Miloševič. On je onemogućen da uradi sve što je mogao, prvenstveno zbog opstrukcija Vlade Borisava Mikeliča. Da bi pokazao koliko mu je tobože stalo do slobode Srba u RSK, Karadžič širokogrudo nudi ujedinjavanje RS i RSK u jednu državu. Znao je da je takav predlog nerealan i zakasneo. Vladavina političkog haosa isključivala je mogučnost da se RSK sagleda u stvarnoj situaciji i da se povuku potezi koji bi bili u skladu sa interesima naroda.

Na papiru "pobeđuje" struja Milana Martiča, ali u realnosti, RSK vlada politika Slobodana Miloševiča. Izgleda kao da, sa političke scene odlazi Borisav Mikelič, a ostaje samo Milan Martič, koji prihvata ostavku komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, generala Milana Čeleketiča, ali ga zadržava kao načelnika svog kabineta. U suštini, posle poraza i gubitaka Zapadne Slavonije, pobeđuje politika koju je vodio i oličavao Borisav Mikelič i Vlada čiji je predsednik bio. Toj politici se tajno priklonio i Milan Babič. Svi su vuci na broju ali nisu siti. Slede novi potezi Slobodana Miloševiča. Na dužnost komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine iz Beograda dolazi general-potpukovnik Mile Mrkšič. On je izbor Slobodana Miloševiča. Generalu Mrkšiču je dobro bila poznata situacija u RSK. Može se samo pretpostaviti da Mrkšič nije rado prihvatio odlazak u RSK. Šta je od njega očekivao Slobodan Miloševič i šta mu je lično preporučio da čini, može se samo nagađati.

Sa generalom Milom Mrkšicem hitno se krenulo u osposobljavanje Srpske vojske Krajine i njenu pripremu za suprotstavljanje agresiji hrvatske vojske. Trebalo je mnogo toga da se uradi. Krenulo se smelo. U Saveznoj Republici Jugoslaviji je čak povedena akcija za povračaj vojnih obaveznika koji su pobegli iz RSK i Hrvatske. U toku je bila i kampanja da se dobrovoljcima ponovo omoguči odlazak u RSK. Sve je to počelo da liči na dobar put, koji je zavisio samo od jednog faktora. Taj faktor je bio vreme. Trebalo je nekako odložiti početak hrvatske agresije bar do oktobra. To je opet bilo u "nadležnosti" faktora van RSK. Ti faktori su bili: RS, zatim SRJ i međunarodna zajednica. Trebalo je da Vojska Republike Srpske spreči prodor hrvatske vojske na livanjsko-grahovskom pravcu i Dinari. SRJ, odnosno Slobodan Miloševič trebalo je nekako da privoli predstavnike međunarodnog faktora da ne dozvole Hrvatskoj da har pre oktobra ne krene u agresiju na RSK. A međunarodni faktor je nekako trebalo navesti da primora Tudmana da problem "reintegracije RSK u sastav Hrvatske" ne rešava ratom. Dakle, sve to što je bilo presudno, nije zavisilo ni malo od RSK.

Ovladavanjem Grahovom 28. jula, i držanjem ključnih pozicija na Dinari, hrvatska vojska se nalazila u izuzetno povoljnom strategijsko-operativnom položaju za okupaciju zapadnog dela RSK. Pošto je zatim izvršila dovođenje i grupisanje velikih snaga, mogla je svakog trenutka da krene u ofanzivu. Na ishod radikalne agresije moglo se uticati samo po dva osnova - ulaskom u rat Vojske Jugoslavije, posebno sa prostora istočnog dela RSK i žilavim otporom Srpske vojske Krajine uključujuči adekvatna dejstva po hrvatskim gradovima (Zagrebu, Zadru, Karlovcu, Šibeniku, Splitu). Ali, politika Tuđmanove Hrvatske imala je ne samo odrešene ruke, nego i podršku medunarodnog faktora da oružanom silom reši tzv. "srpsko pitanje". Međunarodni faktor je preuzeo na sebe zadatak da onemoguči Vojsku Jugoslavije da se uključi u rat. Američki ambasador u Hrvatskoj, Piter Galbrajt, dobiče 3. avgusta (dan pre početka "Oluje"), poslednja uveravanja Slobodana Miloševiča da se Vojska Jugoslavije neče mešati u rat Hrvatske protiv zapadnog dela RSK. Osim toga Miloševič preko Galbrajta daje garancije da Srpska vojska Krajine neče raketirati i bombardovati gradove u Hrvatskoj. bta je zauzvrat obečano Miloševiču može se samo nagađati. Razvoj događaja i kasnije ponašanje Slobodana Miloševiča neka analitičare navodi na zaključak da je očekivano da Srpska vojska Krajine pruži otpor do desetak dana, i da če potom međunarodni faktori primorati Franju Tuđmana da zaustavi ofanzivu na Srbe. Usledili bi pregovori kojima bi se Srbi u RSK primorali da ostanu u Hrvatskoj, ali bez sopstvene države. Slobodan Miloševičbi se i tako prikazao i pokazao kao spasitelj Srba u RSK, a krivci bi bili oličeni u Milanu Martiču, Radovanu Karadžiču, Vojislavu Šešelju i drugim "ratnim huškačima" i protivnicima "miroljubive politike Socijalističke partije Srbije".

U osvit 4. avgusta 1995. godine, počela je radikalna agresija hrvatske vojske
na zapadni deo RSK, poznata po nazivu "Oluja". Za vreme početka agresije

dobro znali svi komandati krajiških jedinica. Informaciju o tome da će agresija početi 4. avgusta u 5 časova stizale su sa više strana. U ranim popodnev-
nim satima 3. avgusta stigla je i informacija iz Generalštaba Vojske Jugoslavije. Ona je zatim potvrđena i od Glavnog štaba Vojske Republike Srpske. Iz više izvora Unprofora (UNKRO) saopštavano je vreme početka agresije. Ofi-
ciri iz jedinica međunarodnih mirovih snaga kao da su se utrkivali da organima Srpske vojske Krajine saopšte vreme početka agresije. Posle ponoči, odnosno u rano jutro 4. avgusta do 5 časova operativni centar Srpske vojske Krajine je više puta pozivan od oficira Unprofora smeštenih u južnoj kasarni u Kninu. Saopštavali su vreme početka agresije na RSK. Slični podaci stizali su i linijom državne bezbednosti i drugih organa RSK.

Tolika "predusretljivost" oficira iz međunarodnih snaga samo potvrduje da je u napadu Hrvatske na RSK unapred sve bilo dogovoreno. Oni koji dostavljaju informacije o početku agresije imali su (međunarodnu) obavezu da
spreče agresiju. Umesto da izvrše svoju obavezu, oni se utrkuju da žrtvu predstoječeg napada upozore. Time su ujedno Glavnom štavu Srpske vojske
Krajine stavljali do znanja da Unprofor i ne pomišlja da učestvuje u sprečavanju hrvatskog napada. Uz to, sugeriše se i zaključak da je RSK sama i da joj ne vredi da pruža otpor. Samo što ne kažu - bežite ili se odmah predajte!

I onda, u 5 sudbonosnog 4. avgusta počinje operacija "Oluja" višečasovnom artiljerijskom vatrom po svim gradovima i većim naseljenim mestima u RSK. Bombardovanja su vršena bez milosti. U Kninu su pogođene kasarne, zgrada Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, ali i bolnice, škole, višespratnice sa stanovima, udžerice na periferiji, jednako kao i zgrade

stižu izveštaji iz svih korpusa i samostalnih jedinica lociranih u Dalmaciji, Lici, Kordunu i Baniji. Sadržaj je isti: hrvatska artiljerija besomučno dejstvuje po gradovima i naseljenim mestima. Ubrzo zatim stižu izveštaji u kojima se govori o pojavi ubačenih izvidačko-diverzantskih grupa, i njihovim uspelim ili neuspelim akcijama. Stižu i prvi izveštaji o početku napada jedinice hrvatske vojske pokretom pešadije i tenkova. Do 14 časova nagomilalo se izveštaja koji govore šta je sve neprijatelj pokušavao, ali da je protivakcijama - onemogučen. U večernjim satima stižu izveštaji iz Ličkog i Dalmatinskog korpusa o prvim uspesima hrvatskih jedinica. Očekivalo se da če tokom noči 4/5. avgusta dejstva praktično prestati, i da če se noč iskoristiti za obostrane pripreme za nastavak borbenih dejstava u jutarnjim satima sledečeg dana. U Operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine pripremana je analiza dejstava tokom 4. avgusta i izvlačenje zaključaka za nastavak odbrane.

1.

Početak agresije Glavni štab je dočekao u zgradi u kojoj je bilo smešteno i Ministarstvo unutrašnjih poslova RSK. Operativni deo Glavnog štaba radio je osloncem za Operativni centar, preko koga su postojale veze sa potčinjenim jedinicama, zatim sa Glavnim štabom Vojske Republike Srpske i Operativnim centrom Vojske Jugoslavije. Preko Operativnog centra mogla se brzo uspostaviti veza sa komandom 2. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske (desni sused) i sa organima Ministarstva unutrašnjih poslova RSK. Operativni deo komande činili su svi organi štaba. Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine je imao direktne veze sa komandantima korpusa i druge veze slične onima koje su bile razvijene iz Operativnog centra. Posebnu grupu činile su starešine iz organa za Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Ovom grupom rukovodio je pomočnik komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine za RV i PVO general Branislav Petrovič. Grupa je koristila prostoriju Operativnog centra bataljona za vazdušno osmatranje, javljanje i navodenje. Pozadinska grupa radila je u kasarni Senjak.

U Operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine pračena je situacija na ratištu. Organizovano su vršene procene i pripremani predlozi za komandantove odluke. Komandant je neposredno kontaktirao sa načelnikom Glavnog štaba - generalom Nikolom Lončarom, zatim sa pomočnikom za pozadinu - generalom Mirkom Bjelanovičem i pomočnikom za RV i PVO - generalom Branislavom Petrovičem. Organ za obaveštajne poslove radio je odvojeno od Operativnog centra i imao je svoje veze sa obaveštajnim i izviđačkim organima. Zadatke je dobijao od načelnika Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Načelnik obaveštajnog organa je redovno učestvovao u pripremi predloga za komandanta. Karakteristično je da je načelnik obaveštajnog organa direktno kontaktirao (opštio) sa komandantom i načelnikom štaba. Sadržaji tih razgovora nisu saopštavani operativnoj grupi. Odlazak načelnika obaveštajnog organa kod komandanta

(i načelnika Glavnog štaba SKV) nije podrazumevao konsultovanja sa drugim organima štaba. Procene obaveštajnih podataka samo od strane obaveštajnog organa i bez konsultovanja organa rodova, operativaca, organa službi, nisu mogle biti adekvatne. To je bila praksa koja je važila i pre početka agresije 4. avgusta.

U bezbednosti je radilo poprilično mnogo Ijudi i bili su odvojeni od operativnog dela komande.

Podvojenost tog sektora bila je pračena i izbegavanjem organa bezbednosti da se uključuju u timski i štapski rad organa komandi, odnosno Glavni štab Srpske vojske Krajine. Jednom rečju, bezbednjaci su se držali i ponašali krajnje tajanstveno i mistično, kao da njihov rad nije trebalo da koristi i Glavni štab Srpske vojske Krajine.

Tokom 4. avgusta organi bezbednosti su pratili i cenili bezbednosnu situaciju ne oslanjajuči se na podatke i procene operativne situacije koju je vršio štab. Uz komandanta je sa manjim prekidima, neprekidno boravio i predsednik RSK Milan Martič. Ova dva ključna čoveka u sistemu komandovanja nisu skoro ništa tražili od operativne grupe. Komandant je uglavnom prihvatao predloge koji su dolazili od operativne grupe i posle potpisivanja dozvoljavao njihovu distribuciju.

Pomočnik komandanta za moral je direktno opštio sa komandantom, a verovatno i sa presednikom RSK. Ni to što je radio organ za moral nije bilo dostupno operativnoj grupi, a bez toga se nije moglo poznavati stvarno stanje u jedinicama, rezultati i ishodi borbenih dejstava, gubici, odnosi sa stanovništvom i sl. Objedinjavanje rada u Glavnom štabu Srpske vojske Krajine i organizaciju saradnje trebalo je da obezbedi načelnik Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. On to nije uspevao, a možda nije ni želeo.

Operativni organ štaba je imao primernu saradnju sa organima pozadine. U operativnoj grupi je neprekidno boravio ili pomočnik za pozadinu ili njegov načelnik odeljenja za operativne poslove. Oni su i održavali vezu sa načelnicima službi.

Operativnoj grupi nedostajale su informacije koje je komandant po svojoj liniji primao od potčinjenih komandanata i suseda. Namere komandanta nisu saopštavane štabu, pogotovu se o njima nije moglo blagovremeno ništa saznati. Mnoge značajne informacije koje je primao komandant nisu prenošene u štab. Komandant nije tražio mišljenja i predloge od nadležnih organa pre nego što je izdavao naređenja ili odlazio na sastanke Vrhovnog saveta odbrane i drugih organa države.

Za mnoga naredenja koja je komandant izdavao komandantima korpusa, operativna grupa nije znala. Tako izdata naređenja ostajala su nezabeležena. To je bilo dovoljno da onemoguči operativnu grupu da realno prati situaciju i tok borbenih dejstava.

Pre početka agresije, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine je prihvatio predlog štaba da se jedinice Srpske vojske Krajine na prostoru zapadnog dela RSK podele u dve grupacije: južnu i severnu. Južnu su činili 7.

i 15. korpus i njome je komandovao Glavni štab Srpske vojske Krajine, odnosno komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Severnu grupaciju su činili Operativna grupa "Pauk", Korpus specijalnih jedinica, 21. i 39. korpus. Ova grupacija imala je naziv Operativna grupa "Kordun". Njome je komandovao general Mile Novakovič, a zamenik mu je bio general Milorad Stupar, inače komandant Korpusa specijalnih jedinica.

Takva podela i organizacija komandovanja imala je opravdanje zbog postojanja realne opasnosti da se zapadni deo RSK - prema Lici - preseče na dve odvojene teritorije. Predviđana su suprotna dejstva hrvatske vojske od Gospiča ka Plitvicama i 5. muslimanskog korpusa od Bihača, preko Ličkog Petrovog Sela ka Plitvicama. Pokazače se da je podela prostora zapadnog dela RSK na južni i severni umanjila uticaj Glavnog štaba Srpske vojske Krajine na tok borbenih dejstava. Komandovanje će centralizovati komandant Glavnog štaba. On će jedino imati na direktnoj vezi komandante Operativne grupe "Kordun", zatim Vukovarskog i Ličkog korpusa. Komandant Dalmatinskog korpusa više će biti u vezi sa komandom Glavnog štaba nego sa komandantima brigada iz svoga korpusa. Takvo ponašanje, smanjiče mogučnost operativnog dela Glavnog štaba da prati situaciju.

Prema podacima kojim je raspolagala Operativna grupa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, situacija je tokom celog 4. avgusta bila relativno povoljna. Neprijatelj je postigao uspeh na Velebitu ali su postojale realne mogučnosti da se uspeh neutrališe. Postojala je i velika neizvesnost od očekivanih akcija 5. muslimanskog korpusa na pravcu Zeljava - Ličko Petrovo Selo - Rakovica. Računalo se na intervenciju snaga za protivdesantnu borbu iz rejona Drežingrada i Rakovice i Oklopne brigade iz rejona Slunja. U toku noči moralo se potražiti rešenje za odbranu Knina i zadržavanje napada preko Dinare. Držanje većine jedinica Srpske vojske Krajine tokom prvih desetak sati borbe bilo je dobro i trebalo je da posluži kao osnova za dejstva 5. avgusta.

Avijacija Srpske vojske Krajine uspešno je dejstvovala u podršci odbrane Ličkog, Kordunskog i Banijskog korpusa. Jedinice protivvazdušne odbrane onemogučile su dejstvo hrvatske avijacije, ali su bile nemočne u dejstvima protiv aviona NATO.

Na dalji tok odbrane, za 5. avgust, pozitivan uticaj mogle su imati artiljerija i raketne jedinice Srpske vojske Krajine. Bile su pripremljene za dejstvo po Zagrebu, Zadru, Šibeniku i Splitu. Bombardovanje i raketiranje tih gradova bilo je predviđeno u slučaju da neprijatelj svojom artiljerijom dejstvuje po gradovima i naseljima na teritoriji RSK. Taj uslov je bio ispunjen, jer je hrvatska vojska nemilice dejstvovala po svim gradovima RSK. Računalo se i na mogučnost prelaska u napad Vukovarskog korpusa ka Zupanji i artiljerijsko dejstvo po Osijeku i Vinkovcima. Još su preostajale preuzete obaveze Vojske Jugoslavije, ako bi i ona htela da se uključi. Naravno, sve te pobrojane mogučnosti za produžetak otpora u odbrani RSK

bile su samo u glavama onih koji su želeli da se bore. Nažalost, oni koji su odgovarali za sudbinu RSK, potrudice se da se upravo te mogučnosti ne iskoriste. Oni će se "boriti" na drugi način.

Jedno su govorili Krajišnicima, a drugo obećavali Zapadu
Slobodan Milošević i Andrej Kozirjev

Komandant Glavnog štaba, general Mile Mrkšić, sačekaće da prođu dva sata besomučnog granatiranja gradova i naselja po zapadnom delu RSK, pa će, tek onda, uputiti protest generalu Bertrandu Žanvijeu, komandantu Unprofora. U protestu će ga "upoznati" sa onim što on dobro zna - da se granatiraju srpski gradovi. Zatim će navesti da Srpska vojska Krajine nije dejstvovala po civilnim ciljevima u Republici Hrvatskoj, što je komandantu Unprofora, takođe, bilo poznato. Samo je falilo da kaže eto, mi to možemo, ali nećemo ili "nismo mi takvi kao oni, pa vi sad vidite kakvi su Hrvati"! General Mrkšić zahteva da se odmah preduzmu mere u cilju zaustavljanja hrvatske agresije, zatim da se obavesti Savet bezbednosti i generalni sekretar UN Butros Butros Gali. Mrkšićev protest je završen sa iskazom uverenja "da još nije kasno da komandant Unprofora reaguje radi zaustavljanja agresije".

Takav telegram pre može biti sve drugo nego protest. U njemu se, praktično, najavljuje kapitulacija, što se izražava i konstatacijom da Srpska vojska Krajine "nije dejstvovala po civilnim ciljevima" i da RSK treba da zaštiti Savet bezbednosti i komandant Unprofora, time što će upozoriti Hrvatsku, koja inače i radi ono što joj je dopušteno od strane onih od kojih Mrkšić očekuje pomoć. Kad famozni međunarodni faktor ništa nije preduzeo, Mrkšić 4. avgusta piše drugu "sitnu knjigu" i novi "protest" komandantu Unprofora. Podcrtava da Srpska vojska Krajine "još uvek pokazuje suzdržljivost i ne vrši odmazdu po dubini teritorije Republike Hrvatske" i da se u svemu "pridržava ženevskih konvencija". Da li to Mrkšić pokušava da izblefira Žanvijea, koji je, svakako, znao za Miloševićeve garancije date

Galbrajtu - da neće biti odmazde. Ili veruje da tim ispraznim pisanjem uspešno prikriva borbenu sabotažu.

U tom drugom nazovi protestu, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine čak "upoznaje" komandanta Unprofora da su na udaru i pripadnici mirovnih snaga u zonama razdvajanja. General Mrkšić kao da je potčinjen Zanvijeu pa ga izveštava da je hrvatska vojska silom zauzela 7 punktova UN i da se 70 pripadnika mirovnih snaga nalazi u ulozi talaca. Ili je možda više zabrinut za sudbinu vojnih mirovnjaka nego svojih vojnika i naroda. Ne može se poreći i činjenica da Mrkšić moli komandanta Unprofora da svojim autoritetom zaštiti civilno stanovništvo RSK i pripadnike Ujedinjenih nacija! Šalje čak i predlog da se to učini angažovanjem snaga NATO.

Sadržaji oba "protesta" daju povoda za razmišljanje o ulozi generala Mrkšića u scenariju agresije na RSK. Da li je možda i on, još pre početka hrvatske agresije, nekome obećao da neće dozvoliti dejstvo artiljerije Srpske vojske Krajine po gradovima Hrvatske? Nije li mu za uzvrat obećano da će Unprofor i Savet bezbednosti zaustaviti započetu agresiju? Otkud veruje da će zauzimanje 7 punktova UN i izolovanje 70 pripadnika Unprofora kao talaca biti razlog za uključivanje NATO u sukobu Hrvatske i RSK. Mrkšić će izgleda tek ili već u popodnevnim satima prvog dana agresije shvatiti ono što neki ni više godina posle 4. avgusta 1995. nisu shvatili, a to je da obećanja kao protivusluga za negađanje gradova u Hrvatskoj, predstavljaju samo jednu u nizu prevara namenjenih RSK.

Predsednik RSK, Milan Martić, uputiće apel Vladi SRJ i obaviće razgovor sa predsednikom Srbije Slobodanom Miloševićem. I njegove molbe i zahtevi ostali su bez podrške. Slobodan Milošević je postavio uslov - da se RSK sama brani 5 do 6 dana, a za to vreme on će se tobože izboriti za prekid borbenih dejstava. Nije prihvatio predlog da bar uputi pretnju Hrvatskoj, što je krajnje deprimiralo Milana Martića. Pokušao je da iznađe način na koji bi primorao Slobodana Miloševića i međunarodne faktore da intervenišu, ali očigledno je precenjivao realnost takvih zahteva i značaj svoje pozicije. Naivni Martić ne može da shvati da je raketiranje gradova u Hrvatskoj "ispalo iz igre" pa zahteva od Mrkšića da izvrši njegovo naređenje i da počne sa raketiranjem Zagreba i drugih gradova. U navedenoj situaciji dolazi do sednice Vrhovnog saveta odbrane RSK, koja je održana oko 17 časova. Na sednici je, uz predsednika Milana Martića i komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšić. General je otišao na Vrhovni savet odbrane bez konsultovanja onog dela štaba koji je nadležan da mu predlaže odluke. Na Savetu odbrane se donosi najgora moguća odluka - o evekuaciji stanovništva. Pokazaće se da je to bilo gore čak i od odluke o kapitulaciji.

Da se držao realne situacije, Vrhovni savet je mogao doneti jednu od sledeće moguće odluke. Prva bi mogla da glasi - da se nastavlja sa odbranom i da se u toku noći 4/5. avgust srede jedinice a komandovanje pripremi za

akcije koje treba preduzeti narednog dana. Osnov za ovakvu odluku je preduzimanje svih mogucih i planom upotrebe predviđenih mera i akcija, uključujući i dejstva po hrvatskim gradovima. Sastavni deo ove odluke bilo bi obraćanje Unproforu, Saveznoj Republici Jugoslaviji, Republici Srpskoj... Druga odluka bi mogla biti - ponuda primirja i prihvatanje pregovora sa Hrvatskom, uz posredovanje Saveta bezbednosti. Ma kako tekli pregovori i koliko god bi bili nepovoljni po RSK, narod bi ostao na teritoriji i njegov bi status bio neuporedivo bolji nego odlazak u izbeglištvo. Treća moguća odluka, ticala bi se evakuacije samo onog stanovništva koje je u tom času bilo ugroženo, a to su bili delovi Severne Dalmacije i južnog dela Like. Nažalost, odluka koju je doneo Vrhovni savet odbrane značila je evakuaciju celokupnog civilnog stanovništva, kao i milicije i vojske, sa celog prostora zapadnog dela RSK.

Oni koji su doneli takvu odluku o evakuaciji, morali su dobro znati i znali su, da su poveli sav narod i vojsku u izgnanstvo. Ako to neko od članova Vrhovnog saveta odbrane nije shvatao, na sednici je bio komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, koji je to sigurno znao. Njegova je obaveza i dužnost bila da članovima saveta kaže šta znači takva odluka, da ih upozori, pa ako se i pored toga usvoji, onda je trebalo da se definiše onako kako jeste zamišljena - evakuacija naroda, milicije i vojske iz zapadnog dela RSK.

Odluka Vrhovnog saveta odbrane saopštena je javnosti 4. avgusta u 20 časova. Ona je otišla u narod, a preko Unprofora na znanje hrvatskoj vojsci i Tudmanovoj državi, i glasila je:

"Vrhovni savjet odbrane Republike Srpske Krajine, donio je, na današnjoj sjednici, odluku da se zbog preventivnih i bezbjednosnih razloga organizuje evakuacija civilnog stanovništva Sjeverne Dalmacije i južnog dijela Like. U organizaciji evakuacije i pratnji stanovništva, aktivno će učestvovati pripadnici mirovnih snaga Ujedinjenih nacija, uz Civilnu zaštitu RSK. Na ovaj potez Vrhovni savjet odbrane se odlučio kako bi se zaštitilo civilno stanovništvo od eventualnih daljnjih napada hrvatske artiljerije i kako bi srpski borci, koji drže linije odbrane, bili rasterećeni brige za svoje porodice."

"Vrhovni savjet odbrane apeluje da građani Krajine, na području sa koga se organizuje evakuacija stanovništva, ne preduzimaju samoinicijativne akcije i da ne nasjedaju na hrvatsku propagandu. Za sve informacije gradani se mogu obratiti mjesnim povjerenicima Civilne zaštite. Još jednom se naglašava da će u organizaciji evakuacije aktivno učestvovati pripadnici Unprofora."

Odluka Vrhovnog saveta odbrane je kapitulantska iako je izbegnuta upotreba reči kapitulacija. Odluka je isto što i naredenje za prekid otpora i pokretanje naroda u bežaniju. Ona nije saopštena jasno i bez uvijanja. Time se prikrivalo njeno pravo značenje. Cinično zvuči rečenica da je savet doneo odluku "zbog preventivnih i bezbednosnih razloga"! jer je celog 4.

I on se pred Krajišnicima pekao na vatri Beograda - General Ratko Mladić

avgusta narod bio pod udarom hrvatske vojske i izdržao je granatiranja i napade. Izvlačenje naroda, sa kojim će krenuti i vojska, ne može se opravdati "preventivnim i bezbednosnim razlozima".

Da bi se pospešilo pokretanje naroda naglašava se da će u "organizaciji evakuacije u pratnji stanovništva aktivno učestvovati pripadnici mirovnih snaga Ujedinjenih nacija". Otkud to članovi Saveta ili neki od njih znaju da će "i mirovnjaci učestvovati". Ko se to i s kim dogovorio? Kad pre? Ili i znatno pre?! Narod i vojska postupili su kao da je Vrhovni savet odbrane doneo odluku da se kapitulira i da se prekine dalja borba sa hrvatskom vojskom. Postupače se tako kao da je naređena evakuacija celokupnog stanovništva, vojske i milicije sa celog zapadnog dela teritorije RSK.

Sadržaj odluke bio je takav da se moglo tumačiti da u organizaciji evakuacije stanovništva i vojske dobrovoljno učestvuju mirovne snage Ujedinjenih nacija i hrvatska vojska, zatim da odluku podržavaju i maltene pozdravljaju Savet bezbednosti, NATO...

U 20. časova održava se sastanak u Operativnom centru Glavnog štaba, kome prisustvuju komandanti brigada iz 7. korpusa, sa komandantom korpusa generalom Slobodanom Kovačevičem. Sastankom rukovodi komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšič a prisutni su i svi njegovi pomočnici. Odluka o evakuaciji prenosi se kao gotova stvar. Ne govori se o evakuaciji stanovništva samo iz opština Severne Dalmacije i južne Like. Svi prisutni su shvatili da se odluka odnosi na celu teritoriju zapadnog dela RSK. Stav komandanta Mrkšiča - da je evakuacija stvar vlasti, sugeriše da Vojska treba da nastavi odbranu i da omoguči evakuaciju naroda. Komandantova je odluka da se suze frontovi

odbrane i da se nastavi uporna odbrana. To je trebalo da važi za sve korpuse. Da bi se branio Knin, komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine naređuje komandantu korpusa generalu Kovačevicu da do jutra izvuče jedan bataljon iz 75. brigade i njime posedne položaje za odbranu Knina na Bulijoj strani. Komandanti 92. i 4. brigade dobijaju zadatak da po jedan bataljon izvuku na velebitsko zaleđe i da spreče prodore ka Gračacu.

U skladu sa onim što je Mrkšič rekao trebalo je da 15. korpus nastavi odbranu na dostignutim linijama. Takav zadatak korpusu je trebalo da prenese načelnik, general Nikola Lončar. Sa njim je krenuo i načelnik organa bezbednosti, pukovnik Rašeta. Razloga za promenu zadataka nije bilo za 21. i 39. korpus, grupu "Pauk" i Korpus specijalnih jedinica. Na njihovim teritorijama nije bila predviđena evakuacija stanovništva. Zadaci za dalja dejstva, preneti su šifrom na komandanta Operativne grupe "Kordun".

Načelnik Operativnog odeljenja krenuo je u Drniš, u komandu 75. brigade, kod komandanta Vladimira Davidoviča, da požuri sa upučivanjem jednog bataljona u rejon Bulije strane severno od Knina. Putem preko Kosova ka Drnišu teško se moglo proći od traktora, motornih vozila, konjskih zaprega. Narod je večbio u kolonama ka Kninu i dalje na sever. Na Kosovu se susreo sa grupom od dvadesetak vojnih obveznika koji su napustili svoje jedinice i kretali se ka Kninu. Zaustavio ih je, prikupio i na osvetljenom prostoru, ispred neke kuče govorio kako je sramota što su napustili položaje, zatim da su postali dezerteri. Oni su ga slušali bez reči. Kada je načelnik završio "govor", obratio mu se jedan pedesetogodišnjak: "U redu je, gospodine generale, to što ste rekli. Molim Vas da kažete istinu, hoče li Vojska Jugoslavije stupiti u rat da nam pomogne da se odbranimo"? Hoče, nastavio je general neubedljivu priču ako stvorimo uslove da bi se angažovala Vojska Jugoslavije... Sledi zatim pitanje drugog vojnog obveznika, ne mnogo mlađeg od generala: "Recite Vi meni, ko je ovaj narod pokrenuo? Ko će moju bolesnu majku, ženu i troje dece nočas povesti u bežaniju? Ko će voziti moj traktor"?

General je opet pokušao nešto da odgovori, ali ga vojni obaveznici nisu više hteli slušati. Žurilo im se. Jedan od njih, mirno i bez uzbuđenja, obrati se generalu: "Gospodine, ako nas ne možete ili nečete da razumete, mi čemo nastaviti dalje. Krenučemo onim proplankom gde nema naroda. Ako želite da nas zaustavite oružjem, pucajte po nama, mi nečemo svoje oružje upotrebiti da bi se od vas odbranili".

Posle tih reči svi kao po komandi krenuše prema Kninu, preko proplanka. Nijedan se nije osvrnuo.

U Operativni centar u Kninu stižu izveštaji iz jedinica. Komandanti 15. korpusa i Korpusa specijalnih jedinica obaveštavaju o napadu jedinica 5. muslimanskog korpusa prema Ličkom Petrovom Selu. Komandant 39. korpusa izveštavao je o ugroženosti Gline. Iz "Pauka" javljaju o masovnom prelasku brigada Abdičeve Narodne odbrane na stranu 5. muslimanskog korpusa.

Pripremljeno je naređenje o izmeštanju komandnog mesta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine iz Knina u rejon Srba. Ukrcavanje arhive i drugih materijalno-tehničkih sredstava bilo je u punom jeku.

U 23,30 časova poslednji minuti boravka generala Mrkšiča u zgradi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i Ministarstva unutrašnjih poslova. Sa predsednikom RSK Milanom Martičem, kreče na novo komandno mesto u Otrič. Sa sobom vodi načelnika artiljerije, pukovnika Marka Vrcelja. Ne dozvoljava njegovo odvajanje ni za trenutak. Na rastanku Mrkšič potpisuje naređenje za komandanta Korpusa specijalnih jedinica - da oklopnu brigadu do jutra prebaci u rejon Gline i da spreči brze prodore hrvatskih jedinica ka Topuskom i Dvoru na Uni. Naređenje je upučeno odmah i bilo je u komandi Korpusa već oko ponoči.

Posle ponoči Knin napušta Operativna grupa Glavnog štaba i sa Komandom štaba odlazi u pravcu Srba.

Na celom prostoru zapadnog dela RSK pečat svim zbivanjima daje evakuacija. Ona je prvo započela u Lici. Čak je imala najmasovniji karakter u severnom delu Like, gde nije bila ni predviđena. I cela Banija je pokrenuta na evakuaciju. Samo je Kordun bio pod kontrolom Koordinacionog tela, ko-
je je pretendovalo da rukovodi svim civilnim poslovima dok traju borbena dejstva. Tamošnji komandanh korpusa i brigada nisu ni od koga bili upoznati sa odlukom o evakuaciji stanovništva. Oni su ubrzo postali nemi svedoci paničnog kretanja stanovništva i pridruživanja svojih vojnika izbegličkim kolonama. Na pitanja koja su im upučivana sa svih strana, nisu znali da odgovore. U uslovima kada je došlo do prekida svih veza, nisu mogli da se konsultuju sa višim nivoom komandovanja.

Presudan uticaj na politiku Knina - Slobodan Milošević sa suprugom Mirjanom Marković

U prepodnevnim satima, 5. avgusta komandovanje sa nivoa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine bilo je parcijalizovano. Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, sa predsednikom RSK, i načelnikom artiljerije nalazio se na komandnom mestu u Ortiču. Uz njega je bio i komandant 7. korpusa - ili u blizini, i u stalnoj vezi. Načelnik štaba, general Nikola Lončar, bio je u Ličkom korpusu. Tamo se sve odvijalo po odlukama koje je sam donosio, verovatno u skladu sa zadatkom koji je dobio od komandanta Mrkšiča. Operativni deo štaba bio je u Srbu, na uspostavljenom komandnom mestu, ali bez veza sa komandama korpusa. Pomočnik komandanta za moral, sa dva pukovnika iz svoga organa, kretao se ka Banjaluci. Njegov zadatak i svrhu odlaska jedino je mogao znati ako je i on znao, komandant general Mile Mrkšič.

Po dolasku na komandno mesto u Srb, nadomak granice sa RS (BiH) general Mrkšičje potpisao naređenje kojim se postavljaju zadaci za stabilizaciju odbrane. U preambuli naredenja govori se o negativnom uticaju evakuacije stanovništva na borbenu spremnost jednog broja jedinica. Navodi se da je jedan broj vojnika i starešina napustio svoje jedinice i da su otišli da zbrinjavaju porodice. Ukazano je na dobro držanje jedinica tokom 4. avgusta. U naređenju su zatim postavljeni konkretni zadaci jedinicama.

Nažalost, nijedna komanda nije mogla ili nije htela da izvrši te nove zadatke. Glavna preokupacija svih komandi bila je da koliko-toliko očuvaju bar deo sastava od potpunog raspada i da omoguče izvlačenje naroda i vojske prema Republici Srpskoj.

2.

Glavni štab Srpske vojske Krajine okupio se kao celina na prostoru Republike Srpske u jutarnjim satima 7. avgusta. Komandant Glavnog štaba, general Mile Mrkšič, već je bio u Oštrelju, duboko u teritoriji Republike Srpske, na oko 8 kilometara od Bosanskog Petrovca. Tu je stigao uveče, 6. avgusta. U to vreme u Oštrelju je već bio načelnik štaba general Nikola Lončar. Mrkšič ga upučuje u rejon Novog Grada i Dvora na Uni, da prati događaje na Kordunu i Baniji.

U organima Glavnog štaba Srpske vojske Krajine već je vidno osipanje. Jedan broj oficira je samovoljno ili po zadatku (!) u Banjaluci i Prijedoru. Neki su već u Beogradu ili u pokretu ka Drini.

Preostali organi Glavnog štaba Srpske vojske Krajine uključili su se u prikupljanje jedinica, naoružanja i drugih sredstava. Pokušano je da se uspostavi, koliko je moguče, organizovana predaja borbene i druge tehnike Vojsci Republike Srpske u Petrovačkom polju. Sve što je o primopredaji bilo dogovoreno sa generalom Ratkom Mladičem i komandantom 2. krajiškog korpusa, generalom Radivojem Tomaničem, kao da nije bilo poznato onima kojima su to trebali da sprovedu. Od strane pripadnika Vojske Republike Srpske bilo je mnogo vređanja i nipodaštavanja pripadnika Srpske vojske Krajine. To se naročito videlo i osečalo na Petrovačkom polju, gde je

vršena predaja naoružanja i opreme. Predlozi da se makar deo manjih krajiških jedinica zadrži i uključi u Vojsku Republike Srpske, kategorički su odbijeni od nadležnih starešina Vojske Republike Srpske. Za tako nešto interes nije pokazivao ni general Ratko Mladič. Slično se ponašao i komandant 2. krajiškog korpusa general Tomanič.

Glavni štab Srpske vojske Krajine je dobio zadatak da se prikupi na Kozari, što je 8. i 9. avgusta i učinjeno. Kako tamo nije bilo mogučnosti za smeštaj, Glavni štab Srpske vojske Krajine se vrača u Prijedor, gde nastavlja sa radom - sređivanjem podataka, rukovođenjem izvlačenjem sa prostora Banije i Korduna i rasformiranjem jedinica.

Neočekivano, 11. avgusta stiže naređenje komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske kojim se postavljaju zadaci Glavnom štabu Srpske vojske Krajine. Naloženo je da se odmah preduzmu sve mere da se od izvučenih krajiških jedinica formira što više novih jedinica, koje će biti stavljene pod komandu Glavnog štaba Vojske Republike Srpske i njegovih korpusa i delimično pod komandu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, u cilju odbrane sadašnjih prostora RS i RSK kao i radi priprema za oslobođenje okupiranih teritorija RSK i RS.

Zatim se zahteva da se "svo vojno sposobno ljudstvo, starosti od 18 do 60 godina iz RSK, koje se neplanski povuklo, mobiliše i od njih formiraju jedinice sprske vojske". Nalaže se da se "po meri formiranja jedinica od čete pa naviše, iste stavljaju pod komandu komandanata onih korpusa u čijoj zoni odgovornosti se formiraju". Ova tačka zapovesti se završava stavom da se "eventualni dobrovoljci iz SRJ i drugih zemalja uključuju u već postoječe jedinice, s tim da organizacijska jedinica dobrovoljaca ne može biti veča od voda".

Nadalje, obavezuju se sve jedinice Vojske Republike Srpske i pripadnici službe javne bezbednosti na teritoriji RS, da preko svojih punktova kontrolišu kretanje izbeglica i da pri tome dozvoljavaju prolaz samo nejači (deci, ženama, starcima). Borbeno sposobne treba da izdvajaju i uključuju u jedinice. Naglašava se da mobilisani vojni obveznici prikupljaju u Petrovcu, Prijedoru, Banjaluci i Derventi, a Glavni štabovi Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine će naređivati angažovanje prikupljenih jedinica.

U naređenju se dalje traži da se do 12. avgusta izbeglo stanovništvo iz RSK smesti u prihvatne centre i odredišta. Traži se mobilizacija vojno sposobnih ljudi iz RSK, formiranje jedinica i da se priprema za njihovo uključivanje u borbena dejstva završi do 14. avgusta.

Ovo naređenje je napisano prekasno, pa se u vreme stupanja na snagu nije moglo izvršiti, jer se ljudstvo u većini, već bilo razišlo i stiglo u Srbiju, odnosno u SRJ. Međutim, u realizaciju ovog naređenja uključiče se Generalštab Vojske Jugoslavije potvrđujuči to svojom informacijom, koja je upučena Ratku Mladiču i Milu Mrkšiču. Njih dvojicu Vojska Jugoslavije obaveštava, 14. avgusta, da se "u organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova vrši prikupljanje vojnih obaveznika RS i RSK koji se nalaze na teritoriji SRJ".

Stravičan ishod promašene politike - Bežanija Srba sa ognjišta

Formiran je i sabirni centar u Loznici. U sabirnom centru nalazi se lice koje koordinira zadatke sa MUP-om. Pratnju i prevoz vojnih obaveznika do granice sa Republikom Srpskom obezbeđuje MUP.

Od generala Mladica i Mrkšiča se traži da jave koliko vojnih obaveznika mogu da preuzmu. Komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, general Ratko Mladič, 15. avgusta izdaje naredenje kojim reguliše prihvat mobilisanih vojnih obaveznika sa teritorije SRJ. Naređeno je da se prihvatni punktovi organizuju u Bijeljini (kasarna "Stepa Stepanovič') i Bileči (kasarna "Bilečki borci"). Naređenjem se nalaže da se "vojni obaveznici rodeni u RSK i RS zapadno do reke Bosne odmah prevoze pod policijskom pratnjom u nastavno-diverzantski centar "Manjača", a vojni obaveznici iz RS rodeni istočno od reke Bosne raspoređuju se u romanijski, hercegovački i istočno-bosanski korpus. Komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske general Ratko Mladič 17. avgusta izdaje naređenje o formiranju jedinica Srpske vojske Krajine na teritoriji RS i njihovom upučivanju u borbena dejstva na teritorijama RS i RSK. U preambuli ovog naređenja se navodi: "Aktivnosti državnih organa i vojnih komandi SRJ i RS na prikupljanju i organizovanju vojnih obaveznika RSK posle gubitka većeg dela teritorije RSK i njihovo uključivanje u borbena dejstva za oslobadanje okupiranih teritorija RSK, nailazi na brojne poteškoče i do sada je ova aktivnost totaino paralisana, uglavnom zbog nedefinisanih stavova političkog i vojnog rukovodstva RSK. Naime, državno rukovodstvo i Generalštab Vojske Jugoslavije su preduzeli mere i u dogovoru sa glavnim štabom Vojske RS organizovali vračanje svih vojnih obaveznika poreklom iz RS i RSK i iste organizovano vračaju na teritoriju RS. MUP SRJ takvo ljudstvo organizovano dovoze u prihvatne centre u kasarnama u Bijeljini, Zvorniku i Bileči, odakle ih preuzimaju vojni organi Vojske Republike

Srpske i sprovode ih u regrutni centar "Manjača", gde se vrši organizovanje i formiranje jedinica, oblačenje, naoružavanje i kratka obuka i upučivanje na zadatke po odlukama glavnih štabova Vojske Republike Srpske i Srpske vojske Krajine. Međutim, akcija ne uspeva zbog toga što vojni obveznici iz RSK, kada se prikupe u jedan od takvih centara, opravdano traže da im predstavnici vojnih i civilnih vlasti RSK objasne zašto su prikupljeni, kakvi su im dalji zadaci i perspektive. Medutim, odziv vojnih i političkih predstavnika ne dolazi do izražaja i vojni obveznici samovoljno i demonstrativno napuštaju prihvatne i regrutne centre, pri čemu se nedolično i rušilački ponašaju prema onima koji su im ukazali gostoprimstvo i prema onima koji im pokušavaju pomoči da povrate izgubljeno dostojanstvo i državu."

Postavljeni su i sasvim konkretni zadaci za te nove jedinice sa preciznim rokovima. Pored ostalog, naloženo je da se odmah uključuju u borbena dejstva, u početku u sastavu Vojske Republike Srpske, a po stvaranju uslova da se ubacuju na okupiranu teritoriju RSK. Predočava se da vremenom te akcije treba da prerastu u operacije za oslobođenje celokupne teritorije RSK.

Sve to što se dešavalo od pada RSK do ovih novih ideja i naredenja, sa uključivanjem u "akcije" i Vojske Jugoslavije, odnosno SRJ, govori da nisu "izvisili" samo krajiški rukovodioci i komandanti. Očigledno su bile u pitanju krupne promene obečanog i dogovorenog položaja RS i njene dalje pozicije u konačnom rešavanju sudbine Bosne i Hercegovine. Ne može biti daleko od istine da su obečanja data pre stradanja RSK - pala u vodu. Stvorena je mogučnost da se i RS kazni, svođenjem u granice manje od obečanih. Očigledno se sada i Republika Srpska našla u sličnom položaju kao RSK u avgustu. Srbija joj je "pri ruci" na isti način kao onda i RSK. Privodi izbeglice i upučuje ih u Vojsku Republike Srpske. A kada su počeli padati gradovi oko i do same Banjaluke Srbija če sve to posmatrati nemo i bez pomisli da svojom vojskom pomogne "brači" preko Drine. Ostalo je još samo da vuk smaže i onog trečeg... Sve je vodilo ka tome da mečka uskoro zaigra i pred kučom najstarijeg, velikog brata. Prutevi srpske kratke pameti, nesloge i izdaje, slamali su se jedan po jedan.

OPROSTAJNE BITKE VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE

Prostoru Severne Dalmacije pridavan je izuzetan značaj od strane obe vojske. Njegovo držanje ili zauzimanje, znalo se, presudno će uticati na ishod agresije, odnosno odbrane. Uspešnim ovladivanjem prostorima kninske i benkovačke regije, Hrvatska je već imala strategijske rezultate u odnosu na cilj rata sa RSK. Pad Knina, kao centra RSK i prostora na kome je počeo ustanak protiv hrvatske vlasti, predstavljao je početak kraja novostvorene srpske države. Hrvatska je pravilno procenjivala koliki je uticaj zaleđa Republike Srpske na snagu odbrane Severne Dalmacije. Dinara i grahovsko-glamočki prostor pružali su izuzetan oslonac Srpskoj vojsci Krajine u odbrani Dalmacije. Navedene procene potvrđene su i serijom agresija koje je hrvatska vojska izvela sledečim redosledom: u junu 1992. godine - Miljevački plato, zatim u januaru 1993. - Maselnica, Novigrad i septembru 1993. - Medački džep. Hrvatska nije ni pomišljala na radikalnu agresiju protiv RSK a da joj težište ne bude Severna Dalmacija. A u napad na Severnu Dalmaciju nije se smelo krenuti dok se ne neutrališe moguči uticaj zaleđa, odnosno Vojske Republike Srpske. Otuda i tako dalekosežne pripreme i sve one ' igre" sa RS i SRJ.

Uslovno se može uzeti da su pripreme za radikalnu agresiju na zapadni deo RSK počele osvajanjem Kupresa, početkom decembra 1994. godine. Do kraja jula 1995. godine uslovi za napad na Sevemu Dalmaciju bili su stvoreni. U rukama hrvatske vojske bili su ključni objekti na Dinari, Grahovo je bilo zauzeto, a ofanziva hrvatske vojske tekla je ka Drvaru i Glamoču. Glavne snage za napad na RSK bile su gmpisane na osvojenim delovima Republike Srpske, na prostorima livanjsko-grahovskog pravca. U vreme početka "Oluje", gmpisanje i raspored snaga Vojske Republike Srpske Krajine bilo je takvo da je, odbrana Knina praktično bila onemogučena. Može se reči i bez preterivanja, da Knin nije ni pripreman za odbranu. Ako se gubitak Dinare i grahovskog prostora može pravdati tuđom krivicom, onda se ničim ne mo-
že pravdati nespremnost Dalmatinskog korpusa i državnih organa za odbranu Dalmacije. Najbrojniji korpus Vojske Republike Srpske Krajine koji je ujedno i pokrivao največu teritoriju, više godina je životario. Borbena gotovost mu je stalno stagnirala. Organizaciono-formacijsko ustrojstvo bilo je ne-
adekvatno. Linijiski raspored snaga nije uopšte menjan. Po dubini zone i u

odbrana Knina, nije unapred predviđala kojim ce snagama braniti grad, i ko je konkretno odgovoran za odbranu administrativnog središta Republike Srpske Krajine.

Krajnje negativan uticaj na sve pripadnike korpusa imala su ukupna ponašanja i politika u RSK, koja se najočiglednije videla u samom Kninu. Tu je bila Skupština RSK, Vlada, Vrhovni savet odbrane, rukovodstva stranaka, predsednik Republike, Glavni štab Srpske vojske Krajine, i svi su na svoj način, uglavnom negativno uticali na stanje u Dalmatinskom korpusu. Katastrofalan uticaj na borbenu gotovost korpusa imali su komandanti. Svaki izbor, a više ih je prodefilovalo, pokazače se kao neadekvatan. Pod

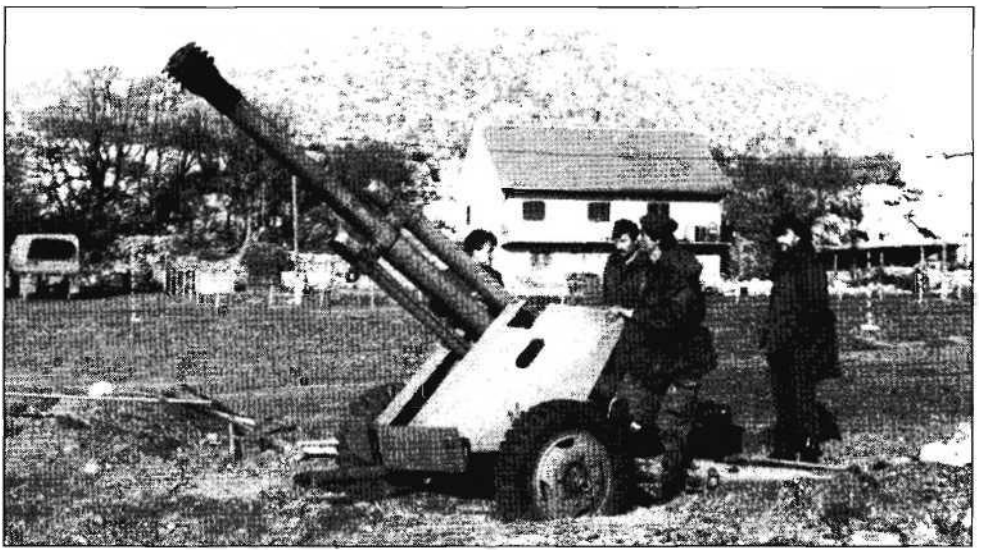

Haubica VRSK na položaju kod Obrovca

komandom pukovnika Milana Đilasa korpus je doživeo poraze na Miljevačkom platou, Maslenici i Medačkom džepu. Posle njega na dužnost dolazi pukovnik Slobodan Vukosavljevič. U času kad je korpus pod njegovim rukovodstvom počeo da dobija pravu fizionomiju, dolazi do njegove smene. Na dužnost stupa pukovnik Boro Poznanovič, koji če biti smenjen i pre nego što je mogao bilo šta da uradi. Pukovnik Veso Kozomara biče samo nemi svedok sve nižeg pada borbene gotovosti, da bi, ostavljen samom sebi, dočekao pad Grahova.

Pred sam početak "Oluje", na dužnost komandant Dalmatinskog korpusa biče doveden general Slobodan Kovačevič. Zbog toga neče stiči ni da upozna komandante brigada. Njegovo komandovanje, nažalost, bilo je slabo i loše, i sve se ne može pravdati činjenicom da je kasno doveden na dužnost i da nije imao vremena da korpus pripremi za borbena dejstva. Komanda korpusa prestala je da funkcioniše jer on nije hteo ili nije znao da rukovodi preko komande. Načelnika šalje da komanduje borbenom grupom, umesto da ga zadrži u komandi. Nijedan zadatak nije postavio pred

organe komande i od njih nije ništa zahtevao, pa su zato i bili van situacije u kojoj se korpus nalazio. Niko nije znao šta general Kovačevic naređuje komandantima potčinjenih jedinica. Samo on je kontaktirao sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine i to jedino sa komandantom, generalom Milom Mrkšičem. Kada je krenuo u povlačenje, od Knina do Petrovca nije održavao vezu sa potčinjenima. U Petrovcu ih je izbegavao ostavljajuči ih da sami rešavaju probleme svojih jedinica.

General Kovačevič je govorio o izvlačenju Srpske vojske Krajine i naroda Krajine u Republiku Srpsku pre nego što je za nešto tako bilo i elementarnih nagoveštaja, kada to niko nije ni slutio. Da li je njegovo ukupno ponašanje bilo kapitulantsko ili je "nešto znao pre ostalih", teško je reči. Sve što je radio, činjenica je, nakon svega, bilo je u funkciji napuštanja RSK. On če ujedno biti i najpouzdaniji izvor informacija za načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije o tome šta se kome desilo u RSK u toku trajanja "Oluje". Među prvima je stigao u Beograd i preuzeo svoju raniju dužnost - načelnika oklopno-mehanizovanih jedinica u Generalštabu Vojske Jugoslavije. Na kolegijumu načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije generala Momčila Perišiča, bio je jedini informator o zbivanjima u RSK. Da li je, stvarno, o svemu najviše znao, da li je uživao največe poverenje ili je možda podnosio i izveštaj o "svojoj uspešno obavljenoj misiji", kad-tad če se razjasniti.

1.

O komandovanju generala Slobodana Kovačeviča može se suditi i po tome šta su nakon debakla izjavljivale starešine koje su mu bile potčinjene.

Potpukovnik Milorad Radič, načelnik štaba komande Dalmatinskog korpusa, sa još jednim oficirom, upučen je na Dinaru u rejon Vrlike, da objedini sve snage u borbenu grupu. Bio je to sastav sakupljen iz dve brigade i prištabskih jedinica komande korpusa i jedinica milicije Ministarstva unutrašnjih poslova RSK.

Pre 4. avgusta ta borbena grupa je sadejstovala bataljonu milicije i 2. gardijskoj brigadi u odbrani Dinare. Na dan početka "Oluje", gardijska brigada nije bila na Dinari več se odmarala u Kninu.

Nažalost, Radič nije izveštavan o celokupnoj situaciji od časa kada je otišao iz Knina pa je tokom 4. avgusta mislio da je napadnut samo njegov deo fronta. Nije ni slutio da je počeo opšti napad na zapadni deo RSK. Niko ga tokom 4. avgusta neče pozvati sa komandnog mesta korpusa. Neče dobiti ni jednu informaciju o stanju kod "suseda". Nije obavešten čak ni o vremenu početka napada hrvatske vojske, iako se to znalo blagovremeno. Kad su se 4. avgusta oglasili Hrvati, naredio je protivdejstva artiljerije koja je bila pod njegovom komandom. Kasnije če izjaviti: "Mogu da kažem da je bilo žestoko, ali osečao sam da smo jaki, što je bio i utisak vojnika i starešina naše borbene grupe."

Do 11 časova vođene su borbe za visove na Dinari. Onda dolazi do prekida veze sa komandantom bataljona milicije Draganom Karanom, pa se

kontaktiralo motorolama. U zadnjem kontaktu Karan je izvestio Radiča da se njegovi dobro drže i da će sa jednim vodom milicije pojačati odbranu na visu Igla. Oko 13 časova, jedan od komandira milicije obavestiče potpukovnika Radiča da na Igli nema nikoga. Pošto je shvatio da ga je Karan prevario, Radič je tražio od pukovnika Miloša Cvjetičanina da sa jednim vodom iz gardijske brigade posedne Iglu. Zadatak je prenet majoru Šariču, koji je bio na tom pravcu. On izveštava da su Iglu već zaposeli Hrvati. Zbog toga Radič traži od generala Kovačeviča pojačanje. Relativno brzo stigla je jedna tenkovska četa, pa je uz njenu pomoč pregrupisavanje delova borbene grupe-3 stabilizovana odbrana. U to vreme medu vojnicima borbene grupe-3 već kruže "vesti" da su "ustaše na Crvenoj zemlji, pred samim Kninom", što je bilo daleko od istine. Ni pogledom sa Dinare Hrvati nisu mogli u tom času videti Knin. Otkud, onda, takve "vesti", može se lako pretpostaviti.

Nešto iza dvadesetog časa, oficir bezbednosti, kapetan Dušan Degenek, izveštava potpukovnika Radiča da je od načelnika bezbednosti komande 7. korpusa obavešten da je komandno mesto njihovog Dalmatinskog korpusa, iz Kina premešteno u selo Pađane. Iznenađenje je bilo šokantno za Radiča. Pitao se kako se to i zašto premešta komandno mesto a da se on kao načelnik štaba čak i ne obaveštava o tome. Ni u tom trenutku (oko 21 čas) potpukovnik Radič ne zna da je napadnuta cela zona korpusa i da je do premeštanja komandnog mesta došlo zbog nemogučnosti komandovanja iz Knina. Nešto kasnije dobija prave informacije o situaciji od komandira čete, koja je stigla kao pojačanje. Tada saznaje i neke detalje o borbama za Drniš i Benkovac, zatim da su Hrvati ušli u Čistu malu... Zapanjeni Radič, nakon prestanka borbenih dejstava, oko 23 časa kreče na komandno mesto u Pađane. Kad se udaljio od dinarskih vrleti, suočio se sa kolonama civila u bežaniji i tek onda shvatio pravo stanje. Pitao se šta li je sa njegovom porodicom, gde su... Na komandno mesto u Pađane stigao je oko 4 časa, 5. avgusta. General Slobodan Kovačevič kratko ga upoznaje da je na snazi odluka "da se narod izvuče u rejon Srba, a potom najverovatnije u Petrovac". Od komandanta saznaje da če "potom da se izvlači vojska". Zašto izvlačenje - pita Radič - kad još nije vođena nijedna borba, kada se ustaše još nisu probile?! Pa bilo je i težih dana a nije ni pomišljano na izvlačenje?"

General Slobodan Kovačevič pokušava da, u najkračem, bude razloživ i ubedljiv: "Ako to ne učinimo odmah, doči čemo u okruženje preko Velebita, i bičemo uništeni, i mi i narod. Treba sačuvati žive glave". Zatim diktira novi zadatak svom načelniku štaba: "Ti sada radi na izvlačenju, ja idem u Srb, kod komandanta Glavnog štaba, i vidimo se na Oštrelju".

Za početak Radič poziva sve starešine komande korpusa i postavlja im zadatke. Izričito zahteva da komanda mora poslednja krenuti ka Srbu. Tako je i bilo. Ujutru, 6. avgusta, Radič se u Srbu sreče sa generalijna Mrkšičem, Bjelanovičem i Petrovičem i predsednikom RSK Milanom Martičem.

Dobija novi zadatak u vezi sa izvlačenjem vojske i naroda u Petrovac i saznaje da će se naoružanje i materijalno-tehnička sredstva predati Vojsci Republike Srpske. Brine ga što su u kolonama sa narodom i tenkovi i artiljerija, pa se, eventualnim dejstvom Hrvata po njima, ne može izbeći stradanje civila. Dalji pokret Radič nastavlja pešice, uz pratnju vojne policije održava kakav-takav red, i požuruje da se što pre prođe Martin Brod i most na reci Uni. U Petrovac stiže 7. avgusta, ujutru oko 7 časova. Pošto je organizovao predaju naoružanja i tehnike potpukovnik Radič nameravao je da ode na Oštrelj, ali zbog gužve na putu - odustaje. Nastavlja pokret prema Banjaluci. U selu Bravsko, bio je svedok dejstva hrvatskog MiG-21 po koloni izbeglica.

Kada se nekoliko dana kasnije našao u Beogradu, u 40. kadrovskom centru, počeo je da svodi bilans svog ratnog puta, koji je trajao pet godina. Počeo je da ratuje kao komandant bataljona vojne policije JNA. U ratu komanduje brigadom milicije u Kninskoj krajini, zatim 2. kistanjskom brigadom. Poznaje ga ceo sastav Dalmatinskog korpusa. Učesnik je borbenih dejstava za koridor, Kupres, Cazin, Bihač, Dalmaciju, Liku. Dužnost načelnika štaba komanđe 7. korpusa primio je u času kad je bio evidentan raspad ove jedinice. Kad je u večernjim satima, 4. avgusta shvatio gde se našao i u čemu je bio, zapisače kasnije da se tog trenutka osečao kao "zadnji bednik, izolovan od korpusa, na nekoj čuki planine Dinare, ne znajuči šta radi korpus i njegovi susedi".

Pukovnik, Stevo Draškovič, pomočnik komandanta 7. korpusa (Dalmatinskog) za moral, svedoči da je komandno mesto sve do ponoči 4/5. avgusta bilo u kasarni u Kninu i da je posle toga izmešteno u Pađane. Pre nego što če 5. avgusta u 6 časova general Kovačevič otiči na prostor sela Otrič, saopštio je da če se Knin odsudno braniti, i da predstoji formiranje Ličko-dalmatinskog korpusa od 7. i 15. korpusa. Takvu informaciju general Kovačevič nije saopštio svom načelniku štaba potpukovniku Radiču kad se s njim sreo. Da li je u pitanju izgovor ili nešto drugo, teško je reči. Pukovnik Draškovič čak misli da je načelnik štaba, potpukovnik Radič, sa predsednikom Milanom Martičem na Otriču doneo odluku o povlačenju, ali da to nije saopšteno jer se "vojska več bila raspala, i komandovanje takode". To zaključuje po tome što sa komandnog mesta nisu postojale veze sa potčinjenim jedinicima. Samoinicijativno je sa pomočnikom komandanta korpusa za pozadinu i načelnikom tehničke službe preduzimao što je smatrao da može i da ima nekakvog značaja. Kada se i Draškovič našao u Petrovcu, general Kovačevič ga je informisao "da se ide u Banjaluku, gde če se formirati nova jedinica, od ljudi koji to hoče, za dalje vođenje borbi". Znao je, naravno, da su to prazne priče. Rečeno mu je da Petrovac treba što pre napustiti "jer postoji mogučnost prodora 5. muslimanskog korpusa i hrvatskog bombardovanja". O tome šta mu je saopštio general Kovačevič, Draškovič obaveštava komandante jedinica 7. korpusa. Po stizanju u Banjaluku, Draškovič u Komandi 1. krajiškog korpusa saznaje kakvo je

Prva linija odbrane Novigrada

stanje, prihvata i smešta izbeglice iz RSK. Ne uspeva da uspostavi vezu sa Komandom 7. korpusa, pa odlučuje da ide u Beograd.

Pukovnik Rajko Grbič, načelnik artiljerije u komandi 7. korpusa, nekoliko dana pre početka "Oluje" proveo je u komandi Taktičke grupe-3 u Strmici. Ovom grupom pre "Oluje" komandovao je general Kovačevič lično. Sam je tako hteo iz nekog svog razlog. I pored toga, jedinice koje su branile pravac Derale - Strmica samovoljno su napustile odbranu. Položaje su prve napustile četa i minobacačka baterija iz 92. brigade. Vratile su se u Benkovac. Tokom 4. avgusta Grbič je činio sve što je mogao da spreči napuštanje odbrane pravca Derale - Strmica. Oko 21 čas Grbič poslednji napušta Strmicu, a u 4.00 časa, 5. avgusta stiže u Ličku Kaldrmu gde se javlja generalu Milu Mrkšiču. Upoznaje ga da je i fizički napadnut od onih koji su samovoljno napuštali borbu. Skreče pažnju Mrkšiču da je u svakoj manjoj jedinici uočio po 5-10 bukača koji su vikali "prodato - izdato", "idemo kučama", "oficiri su nas izdali"...

Grbič je na Oštrelj stigao 8. avgusta, a pokušavajuči da prikrpi i artiljerijsku tehniku, doživeo je šikaniranje od vojnika.

2.

Posle okupacije Zapadne Slavonije, u maju 1995. godine, general Milan Celeketič postavlja na dužnost komandanta 1. lake brigade (Vrličke) kapetana Nebojšu Popoviča. Doveo ga je iz rasformiranog 18. korpusa, koji je izgubio svoju teritoriju. Popovič je komandovao ovom brigadom i u toku trajanja "Oluje". Početak napada zatekao ga je na komandnom mestu u Vrlici. Hrvati su dejstvovali sa pravca Vještica Gore i Vučipolja i Zaosioka. Samo sat kasnije sve veze sa pretpostavljenim i potčinjenim, komandantima i komandirima jedinica su prekinute. Na zonu odbrane brigade

započinje i napad sa Svilaje planine. Artiljerija neprijatelja neprekidno tuče po teritoriji vrličke opštine. Ne znajući šta se dešava sa pravca Dinare, kapetan Popovič odlazi na prednji kraj, na Dinaru, i tom prilikom izdaje zadatke za odbranu na rezervnim položajima. U toku noči 4/5. avgust brigada se izvlači na Polaču (Sivo brdo). Večina Ijudstva samovoljno napušta brigadu i odlazi po svoje porodice u mesta gde su nastanjeni. Preostali deo ljudstva sa tehnikom se izvlači prema Kninu, ali zbog nedostatka goriva napušta vozila a time i tehniku. Popovič če, krečuči se od Polače preko Pađana i Srba, sa delom komande, naoružanja i tehnike stiči u Petrovac. Preko Prijedora odlazi u Banjaluku, gde traži porodicu, ali je ne nalazi. U Srbiju stiže 13. avgusta.

Vrlička brigada uopšte nije učestvovala u borbama. Nijedan njen vojnik i starešina nije video neprijateljskog vojnika. Prednji delovi neprijatelja bili su na udaljenosti od oko 5 kilometara. Ova brigada završila je svoj "ratni put" onako kako je i tavorila - rasulom. Njen poslednji komandant, kapetan Nebojša Popovič doveden je iz jedinice koja se rasula u toku borbi za Zapadnu Slavoniju. Došao je u brigadu koja je, takođe, bila u rasulu. Izjava koju je, posle svega napisao, predstavlja pokušaj da sebe opravda i da prikrije sramnu ulogu brigade i njeno kukavičko ponašanje, zašta je on najmanji krivac. Ipak, Vrličkoj brigadi mora se priznati da je uspela bolje nego bilo koja druga jedinica da prevari neprijatelja. Napuštanje zone odgovornosti izvela je tako vešto da je neprijatelju trebalo više od 24 časa da to uoči i shvati.

3.

Po mnogo čemu je karakteristiČna "olujna" ispovest pukovnika Vladimira Davidoviča, komandanta 75. motorizovane brigade (Drniške). Njegova jedinica je "sve zadatke izvršavala u duhu naređenja komandanta 7. korpusa i komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine". Po njemu, "u toku borbenih dejstava, 4. avgusta, brigada je uporno branila front širine 50 kilometara. U toku 4. avgusta ustaše su ovladale sa dve kote, koje su povračene protivnapadom noču 4/5. avgusta". Ova brigada u večernjim satima ostaje bez levog suseda, jer je svoje položaje napustila 1. laka brigada. Davidovič dolazi do zaključka da se sa svojom brigadom nalazi u poluokruženju. Zbog toga u jutarnjim satima, 5. avgusta, počinje sa izvlačenjem brigade pravcem Brljan - Pađane - Srb - Petrovac - Banjaluka - Brčko. Na to se odlučio, kako sam navodi, "po evekuaciji stanovništva iz drniške opštine i Kosovske doline". Davidovič zatim tvrdi da je "izvučena sva borbena i neborbena tehnika", koja je "organizovano predana" 2. krajiškom korpusu Vojske Republike Srpske u Petrovcu, a deo tenkova 1. krajiškom korpusu u kasarni "Mali logor". Deo motornih vozila kojima su prevoženi borci i njihove porodice, predat je komandantu Istočno-bosanskog korpusa Vojske Republike Srpske, u Bijeljini. Za uzvrat komandant ovog korpusa je pukovniku Davidoviču obezbedio autobuse za prevoz zbega i boraca u SRJ u prihvatne centre - Rumu, Sremsku Mitrovicu, Šabac i Loznicu.

U toku borbenih dejstava, po oceni Davidoviča, njegova brigada je imala gubitke "ekvivalenta jedne čete 195 boraca i starešina". Nažalost, nesporno je nešto drugo - da se pukovnik Davidovič trudi da prikrije ono što je bitno za ocenu uloge koju je njegova brigada odigrala u tragičnim zbivanjima 4/5. avgusta 1995. godine. On ne govori da 4. avgusta njegova brigada nije ni izvodila borbena dejstva na frontu širine 50 kilometara. Izuzev demonstrativnih napada i artiljerijskog dejstva, njegovu brigadu nije ništa ugrožavalo. Sa levim susedom (i potpukovnikom Miloradom Radičem) koji je kao načelnik štaba Komande Dalmatinskog korpusa "držao" Dinaru, nije ni pokušao da stupi u vezu.

U 20 časova, 4. avgusta, u Operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, od generala Mrkšiča Davidovič je dobio zadatak da jedan bataljon do jutra izvuče za odbranu Knina. On to i ne spominje, jer je bitno za ocenu rada njegove brigade. Njegova jedinica se u toku 4. avgusta počela osipati, i mnogi su mu borci krenuli u sela medu porodice. Već sledečeg dana, 5. avgusta, u popodnevnim satima, pukovnik Davidovič sa ostatkom brigade, izmešanom u koloni izbeglog naroda, prolazi kroz Srb. Kada je, zatim pozvan u Glavni štab Srpske vojske Krajine i od njega zatraženo da iz kolone izbeglica izvuče oruđa i borbena vozila, i da ih prikupi u Srbu, on je to odbio, tvrdeči da to nije moguče izvesti. Po stizanju u Petrovac, Davidovič ne predaje svo naoružanje i opremu 2. krajiškom korpusu kako je bilo naređeno. Na svoju ruku tenkove predaje 1. krajiškom korpusu. Za njega jednostavno više i nisu postojale Komanda Dalmatinskog korpusa i Glavni štab Srpske vojske Krajine, pa je radio po svome. Ovaj akter iz drame Varaždinskog korpusa iz septembra 1991. godine dokazao je da je dobro naučio lekciju. Na Vojnom sudu u Beogradu suđeno mu je da je sarađivao sa kriznim štabom grada Varaždina u predaji velike količine naoružanja i vojne opreme. Kao komandant Drniške brigade nije sarađivao ni sa svojom pretpostavljenom komandom. Mora mu se jedino priznati da je ne upuštajuči se u borbu već u bežaniju, izvukao naoružanje i tehniku, koju je u RS predavao kome je on hteo.

4.

Kistanjska brigada (2. pešadijska), svojevrstan je primer krajiške "borbene" bolesti. Komandant brigade, major Rade Drezgič, u svojoj izjavi navodi da je 4. avgusta napad na 2. brigadu počeo artiljerijskim udarima po Čistoji mali i Kristanji. U toku dana hrvatska vojska osvaja Čistu malu i Veliku malu. Ostali deo zone zadržan je upornom odbranom. Veza sa komandom korpusa nije dobro funkcionisala, ali se major Drezgič u toku 4. avgusta "2-3 puta čuo sa generalom Slobodanom Kovačevičem", pa je imao "pouzdanu orijentaciju". Ističe da je u 20 časova, 4. avgusta, bio u operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, gde je dobio zadatak "da nastavi upornu odbranu i omoguči iseljavanje stanovništva". Navodi da je čuo kad je general Mrkšič rekao da se "već sutra (5. avgusta) očekuje raspad sistema, i da u Kninu nemamo nikoga do predsednika Milana Martiča".

Drezgić dalje tvrdi kako je čuo da je Mrkšić rekao "da je u slučaju nepovoljnog položaja, pravac izvlačenja prema i preko Srba za Bosanski Petrovac".

Po povratku na komandno mesto i uočavanju problema, Drezgić ih je rešavao tobože energično i odlučno, kako sam o tome svedoči. Tvrdi da je do 3 časa ujutru, 5. avgusta "izvodio upornu odbranu u skladu sa dobijenim zadatkom". Onda saznaje da je njegov desni sused 3. brigada napustila svoju zonu odbrane, što je ugrozilo Drezgićevu brigadu "da padne u poluokruženje". To rešava tako što vod tenkova upućuje na desni bok. I baš u to vreme jedna hrvatska jedinica "prodire na spoju Kistanjske i Drniške brigade, na levom boku". Drezgić baca u vatru "poslednju rezervu" - dva tenkovska voda. Kada je uradio sve kako je napisao, Drezgić se javlja komandantu, generalu Slobodanu Kovačeviću, i upoznaje ga sa situacijom ispred i u zoni brigade. Dobija naređenje da počne sa postepenim povlačenjem na drugi položaj. Cim je izvršio naredenje, nastavlja "upornu odbranu". Pošto je ocenio da su njegovoj jedinici opet ugroženi bokovi, traži i dobija odobrenje za dalje izvlačenje. U tom trenutku Drezgić navodno nije znao da je 3. brigada napustila zonu odgovornosti. On je, i pored toga, ostao do kraja i izvlačio poginule i ranjene. Od Unprofora dobija gorivo koje koristi da izvuče stanovništvo, borbenu i drugu tehniku. Pri tome ističe da mu pretpostavljena komanda nije dostavila gorivo i da nije ništa preduzimala da uspostavi vezu sa njegovom brigadom.

Kada je po Drezgiću, zapretila opasnost od potpunog odsecanja njegove jedinice, izvršio je naredenje komandanta korpusa i napustio "treći položaj". To je činio uz sopstveni prihvat po dubini. U selu Otriću se sreće sa potpukovnikom Miloradom Radićem, načelnikom štaba komande Dalmatinskog korpusa, i pita ga "šta dalje", a ovaj mu odgovara, "idi dalje"! U Petrovcu je predao oružje i materijalno-tehnička sredstva, a u Beograd je stigao 11. avgusta 1995. godine. Na kraju izjave piše da se ne oseća krivim,

Izvidači na položaju kod Benkovca

vec da je ogorčen zbog lošeg rukovođenja i komandovanja komande 7. korpusa i kukavičluka i bežanja 3. pešadijske brigade sa položaja, što je njegovu, 2. brigadu dovelo u izuzetno tešku situaciju. Ogorčen je i zbog naređenja o povlačenju.

Zaista se ne može majoru Radetu Drezgiču poricati sposobnost u "izvlačenju". U njegovom izveštaju za sve su mu krivi susedi, i što mu je "tako" naređeno. Skoro ni reči o stvarnom stanju, i istini kakva je bila. Kistanjska brigada (2. pešadijska) dočekala je krajnje neorganizovano provokativne napade hrvatske vojske. U prepodnevnim satima 4. avgusta, izgubljeni su objekti Čista mala, Velika mala i Lađevac, praktično bez borbe. Do izvlačenja iz zone odgovornosti ova brigada praktično nije ni izvodila borbena dejstva.

Drezgič jednostavno nije znao da komanduje brigadom. Nije ni pokušao bilo šta da uradi sa brigadom, od onog što je bilo moguče. Požurio je sa izvlačenjem, bez dogovora sa susedima, a u svom izveštaju tvrdi suprotno - da se izvukao zato što su se njegovi susedi povukli, pa nije imao izbora. Prigovara tobože komandantu korpusa, naravno samo na papiru, što mu je naredio da se izvlači. Kao, on je bio protiv toga, ali eto morao je da izvršava dobijena naređenja.

5.

O držanju Treče pešadijske brigade (Benkovačke), u dane "Oluje", zabelešku su ostavili komandant, potpukovnik Janko Đurica, i načelnik štaba komande brigade potpukovnik, Nikola Kužet.

Đurica je izričit kada navodi da je 4. avgusta oko 11 časova izvršen pešadijski napad hrvatske vojske u zoni odbrane 3. brigade. Kod levog suseda (Kistanjska brigada) neprijatelj je "uspeo da ovlada objektima Čiste male, Čiste velike i Lađevcima". Zbog navedenog, Đurica će intervenisati svojom rezervom. Zahvaljujuči tome, napad hrvatske vojske je zaustavljen oko 19 časova. Sledi tvrdnja da do 20 časova, jedinice brigade nisu izgubile ni jedan deo teritorija svoje zone odgovornosti. I nadalje, dok je desni sused (92. brigada) odlično držao svoju zonu, dotle je levi sused (Kistanjska brigada) ugrozio odbranu 3. brigade".

Po izjavi potpukovnika Đurice, 3. brigada je 5. avgusta u 3 časa počela sa izvlačenjem po njegovom naređenju. Civilno stanovništvo je krenulo dva sata ranije. U svojoj izjavi Đurica tvrdi da je naredenje za izvlačenje lično dobio od komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Mila Mrkšiča u 20.30 časova, 4. avgusta u Glavnom štabu. Van brigade mu je bilo oko 300 vojnika, na zatvaranju pravca Derale - Strmica, i na Dinari. Navodi da su "komanda brigade i potčinjene jedinice i komande striktno izvršavale (njegova) naređenja, i da su pokazali izvanrednu hrabrost i snalažljivost". Međutim, načelnik štaba 3. pešadijske brigade, potpukovnik Nikola Kužet, u svojoj izjavi navodi bitno drugačije podatke od svoga komandanta Đurice.

Po Kužetu, pešadija hrvatske vojske u toku celog dana nije napadala. Pojedinačni napadi počeli su u kasnim večernjim satima. Sve jedinice držale su svoje položaje do početka izvlačenja. Naređenje za povlačenje komande brigade i svih potčinjenih jedinica izdao je komandant 3. brigade odmah po povratku iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine (između 20.30 i 21. čas). Naređenje je, kako Kužet precizira, glasilo: "Civilne vlasti su odlučile da se evakuiše svo stanovništvo u rejon Srba, a mi se povlačimo po naredenju komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, kada se izvuku svi civili".

Pristupilo se zatim, kako dalje svedoči Kužet, "ubrzanom izvlačenju civilnog stanovništva iz sela koja su na prvoj liniji. Počelo se i sa pripremama za povlačenje jedinica (uzimanje goriva, utovar MTS i sl). Povlačenje je počelo 5. avgusta u 3 sata ujutru organizovano, ali se ubrzo pretvorilo u stihiju zato što dobar deo vojnih obaveznika napušta jedinice i odlazi da spašava svoje porodice."

Načelnik štaba, potpukovnik Nikola Kužet dalje precizira da se povlači na naredno komandno mesto, u selo Bukovič, gde ostaje do 6.15 časova, a onda nastavlja pravcem: Bjelina - Erdevik - Mokro Polje - Srb, gde stiže 5. avgusta, u toku noči. Narednog dana, 7. avgusta, nastavlja pokret pravcem Martin Brod - Petrovac, gde stiže oko podne. Zbog nedostatka goriva na putu su im ostali tenkovi T-34. U Petrovcu organizovano predaje naoružanje i drugu tehniku. U toku 8. avugsta boravi u Banjaluci, gde prvi put, od 5. avgusta, sreče svog komandanta, potpukovnika Janka Đuricu, koji je putovao mimo jedinice, po nekom svom zadatku lične prirode.

Nakon svega, može se zaključiti da izjava potpukovnika Janka Đurice više govori o njemu nego o brigadi koju je vodio. On demonstrira skoro istovetne osobine kao i major Rade Drezgič, komandant Kistanjske brigade. Ni njegova, Treča brigada, praktično nije napadana tokom 4. avgusta. Izvučena je iz zone više zbog brige o sebi (i stanovništvu) nego zbog mogućih opasnosti od napada hrvatske vojske. Izvlačenje je izvršeno bez ikakve koordinacije sa susedima. Od jutarnjih sati, 5. avgusta, brigadom je, praktično, komandovao načelnik štaba, a komandant je "dejstvovao" po nekom svome planu. Ostalo je zabeleženo da je 5. avgusta po podne u Srbu potpukovnik Janko Đurica odbio da izvrši naredenje komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine - da iz kolone naroda i vojske izdvoji borbena vozila i prikupi ih u Srb.

6.

Komandant 92. motorizovane brigade (Benkovačke), potpukovnik Mirko Uzelac, dao je dve izjave. Jednu po izvlačenju u RS a drugu u Beogradu.

Do 8 časova, 4. avgusta hrvatska vojska je na Benkovac ispalila 80 projektila a po jedinicama brigade, na prednjem kraju zone odgovornosti, 100. Nije bilo gubitaka među pripadnicima brigade, kao ni medu građanima u Benkovcu. Prema Uzelčevom izveštaju, do 8 časova, brigada nije

Istureni položaj kod Benkovca pre dirigovanog urušavanja odbrane

dejstvovala po neprijatelju svojom artiljerijom, što je svojevrstan apsurd. On u to vreme upucuje protest Unproforu zbog hrvatske agresije. Zahtevao je da predstavnik kanadskog mirovnog bataljona hitno dođe na komandno mesto brigade.

U 9,20 časova stiže komandir čete iz kanadskog bataljona, koji saopštava da je od svoje pretpostavljene komande 4. avgusta u 4.30 časa dobio naredenje da pojača sigurnost svojih vojnika jer će doći do dejstava od strane hrvatske vojske. Zatim upoznaje komandanta Uzelca da je već u 9.00 časova na osmatračnicu mirovnih snaga, iznad Novigrada, došla jedinica hrvatske vojske, jačine 60 ljudi, i tražila predaju tog punkta, što nije dozvoljeno. Onda je, možda i po predviđenom scenariju oficir kanadske jedinice pozvan telefonom iz svoje komande (oko 9.30 časova). Prema izjavi prevodioca koji je pratio razgovor "Hrvati su zauzeli osmatračnicu Ujedinjenih nacija kod Novigrada i tom prilikom zarobile su šest vojnika kanadske jedinice i jedan transporter". Posle tog razgovora, kanadski oficir je rekao Uzelcu da je u Novigrad stiglo 400 vojnika hrvatske vojske. Na ovu informaciju potpukovnik Uzelac reaguje tako što, u

prisustvu kanadskog oficira, izdaje naređenje za postavljanje protivtenkovskih mina na pravcu Novigrad - Pridraga. Zatim zabranjuje bilo kakve pokrete vojnika Ujedinjenih nacija do osmatračnice prema Novigradu, "bez njegovog ličnog odobrenja". Data je saglasnost da osmatračnice u selima Košič, Smokovič i Skabrnja ostanu u funkciji. Po odlasku kanadskog oficira, Uzelac nareduje komandantu bataljona u selu Pridraga da otvori vatru iz samohodnih oruđa (90 mm) po osmatračnici koju su zaposele hrvatske snage. Dejstvo je bilo uspešno, što se pokazalo i po jurnjavi nekoliko kola hitne pomoči ka Novigradu. Kanadskoj jedinici postavljen je zahtev da šalje izveštaje o važnijim pojavama i uslov da osmatračnice može napustiti samo po odobrenju komande 92. brigade. U jednoj od kasnije dobijenih informacija Kanađani izveštavaju da su hrvatski policajđ zarobljene kanadske vojnike sproveli u Zadar.

U popodnevnim satima pojačana su dejstva artiljerije hrvatske vojske, posebno iz višecevnih bacača raketa. Do 16 časova ispaljeno je novih 120 projektila po Benkovcu a po objektima u zoni brigade još 600-700. Brigada srečom nije imala gubitaka, jer je ljudstvo bilo u skloništima i zaklonima. Od Komande 7. korpusa tog podneva tražena je popuna gorivom i municijom.

U 18,45 časova pešadijski delovi hrvatske vojske kreču u napad od Smokoviča ka Zemuniku i od Suhovara ka Zemuniku. Ubrzo počinje napad i na pravcima: Islam Grčki - Stošija glavina - Kašič i Novigrad - Pridraga. Napadi su uspešno zaustavljeni jer su Hrvati imali desetak poginulih, koje su ostavili kada su se povukli na polazne položaje. Brigada je imala četiri ranjena.

U 19 časova dolaze predstavnici vlasti i izveštavaju Uzelca da su dobili naredenje za evakuaciju. On sa tim saznanjem odlazi u Glavni štab Srpske vojske Krajine u Knin, gde je večbio pozvan radi referisanja. U Operativnom centru Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, iz izlaganja generala Mila Mrkšiča, saznaje kakvo je stanje na celom ratišu RSK. Na zahtev da se zona 7. korpusa i zone 92. brigade suze, Uzelac reaguje tvrdnjom da njegova brigada čvrsto drži položaje, da Hrvati nisu postigli nikakav uspeh, i da nema izgleda da tu išta bitnije postignu. Izrazio je čuđenje zbog naredenja za evakuaciju i da, njegove teritorije još niko od civila nije napustio i krenuo u bežaniju. Zatim je predložio generalu Mrkšiču da sve brigade uporno brane svoje zone odgovomosti, i da je to jedino pravo rešenje.

Po povratku na svoje komandno mesto, Uzelac u 23 časa drži sastanak sa komandom i potčinjenim komandantima. Pošto ih je upoznao sa situacijom u zoni 7. korpusa i RSK, zatražio je predloge od potčinjenih za dalji rad. Primetno je bilo iznenađenje zbog onog što su čuli od komandanta. Ta brigada, je naime, u toku dotadašnjeg rata doživela više od sto napada hrvatske vojske i sve uspešno odbila. Ni napad koji je počeo 4. avgusta nije ih pokolebao.

Na komandnom mestu 92. brigade, u Gornjim Biljanima, u tom času nalazio se i komandant 4. lake brigade (Obrovačke). Ta brigada je bila desni sused 92. brigade.

Pošto je saslušao predloge, Uzelac je izdao naređenje da se nastavi sa upornom odbranom i da se krene u aktivna dejstva prema hrvatskim snagama na jednom broju pravaca. Naredeno je i preduzimanje mera za sprečavanje ubacivanja i uklinjavanja neprijatelja. Prioritetni cilj bila je "zaštita evakuacije civila, prvo iz sela sa linije dodira, a kasnije i po dubini."

U vreme izdavanja naređenja, brigada je imala jednog poginulog i 4 ranjena vojnika.

U 23,30 časova dolazi do prekida veza, prvo sa komandom 7. korpusa, a posle toga i sa Glavnim štabom Srpske vojske Krajine. U 24 časa Uzelca poziva komandant 3. brigade (levi sused) potpukovnik Đurica i saopštava da se izvlači sa brigadom na rezervne položaje neposredno ispred Benkovca. Posle ponoči dolazi do prekida svih veza sa susedima. U takvoj situaciji, oko 2 časa 5. avgusta, dok se vode borbe na pravcu Novigrad - Pridraga, Uzelac nareduje pripremu za povlačenje, koje je počelo u 4 časa a završilo se na rezervnim položajima u 6.45 časova. Uzelac zatim nareduje povlačenje ka Srbu. Do tog časa brigada je imala 4 poginula i 6 ranjenih.

U večernjim satima, 6. avgusta, Uzelčeva brigada će stiči u Petrovačko polje. Sa generalom Slobodanom Kovačevičem Uzelac će se sresti tek 7. avgusta. Tada je od njega čuo za "ideju" da će predložiti generalu Mrkšiču da vojnim obaveznicima odobri nekoliko dana da zbrinu porodice. Posle toga navodno će se ti isti vojni obveznici proglasom prikupiti na određenim lokacijama u cilju obrazovanja novih jedinica. Ni naivnijeg ni nebuloznijeg predloga, osim ako nije cela priča smišljena kao "pokriče" generala Kovačeviča da se "neče odustati od borbe". Pošto je predao naoružanje i materijalno-tehnička sredstva, Uzelac je vojnim obveznicima odobrio da traže svoje porodice. Svoga pretpostavljenog generala Kovačeviča, više nigde nije ni

Uslovi za odbranu bili su znatno povoljniji od borbenog učinka
Na terenima Podveležja

sreo, ni čuo. Otišao je u Banjaluku, pa ne našavši ni tu Kovačevic'a produžava u Beograd, gde stiže 10. avgusta. Po javljanju u 40. kadrovski centar, odmah je upučen u 11. korpus na novu dužnost, gde se javio 16. avgusta.

Do početaka "Oluje", 92. motorizovana brigada imala je u borbama 420 poginulih i 1500 ranjenih. U "Oluji" je poginulo 4 a ranjeno 6 boraca. Nesporno je da su prethodni gubici ove brigade posledica njene borbene aktivnosti i uloge koja je ona odigrala u četvorogodišnjem ratu sa hrvatskom vojskom, braneći benkovačko ratište. Na nju su se obrušavale takoreči sve brigade hrvatske vojske. Najčešče je ostajala bez pomoči jedinica sa drugih prostora, ali se hrabro držala. Davala je svoje ljudstvo i kad se ratovalo za Zapadnu Bosnu, Drvar, Grahovo. Najpresudniju bitku za RSK ova brigada bi sigurno časno i dostojanstveno vodila, spremna i da strada, da se nisu događale sve one nedopustive i neoprostive odluke, na koje nije mogla uticati. Tragedija RSK najviše je pogodila 92. benkovačku brigadu, a grobovi njenih vojnika i starešina upozoravače kroz istoriju.

7.

U prvim satima hrvatske agresije zona Obrovačke lake brigade, pored artiljerijskih dejstava bila je i poprište dejstva NATO avijacije, čija su četiri aviona, između 6.30 i 7 časova bombardovali Čelevac i selo Golubiči. Neprijateljska pešadija krenula je u napad prema Tularovim gredama. U 2. bataljonu, od dejstava vatre gine jedan vojnik, a jedan je teško ranjen. Zbog toga 3. četa napušta kotu 826 - Bruševac. U isto vreme, posle krače borbe, desni sused (delovi 9. brigade) napušta objekat Mali Alan. Tokom 4. avgusta, 2. bataljon je izgubio položaje na prednjem kraju, pa se izvlači na liniju Oščenica - Bolič - Osmatračnica. Ostali položaji su uspešno branjeni. U večernjim satima počela je evakuacija stanovništva.

Brigada ostaje na položajima do jutra 5. avgusta. Onda stiže saznanje da su u zoni 15. korpusa Hrvati napravili prodor preko Crvenog potoka prema Malim Zuljinama. Za obezbeđenje boka koji je bio prodorom Hrvata ugrožen, komandant Obrovačke brigade, kapetan Radivoje Paravinja, upučuje 2 tenka T-34 i dva oklopna transportera radi obezbeđenja desnog boka brigade.

Oko 10 časova, 5. avgusta, neprijateljske snage su izbile u Stikadu, u blizini Gračaca, čime je onemogučeno povlačenje navedenim pravcima. Paravinja naređuje povlačenje brigade preko Zegara ka Mokrom polju. Pre povlačenja komande i jedinica, svo stanovništvo je evakuisano, izuzev onih koji su odbili da napuste svoja sela. Brigada je imala trojicu poginulih i 20 ranjenih i povređenih.

8.

Sliku ukupnih dešavanja na svoj način dopunjavaju i aktivnosti u pozadinskoj bazi Dalmatinskog korpusa (7. baza). U toku 4. avgusta snabdevane su jedinica po zahtevima potčinjenih komandi. Pomočnik komandanta 7. korpusa za pozadinu pukovnik Jovan Vukovič, u 21 čas je

naredio komandantu 7. pozadinske baze potpukovniku Dragiču Stojanoviču da iseli bazu iz kasarne u Kninu, u selo Pađane, i da sa nove lokacije nastavi pozadinsko obezbeđenja. Od bombardovanja u toku dana, bili su oštečeni kuhinjski blok, tehnička radionica, magacini ishrane, ambulanta i stacionar.

Do 3 časa ujutru, 5. avgusta, završeno je izmeštanje baze. Oko 30 bolesnika iz garnizone ambulante prebačeno je u Padane i odmah upučeno prema bolnicama u Petrovcu i Banjaluci. Nažalost, iz magacina nije izneseno oko 500.000 komada sitne municije (kalibra 7,62 do 12,7 mm), oko 500 komada municije za artiljerijsko naoružanje (105 mm, 122 mm, 130 mm, 152 mm), oko 1000 komada mina za minobacače 60 mm i 500 mina za minobacače 120 mm. Na sreču, radionice su izvučene i predate Vojsci Republike Srpske u Petrovcu. Izvučene su i sve rezerve pogonskog goriva, i usput podeljene jedinicama.

U magacinu hrane za tekuću potrošnju ostalo je neevakuisano: 10 tona brašna, 10 tona konzervi, 1,5 tona ulja, 1 tona soli, 1-2 tone boranije i graška, 3 tone šećera, 1 tona mesa i 500 kilograma suhomesnatih proizvoda. Sve što je ostalo, nije izvučeno samo zbog nedostatka motornih vozila. Tako je i u intendantskom servisu ostalo oko 100 kompleta maskirnih uniformi i 300 pari čizama.

Komandant 7. pozadinske baze, potpukovnik Stojanovič u izjavi je pored ostalog napisao da mu je "iskreno žao što je provedeno vreme u SVK bilo uzalud", jer nadao se "da če srpsko pitanje u Hrvatskoj biti pravedno rešeno". Napominje da su "sva dešavanja oko nefunkcionisanja vlasti u RSK direktno pogađala Srpsku vojsku Krajine, drugim rečima vojska nije imala državu".

Izveštaj je završio rečenicom: "Molim da se oko slučaja RSK i Srpske vojske Krajine ispitaju stvarne činjenice, da se dođe do pravih pokazatelja, i da se zna šta je uzrokovalo njihovom padu".

9.

Lički korpus je dočekao agresiju hrvatske vojske u izrazito nepovoljnom operativno-strategijskom položaju. Branio je jako izduženu zonu, a relativno male širine. Po dužoj osnovi, sa obe strane zone, snage korpusa su se nalazile u poluokruženju. Sa zapada je napadala hrvatska vojska, sa istoka, sa teritorije Bihačke regije, delovao je 5. muslimanski korpus. Sa linije Grahova - Resanovci pretila je opasnost od hrvatskih snaga koje su dejstovale sa prostora Bosne. U sklopu odbrane koju je organizovao Lički korpus, po značaju se isticao masiv Velebita na zapadu i Plješevice na istoku. Odbrana ovog korpusa bitno je zavisila od držanja Dalmatinskog korpusa na jugu i Kordunskog na severu. Poseban značaj za sprečavanje prodora 5. muslimanskog korpusa na pravcu Zeljava - Ličko Petrovo Selo - Plitvice imalo je sadejstvo sa Komandom operativne grupe "Pauk" i Komandom Korpusa specijalnih jedinica.

Organizacijsko-formacijski sastav korpusa bio je neadekvatan. Sa šest brigada, razvučenih na ivičnom rubu zone odgovornosti, bez brigadnih i korpusne rezerve, nije se mogao obezbediti manevar, što je bila velika potreba. Odnos Glavnog štaba Srpske vojske Krajine prema komandi 15. korpusa u toku izvođenja borbenih dejstava morao je, i mogao je, biti znatno delotvorniji. Samo je Glavni štab Srpske vojske Krajine mogao obezbediti potrebno sadejstvo suseda sa Ličkim korpusom. To je izostalo, i bilo je katastrofalno za ukupni zadatak korpusa. Glavni štab Srpske vojske Krajine je pružio pomoč korpusu dejstvima avijacija, ali komande korpusa i brigada nisu pokazivale potrebno interesovanje za korišćenje avijacije, pre svega zbog neosposobljenosti za korišćenje avijacije. Obečana pomoč delova 2. gardijske brigade nije realizovana niti je dato ikakvo objašnjenje šta se dogodilo.

U toku prvog dana borbenih dejstava, Glavni štab Srpske vojske Krajine nije uticao na odluke koje je donosila komanda korpusa, a ona se iscrpljivala u pokušajima da uspostavi vezu sa susedima i da ih predlozima i molbama privoli na sadejsto. Sve što je dogovoreno nije realizovano. Pred ponoč, 4. avgusta, u zonu korpusa dolazi general Nikola Lončar, načelnik Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, koga je komandant general Mile Mrkšič ovlastio da prenese odluku za dalja dejstva i da pruži pomoč komandi Ličkog korpusa u skladu sa razvojem situacije. Rad generala Nikole Lončara nije ocenjen pozitivno od komande korpusa i komandi brigada u kojima je boravio. Naime, general Lončar je svoju ulogu sveo na požurivanje da se što pre počne sa povlačenjem jedinica sa položaja. Razlog nije ni pokušavao da obrazloži, osim naređenjem komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Nije ni pokušao da sagleda realnu situaciju u zoni i da pruži pomoč komandovanju da samo donosi odluke, a time i da odgovara za njih. U suštini, general Lončar je donosio svoje odluke i nametao ih komandovanju kao odluke generala Mila Mrkšiča. Doživljavan je kao cinik, paničar, plašljivac, pa čak i kao zlonameran. U suštini nije pomogao ni u čemu komandi 15. korpusa.

Komanda korpusa je imala uvid u razvoj događaja ali nije uspela da utiče na rešavanje nekih važnih problema. Komandant general Stevo Ševo je kontaktirao samo sa komandantima 9. i 18. brigade. Sa ostalim komandantima samo je on imao vezu. Izveštaji iz 50. i 70. brigade su kasnili, a u znatnoj meri bili su i netačni. Komanda nije uspela da organizuje sadejstvo između brigada u zoni korpusa. Najslabije je bilo između 70. i 50. brigade.

Padom noči, naglo se smanjuje intenzitet borbenih dejstava. Počinje pregrupisavanje hrvatskih snaga i dovođenje rezervi iz dubine radi nastavka napada u jutarnjim satima 5. avgusta.

Saznanje o odluci za evakuaciju stanovništva koje je u Liku stigla po dve linije - preko Ministarstva odbrane i preko Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, izazvalo je nagli pad morala. Počelo je samovoljno napuštanje jedinica, koje starešine nisu mogle sprečiti. Zbog toga, kao i zbog zahteva generala

Lončara, oko ponoči komandant Ličkog korpusa general Stevo Ševo, naređuje da jedinice napuste položaje. Povlačenje je trebalo završiti na položajima u dubini, uz obezbeđivanje evakuacije civilnog stanovništva.

Na osnovu usmeno primljenog zadatka od komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, komandant Ličkog korpusa na sastanku užeg dela svoje komande u 7.30 časova, 6 avgusta, donosi odluku da nastavi sa izvlačenjem stanovništva i jedinica u širi rejon Petrovca. U toku 6. avgusta od Glavnog štaba Srpske vojske Krajine Komanda korpusa nije dobila nijedno naređenje ili zahtev.

Po stizanju u Petrovac Komanda korpusa prikuplja jedinice u zahvatu puta: Medeno Polje - Petrovac - Drinič i čini više pokušaja da spreči raspadanje jedinica. U tome nije uspela. U toku 7. avgusta još je na okupu bilo 19 starešina i 8 vojnika iz komande korpusa, zatim Komanda 9. brigade; Komanda 18. brigade (sa manjim delom); manji delovi 50. brigade; manji deo komande 103. brigade, 5. civilnih lica i 3 starešine iz 81. pozadinske baze. Potpuno su se raspale 15. brigada, 37. bataljon, četa vojne policije korpusa. Artiljerijski i protivoklopni divizion sa malim brojem ljudi, predavali su tehniku.

Iz celokupnog sastava 15. korpusa, 8. avgusta, u Petrovcu su bila 52 starešine i dvadeset vojnika i civilnih lica.

Korpus je, po podacima komande od 8. avgusta, imao 65 poginulih, do 300 ranjenih i oko 110-120 nestalih vojnika i starešina. Komanda 15. korpusa, sa komandama 9, 50. i 103. brigade premestila se 8. avgusta u Prijedor. Komande drugih jedinica bez odobrenja su nastavile put prema Banjaluci i SRJ.

10.

Komandant 9. motorizovane brigade, pukovnik Jovo Kordič, u izjavi piše da je napad na njegov 1. bataljon, na Malom Alanu, počeo 4. avgusta u 5. časova. Artiljerijska vatra neprijatelja ostvarivana je jednovremeno i u dužem vremenskom periodu po Gračacu, zatim po putu od Gračaca prema Medaku i raskrsnici puteva Lovinac. Prvo je izgubljen objekat Redoš na spoju sa levim susedom (Obrovačka brigada). I pored uporne odbrane i upotrebe rezerve hrvatske snage su uspele da potisnu ljudstvo brigade na linuju Mila voda - Pilar - Ruka - Međuvođe. To su postigli oko 21 čas, 4. avgusta uvođenjem svog drugog ešalona, koji su činile specijalne snage hrvatskog MUP i uz jaku artiljerijsku podršku.

Pretpostavljena komanda najavila je slanje ojačanja (1. četa iz 103. brigade i delova gardijske brigade), da bi se sprečilo presecanje puta Gospič - Gračac i okruženje brigade. Iz Obrovačke brigade je na^avljen dolazak 1. bataljona sa tenkovskom četom, radi odbrane pravca Zuljine - Prezid i Gospič - Ruka - Gračac. Od najavljenih snaga stigla su samo 3 tenka i 2 oklopna transportera, ali tek oko 7 časova, 5. avgusta. Po pristizanju nisu

ni uvodeni u borbu vec su vračani nazad, da bi obezbedili Malovan raskrsnicu u Sučeviči. Zbog izostale intervencije, dolazi do presecanja komunikacije Gospič - Medak - Gračac. Komandant 9. brigade, pukovnik Kordič naređuje da se 2. bataljon izvuče sa pravca Gospič - Medak i posedne liniju za odbranu Gradina - Kikova greda - Lir sa zadatkom da omoguči izvlačenje 3. bataljona i civilnog stanovništva iz sela Raduč, Papuča, Medak, Počitelj, Vrebac, Mogorič, Ploča i Kik.

U popodnevnim satima, 5. avgusta, zbog izvlačenja 18. brigade, naredeno je 3. bataljonu da še povlači pravcem Vrebačka staza - Srednja Gora - Udbina - Macin. Sa 1. i 2. četom iz 1. bataljona posednuta je linija Zutiča vrh - Stikada - Potkosa da bi sa milicijom i dobrovoljcima sprečavali prodor hrvatskih snaga sa pravca Ričica ka Gračacu. Time je omogučeno izvlačenje stanovništva iz Gračaca i okolnih sela. U večernjim satima, 5. avgusta, naređeno je povlačenje brigade iz rejona Ploča, Bruvna i Mazina pravcem Mazin - Dobroselo - Petrovac. Borci su masovno napuštali jedinice i odlazili sa porodicama.

U borbama na pravcu Sveti Rok - M. Alan izgubljena su 2 tenka (T-55) i 1 oklopni transporter M-60. Zbog nedostatka goriva 9. brigada nije izvukla: 4. minobacača (82. mm), 3 haubice (105 mm) 6 topova (20/3 mm), 4 topa (20/1 mm). Uništena su: 3 topa (B-l), zatim 3 topa ZIS (76 mm), 2 samohodna oruđa (76 mm) i 1 top (T-12) da ne padnu neprijatelju u ruke.

U borbama je poginulo 23, ranjeno 22 i nestalo 55 boraca i starešina. Po izjavi komandanta pukovnika Jove Kordiča, glavni napad Hrvati su izveli na odbranu 1. bataljona, iz kojeg je 22 boraca ranjeno i 55 nestalo. U borbenim dejstvima najviše je bila angažovana 9. motorizovana brigada. Njen bataljon na Velebitu nije pokazao potrebnu upornost u odbrani, što je imalo velike negativne posledice po ukupnu odbranu. Nestizanje obečane pomoči, dovodilo je do kolebanja kod jedinica koje su imale zadatak da uporno brane svoje položaje.

11.

Komandant 18. pešadijske brigade, pukovnik, Mirko Radakovič, dočekao je početak agresije hrvatske vojske na komandnom mestu u selu Bunič. Sa otpočinjanjem agresije, otišao je u 2. pešadijski bataljon, a načelnika štaba je poslao u 3. pešadijski batljon. Na komandnom mestu ostao je pomočnik komandanta za pozadinu. Jedinice brigade su izvodile odbranu 4. i 5. avgusta do 16 časova na početnim položajima, s tim što je u 14 časova 1. četa 3. bataljona napustila svoje položaje u rejonu Pavenke, ali je komanda konsolidovala odbranu intervenišuči svojom rezervom i sa 35 pripadnika MUP-a Korenice. U večernjim satima, 4. avgusta (oko 21) komandant brigade održao je sastanak sa organima vlasti opštine Korenica. Sastanku prisustvuju predsednik Skupštine opštine, predsednik izvršnog saveta, predstavnik ministra odbrane. Data je informacija o borbenim dejstvima brigade. Dogovoreno je izvlačenje žena, dece, i staraca iz Teslingrada u selo Frkašič. Sastanak je završen i komandant brigade je večbio u pokretu ka

Ljubovu, kada je obavešten od načelnika Ministarstva odbrane za Liku Zeljka Zakule, da je iz Knina dobio naređenje da se izvrši evakuacija stanovništva iz cele Like. Rekao je da je to naređenje predsednika RSK Milana Martica. Radakovic odbija da izvrši takvo naređenje. Smatra da odobrenje za evakuaciju treba da dođe preko komandanta korpusa, a ne drugim linijama. Bio je to ispravan stav, ali u atmosferi kakva se stvarala, to je malo vredelo jer su neki već bili u "niskom startu" za pokret. Izvršena je evakuacija stanovništva bez bilo kakvog dogovora ili kontaktiranja sa Komandom 18. brigade.

Pukovnik Radakovič je ostavio karakterističnu zabelešku generalu Dušanu Lončaru koji mu je preneo odluku Vrhovnog saveta odbrane, po kojoj se Glavni štab Srpske vojske Krajine premešta u Srb, zatim da se stanovništvo evakuiše iz Dalmacije, uz dodatak, da su ustaše već u predgrađu Knina (vode se borbe za Crvenu zemlju) i da će do sutradan 7. korpus kapitulirati, a u Knin će neizostavno uči ustaše.

Radakovič precizira da su takve odluke Vrhovnog saveta odbrane, i ponašanje generala Lončara defetističke i kukavičke. Kaže da Lončar čak nije pokazivano ni trunke straha ili bar zabrinutosti zbog onog što je i o čemu je govorio. Misli i pretpostavlja da general Lončar ne bi tako nastupao da mu to nije naređeno.

Radakovič zatim beleži da je general Lončar tražio od komandanta 15. korpusa da naredi pravovremeno izvlačenje jedinica (naročito 18. brigade), da ne bi pale u okruženje. Zahtevao je da se 9. brigada orijentiše na odbranu Gračaca, kako bi se omogučilo izvlačenje stanovništva iz Dalmacije preko Otriča ka D. Lapcu. Saopštio je zatim, da sa pukovnikom Milanom Suputom (ministrom odbrane) odlazi u Gračac da organizuje odbranu. Pukovnik Radakovič navodi da mu je general Lončar delovao i cinično.

Sve što general Nikola Lončar čini te noči samo pokazuje da je on dobro i unapred upoznat sa odlukom da se zapadni deo Krajine neče braniti. Da li mu je, možda, stradanje rodne Zapadne Slavonije, koja takođe nije branjena, otvorio oči, a zauvek zatvorio dušu?! Nije li, ipak, njegov nastup u Lici pre rezultat želje da nepotrebno ne stradaju vojnici, kojima niko neče pomoči, nego njegovog slaganja sa onima koji trguju narodom RSK? Da li je cenio i da njegov otpor Vrhovnom savetu odbrane ne bi dao nikakve rezultate?

Dok je boravio u komandi korpusa, Radakovič saznaje da su Hrvati zauzeli Raduč i Medak i da su izvršili prodor pravcem Gračac - Trnovac - Homoljac. U toku su bile borbe za Končarev kraj.

Ujutru 5. avgusta, nastavljaju se napadi na zonu 18. brigade. Komanda nema vezu sa komandantom 15. korpusa. Zbog toga pukovnik Radakovič u 9 časova odlazi ponovo u komandu korpusa radi upoznavanja sa situacijom. Tom prilikom saznaje da je 15. brigada u Zeljavi, Ličkom Petrovom Selu i Vagancu potpuno razbijena. Muslimanske snage ovladale su navedenim objektima i izbile u rejon Preboj. Hrvatske jedinice su ovladale sa

Vrhovinama, Babinim Potokom, Plaškim. U toku su bile borbe na Homoljcu i nastupanje preko sela Vrela ka Korenici. U to vreme komandant korpusa, general Ševo, je na Pogledalu. Radakovic u 10 časova nareduje svome pomočniku za pozadinu da komandno mesto prebaci u selo Hiniče i da se sva municija natovari na motorna vozila. Zatim odobrava komandantu 3. bataljona da u 14 časova počne sa povlačenjem. To je zatim odobreno i drugim komandantima i komandirima. Oko 19 časova, u selu Visuč, Radakovič susreče komandanta 15. korpusa i dobija zadatak za izvlačenje preko D. Lapca za Petrovac. Njegova brigada stiže u Petrovac u jutarnjim satima, 7. avgusta. Predaja naoružanja i materijalno-tehničkih sredstava je neorganizovana. Borci ostavljaju naoružanje i tehniku na livadi, i nastavljaju putovanje u izbegličkim kolonama. Dva hrvatska aviona bombarduju po izbegličkoj koloni. Ljudstvo iz brigade se posle toga razbežalo. Komanda 18. brigade nastavila je put ka Beogradu.

U svom izveštaju pukovnik Radakovič ističe da sa susedima u odbrani nije imao organizovno sadejstvo, što nije ni bilo moguče, pošto je 50. brigada več u prepodnevnim satima 4. avgusta, napustila prednji kraj odbrane. U toku noči 4/5. avgust položaje je na prednjem kraju napustio i Vrebački bataljon iz 9. brigade.

Radakovič ukazuje i na karakteristične pojave u toku borbe, ali i one koje su se odigrale pre početka agresije. U pozitivne pojave ubraja da je oko 85 posto boraca brigade posedovalo iskustvo iz borbi sa ustašama i nije pokazivalo strah od ishoda borbe, što se, pored iskustva, baziralo i na dobro pripremljenoj odbrani, inžinjerijskom uređenju položaja i rejona. Osamnaesta brigada je od 1992. godine do početka "Oluje" imala značajnih uspeha u borbama sa hrvatskim jedinicama i pri tome nije gubila več zauzimala teritorije. U 1994. godini (marta meseca) na Trlu i repetitoru brigada je ustaše potukla "do nogu". Poraz su platili sa 49 poginulih i 150 ranjenih. U tom sudaru brigada je povratila ranije izgubljene prostore. Radakovič kao pozitivno iskustvo navodi i pripreme odbrane zone. Izvršene su, kaže, sistematski i na detaljan način. Izrađene su osmatračnice za sve komandire četa i komandante bataljona, zatim 4 istaknuta komandna mesta za komandu brigade. Pojačana je žičana veza sa još 50 kilometara kabla. Izvršena je organizacija komandovanja po više varijanti. Obrazovana je rezerva brigade i pripremljena za upotrebu po više varijanti. U rezervi je brigada imala jednu tenkovsku četu, jednu pešadijsku četu (85 boraca) poznata po nadimku "13. Garava", jednu motorizovanu četu (56 boraca), 2 oklopna transportera (M-60), i "bofors" na motornom vozilu sa protivavionskim mitraljezom 12,7 mm. Osim tih snaga, u rezervi nije bilo straha od neprijateljskog pokušaja uklinjavanja na spoju odbrane 3. i 2. bataljona (pravac Čardak - Prikičev grič) i spoju 2. i 1. bataljona (na pravcu Vujatovo brdo - Karaula). Pozitivna činjenica je i postojanje Karaule u tajnosti što je osujetilo nameru neprijatelja da odseče Teslingrad od Ljubova. Uz sve to brigada je bila popunjena hranom i municijom za

vođenje borbe u okruženju i do desetak dana bez popune (u zoni je pripremljeno i funkcionisalo 6 manjih skladišta). Sve je to povecavalo samopouzdanje boraca i njihovo poverenje u komandovanje.

U toku izvođenja borbenih dejstava kao negativne pojave Radakovic ubraja, pre svega, nefunkcionisanje sistema veza. Radio veze su bile blokirane ometanjem, a žične prekidane zbog dejstva artiljerije. Veza sa Komandom 15. korpusa prekinuta je posle bombardovanja komandnog mesta u selu Bunič, što se desilo več u 10 časova, 4. avgusta. Sledeča negativna posledica je uporno propagandno - psihološko delovanje sa pozivanjem na predaju preko radija. Bombardovanje avijacijom Plješevice, Ćelavca i Buniča te iseljavanje pre "Oluje" stanovništva, organa vlasti, članova vlade, biznismena i posebno Milana Babiča sledeče su negativne pojave. Radakovič naglašava da recimo Milan Babič nikada nije obišao vojnike i starešine na položajima (od 1991-1995). Ukazuje zatim na iseljavanje stanovništva iz Like bez konsultovanja i saradnje sa komandovanjem 18. brigade (pogubno je uticalo na moral boraca, što se vidi u masovnom napuštanju jedinica). Navodi i prevaru naroda od predsednika opštine Korenice Milana Kalembera, te predsednika izvršnog saveta Dragana Djeviča i načelnika Ministarstva odbrane za Liku Zeljka Zakule. Rekli su da idu da se sklone u selo Frkašič, a oni su otišli preko D. Lapca u RS). Veoma neodgovornim vidi i ponašanje organa MUP-a. Izostajala je kontrola teritorije i regulisanje saobračaja, odbijali su saradnju sa komandom brigade. Načelnik MUP-a za Liku napustio je prvo Devojački biljeg a kasnije i Liku bez izveštavanja komandanta brigade. Pripadnici MUP-a u večini su se povlačili sa ženama, decom i starcima kao obični građani. Dalje tvrdi

Pripadnici Vrličke brigade osmatraju nalet hrvatske avijacije

da več od 5. avgusta, nijedan elemenat civilne vlasti nije funkcionisao u Lici, direktori, rukovodioci, sveštenici - nisu za druge brinuli. Smatra da je pogubno bilo što sa nivoa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i komandi korpusa nije bilo zahteva da se položaji brane po dubini. Posebno naglašava da nisu borci i narod krivi što im se naređivalo da napuštaju Liku bez bilo kakve alternative, izuzev predaje ustašama.

Na kraju svoje izjave pukovnik Radakovič saopštava da je brigada u borbenim dejstvima 4. i 5. avgusta imala 9 poginulih, 42 ranjena, 3 zarobljena i jednog prebeglog neprijatelju.

U borbama koje je vodila 18. brigada, bilo je više primera hrabrog držanja i ponašanja jedinica i pojedinih boraca i starešina. U borbama za Teslingrad, na Rujnici, 1. bataljon je tri puta odbijao napade ustaša. "Vođena je i borba prsa u prsa. Četa kojom je komandovao Ranko Panič, zatim bataljon Miče Uzelca i četa iz 3. bataljona kojom je komandovao Branko Drakulič, pa 3. bataljon sa komandantom poručnikom Skorupanom, "13. Garava" sa komandirom Đokom Dotličem - izvršile su svaki dobijeni zadatak bez primedbi. Preko njihovih položaja nikada ne bi prošle ustaše da nije naređeno povlačenje". Zabeleženo je da je "sa 18. brigadom sve vreme bio penzionisani pukovnik Milan Vunjak, i činio je sve da pomogne borcima i starešinama. Kada je ranjen komandant 1. bataljona, kapetan Nebojša Radakovič, ujutru 4. avgusta, bez reči je preduzeo komandu i odbranu Teslingrada. Primerno je izvšio sve dobijene zadatke".

12.

Napad na zonu odbrane 50. pešadijske brigade počeo je u 5.05 časova, 4. avgusta dejstvima artiljerije po rejonima odbrane i Vrhovinama kao i rejonu Glavaca. Artiljerijska dejstva po rejonima Petrinjič polje i Turjanski bila su slabijeg intenziteta. U popodnevnim satima je povečan intenzitet artiljerijskih dejstava po gradu Vrhovine i po rejonu Turjanski. Korpusna artiljerija uzvratila je dejstva po rejonima Drenov klanac, Tukljace, Otočac i Sinac. Onda je hrvatska vojska prešla je u napad na pravcima Drenov klanac - Škare, Čoviči - Zalužnica i Ramljani - Turjanski. Prodor prema Turjanskom im je uspeo pošto je 2. bataljon iz Lapačke brigade u 11.30 časova napustio položaje u rejonu Stražlice, Sokolac i Hinki i to bez borbe.

Komanda brigade obrazuje dva tima starešina i jedan upučuje u rejon odbrane 1. bataljona (M. Lisac, Zalužnica, D. Doljani) a drugi u 2. bataljon 103. brigade (Brusin Grič, Greber, Sječinica). To čini jer pretpostavlja da se u navedenim rejonima izvode intenzivna borbena dejstva. Međutim, rejon odbrane 2. bataljona (Polentino brdo, Stojine, G. Vrhovine) ustaše nisu ni napadale. Napad neprijatelja je ispoljen na pravcu Ramljani - Turjanski i - bok brigade. Na tom pravcu uporno su branjeni Pomos i Grabar, i u toku noči 4. avgusta.

Komandant brigade, pukovnik Stevan Štrbac, u večernjim satima 4. avgusta donosi odluku o evekuaciji stanovništva "po planu evakuacije". Naređuje izvlačenje brigade i posedanje položaja za odbranu na liniji Petrišič

Polje - G. Doljani - Zalužnica - Polentino brdo, Stajine, Sježivica - Čudin klanac. Međutim, posedanje navedene Iinije nije izvršeno "zbog intenzivnih borbenih dejstava neprijatelja". U 2,30 časa 5. avgusta, komandant 15. korpusa general Stevo Ševo je naredio da 50. brigada posedne liniju Plitvička jezera - Čudin klanac - Pogledalo. Rok je bio do 5 časova, 5. avgusta. Ni ovu liniju brigada nije posela. Ovog puta, "zato što su se borci uključivali u kolone za izvlačenje sa svojim porodicama".

U toku izvođenja borbenih dejstava veza sa potčinjenim jedinicama funkcionisala je samo do 1. časova, 4. avgusta. Posle toga više nije ni uspostavljana. Veza sa komandom korpusa nije prekidana i održavana je zaštičenom linijom.

Prava istina je da se 50. brigada raspala još sredinom 4. avgusta. Borci su ubrzo ušli u izbegličke kolone sa narodom i nastavili pokret pravcem Plitvički Ljeskovac - Frkašić - D. Lapac - Petrovac. U rejonu odbrane ostala su 2 tenka (T-55), 2 topa ZiS 76 mm; 9 topova B-l; 9 haubica 105 mm (M-2); 3 oklopna transportera (M-60); 1 protivavionski top 30/2 mm; 2 topa 40 mm "bofors", 10 minobacača 82 mm; 5 minobacača 60 mm i veća količina razne municije. Pre povlačenja, po izjavi pukovnika Šupca, uništeno je 1 samohodno oruđe (76 mm); 2 haubice (105 mm) i 1 borbeni komplet municije za 2 haubice 105 mm. Brigada je imala tri poginula, 20 ranjenih boraca i 6 nestalih. Zonu širine 67 kilometara brigada je branila sa 1200 boraca.

13.

Komandant 103. lapačke pešadijske brigade, pukovnik Slavko Studen u izjavi navodi da njegova brigada nije upotrebljavana u borbenim dejstvima kao celina. Ona je, po nižim jedinicama, pridavana brigadama 15. korpusa. Glavnina brigade angažovana je u odbrani pravaca Grahovo - Resanovci i Grahovo - Lička Kaldrma. Komanda je bila u mestu Mali Bat. Na navedenim pravcima angažovane su sledeće njene jedinice: izviđaki vod; vod vojne policije i 1. bataljon bez 1. čete, sa tenkovskim vodom i delovi 2. bataljona (oko 240 boraca), zatim vod haubica 122 mm; višecevni bacač raketa "oganj", i vod milicije (33 milicionera). Po naređenju Komande Ličkog korpusa 1. bataljon sa ojačanjima prepotčinjen je Tehničkoj grupi-3 (iz 7. korpusa). Naređenje nije realizovano, jer neprijatelj prema ovom delu brigade nije ispoljavao veća borbena dejstva. U 15.00 časova, 4. avgusta, Komanda 15. korpusa naređuje da se 1. četa iz 1. bataljona uputi autobusima u selo Bruvno. Nešto kasnije, pukovnik Studen upućuje i vod milicije u Korenicu. U toku 5. avgusta dolazi do pada morala, naročito čete iz 2. bataljona. Oko 12 časova Tehnička grupa-1 se izvlači na prostor Ličke Kaldrme. Posle mnogih molbi i ubeđivanja 60 vojnika i baterija 120 mm iz Tehničke grupe-3 vraćaju se na položaje koje su bez borbe napustili. Posle dva časa i ova grupa je pobegla sa položaja.

Zbog opasnosti da neprijatelj napadne pravcem Strmica - Kaldrma naredeno je da se most na reci Brutižnica pripremi za rušenje. U popodnevnim satim ljudstvo 103. brigade samovoljno napušta položaje, "zato što je

došlo do napuštanja položaja od desnog suseda". Komandant brigade, pukovnik Studen, naređuje komandiru čete da ljudstvo zaustavi na drugom položaju, na liniji Goli bat - Medena kosa - selo Janici, koji je bio delimično ureden za odbranu. Zatim izlazi na put sela Tiškovac - Kaldrma, u nameri da pomogne komandiru čete Zoriču, da izvrši dobijeno naređenje. Tu se susreče sa vodom (kojim je komandovao Bursač) koji se povlačio u neredu. Zaustavlja vod, prikuplja ga pod pretnjom streljanjem i primorava da se vrati na položaj.

U toku 5. avgusta, pukovnik Studen organizuje izvlačenje municije (šleperima) iz skladišta. Njegov pomočnik za moral, kapetan Dragan Rodič, angažovan je oko obaveštavanja stanovništva i pripreme za evakuaciju. U noči 5/6. avgusta četa iz Srba napustila je dobijene položaje i razbežala se, a pripadnici 1. bataljona zahtevaju da se vrate u D. Lapac da evakuišu porodice. Naređeno je da se ljudstvo i tehnika povuku sa položaja. Naređenje nije preneto do dva voda u odbrani na Ružinom paležu. Starešine Komande Lapačke brigade u većini napuštaju brigadu. Ostaju samo komandant, pomočnik za pozadinu, načelnik intendantske službe i vozač.

U toku 6. avgusta u rejonu Kaldrme umire jedan borac brigade a 7. avgusta, od dejstva hrvatske avijacije, gine borac-vozač sa dvoje dece, u šleperu pogodenom na putu kroz Bravsko. Pre toga, u Kninu je od dejstva artiljerije poginuo još jedan vozač, pripadnik Lapačke brigade.

Pukovnik Slavko Studen u svojoj izjavi ocenjuje da "ponašanje starešina i komandi u Lapačkoj brigadi nije bilo primereno situaciji. Jedinice su napuštane, a osnovna preokupacija dezertera bili su lični interesi. Svi su odlazili bez javljanja i pozdrava". Rad vlasti i civilne zaštite bio je, po njegovoj oceni ispod potrebe, neorganizovan i neosmišljen. U Srbu i Donjem Lapcu prevremeno je, evakuisana "elita", dok na stanovništvo u selima niko nije mislio. U mnoga sela nije ni stiglo obaveštenje o evakuaciji.

14.

Komandant 70. (Plaščanske) brigade, pukovnik Milan Milivojevič, u izjavi prvo ukazuje na dobre pripreme koje su izvedene sa pripadnicima brigade i stanovništvom u zoni odgovomosti brigade. Po njemu 15 dana pre otpočinjanja "Oluje" celokupno stanovništvo Plaščanske doline bilo je u punoj borbenoj gotovosti. Svi za borbu sposobni muškarci i deo žena, znali su svoje borbene zadatke. Sa jednim brojem žena izvršeno je gađanje i obuka u rukovanju i upotrebi bombi. Pukovnik Milivojevič tvrdi da je odeljenje Ministarstva narodne odbrane organizovalo sve službe, posebno obezbeđenje naseljenih mesta. Ovaj organ izradio je i planove evakuacije sela sa prostora koji su bili blizu prednjeg kraja odbrane. Zdravstvena zaštita je bila do detalja organizovana. Dostignut je zadovoljavajuči nivo odlučnosti i poverenja kod naroda i boraca u uspešnu odbranu. Tri dana pred agresiju brigadi je pridodata jedna borbena grupa (52 borca, 2 tenka, 2 oklopna transportera i jedna "praga"), iz sastava Korpusa specijalanih jedinica. Položaji za

odbranu unapred su uredeni na procenjenim pravcima dejstva neprijatelja. Dan uoči agresije, Komanda 15. korpusa povlači iz brigade 26 milicionera koji su bili u sastavu čete koja je bila brigadna rezerva.

Popuna brigade municijom i drugim borbenim sredstvima na dan početka agresije bila je dobra. Jedino se oskudevalo u gorivu. Brigada je raspolagala samo sa 1,5 tona goriva. Nedostajala su neborbena vozila (pokriveno samo 15 posto potreba brigade). Nestajala su i namenska vozila za izvlačenje borbene tehnike.

Napad je počeo u 5.00 časova, 4. avgusta, artiljerijskim dejstvima i pokušajima da se pešadijom ugroze bokovi brigade na pravcima Glibodol - Konjsko brdo i Vojnovac - Lazin.

Posle pola sata artiljerijskih dejstava neprijatelja, brigada nije imala gubitaka. Napad hrvatske pešadije i tenkova na Dabar i Konjsku glavu počinje u 6 časova. Oko 10 časova dolazi do gubitka položaja od strane 1. čete 3. bataljona. Isto se dešava i sa snagama koje su branile Dabar. Na ostalim pravcima vodila se ogorčena borba. U odbrani Prkosa likvidirano je 50 neprijateljskih vojnika. U borbama na pravcu Pitomi jasenak - Jančiči pogođena su 4 nerpijateljska tenka. Oko 13 časova uspostavljena je odbrana na drugom odbranbenom položaju na levom krilu odbrane (linija Korač - severne padine Velikog Lisca). Na levom krilu komandant brigade Milivojevič angažuje svoju rezervu (ojačani vod) i traži pomoč od Korpusa specijalnih jedinica koja mu je obečana ali nije poslata.

Oko 15 časova hrvatske snage su ovladale objektom Visoki vrh (tt 1124), odakle su zatim navodili dejstva artiljerije po Ličkoj Jasenici i Blatama. Sa ubačenim diverzantsko-terorističkim grupama Hrvati presecaju komunikaciju Dabar - Jasenice i tom prilikom odsecaju deo snaga sa komandantom bataljona. Komanda brigade interveniše vodom iz rezerve i uspostavlja odbranu na Glibadskom krstu. Sadejstvo sa levim susedom (50. brigada) nije uspostavljeno. Oko 12 časova dolazi do kontakta dva komandanta brigada. Tom prilikom pukovnik Milivojevič zahteva da 50. brigada u svojoj zoni zatvori pravce Osmanagino polje - Javornik i Dabar - Petrinič. Odgovor pukovnika Stevana Štrpca je bio da on za tako nešto nema snaga. Milivojevič nije imao kud jer komanda korpusa nije davala informacije o stanju kod suseda.

Oko 15 časova komandat Milivojevič "saznaje da mu je desni sused 13. brigada, izgubila prednji kraj odbrane u rejonu Tržiča. Ipak, bliže objekte u zoni 70. brigade, ta brigada još je držala.

Milivojevič ponovo traži od komande Korpusa specijalnih jedinica da uputi bar deo gardijskog bataljona za stabilizaciju odbrane na levom krilu brigade. Dobio je odgovor da "ne računa ni na kakvu pomoč ni od generala Mrkšiča, ni od Stupara..:"

Oko 19 časova na komandno mesto brigade stiže oficir za vezu generala Milorada Stupara, ali bez odgovora na zahteve koji su upučeni u Komandu Korpusa specijalnih jedinica. U 23 časa pukovnik Milivojevič ocenjuje

da je stanovništvo ugroženo u selima Lička Jasenica i Blate i donosi odluku da se stanovništvo izvuče u rejon Plaškog. Predsednik Skupštine Plaškog obečao je da če stanovništvo prihvatiti. Nešto kasnije, u prvom satu iza ponoči, komandat brigade dobija telegram od komandanta 15. korpusa generala Ševa u kome se naređuje izvlačenje civilnog stanovništva pravcima Korenica - Srb - D. Lapac. Pukovnik Milivojevič odgovara da ne može pokrenuti narod preko Saborskog jer taj deo (predeo) vatrom kontrolišu Hrvati. Komanda 15. korpusa usvaja njegov predlog da se izvlačenje izvrši pravcem Slunj - Topusko. Posle toga Milivojevič angažuje sve "civilne strukture" i pristupa organizaciji i realizaciji izvlačenja.

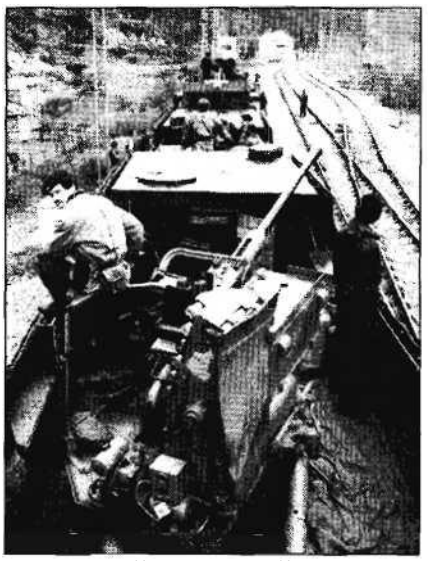

Bez značaja u završnici rata
Oklopni voz na kninskoj pruzi

Zatim oko 2.30 časa, 5. avgusta iz komande korpusa stiže naređenje da se Plaščanska brigada povuče i brani liniju Prištenica - izvor Mrežnice - Čičin most. Zahtevano je da po posedanju navedene linije brigada uspostavi kontakt sa levim susedom u rejonu Rakovice. U kontaktu sa načelnikom štaba komande korpusa, pukovnik Milivojevič saznaje da se 50. brigada več izvukla na linuju Plitvice - Poljanak i da je Gračac u poluokruženju. Još u 1,30 časova Milivojevič je od komandanta 13. brigade saznao da je izgubljen Tržič ali da se Promišlje uporno drži.

Između 3,30 i 4 časa Milivojevič pokušava da stupi u vezu sa komandom korpusa generalom Sevom, ali ne uspeva. Odlučuje da nastavi komandovanje po svom nahođenju, u skladu sa situacijom kako je on vidi. Komandant 3. bataljona, po ranijem naređenju, organizovao je odbranu na liniji Trntor - Gradina - Plaška lavica - Prevoj - Prištenica. Sa ove linije bataljon obezbeđuje izvlačenje stanovništva i levi bok brigade do 10 časova 5. avgusta. Pukovnik Milivojevič u izjavi navodi da je naređenje

za povlačenje brigade izdao između 6 i 6.30 časova. To je učinio kad je procenio da "ustaše žele potpuno da nas odseku". Zaključio je tako po tome što je čuo "žestoka dejstva kod desnog suseda i u rejonu Plitvica i Zeljave".

Milivojevič zatim navodi: "kada su jedinice i borci čuli da moraju napustiti kuče i prepustiti ih uništenju ustaša, nastao je pravi 'stampedo' i brigade više nije bilo". U 7,50 časova Milivojevič dolazi na komandno mesto Korpusa specijalnih jedinica i podnosi izveštaj o nastaloj situaciji. Njegova brigada je ostavila na položajima u Plaščanskoj dolini 4 topa (T-12), 3 topa ZiS i jedan oklopni transporter. Poginulo je 10 boraca, a za 15 se nije znalo gde su.

Na kraju, komandant 70. brigade, pukovnik Milivojevič zaključuje da se brigada "mogla uspešno braniti još 4 do 5 dana, ali da je to zavisilo od levog i desnog suseda". Kao brigada ne bi napustila Plaščansku dolinu da su 50. i 13. brigada, kao susedi, zadržali svoje položaje. Milan Milivojevič se ipak trudio da prečuti šta se stvarno odigralo. A istina je da su i komanda brigade i organi vlasti po saznanju za evakuaciju stanovništva, prestali su da razmišljaju o bilo kakvim borbenim dejstvima. Najorganizovanije napustili su Plaški i njegovu dolinu.

15.

Zona odgovornosti Operativne grupe "Kordun" obuhvatala je Kordun, Baniju i teritorije Zapadne Bosne pod kontrolom Fikreta Abdiča. U Operativnoj grupi "Kordun" nalazili su se Kordunski i Banijski korpus, Korpus specijalnih jedinica i snage grupe "Pauk" (tri brigade i nekoliko samostalnih manjih sastava Narodne odbrane Fikreta Abdiča, specijalne i jedinice Ministarstava unutrašnjih poslova Srbije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine). Komandovanje je objedinjavao komandant grupe "Pauk" general Mile Novakovič sa svojom komandom u kojoj je dužnost načelnika štaba vršio pukovnik Ceda Bulat.

Početku napada na Kordun prethodila su snažna višečasovna artiljerijska i avijacijska dejstva. Artiljerijskom vatrom tučene su sve jedinice na položajima, rejonima i zonama odbrane, a glavni objekti dejstva bila su naselja. Avijacija je dejstvovala po Siunju, Primišlju, Perjasici, Veljunu, Vojniču i Vrginmostu. To su bili isključivo civilni ciljevi. Od vojnih ciljeva avijacija je dejstvovala po tenkovima i jedinicama na prostorima Slunja, Turnja, Cerovca, Margarčevca (relejno čvorište), zatim po spomeniku revoluciji i NOB na Petrovoj gori i po skladištu u Vrginmostu. Zatim su otpočeli pešadijski napadi ka Primišlju od Siče i Tržiča Topunjskog, pa od Karlovca ka Krnjaku i Rečice ka Brodanima. Hrvati su uspeli da ovladaju samo objektom rejonom Kestenjaka u zoni 13. brigade.

Komandant Kordunskog korpusa, pukovnik Veljko Bosanac, u 12,45 časova, u vanrednom izveštaju, saopštava Glavnom štabu Srpske vojske Krajine podatke o dejstvu i učinku avijacije i artiljerije po teritoriji Korduna. Poginula su 3 vojnika a 4 ranjena. Među civilima je poginula jedna žena a 4

osobe su ranjene. Navodi zatim da su dva MiG-29 raketirala vrh Petrove gore, ali su promašili ciljeve. U izveštaju se precizira da je neprijatelj uspeo da ovlada samo rejonom Kestenjak. Kaže se dalje da je komandant korpusa održao sastanak sa predsednicima opština i predsednicima izvršnih saveta, da je analizirana situacija i da su dogovorene mere koje treba preduzeti. Tvrdi se da "panike nema medu civilnim stanovništvom, da su ponašanja u skladu sa situacijom i zahtevima komandovanja i da sredstva iriformisanja blagovremeno i potpuno obaveštavaju gradane o situaciji koja karakteriše Kordun".

U redovnom izveštaju Glavnom štabu Srpske vojske Krajine, u 19,20 časova navodi se da je brdo Kestenjak, u zoni 13. brigade, blokirano i da su kota 323 i Perjasica i dalje u rukama 13. brigade. Saopštava se da su do 1, časova, ustaške snage uspele da se ukline na pravcu sela Mrežnica - Polojska kosa - Raletina, gde su zaustavljene. Izvršeno je izvlačenje jedne čete iz rejona Tržiča na desnu obalu Mrežnice. Radi usaglašavanja sadejstva sa Korpusom specijalnih jedinica upučen je načelnik štaba, pukovnik Ljuban Ivkovič, sa grupom starešina iz komande korpusa na komandno mesto 13. brigade.

Pripadnici Unprofora su u pripravnom stanju. Od dejstva hrvatske artiljerije poginuo je jedan pripadnik danskog bataljona a dvojica su ranjena. Na kraju izveštaja komandant navodi da ima podatke da se u pravcu Petrinje i Gline kreče 60 oklopnih vozila hrvatske vojske.

Iz izveštaja se može zaključiti da je situacija u zoni 21. korpusa uglavnom povoljna.

Tokom 5. avgusta neprijatelj je nastavio napad na zone odbrane levog i desnog suseda Kordunskog korpusa, sa ciljem da odseče Kordun od Banije i Like, i da taj prostor stavi u okruženje. Hrvatske snage ubrzavaju napad pravcem Glibadol - Lička Jasenica - Plaška draga - Slunj. Neposredno im sadejstvuju snage 5. muslimanskog korpusa, koje napadaju pravcem Zeljava - Ličko Petrovo Selo - selo Sturlič. Brzo izbijanje hrvatskih snaga u rejon Slunja i muslimanskih u rejon Plitvica, dovelo je snage 21. korpusa u poziciju da se brane sa pravca koji je morao da obezbedi 15. korpus sa snagama Korpusa specijalnih jedinica. Na desnom krilu zone odbrane korpusa, tokom 5. avgusta, dolazi do velike krize u odbrani koju izvodi 39. korpus u Baniji. Iz mostobrana kod sela Nebojan, hrvatske snage kreču u napad i uspevaju da izvrše poluokruženje Petrinje i da zatim ugroze odbranu Gline.

U toku ovog dana Abdičeva vojska "Narodne odbrane" u sastavu "Pauka" okrenuče čurak naopako, što će biti početak katastrofe koju će doživeti narod Korduna i Banije. Prvo će 2. brigada "Narodne odbrane" u celini iznenada preči u sastav 5. muslimanskog korpusa. To će zatim učiniti i druge dve brigade "Narodne odbrane". Slično će postupiti i Abdičeve specijalne snage i milicija, sa izuzetkom grupe od oko 30 do 40 ljudi koji su odmah po otpočinjanju napada otišli preko Republike Srpske u Srbiju.

Jedinice milicije u sastavu "Pauka" iz "srpskih zemalja" su ovog dana samovoljno napustile Zapadnu Bosnu i vratile se tamo odakle su i došle.

U predvečerje 5. avgusta Kordunski korpus i narod Korduna naći će se u okruženju. Na desnom boku hrvatske snage ugrozile su rejon Gline a na levom snage 5. muslimanskog korpusa stigle su u rejon Rakovice, gde su se spojile sa hrvatskom vojskom. Jedinice Abdićeve "Narodne odbrane" zajedno sa 5. bužimskom brigadom izbiće na granice Zapadne Bosne sa Kordunom. Još je postojao samo prolaz na pravcu Glina - Dvor na Uni. U takvoj situaciji general Mile Novaković, koji je ostao bez grupacije "Pauk", odlučuje da smeni komandanta 21. korpusa, pukovnika Veljka Bosanca, i postavlja pukovnika Cedu Bulata. Odluku je saopštio 5. avgusta u 18 časova. Odluka je tumačena na razne načine. Prećutno je prihvaćeno objašnjenje da je smena pukovnika Bosanca usledila zbog nekih njegovih razmirica sa generalom Novakovićem.

General Novaković donosi odluku da front odbrane 21. korpusa skrati. Naređuje da se odbrana organizuje na desnoj obali reke Korane, od Skrada do Tržića. Tu liniju trebalo je da posednu Korpus specijalnih jedinica, 11. i 13. brigada i jedna četa iz 19. brigade.

U toku 6. avgusta situacija je pogoršana. Levi bok 21. korpusa napadale su udružene muslimanske i hrvatske snage. Komanda korpusa donosi odluku da još više skrati front odbrane i da počne sa izvlačenjem civilnog stanovništva iz pograničnih sela.

Od početka agresije u neprekidnom je zasedanju Koordinacioni odbor Korduna, koji rukovodi svim aktivnostima iz nadležnosti vlasti i države. Tokom 6. avgusta Odbor donosi odluku da se civilno stanovništvo evakuiše pravcem Vojnić - Vrginmost - Glina - Dvor, jer se pretpostavljalo da bi hrvatske snage mogle ubrzo zauzeti Glinu i time onemogućiti evakuaciju stanovništva.

Da bi se obezbedio desni bok Kordunskog korpusa i sprečilo zauzimanje Gline, general Novaković upućuje u rejon Viduševac jednu pešadijsku četu iz 19. brigade i Oklopnu brigadu iz Korpusa specijalnih jedinica. Naređenje je izvršila samo četa iz 19. brigade. Umesto u Viduševac Oklopna brigada je krenula u samostalni proboj, pravcem Topusko - Obljaj - Zirovac - Dvor na Uni. Komanda Kordunskog korpusa nije bila upoznata sa promenom zadatka Oklopnoj brigadi. Za njom su upućena i tri višecevna bacača raketa "oganj". Istim pravcem kretala se izbeglička kolona od 6 do 7 hiljada ljudi, koja se kasnije našla u okruženju, zato što je ostala bez zaštite, pošto je Oklopna brigada odmakla, ne osvrćući se na civile. Ostavila je građane Korduna bez zaštite, na milost i nemilost hrvatskih bojovnika željnih osvete.

Tokom 6. avgusta hrvatske i muslimanske snage, u rejonu Rakovice i Plitvica, u potpunosti su odvojile Lički korpus od Kordunskog i Korpusa specijalnih jedinica. Ovog dana hrvatske jedinice zauzimaju i Glinu. Izbegličke kolone civila na putu Vojnić - Glina - Zirovac - Dvor izložene su neprekidnoj vatri hrvatske artiljerije i povremeno avio bombardovanju.

Snage 21. korpusa organizuju kružnu odbranu zone u kojoj je bilo oko 35.000 građana.

U toku 7. avgusta muslimanske snage se grupišu u Velikoj Kladuši, a hrvatska vojska osvaja Zirovac i usmerava napad ka Dvoru. Došlo je do presecanja izbegličke kolone i masakra civila u rejonu Glina - Zirovac - Obljaj. Komanda Kordunskog korpusa je donela odluku da se civilno stanovništvo prikupi u Topuskom i stavi pod zaštitu komande snaga Ujedinjenih nacija (sektor Sever). Istovremeno komandant Korpusa pukovnik Bulat postavlja zadatak 11. i 19. brigadi da oranizuju kružnu odbranu na liniji: Brioni (Rastik) - Čemernica - Blatuša - Poljani - Staro Selo - Gradani. Tokom 7. avgusta nastavljaju se borbe i na liniji dodira sa 5. muslimanskim korpusom.

Komanda Kordunskog korpusa zaključuje da su sve jedinice u okruženju i da civilno stanovništvo ne može da nastavi pokret ka Dvoru. Komanda snaga Ujedinjenih nacija ne pokazuje spremnost da zaštiti narod. U takvoj situaciji, u 12,15 časova, 7. avgusta, komandant korpusa, pukovnik Čedo Bulat, odlazi u komandu sektora sever odakle obavlja telefonski razgovor sa generalom hrvatske vojske Petrom Stipetićem, ukazujući mu na ugroženost srpskih civila. Od Stipetića dobija ultimatum - da preda korpus. Ako ne prihvati ultimatum, rečeno mu je da će u 13 časova otpočeti opšti napad snaga hrvatske vojske sa kružne osnovice. Pukovniku Bulatu je samo ponuđeno da lično napusti Kordun sa porodicom, što on naravno - odbija. Zatražio je pola sata za konsultaciju sa članovima svoje komande. U drugom telefonskom razgovoru, u 12,50 časova, pukovnik Bulat je uspeo da odloži napad hrvatske vojske i da ugovori sastanak za pregovore, u rejonu Brioni (Glina). Od tog časa prestala su dejstva artiljerijom i avijacijom po civilnom stanovništvu i jedinicama 21. korpusa.

Posle pregovora sa hrvatskim generalom Petrom Stipetićem, komandant 21. korpusa pukovnik Bulat održava sastanak komande kojem prisustvuju komandanti brigada, predstavnici MUP i civilnih vlasti Korduna. Sastanak je održan u hotelu "Topusko". Doneta je odluka da se potpiše sporazum sa hrvatskom vojskom. Tim sporazumom jedinice korpusa treba da predaju naoružanje, a hrvatska vojska za uzvrat treba da omogući da se svo stanovništvo i pripadnici vojske izvuku iz okruženja i upute ka SRJ. Odluka je usvojena jednoglasno.

Namera je bila da se izvlačenje izvrši pravcem Glina - Zirovac - Dvor. Medutim za snage 5. muslimanskog korpusa srpski sporazum sa hrvatskom vojskom nije značio ništa pa je taj pravac otpao. Otpala je i mogućnost da se izvlačenje izvrši preko Kostajnice jer je bio porušen most na Uni. Onda je zatraženo od hrvatske vojske da dozvoli izvlačenje pravcem Topusko - Glina - Petrinja - Sisak i dalje autoputem do Sida. Hrvatska je dala saglasnost, a sporazum je potpisan 8. avgusta. Istog dana, oko 12 časova, krenuo je prvi konvoj navedenim pravcem. Nažalost, bili su organizovani brojni napadi na izbeglice u kolonama. Nemoćni ljudi su tučeni i

Otišle su u zaborav sve uspešne akcije
Pripadnici VRSK na zadatku u Skradinskom zalivu

maltretirani. Zbog povreda je bilo i umiranja, žena i dece, naročito. Ljudi su usput jednostavno nestajali a u rejonu Spačvanskih šuma, mnogi su bili izvučeni iz kolona i u šumi - ubijeni.

lzvlačenje preko Hrvatske je završeno 13. avgusta, oko 16 časova, posle pet dana i 4 časa neviđenih muka i stradanja.

16.

U toku 4. avgusta, 13. slunjska pešadijska brigada je izgubila Kestanjak. Iz rejona Tržiča na desnu obalu Mrežnice izvčena je jedna četa iz 1. pešadijskog bataljona. Tokom 5. avgusta brigada je do večernjih sati izvodila borbena dejstva u svojoj zoni odgovornosti. U 19 časova komandant 21. korpusa naređuje 13. brigadi da posedne nove položaje za odbranu, na desnoj obali Korane, od Donjeg Skrada do Slunja. Po ovom naređenju postupljeno je noču 5/6. avgusta. U toku 6. avgusta organizovana je odbrana na novoj poziciji.

Počinje i pojedinačno napuštanje jedinice. Ljudstvo jednostavno nestaje. Angažovana je vojna policija za prikupljanje onih koji su pobegli i naređeno je sprečavanje onih koji su se pripremali za bekstvo.

Ne dolazi obečana pomoč - pešadijski bataljon za obezbedenje levog boka. Vojni obaveznici posle 21. časa masovno napuštaju položaje i odlaze da zbrinjavaju porodice. Komandovanje nije u stanju da spreči rasturanje jedinice. Bez kontakta sa komandom korpusa, ne znajuči ni gde se ona nalazi, komandant brigade pukovnik Marko Reljič sa ostatkom brigade i vodom vojne policije napušta zonu odbrane. Po stizanju u Topusko, kolona 13. brigade je upučena na pravac Obljaj - Zirovac - Dvor. Kolonu su činili civili i vojska. Bila je užasna gužva a kretanje sporo. Ostatak 13. brigade

krece ka Dvoru. U jutarnjim satima 7. avgusta, vojska i narod su zaustavljeni na prilazima Dvoru, koji je vec bio u hrvatskim rukama. Ceo dan je proveden u čekanju. Izvršene su pripreme za napad na Dvor. Prikupljeni su i vojnici iz drugih jedinica i sa ostatkom 13. brigade krenulo se u napad na Dvor, 8. avgusta u jutarnjim satima. Do 19 časova, Dvor je bio osloboden i deblokiran. Tom prilikom pukovnik Reljič se sastaje sa komandantom Korpusa specijalnih jedinica generalom Miloradom Stuparom, koji je naložio evakuaciju stanovništva preko Dvora u Novi Grad. Evakuacija je trajala do 16 časova 9. avgusta. Tada su muslimanske snage presekle izbegličku kolonu u širem rejonu Zirovca. Komandant 13. brigade dobija zadatak od generala Mila Mrkšiča da deblokira izbegličku kolonu. Uz podršku grupe tenkova iz Oklopne brigade, Reljičeva 13. brigada vrši deblokadu prvo kod Zirovca, a posle 20 časova i na prilazima Dvoru. Poslednji civili i vojnici prošli su most na Uni oko 23 časa.

17.

Solidan borbeni doprinos srazmeran svojoj moči imala je i 19. brigada.

U toku 4. avgusta ona je uspešno sprečavala napade na svoju zonu odgovornosti. Oko 18 časova komandant brigade, pukovnik Boža Bjelič, dobija naredenje da uputi jedinicu jačine pešadijske čete u sastav 13. brigade. Ceta je upučena u rejon visa Raletina. Naređenje je izvršeno do 21 čas. Sledečeg dana, 5. avgusta, u 17 časova, u komandu brigade stiže naređenje da u rejon Viduševac uputi četu (bez jednog voda), radi zaštite desnog boka Kordunskog korpusa. Predviđeno je da četa sadejstvuje oklopnom bataljonu iz Korpusa specijalnih jedinica u zaštiti boka Kordunskog korpusa.

Četa je stigla u naredeni rejon i sama je izvršavala dobijeni zadatak, a oklopni bataljon se nije ni pojavio. Komanda 19. brigade je radila kao celina i dobro pratila situaciju.

U toku 6. avgusta, izbeglička kolona civila, izvlačila se ka Topuskom. Komanda 19. brigade dobija zadatak da se, uz sopstveni prihvat, izvuče i posedne položaje na liniji Brioni - Rastik - Čemernica - Blatuša. Naređenje je izvršeno. Kada je doneta odluka da se potpiše sporazum o predaji materijalno-tehničkih sredstava radi izvlačenja naroda i vojske, komandant 19. brigade Boža Bjelič dobija naređenje da prikupi naoružanje i materijalno-tehnička sredstva za predaju. Zadatak je izvršen u prepodnevnim satima 8. avgusta. Od vojnika 19. brigade obrazovana je kolona koja je u 14,15 časova krenula pravcem Glina - Sisak - Beograd.

Komandant 19. brigade Boža Bjelič u svojoj izjavi ukazuje na nepostojanje sadejstva sa levokrilnom Glinskom brigadom iz 39. korpusa. Već 6. avgusta u zoni Glinske brigade nije bilo vojnika i jedinica. Na nepovoljan razvoj situacije na prostoru Korduna, po oceni Bjeliča uticalo je više pojava. On ukazuje na sledeče. Prvo na pojavu panike kod dela stanovništva i prvenstveno zbog povlačenja vojske i naroda iz Like, a naročito iz Plaškog preko Korduna. Kritikuje i odluku državnog vrha da se vrši evakuacija

stanovništva. Takvu odluku Koordinaciono telo za Kordun, i komande korpusa i brigada smatrali su i ocenjivali nerazumnom. Moralo se znati da ce u takvoj situaciji i vojska napuštati položaje. Smatra vrhuncem neodgovornosti dovođenje 21. korpusa i naroda u okruženje, iz koga se bez pomoci spolja nije moglo izaći. Ukazuje na snažna psihološko-propagandna dejstva preko radio i televizijskih stanica kojima se nije pariralo i kritikuje slab rad organa vlasti i pokazanu nebrigu za stanovništvo.

U borbenim dejstvima 19. brigada je imala jednog poginulog i 4 ranjena. Jedan borac je izvršio samoubistvo kada je izbeglička kolona krenula iz Topuskog ka Glini i Petrinji.

Kao i za prethodnu, slična ocena se može izreći za borbeni angažman Jedanaeste brigade. U toku 4. i 5. avgusta njene jedinice nisu izgubile ni jedan objekat u svojoj zoni. Ustvari, hrvatske jedinice su izbegavale napad na zonu odbrane ove brigade, sa kojom su imale krajnje negativna iskustva tokom ranijih okršaja. Brigada je i u vreme potpisivanja sporazuma sa Hrvatima bila na svojim položajima. Tek kasnije se priključila odlazećoj koloni.

18.

Zaključivanje i ocena uloge Kordunskog 21. korpusa podrazumeva nešto širu analizu. Položaj ovog korpusa početkom hrvatske agresije na zapadni deo RSK, imao je više značajnih odrednica na koje je neprijatelj itekako računao. Kordun je prostor sa koga je Srpska vojska Krajine najviše ugrožavala poziciju Hrvatske pri njenim pokušajima da slomi otpor srpskog naroda. Svaki takav pokušaj od 1992. do početka avgusta 1995. godine na Kordunu je ostao bez rezultata. U akcijama koje je hrvatska vojska izvodila na drugim prostorima (Miljevački plato, Maselnica, Medački džep, Zapadna Slavonija) najviše je strahovala od protivakcija do kojih bi moglo doći sa prostora Korduna. Sa tog prostora srpska vojska je bila u mogućnosti da dejstvuje po Zagrebu i drugim vitalnim rejonima kao što su Sisak, Kutina... O položaju Karlovca i posledicama do kojih bi moglo doći u protivakcijama Kordunskog korpusa, da se i ne govori.

Pri svemu tome nisu zanemarive i neke istorijske činjenice. Kordun je bio prostor na kome su ustaše od 1941. do 1945. godine izvršile zločine nad Srbima koji nemaju primera ni među nacistima Hitlerove Nemačke. Hrvatska politika je znala da su Kordunaši bez ikakvih iluzija u gledanju na novu hrvatsku državu i proustašku Tuđmanovu vlast. Najzagriženiji Hrvati su živeli sa opterećenjem da "na Kordunu nisu završili posao". Kordunski Srbi su, opet, znali da ne smeju dopustiti nove hrvatske pogrome jer ih, jednostavno, više ne bi bilo. Imajući sve to u vidu, možda se može postaviti i tvrdnja da nije ni malo slučajno što je došlo do toga da se baš kordunsko stanovništvo nađe u okruženju. Teško se može poricati i sticaj okolnosti nastalih u toku borbenih dejstava, da bi sve rezultiralo okruženjem. Nad nekim pojedinostima se mora ostaviti i sumnja. Na Baniji,

u Lici i Dalmaciji narod je blagovremeno pokrenut u evakuaciju. To samo nije učinjeno na Kordunu. Od kordunskog naroda se takoreči skrivalo da se sa drugih prostora evakuišu civili. Dobro držanje brigada 21. korpusa neutralisano je događanjima oko Korduna i ponašanjem Korpusa specijalnih jedinica na tim prostorima. Sme li se uopšte postaviti pitanje koje bi moglo da glasi: Zašto bi nekome na "srpskoj strani" trebalo okruženje stanovništva na Kordunu? Nije li u pitanju očekivanje da če se hrvatska vojska "namestiti" pred svetom i sponzorima kad izvrši masovan zločin nad decom, ženama, starcima, okruženim vojnicima?! Da li je očekivani masakr trebalo da posluži kao krunski dokaz da su Hrvati genocidan narod, a njihova vojska ista kao i ona iz vremena Ante Paveliča i Drugog svetskog rata! 1 konačno, da li bi masakr na Kordunu dobrodošao kao opravdanje za odluku da se narod povede u bežaniju i, putem bez povratka. Ne bi li, na kraju masakr zauvek pokrio laži kojima su Srbi u Krajini obmanjivani, ne samo od 1991. godine, nego i ranije.

Iako je, na nesreču, došlo do okruženja, na svu sreču došlo je i do racionalnog i sasvim kontrolisanog ponašanja hrvatske vojske. Hrvatska je znala šta želi i čvrsto je kontrolisala situaciju. Nije, može se reči, nasela na zamku! Za nju je bolje rešenje bilo da se omraženi Srbi živi nađu u Srbiji nego da ostanu mrtvi na Kordunu.

U operaciji "Oluja", Kordun je tretiran kao prostor koji treba okružiti i odseči od drugih delova, a zatim čekati kapitulaciju koja je planirana ubrzanim i masovnim dejstvom artiljerije i avijacije. Pre početka "Oluje", na prostoru Zapadne Bosne više od godinu dana režirano je okruženje s leđa. Početkom agresije, udar je usmeren preko Banije i dolinom Une ka Dvoru. Time se išlo na odsecanje od Republike Srpske. Dejstvima kroz Liku, preko nespremnih i oslabljenih 50. i 70. pešadijske brigade, trebalo je izbiti u rejon Rakovice gde se računalo na spajanje sa snagama 5. muslimanskog korpusa, koje su preko Zeljave i Ličkog Petrovog Sela trebale da stignu u Rakovicu.

Zamisao je sadržala i nameru da se na taj način utiče na isključivanje mogučnosti da se sa prostora Korduna dejstvuje po Zagrebu.

Glavni štab Srpske vojske Krajine bio je preokupiran opasnostima koje su dolazile sa Dinare i Grahova, kao i porazima Vojske Republike Srpske na prostorima koji su se graničili sa RSK. Očekivalo se da bi RSK mogla biti ispresecana po užoj osi, koordiniranim dejstvima 5. muslimanskog korpusa sa prostora Zapadne Bosne i hrvatskih snaga iz rejona Gospiča i Otočca. Da bi se omogučila veča samostalnost i elastičnost komandovanja, korpusi i druge jedinice u zapadnom delu RSK podeljeni su u dve operativne grupacije. Sevemu grupaciju činili su 21. i 39. korpus, zatim Korpus specijalnih jedinica i operativna gmpa "Pauk". Komandovanje je objedinjavao general Mile Novakovič. U toku prvog dana agresije, korpusi seveme gmpe su dejstvovali "po planovima upotrebe", što je u praksi značilo iz poretka u kakvom su se našli na početku agresije. Situaciju na prostorima severne

grupacije trebalo je pratiti sa jednog mesta. Onaj ko je objedinjavao komandovanje, morao je organizovati sadejstvo između korpusa, a posebno za slučaj povlačenja na položaje po dubini. To je ključna i katastrofalna greška komandanta severne grupacije generala Mila Novakoviča. Analiza toka zbivanja pokazuje da komande korpusa nisu poznavale situaciju kod suseda. Ako je general Mile Novakovič bio komandant za sve korpuse u severnoj grupaciji, a jeste, onda je njegova komanda morala pratiti situaciju kod svih korpusa i pripremati predloge za odluke. Komanda grupacije "Pauk" nije bila u mogučnosti da odgovori navedenoj obavezi, pogotovu kada je general Mile Novakovič nepotrebno smenio pukovnika Veljka Bosanca sa dužnosti komandanta 21. korpusa a na njegovu dužnost postavio pukovnika Čedu Bulata, načelnika štaba svoje komande.

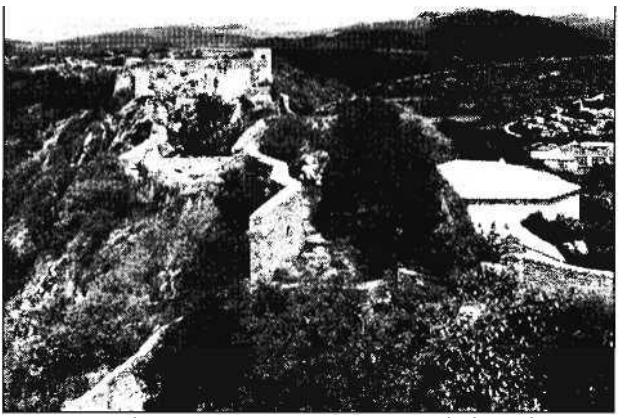

Tudman se pripremao za dolazak na Tvrđavu i podizanje šahovnice

Slabu stranu komandovanja predstavlja i ponašanje komandanta Korpusa specijalnih jedinica generala Milorada Stupara. On izbegava saradnju s komandantom 21. korpusa a ne izvršava i ključna naređenja generala Novakoviča. Praktično, posle 4. avgusta, sastav Korpusa specijalnih jedinica čini samo Oklopna brigada. Kao jedinica, trebalo je da se potčini komandantu 21. korpusa, čime bi se smanjio broj komandi korpusa, što bi pojednostavilo komandovanje. Upotreba Oklopne brigade bila je neadekvatna. I pored dva naredenja da se brigada prebaci u širi rejon Gline, nijedno nije izvršeno. Prvo naređenje izdao je komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšič 4. avgusta u 23.30 časova. Po ovom naređenju Oklopna brigada trebalo je do jutra, 5. avgusta, da se nađe u širem rejonu Gline. Drugo naređenje izdao je general Novakovič, 5. avgusta, u večernjim satima. Po ovom naređenju, trebalo je uputiti deo Oklopne brigade u rejon Viduševac. Ni ovo naredenje nije izvršeno.

Najteži propust Oklopne brigade je što nije zaštitila bok izbegličke kolone, nego je ostavila narod, i najvecom brzinom preko Obljaja i Zirovca otišla preko Une u Novigrad. Promenu zadatka brigade samovoljno je nametao komandant Korpusa specijalnih jedinica general Milorad Stupar a da o tome nije ni obaveštavao komandanta 21. korpusa, pukovnika Bulata.

Do okruženja 21. korpusa i naroda došlo je krivicom komandovanja i koordinacionog organa za Kordun.

Sporazum pukovnika Cede Bulata sa hrvatskim generalom Petrom Stipetičem je iznudeno rešenje, koje se ipak moglo izbeći da stanje nije toliko uprošteno. Na prostoru Banije vlast je na svoju ruku pokrenula evakuaciju stanovništva još 4. avgusta posle podne. Vlast na Kordunu je zakasnila za cela dva dana. Da nije došlo do evakuacije u Baniji i Lici, i da se činilo što je trebalo činiti, takvoj se odluci, i pored svega, ne bi moglo prigovarati.

Krajnji rezultat višegodišnjih igara oko raznih interesa na Kordunu i u Zapadnoj Bosni, bila je prevara naroda. Narod je svojim životima plačao politikantske i švercerske igre sa Fikretom Abdičem i onima koji su muljali pod firmom borbe za Cazinsku i Bihačku krajinu. Nesporan je udeo i onih koji su igrali još "šire" igre, uključujuči i one tobože globalnih razmera.

19.

Uloga i aktivnosti Korpusa specijalnih jedinica zahtevaju nešto širu elaboraciju. Pre svega formiranje Korpusa specijalnih jedinica trebalo je da predstavlja stvaranje operativno-taktičkog sastava, koji se može brzo pokretati po celom prostoru zapadnog dela RSK. Njegovim postojanjem rešavan je problem rezerve Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, kojom se moglo intervenisati na kriznim delovima ratišta. Organizacijsko-formacijsko ustrojstvo četno-baterijskog i bataljonsko-divizionog sastava omogučavalo je izdvajanje delova Korpusa specijalnih jedinica i upučivanje na zadatke sa večim stepenom samostalnosti. Otuda su pojedini delovi Korpusa specijalnih jedinica na određenim prostorima i ulazili u sastave drugih korpusa i u njima ostajali do izvršenja određenih zadataka. Nešto bolja opremljenost i popunjenost, razlikovala je jedinice ovog korpusa od ostalih u Srpskoj vojsci Krajine. Nije se sasvim uspelo u nameri da se Korpus specijalnih jedinica popuni sa ljudstvom mlađih godišta. Popunjenost ljudstvom prisilno mobilisanim u SRJ, od izbeglih vojnih obveznika sa prostora Hrvatske i RSK, bila je osnovna slabost koja se mogla prevazilaziti jedino u dužem vremenskom periodu. Borbenu sposobnost Korpusa specijalnih jedinica bitno je ograničavala nepopunjenost starešinskim sastavom. Prvi problem je bio u brojnoj nepopunjenosti a drugi u neadekvatnom kvalitetu i tako malobrojnog starešinskog kadra.

Ključne jedinice u Korpusu specijalnih jedinica bile su Oklopna brigada i Gardijska brigada. Pre početka "Oluje" Gardijska brigada je napustila izvršavanje borbenog zadatka na Dinari. Samovoljno je napustila Dinaru i prikupila se u kasarni u Kninu. Tu je dočekala početak "Oluje". U toku 4. avgusta Brigadi je naredeno da delom snaga interveniše u zoni 9. brigade

(15. korpusa) na Velebitskom zaleđu. Naređenje nije izvršeno. Praktično, brigada nije uopšte učestvovala u borbama tokom "Oluje". Njen sastav je mimo komande, napustio prostor RSK i otišao prema SRJ.

Ni komanda Korpusa specijalnih jedinica ne pominje ovu brigadu u svojim izveštajima, nego je tretira kao jedinicu u sastavu 7. korpusa. Takav odnos komandanata 7. korpusa i Korpusa specijalnih jedinica više govori 0 njima nego o samoj brigadi. To je potvrda očiglednog izbegavanja odgovornosti.

Ako bi se brigade Srpske vojske Krajine rangirale po onome što su činile tokom avgustovske agresije na RSK Gardijska brigada bi imala najsramniju ulogu. Uz kukavičluk, ona je po nedisciplini i odbijanju zadataka najviše pala, od svih sastava Srpske vojske Krajine. Pri svemu tome, ni njen komandant, pukovnik Miloš Cvetičanin, nije izuzetak.

Oklopna brigada je početak agresije sačekala na širem prostoru Slunja. U toku 4. avgusta delom tenkova trebala je da pruži pomoč 70. plaščanskoj brigadi u odbrani Plaščanske doline. Nažalost, Plaščanska brigada nije želela da se bori pa Oklopna brigada praktično nije ni uvodena u borbu. I time se njena borbena (!) uloga u "Oluji" završava. Praktično, tom brigadom je komandovao čelni čovek Korpusa specijalnih jedinica, general Milorad Stupar. Na kraju, on je tu jedinicu upotrebio za lično obezbeđenje, držeći je na okupu do Slunja. Sa njom je izvršio i "odstupno - nastupni" marš preko Korduna i dalje na Obljaj, Zirovac i Dvor. Pre svih drugih jedinica iz tzv. severne grupacije Oklopna brigada se našla u Novom Gradu u RS. Izvlačenje je izvršila tako što je ostavila bez zaštite izbegličke kolone naroda koje su se kretale ka Dvoru. Hiljade očevidaca iz izbegličkih kolona naroda i vojnika doživeli su, postupak Oklopne brigade kao nešto krajnje nečasno 1 kukavičko.

Mora se reči da je jedino bataljon vojne policije iz sastava Korpusa specijalnih jedinica bio častan izuzetak, ne samo prema drugim jedinicama Korpusa specijalnih jedinica, nego i prema većini jedinica Srpske vojske Krajine. Bila je to pouzdana jedinica koja je izvršavala sve postavljene zadatke. Po disciplini i moralu, taj bataljon je odskakao od drugih jedinica Srpske vojske Krajine.

General Milorad Stupar, u svom izveštaju koji je pisan 18. avgusta u Beogradu, prikriva šta se sve dešavalo sa Oklopnom brigadom. On je, kao komandant Korpusa specijalnih jedinica, pre ponoči, 4. avgusta, dobio naređenje da odmah krene i da do jutra sa oklopnom brigadom bude u rejonu Gline, radi obezbeđenja spoja 21. i 39. korpusa, gde je trebalo da i sprečava presecanje komunikacije Glina - Topusko - Dvor. U izveštaju on i ne spominje to naređenje, jer ga nije izvršio. Ne objašnjava ni zašto je izostala njegova pomoč u deblokadi jedne čete 70. brigade koja je bila okružena. Bilo mu je lakše da se "ne batrga" pa ih je uputio da se za pomoč obrate komandi Ličkog korpusa. U izveštaju komandanta Korpusa.specijalne jedinice nema podataka o "borbama" koje su 4. avgusta "vodile" njegove

potčinjene jedinice niti ima detalja o kontaktima sa Komandom 21. korpusa u čijoj se zoni nalazio. Verovatno zato što je bolje prečutati neaktivnost nego braniti ono što ne bi "držalo vodu".

General Stupar sa dosta detalja opisuje događanja 5. avgusta. Navodi da je "celo vreme poligon Slunj bio pod artiljerijskom vatrom, ali da granate i mine nisu padale po gradu Slunju". Precizira da se oko 4 časa već pojavljuju prve izbegličke kolone iz Plaškog. U jutarnjim satima u protivnapadu, 13. pešadijska brigada povrača Perjasičku kosu koju je izgubila tokom prethodnog dana. Beleži dalje da oko 7 časova preko Slunja kreču kolone civila i vojske ka Republici Srpskoj. Onda on nareduje pukovniku Letiču da sa policijom i tenkovima pokuša da odvoji jedinice 70. brigade radi uključivanja u odbranu. Zadatak nije izvršen, zbog otpora komandanta 70. brigade i predsednika opštine Plaški.

Oko 9 časova obavešten je o prodoru snaga 5. muslimanskog korpusa na pravcu Zeljava - Ličko Petrovo Selo, pa upučuje vod vojne policije u selo Tržačka Raštela sa zadatkom da ojača odbranu u navedenom rejonu.

U 9,20 časova - po Stuparevom izveštaju - četa iz 15. korpusa, koja je branila trigonometarsku tačku 280 i položaje na reci Korani do Vaganca, napušta liniju odbrane i odlazi ka Plitvicama. Pokušaji da je zadrže ostali su bez rezultata. Zbog toga na napuštene položaje odlazi vod vojne policije iz 21. korpusa.

Stanovništvo iz Rakovice kreče ka Slunju. U 11 časova sledi napad Muslimana od sela Vaganac ka selu Sadilovcu, ali je odbijen.

Oko 13 časova počinje napad hrvatske vojske na pravcu selo Primišlje i dalje prema Slunju, uz ubacivanje diverzantskih grupa. U toku ovog dana, u Korpus specijalnih jedinica se vratio izviđačko-diverzantski odred iz Knina, sa svega 15 vojnika. Jedinica je samovoljno napustila položaje na Dinari i krenula na Slunj. Odred se u popodnevnim satima raspao.

Ljudstvo 13. brigade napušta svoju zonu, čime se stvara veliki međuprostor između Oklopne brigade i snaga u protivdesantnoj rezervi u Rakovici. Tada, po sopstvenom izveštaju, general Stupar pokušava da organizuje odbranu Slunja po liniji: Kuronov vrh - Kmiča glava - Puhanica - selo Bročanac - Rakovica. Delovi 13. i 70. brigade koji su se zatekli na prostoru Slunja "ni pod pretnjom oružja neče da ostanu" na položaju. U opštoj pometnji i panici koju izazivaju ubačene diverzantske grupe i dejstva ustaške artiljerije, komandant severne grupacije, general Novakovič, naređuje da se skrati front i organizuje odbrana na Korani. Po tom naređenju, Oklopna brigada se pretpočinjava komandi 21. korpusa koji organizuje odbranu. Oklopna brigada se izvlači na desnu obalu Korane i dobija zadatak da brani pravac Slunj - Cetingrad - V. Kladuša. Oko 17 časova 13. brigada napušta položaje na Korani a ustaška diverzantska grupa napada na Okopnu brigadu. Avijacija dejstvuje po poligonu Slunj i mostovima na Korani.

Posle 17 časova, snage za protivdesantnu borbu se izvlače pravcem Lipovača - Mošvina - selo Bogovolja. Ne zadržavaju se u odbrani na desnoj

obali Korane, nego nastavljaju pokret pravcem: selo Bogovolja - Cetingrad. Na sceni su "papirnate kombinacije": 3. tenkovska četa ulazi u sastav Oklopne brigade, kao i četa minobacača 120 mm i 21. četa vojne policije. Izviđačko-diverzantski odred se vrača u sastav 21. korpusa. U toku noči 5/6. avgusta Korpus specijalnih jedinica samovoljno napušta četa minobacača 120 mm, 21. četa vojne policije i laki artiljerijski raketni divizon PVO. Odlaze u 21. korpus.

U 0,20 časova, 6. avgusta, inžinjerijska četa Korpusa specijalnih jedinica srušila je most preko reke Korana.

Po izjavi generala Milorada Stupara, general M. Novakovič je 6. avgusta doneo odluku da Oklopna brigada napusti položaje na Korani i da izvrši marš pravcem Cetingrad - V. Kladuša - Topusko, sa zadatkom da ojača odbranu na pravcu Petrinja - Glina. Pokret brigade po ovom zadatku izvršen je u 16,30 časova Brigada je u Topusko stigla oko 20 časova, gde je popunjena gorivom.

Oko 20 časova 6. avgusta, situacija je, po generalu Stuparu, loša: "Komunikacije su već zakrčene sa izbegličkim kolonama, Topusko je iseljeno. Kolona izbeglica (vojnika i civila) je razvučena od Topuskog do Novog Grada. Položaje napušta Kostajnička brigada i delovi Dvorske brigade, čime je direktno ugrožena evakuacija izbeglica".

Karakteristično je da general Stupar neče da primeti kako ni njegov korpus više ni formalno ne postoji. Ali zato beleži da saznaje da je 39. korpus već izvučen i da su ustaše presekle komunikaciju u selu Maja. U takvoj situaciji on (u dogovoru s komandantom Oklopne brigade) donosi odluku da brigadu vrati nazad i da je preko Obljaja i Brezovog polja izvuče ka Dvoru. Ovu odluku general Stupar donosi samovoljno, ignorišući ne samo nadležnosti i principe komandovanja. On više nije komandant Korpusa specijalnih jedinica, jer korpus ni formalno ne postoji. Oklopna brigada je još u toku 5. avgusta potčinjena komandantu 21. korpusa naređenjem komandanta severne grupacije generala M. Novakoviča. General Stupar na svoju ruku i bez konsultovanja komandanta 21. korpusa povlači brigadu sa Korane u Topusko. Brigadom ne brani pravac Petrinja - Glina. U Topuskom je i komandant 21. korpusa. General Stupar odlučuje da sve ostavi na cedilu i da pod zaštitom Oklopne brigade ode iz Banije u Republiku Srpsku. Pri tome ostavlja narod u izbegličkim kolona i 21. korpus na milost i nemilost neprijatelju.

Oko 21. čas u Topuskom dolazi do susreta generala Stupara sa generalom Milom Novakovičem. Pošto je Novakoviču saopštena odluka i pravac izvlačenja oklopne brigade, on je tobože izjavio da poznaje pravac izvlačenja i da "idemo za njim". Naravno, ovo i ovako piše sam general Stupar, misleći da takvim konstrukcijama uspešno legalizuje svoju samovolju.

U pokretu ka Dvoru, oklopnoj brigadi (i generalima Stuparu i Novakoviču) smetala je "zakrčenost komunikacije izbeglicama", a i žurilo se. Zato Stupar angažuje odeljenje vojne policije i starešine da naprave prolaz

tenkovima ka Dvoru. Oni prolaze a narod ostaje na milost muslimanskim i hrvatskim ustašama, a brigada hita ka Dvoru. Od 5 časova, 7. avgusta do 17 časova, deo Oklopne brigade stiže u selo Vanjiči na tri kilometra daleko od Dvora. Po izjavi generala Stupara u 17,30 časova primečena je pojava ustaša u Dvoru. Oni su u Dvor došli sa pravca Kostajnice. Time je presečena komunikacija Dvor - Novi Grad. U napad na Dvor upučuje se deo pešadije sa 6 tenkova iz Oklopne brigade pod komandom pukovnika Milana Beka. U toku noči 7/8. avgusta ustaše u Dvor dovode još 100 vojnika. Tako je sprečen prodor Oklopne brigade i delova 24. brigade u pravcu Novog Grada u Republiku Srpsku.

Oko 9,30 časova 8. avgusta ustaše su ipak proterane iz Dvora na Uni kombinovanim napadom na Dvor iz Novog Grada i sela Vanjiči. Posle toga nastavljene su borbe za održavanje koridora kroz koji se narod izvlačio. Most na Uni srušen je u popodnevnim satima 8. avgusta.

U periodu od 4. do 8. avgusta Oklopna brigada je ostala bez 5 tenkova M-84. Posluge su ih uništile zbog kvara, kao i 4 borbena vozila pešadije M-60. Uništeno je još jedno komandno-borbeno vozilo i jedan tenk za izvlačenje. Čak su četiri borbena vozila pešadije M-60 negde zaturena (!). Naime, postoje podaci, od komandanta Korpusa specijalnih jedinica da su vozila prešla most na Uni i ušla u Novi Grad., a šta je posle bilo - ne zna se?!

Kao uzroke neuspeha jedinica Korpusa specijalnih jedinica, general Milorad Stupar navodi: "Nije završeno formiranje KSJ po ratnoj formaciji, premorenost pripadnika oklopne i gardijske brigade zbog učešča u borbenim dejstvima od 19. jula; pokretanje stanovništva na evakuaciju; slab moral vojnika u korpusu (mobilisani u Srbiji i prisilno sprovedeni u RSK); loša veza zbog nedostatka neophodnih sredstava veze; slabo inžinjerijsko uredenje položaja za odbranu po dubini i nepripremljenost naseljenih mesta za odbranu; negativan uticaj glasina i psihološko-propagandne aktivnosti na borce i stanovništvo i veoma loša organizacija informativnog sistema RSK."

Analizom svih relevantnih činjenica, sa nivoa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, o mestu i ulozi Korpusa specijalnih jedinica u borbenim dejstvima od 4. do 8. avgusta 1995. godine, nema se šta pohvalno reči. Zaključak je krajnje poražavajuči.

Korpus je agresiju dočekao grupisan u širem rejonu Slunja i Rakovice sa svim raspoloživim snagama, izuzev Gardijske brigade koja je bila na prostoru Knina (u zoni odgovornosti 7. korpusa).

Ona je odbila da učestvuje u borbenim dejstvima, i jedino je "uspešno" izvršila marš na prostor Republike Srpske, gde su se njeni pripadnici rasturili i nestali u pravcu Srbije.

Rad i ponašanje Izviđačko-diverzantskog odreda ovog Korpusa predstavlja vojničku bruku i sramotu.

Komandanti Gardijske brigade, Oklopne brigade i Izviđačko-diverzantskog odreda - nesporno je - nisu bili dorasli dužnostima koje su im poverene.

Jedinice Korpusa specijalnih snaga nisu imale gubitaka u ljudstvu, što može biti shvatljivo samo ako je ta jedinica imala zadatak da što pre, i bez gubitaka, napusti teritoriju Republike Srpske Krajine.

Negativan uticaj Korpusa specijalnih jedinica na konačan ishod odbrane RSK je veliki i ne može se sakriti.

Komanda korpusa je imala veoma malo uticaja na rad jedinica iz ovog sastava, koje su dobro učvrstile svoju samovolju. To, naravno ne opravdava, ni komandu, niti prvog čoveka te formacije generala Milorada Stupara. Njegova odgovornost je utoliko veča što je bio u poziciji da komanduje celom grupom "Kordun", zbog odsutnosti generala Mila Novakoviča, dok je bio u Zenevi radi pregovora o miru sa Hrvatima.

20.

Za ocenu ukupnih zbivanja veoma je karakteristično i svedočenje pukovnika Bogdana Mihovinoviča. On je stigao u RSK 14. jula 1995. godine. Vršio je dužnost u Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Krače vreme je boravio na aerodromu Udbina. Pomogao je komandi u pripremama i planiranju borbenih zadataka. Kritički je analizirao aktivne i pasivne mere protivvazdušne zaštite i mere za izbegavanje gubitaka. Ocenio je da je urađeno "veoma malo za život i rad jedinica u uslovima rata", i na to je ukazao nadležnima. Nastavio je angažovanje na funkcionalnoj upotrebi borbenih sistema PVO. Neposredno pred početak "Oluje", 2. avgusta, pukovnik Mihovinovič sa grupom starešina kreče na Kordun i Baniju, sa zadatkom da izvrši odabir objekata dejstva za sredstva artiljerijsko raketnih jedinica PVO. Početak borbenih dejstava, 4. avgusta zatiče ih na poligonu Slunj. Sa komandnog mesta održava vezu sa aerodromom Udbina i Glavnim štabom Srpske vojske Krajine u Kninu. U drugoj polovini dana dolazi do prekida veza sa južnom grupacijom Srpske vojske Krajine.

U svojoj izjavi pukovnik Mihovinovič precizno i konkretno ukazuje na sve ono što je video i doživeo od 4. do 10. avgusta. Tako zapaža da su već popodne, 4. avgusta, porodice milicionera napuštale grad, što je ostale gradane uznemirilo. Tokom noči kroz Slunj su masovno i intenzivno proiazile kolone izbeglica. Početkom svitanja pukovnik Stanko Letič pokušava da presretanjem vozila spreči povlačenje vojno sposobnih građana. Pridružio mu se i Mihovinovič. Na mostu na Korani postavljeno je borbeno vozilo, a policija je sve vojno sposobne izdvajala na stranu. Obezbeđen je autobus kojim su vračani na liniju fronta. Bilo je uzalud jer su se ti isti ubrzo ponovo vračali pokušavajuči da napuste Slunj.

Od pojedinaca koji su bežali organizovale su se grupe. Njihovo neraspoloženje prema svemu što je vojno bilo je opasno. Prete, hoče da ubiju ako im se stane na put.

"Doneta je odluka o napuštanju komande Korpusa specijalnih jedinica" - beleži dalje Mihovinovič. - "Odlazimo pukovnik Gačič, Letič, Kovačevič i ja i krečemo pravcem ostalih izbeglica. U svima nama zebnja. Nazire se

raspad. Gačic nas upozorava da ništa ne komentarišemo. Gužva izbeglica raste. Pokušaj izvlačenja pravcem preko Veljuna je nemoguč. Vračamo se ponovo osnovnom pravcu kojim idu svi ostali. Kod Cetingrada se odvajamo od kolone izbeglica i odlazimo u Veliku Kladušu na komandno mesto grupe "Pauk".

General Novakovič je odlučio da pukovnici Stanko Letič i Gojko Kovačevič idu na Šamaricu, a ja i Žarko ostajemo kod njega. Od generala Novakoviča dobijam zadatak da pronađem raketnu bateriju "kub" (za dejstvo po ciljevima u vazduhu na srednjim visinama) i da je dovedem u funkciju. Posle dva izlaska iz Velike Kladuše prema Batnogi, uspevam da uđem u trag bateriji. Video sam se sa generalom Stuparom. Stajao je na cesti, zaustavljao tenkove i vračao ih na liniju odbrane na reci Korani. Grupama pešadije davao je smernice da prate tenkove. Zamolio me je da prenesem Novakoviču da ga ojača pešadijom na levom krilu. Kada sam generala Novakoviča upoznao sa molbom generala Stupara, odgovorio je da za to nema dovoljno snage".

Karakteristična je i Mihovinovičeva sledeča zabeleška. "Vračam se u V. Kladušu. Vozač zaustavlja vozilo kod skupine ljudi. Pitaju nas da li im iko može reči šta se dešava, jer im se sve komšije dižu i kreču na put. Ubeđujem ih da je uspostavljena nova odsudna linija odbrane, da nema razloga za strah, treba verovati vojsci i komandantima. Ostavljamo ih umirene. Tako sam saznao da se i Kordun pokrenuo u zbeg (vreme oko 01.30 č)..."

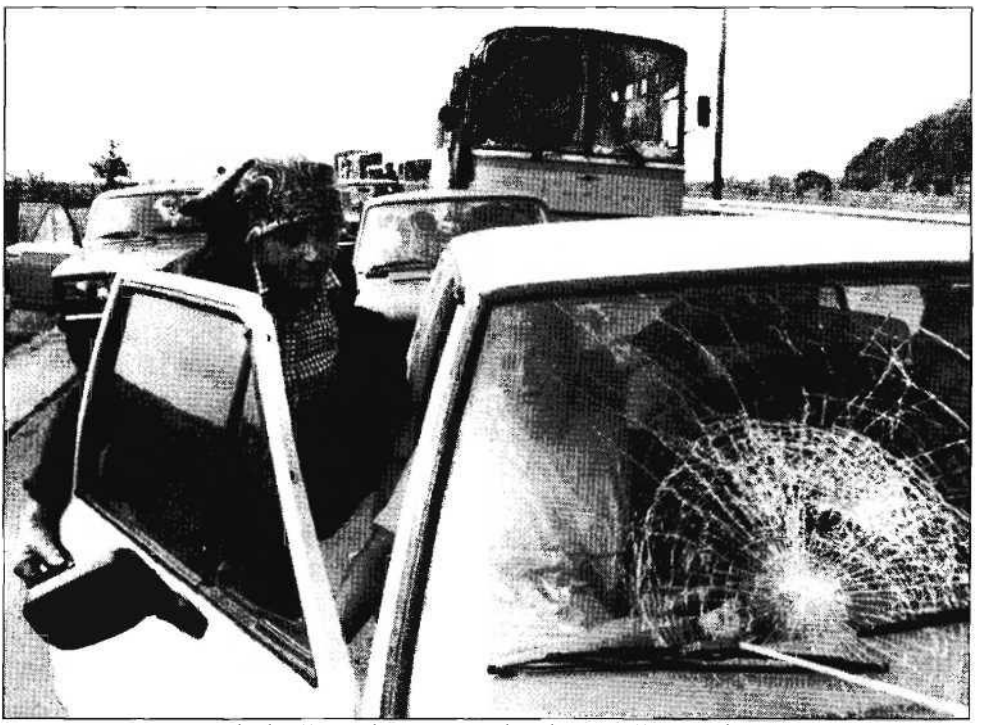

Posle linča i ubijanja, izbeglice stižu u Srbiju

Da nisu tragične neke reči ohrabrenja mogle bi da zvuče i komično, licemerno:

"Dok čekam generala Novakoviča, jedan vezista saopštava da je načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije (Momčilo Perišič) poručio da se držimo! Čekam da mi general Novakovič odredi neki zadatak, da imam status. Ne bih želeo da budem proglašen dezerterom, iako me neki ovde već smatraju dezerterom. Dobijam zadatak da idem sa pukovnikom Bulatom. U Muljavi je veliko pakovanje. Pale se dokumenta i vrše pripreme za napuštanje ovog prostora".

Narednim, takoreči filmskim zapažanjima pukovnika Bogdana Mihovinoviča nije potreban nikakav komentar.

"Postajem saputnik Nikoli Vučiniču i pratimo vozilo puk. Bulata. Na putu od Vojniča prema Vrginmostu kolona vozila. Tu su i traktori i tenkovi. Tuče nas haubica. Čas smo na cesti, čas u jarku. Vučinič pronalazi sporedni seoski put i tu usmerava kolonu. Pusta sela, nigde nikoga, sve je već negde na putu. U svitanje stižemo u Topusko. Centar grada je zagušen. Kolone izbeglica ispred nas, a odmah zatim i iza nas. Ne može se ni napred ni nazad. Pronose se glasovi da su ustaše ušle u Glinu, da su neke izbeglice iz kolone pobili i da je ista zaustavljena. Oko nas kolone sabijenih traktora, automobila i zaprega. Bezizlaznost situacije tera nas da uništavamo lična dokumenta i zabeleške. Palim propusnice za Generalštab, Komandu ratnog vazduhoplovstva, radnu beležnicu. Kartu zadržavam. Čuju se predlozi da se vratimo na Petrovu goru. Strah me od predloga koji su sve češče ponavljali. Prilazim pukovniku Bulatu i kažem mu da je Topusko naš Vukovar. Imamo čvrsto građeno naselje, svaka kuća je bunker, imamo skloništa za oko 4.000 ljudi. Kuče su napuštene ali pune hrane, imamo struju, vodu. Snage Unprofora su neki garant da nečemo biti granatirani, a njihove veze nam omogučavaju komunikaciju sa celim svetom. Osečam da sam preterao pa ušutim. Za sve njih ja sam stranac, kojeg mogu lako odbaciti. Moram se dokazati da sam im potreban, ali ne valja preterivati. Posle nekog vremena tražim da mi se odbori da regulišem raskrčenje ulica. Bulat mi kaže da idem.

Sa pomeranjem prvog traktora nastaje panika. Usplahireni ljudi, u strašnom strahu od pokolja nastoje da izbore što povoljnije mesto u koloni. Uz dosta napora, a uz pomoč drugih starešina, a posebno vojne policije napravi se red. Omogučen je efikasan saobračaj u svim pravcima. Prolaze automobili Unprofora, i naši u funkciji snabdevanja hranom, vodom i za sanitesko zbrinjavanje. Na prikolicama traktora se rada i umire. U Topuskom imamo više od 10.000 izbeglica. Saznajemo da je od Gline do Vrginmosta dupla kolona vozila. I tamo ima oko 20.000 ljudi.

Nemamo mnogo izbora. Organizuje se odbrana. Južno od grada treba se braniti od snaga 5. muslimanskog korpusa, a severno od ustaša. Svi koji podležu vojnoj obavezi uzimaju odbačeno oružje i ponovo se organizuju za kružnu odbranu. U neizvesnosti smo. Ako Muslimani upadnu u

grad, niko nece ostati živ, a od ustaša može se očekivati samo nož, a u boljem slučaju metak. Među nama je i Toša (ministar unutrašnjih poslova za Baniju i Kordun) koji sa puk. Bulatom ide na pregovore. Izražava se sumnja da mogu da odrade samo za sebe, a nama kako bude. Panika sve više zahvata svakog pojedinačno. U narodu je jeziv paničan strah. Cetiri generacije su u zbegu. Starci od 90 godina i njihovi praunuci. Smrt je stalno prisutna. Dešavaju se samoubistva i ubistva, a umire se i u vožnji, za volanom. Ustaše kolju po okolnim selima. Kruže vesti sa primerima zakalnih očeva, sinova i celih porodica.

Vode se pregovori, ali za nas krajnje nepovoljni i neprihvatljivi. Stipetič naređuje granatiranje Topuskog (neprovereno), a mi dobijamo uzbunu. Sklanjamo sve civile u sklonište i po kućama, a na otvorenom su samo borci. Iščekivanje. Sleče helikopter. Nastavljaju se pregovori. Neminovna je bezuslovna predaja. Imamo snaga za borbu, ali sa civilima smo nemočni. Predaje se teško i dugo oružje. Lično naoružanje mogu da ponesu samo oficiri i podoficiri. Zbog ugroženog pravca prema Dvoru, od strane 5. muslimanskog korpusa čeka se odluka da se ide autoputem. Otpočela je predaja teškog naoružanja (09. ujutro) i krenule su prve kolone pravcem prema Petrinji, Sisku, a zatim autoputem do Lipovca. Kolone idu celi dan, a mi čemo sa puk. Bulatom poslednji, kada izađu svi civili.

Počinju da pucaju nervi i onih koji su izgledali veoma čvrsti. Svima jurnula krv u glavu, lica pocrnila, a pogled unezveren. Svako hvata svoju šansu. Naočigled se smanjujemo. Nestaju ljudi i ruši se onaj homogeni deo komande. Iznenađuju postupci pojedinaca. Taman pomisliš da si se sprijateljio sa nekim da obojici bude lakše, a oni odlaze bez pozdrava. Izvući živu glavu je imperativ. Materijalna strana čini čuda, vuku se kompjuteri, televizori i druga tehnička roba.

Desetog avgusta, u rano jutro, mimo sklopljenog sporazuma o predaji, upadaju ustaše. Razgovarao sam sa ruskim oficirom pripadnikom snaga UN, i Ijutim se kako su dozvoli da ustaše uđu u mesto. Psuje Rus majku Jordancima, oni su krivi. Utom, prilazi jedan hrvatski vojnik do mene. Naređuje mi da dignem ruke u vis. Rus protestuje, ali na reč tamo, udaljava se prema svome vozilu. Prilazim već okupljenoj i opkoljenoj našoj grupi. Hrvatski vojnici nas provociraju i vređaju. Pukovnika Bulata jedan udara šakom u lice. Stojimo nemo, pod zaštitom vojne policije. Pojavuje se komandant jedinice koja je upala u Topusko. Izvinjava se što se to desilo. Smenio je komandanta brigade. U grad dolazi i Stipetič. U sjaju pobednika, sa pukovnikom Bulatom obilazi grad. Ulicama stalno kruže vozila Unprofora. Pojavili su se reporteri, snimatelji. Počela je podela hrane. Policija (hrvatska) uspostavlja kontrolu nad gradom.

Komandant neposlušne (hrvatske) vojske, Vidovič, obečava da če nas izvesti iz grada, uz rizik da mu nezadovoljno stanovništvo Petrinje i Siska porazbija stakla na autobusima. Od Popovače do Lipovca autoput je obezbeđen i tu ne bi trebalo da imamo većih problema. Skinuti smo u civilna

odela, da bi se sakrili od agresivnih hrvatskih civila. Neki su samo u majicama i sportskim gačama. Oko 17 časova ukrcavamo se u autobus i napuštamo Topusko. Autobus lično predvodi komandant Vidovič, a u obezbeđenju je vojna policija. Ispred Petrinje - zastanak. Čekamo autobuse sa civilima i putničkim vozilma od kojih se formira kolona. Uz maltretiranja, tuču i poruge, kolona je uz obezbeđenje policije dovedena do Lipovca."

Na kraju svoje izjave, u vidu osvrta "unazad" pukovnik Bogdan Mihovinovič daje 7 tačaka "nešto kao zaključak", koji glasi:

1. Putujuči prostorima RSK i boraveči u gradovima, lako se uočava da se nije ništa radilo na razvojnom uređenju. Eksploatisana su postoječa dobra i čekao se neki ishod od neke druge strane. Nigde nije postavljen neki cilj koji bi bio normalan za svako iole organizovano društvo. Stagniralo se u svim društvenim bogatstvima. Kultura naroda je dobila pogrešan pravac. Izgubljen je osečaj za realnost u vremenu i prostoru u kome se živi.

2. U vojsci je, kao privid, uočljiv visoki sjaj, kompaktnost, čvrstina i homogenost (video kaseta sa parade na Slunju), a sa druge strane suština je drugačija. Naspram luksuznog vrha, vojnici nasilno mobilisani, nedovoljno obučeni, neki i sumnjivih moralnih načela i motivacije. U dugom periodu priprema za odbranu nije se suštinski radilo ništa bitno što bi sistem odbrane činilo sistemom. Prve linije imale su neadekvatno odabrane položaje sa slabim fortifikacijskim uređenjem. Kod vojnika je bio stalno prisutan bezrazložno veliki stah od granatiranja i napada avijacije. S velikim razlogom može se izraziti sumnja u kvalitet osnovnog komandnog kadra, od koga je i počeo raspad Srpske vojske Krajine.

3. Narod RSK je iznuren stanjem kojim se gušila svaka inicijativa. Postupno i sistematski je preovladao strah od ustaša-koljača, Zbog onog "sve hrvatsko srušiti" živelo se u strahu od ustaške doktrine "sve srpsko pobiti". A kad se ne kanališe nagon samoodržanja, jasno je kakve su sve manifestacije moguče.

4. Stanje rada, reda i discipline, bilo je dovedeno na najniži stepen tolerantnosti.

5. Može se izraziti sumnja i u pravilno tretiranje mesta i značaja osnovnih komandira. Komandovati vojnikom u složenim uslovima bilo je nemoguče bez kvalifikovanih starešina. Ugušen je borbeni moral i motivisanost za borbena dejstva.

6. Ponašanje ljudi u stresnoj situaciji velika je nepoznanica sistema komandovanja. Ko zna kako bi se i psiholozi ponašali u ovakvim situacijama? Vojnici i starešine bacali su oružje i postajali su opasniji sopstvenoj nego neprijateljskoj strani. Sa osečajem ugroženosti života, gubila se samokontrola. Raspadale su se kompaktne i homogene celine komandi. Dezerterstvo je bilo privilegija onih na višim položajima. Od nabusitog, arogantnog, neprikosnovenog i nepogovornog, komandovanje se srozavalo do nivoa umoljavanja.

7. Za razliku od naših artiljerijskih pobeda u borbenim dejstvima 1991. godine, hrvatske pobede u 1995. godini ostvarivane su psiho-artiljerijskim pritiscima. Borbena dejstva otpočinjana su artiljerijom, da bi se zatim stvorio vremenski prostor u kome bi odrađivao psihološki faktor. Narod bi obezglavljeno napuštao svoja ognjišta, da bi zatim snage Hrvatske, bez gubitaka, ulazile u prazan prostor.

21.

Prema izveštaju komande 39. banijskog korpusa, a pisao ga je načelnik štaba komande, pukovnik Dane Banic, za napad ustaša znalo se deset časova pre početka "Oluje". Pripreme za odbranu bile su potpune i jedinice su bile spreme za borbena dejstva.

Napad na zonu Banijskog korpusa počeo je sa pravca Sunje, da bi se ubrzo razvio ne celom frontu. Jedino je bilo mirno na liniji dodira 33. pešadijske brigade sa jedinicama 5. muslimanskog korpusa.

Odgovoreno je dobro organizovanom vatrom i držanjem položaja za odbranu. Hrvatska vojska ispoljava težište napada na pravcu V. Gora - Zupič. Komanda korpusa drži u rezervi tri pešadijske čete. U toku dana ovlaščuju se komande brigada da po jednu četu iz rezerve komandanta korpusa mogu upotrebiti po svojim zamislima. Na to se komanda korpusa odlučila iz bojazni da može doći do prekida veza sa komandama brigada. Naime, 31. brigada je dočekala napad hrvatske vojske bez dovoljno radio-uređaja jer ih je ranije posudila komandi grupacije "Pauk" koja ih nije vratila na vreme. U toku dana došlo je do prekida veza između komande korpusa i Komandi 31. brigade, koja je ostala i bez veze sa svojim potčinjenim jedinicama. Komanda korpusa naređuje da se "jaguar" (operativni sistem veza) prebaci u Komandu 31. brigade, pa je tako uspostavljena veza sa Komandom 31. brigade. Veze sa artiljerijskim jedinicama bile su slabe. Posle granatiranja i dejstva hrvatske avijacije, vazdušne linije su prekinute što onemogučava upotrebu artiljerijske vatre "po zahtevima".

Do 16 časova, 4. avgusta, situacija u zoni Banijskog korpusa bila je povoljna. Napadač je pretrpeo velike gubitke u ljudstvu.

Komanda korpusa, medutim, nije držala pod kontrolom svoje potčinjene jedinice. Nije bilo ni sadejstva, što je predstavljalo najveći propust. Komandant korpusa, general Slobodan Tarbuk naredio je premeštaj komandnog mesta u rejon Zrinjske gore - Samarice, zbog dejstva artiljerije i avijacije po Grabovcu. U toku premeštanja, primečeno je da su neki delovi zone korpusa napušteni bez borbe. Zbog toga je upučen zahtev generalu Milu Novakoviču da pruži pomoč snage dva bataljona, da bi se stabilizovala odbrana Banijskog korpusa. Najavljen je dolazak jednog bataljona iz sastava Vojske Republike Srpske i Specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova iz Vojniča. Iz Vojske Republike Srpske nije niko stigao, a umesto očekivanog bataljona Ministarstva unutrašnjih poslova, stiglo je samo 12 boraca.

Komanda 39. korpusa procenjuje da je stabilizacija odbrane 31. brigade - nemoguća, da je 24. brigada ostala u okruženju. U toku noći 5. avgusta, komanda Banijskog korpusa praktično i nije poznavala situaciju u svojoj zoni, a orijentisala se prema dolini Une, zanemarujući pravac Petrinja - Glina i posebno značaj šireg prostora Gline i Topuskog za situaciju na Kordunu.

22.

Komandant 31. pešadijske brigade (Petrinjske), pukovnik Milorad Janković učešće svoje brigade u borbenim dejstvima prikazao je sa puno detalja iz kojih se mogu sagledati sve bitne karakteristike zbivanja u zoni odgovornosti ove jedinice. Dejstva artiljerije neprijatelja prekrila su celu zonu odbrane. Napad je usmeren od Mošćenice ka Petrinji i od sela Gora ka selu Zupić.

U 7,10 časova ustaška vojska upada u punkt Unprofora, a potom u 7,40 časova jedan hrvatski tenk ulazi u bazu u rejonu Firela. U Kotor šumi se vode borbe sa izviđačko-diverzantskom grupom. Vod koji je branio Firel zbog panike napušta položaje bez borbe. Jedan vojnik gine a više ih je ranjeno.

Komandant brigade upućuje deo svoje rezerve (jedan tenkovski i jedan pešadijski vod), izviđačko-diverzantski odred i vod milicije ka širem rejonu Kotoršume, koje razbijaju neprijateljsku grupu. Deo vojnika 3. čete (1. bataljon) i 1. čete (2. bataljon) zahvata panika i zbog toga se izvlače na rezervne položaje. Tek na toj liniji se stabilizuje odbrana.

U 8 časova 2. četa (4. bataljona) napušta položaje na pravcu Gora - Lilić. U tom trenutku gine komandant 4. bataljona. To izaziva rasulo među četama ovog bataljona. Pešadija se povlači na rezervne položaje, ali se na njima ne zaustavlja. Pokret nastavlja u dubinu prema selu Strašnik. Uz pomoć komande korpusa, ljudstvo se vraća na položaje i odbrana se stabilizuje. Komandant brigade kao pomoć 1. bataljonu upućuje ostatak čete za intervenciju (radi zatvaranja nastalih međuprostora).

U 9,25 časova Hrvati ugrožavaju rejon Strašnika. Nešto pre deset časova, sa pravca Firela, glavnom cestom, nailaze 3 hrvatska tenka. Pripadnici 31. brigade dva uništavaju, a jedan je zarobljen. Ustaše bezglavo beže prema Dvoru, ostavljajući 12 poginulih i veći broj ranjenika. To stabilizuje odbranu brigade, ali samo privremeno. Vojnici 4. pešadijskog bataljona odbijaju da ostanu na položajima. Zahtevaju da se spoje sa svojim porodicama.

Ustaše nastavljaju napad tenkovima prema Petrinji i Glini, uz vazduhoplovnu i artiljerijsku podršku, ali ne smeju dalje od Borika (južno od Firela). Sa dve aviobombe dejstvuju po snagama 31. brigade u Mošćenici i zgradi komande u Liru. Slede dejstva sa još dve aviobombe.

Nešto pre 11 časova komandant 1. pešadijskog bataljona izvestio je komandanta brigade da mu "jedinice bezglavo napuštaju položaje". Ipak, nešto kasnije bataljon stabilizuje odbranu i uspešno se drži do kraja dana.

Komandant brigade Jankovic, zahteva od 4. pešadijskog bataljona da uporno brani liniju Strašnik - Lilic - Marikovica brdo. Zapretio je strelja-njem svih koji ne izvrše ovo naredenje. U 11,20 časova po naredenju komandanta brigade, otvorena je uraganska vatra po ustašama ka Križu, baterijom 105. mm i minobacačima 120 mm. Ustaše u panici beže prema Moščenici i na ovom pravcu miruju tokom celog dana. Nešto pre 12 časova 3. četa iz 1. bataljona počela je da se izvlači prema Petrinji. Intervenisano je izviđačkim vodom i jednim vodom iz 3. pešadijskog bataljona i četa je zadržana na prvobitnim položajima. Tom prilikom oni koji su intervenisali pripretili su upotrebom oružja, i to je "smirilo" 3. četu.

Do 14,30 časova snage Petrinjske brigade uspešno održavaju položaje, a onda 4. pešadijski bataljon napušta Zupič brdo, na koje je krenuo jedan vod neprijateljskih vojnika. U to vreme ustaška avijacija dejstvuje po Slatini. Komandant 1. bataljona traži pojačanje jačine jedne čete. Svoju 3. četu već je uputio na naredne položaje. Time je ugrožen levi bok 1. bataljona. Dalji tok dejstava, do pada mraka, protekao je u obostranom artiljerijskom dejstvu i pokretima da bi se štitili međuprostori.

U jutarnjim satima 5. avgusta počinju artiljerijska dejstva po Petrinji, kasarni i po svim položajima brigade. Odgovoreno je protivartiljerijskim dejstvima. Komandant traži pomoč od komande Banijskog korpusa i ona stiže dva sata kasnije. NažaJost, pristigle snage posle uvođenja u borbu samovoljno napuštaju položaje i beže u dubinu. Time je put za nastupanje ka Petrinji bio otvoren. Komandant brigade upučuje u borbu i vod veze. U 18 časova traži odobrenje da se izvlači i posedne linuju G. Bauga - Rudište. Izvlačenje počinje u 20 časova, ali bez zadržavanja na položajima po dubini. Brigada omogučava izvlačenje stanovništva.

Prema izjavi pukovnika Jankoviča izvučena je sva tehnika u selo Svodno, osim 4 kamiona, 1 tenka, 1 borbenog vozila pešadije, 1 protivoklopnog topa, 2 samohodna oruda 90 mm što je uništeno. Svo ostalo naoružanje, borbenu tehniku i ostala sredstva Petrinjska brigada je predala 43. brigadi Vojske Republike Srpske 1. korpusa (Krajiškog).

Brigada je tokom 4. i 5. avgusta imala 13 poginulih, 45 ranjenih i 6 nestalih. Svi ranjenici su evakuisani. Cetvorica poginulih sahranjena su u Baniji. Brigadu su 7. avgusta samovoljno napustili: 10 profesionalnih vojnih lica (1 kapetan, 4 poručnika, 2 zastavnika i 3 vodnika); 4 civilna lica Vojske Jugoslavije i 54 lica po ugovoru.

23.

Veoma je štura zabeleška o 24. pešadijskoj brigadi (Glinskoj). Njen komandant, pukovnik Milan Beko u svojoj izjavi konstatuje da je brigada svoju zonu odgovornosti uspešno branila sve do popodnevnih sati 6. avgusta. Sama Glina je branjena do 19 Časova. U to vreme, zbog malog broja vojnika, i opšteg stanja na frontu, počinje se sa izvlačenjem. Izvlačenje se ocenjuje kao "plansko i organizovano". Izvučeno je svo ljudstvo i 90 posto

tehnike. Kao osnovne slabosti uočene u toku izvođenja borbenih dejstava Beko navodi sledeče: stalno širenje zone odbrane zbog neuspeha na desnom krilu brigade, dezinformacije i bežanje vojnika i starešina, kao i milicije, i neadekvatno informisanje na frontu.

U toku borbenih dejstava brigada je imala 9 poginulih i 8 ranjenih. Izvučena su sva materijalno-tehnička sredstva, izuzev 5 topova 100 mm.

24.

Dvorska 33. pešadijska brigada iz sastava Banijskog (39. korpusa) vodila je borbena dejstva sa delom snaga 5. muslimanskog korpusa. Komandant brigade, pukovnik Perica Kolundžija, u izjavi navodi da su Muslimani počeli napad na zonu brigade kada i Hrvatska vojska na ostale brigade korpusa. Napad Muslimana odvijao se na pravcu Čokovača - Visoka glava - Kotorani, i pravcem K-551 - Hleb. Napad je prvo počeo na rejon odbrane 4. bataljona. Kao ojačanje odmah mu je upučena četa iz rezerve komandanta brigade.

Napadom na 4. bataljon Dvorske brigade lično je rukovodio major Izet Nanič komandant po zlu čuvene 505. bužimske brigade. Ona se "pročula" naročito po surovosti prema zarobljenim vojnicima iz banijskih jedinica, nad kojima su se životinjski iživljavali. Većinu zarobljenika bi poubijali na licu mesta, a neki bi kasnije i žive pekli. Vodeči svoje zločince u jurišu na Miletinovac, poginuo je i sam major Nanič sa još 8 vojnika iz svog ličnog obezbeđenja.

Jedinice 33. brigade imale su zadatak da brane prolaz naroda ka Dvoru. U toku prva dva dana borbi zadatak su uspešno izvršavale. U toku 6. avgusta kada su pripadnici ove brigade saznali za pad Petrinje i Kostajnice, dolazi do pada morala i samovoljnog napuštanja jedinice. Opadanje se naglo povečalo posle 15 časova. Od 18 časova deo brigade vršio je neposredno obezbeđenje komunikacije Zirovac - Dvor. U toku 7. avgusta, deo brigade angažuje se u obezbeđenju mostobrana na Uni u rejonu Dvora. Tokom ovog dana ljudstvo i tehnika 33. brigade izvučeni su preko Une u Republiku Srpsku. U toku 7. avgusta, po naređenju komandanta 39. korpusa, brigada pomaže izvlačenje ljudstva i tehnike iz Banije. Sledečeg dana brigada maršuje u Omarsku i predaje tehniku 5. brigadi Vojske Republike Srpske (deo je predan 43. brigadi u Prijedoru).

Stanovništvo iz zone Glinske brigade počelo je sa evakuacijom 5, a završilo 7. avgusta. Najveći deo brigade izvukao se 6. avgusta, a manji 7. avgusta. Brigada je imala 11 poginulih, 6 ranjenih i 3 nestala.

U naknadnoj izjavi, pukovnik Kolundžija precizira da naređenja za izvlačenja jedinica nisu izdavana, nego da je do izvlačenja dolazilo stihijski.

Kostajnička (26. pešadijska brigada) branila je zonu Uštica - Kinjačka - Una - Mali jarak. Širina zone bila je 64 kilometara. Dok su funkcionisale veze, od komande korpusa stizala su naredenja da brigada uporno brani liniju dodira sa neprijateljem. Od potčinjenih su redovno stizali izveštaji o

stanju odbrane. Kada je saznao da su ustaške sange zauzele Klenov bok, komandant brigade pukovnik Vaso Vukmirovic' upucuje miliciju da interveniše. Ustaški napad usmeravaju na rejon odbrane 4. bataljona, koji je bio formiran od ljudstva pristiglog iz Zapadne Slavonije po njenoj okupaciji. Kada je zaključeno da se napad ustaške vojske odvija na pravcu Slunja - Kostajnica i Jasenovac - Dubica - Kostajnica, pukovnik Vukmirovič ojacava odbranu na navedenim pravcima upučivanjem interventne čete, 2 tenka, 1 oklopnog transportera. Podršku vrši višecevnim bacačem raketa sa druge linije. Posle toga odbranu pojačava borcima iz radne obaveze i iz jedinica prostorne strukture. U toku borbe 4. bataljon napušta liniju odbrane. Zbog toga se deo 3. bataljona počinje povlačiti prema Uni, bežeči u Republiku Srpsku. To isto su učinili i pripadnici 4. bataljona. Sa ciljem da ih zaustavi za njima kreče i komandant brigade. Pronalazi 4. bataljon u selu Aginci (6 kilometara daleko od Dubice).

Da bi stabilizovao odbranu, određuje da se posedne linija Šuplji kamen - Utolica - Šaš. Na toj liniji angažuje interventnu četu, zatim deo boraca koji su pristigli iz Zapadne Bosne, miliciju, deo haubičke baterije 105 mm i minobacačku četu. Međutim, ne čekajuči napad ustaša, položaje počinju da napuštaju pojedini borci i starešine. Onda položaje napuštaju i jedinice koje su raspoređene duž pruge.

Ujutru, 6. avgusta, između 2. i 5. časova komandant brigade naređuje izvlačenje teške artiljerije, tenkova i materijalnih sredstava na teritoriju Republike Srpske. Komandno mesto premešta u Srpsku Kostajnicu.

U 18 časova, 6. avgusta ljudstvo i tehnika brigade razmešteni su u selo Kalenderi. Tu je i komandno mesto brigade. Uspostavljena je veza sa Komandom 39. korpusa, ali se u toku noči prekida. Vukmirovič sutradan upučuje majora Milana Grnoviča u pravcu Novog Grada, da pronade komandno mesto pretpostavljene komande. On nailazi na generale Mila Mrkšiča i Slobodana Tarbuka, i dobija naređenje za Vukmiroviča za prikupljanje tehnike i hitno formiranje brigade i bataljona (bile su rasturene). Naređenje nije bilo moguče realizovati jer su starešine napustile jedinice i otišle da traže svoje porodice. Ipak, tehnička sredstva su prikupljena. Deo je preuzela Dubička brigada Vojske Republike Srpske.

Komandant 26. brigade Vaso Vukmirovič u svojoj izjavi ističe da sa desnim susedom, Dubičkom brigadom Vojske Republike Srpske, nije imao nikakvo sadejstvo. Sa leve obale Une za sve vreme trajanja hrvatske agresije nije ispaljen ni jedan metak. A pre početka "Oluje", Vukmirovič je zajednički izviđao teren sa načelnikom štaba Komande 11. dubičke brigade Vojske Republike Srpske potpukovnikom Mladenom Ćurguzom. Tom prilikom dogovoreno je i tvrdo obečano da če 11. brigada uputiti za sadejstvo tenkove i 100 do 120 boraca pravcem Krosulje - Dubica. Komanda 26. brigade preuzela je tada obavezu da dejstvuje na pravcu Slavinci - Dubica. Od tog dogovora, čim je zapucalo nije bilo ništa pa je Vukmirovič morao da odustane od protivnapada u pravcu Dubice.

Sveštenik na ruševinama pravoslavnog hrama u Petrinji

Po Vukmirovucu, presudan uticaj na poraz njegove 26. brigade imali su sledeći faktori: velika širina zone odbrane (64 km) i malobrojno stanje brigade, zatim postojanje velikog broja međuprostora; mala dubina odbrane, napuštanje položaja i jedinica većeg broja boraca, prodor ustaša u Klenov bok; napuštanje položaja od strane 4. bataljona, prekid veza, neadekvatna popunjenost jedinica starešinskim kadrom (dužnost komandira četa vršili su i vojnici bez čina a dužnost komandanata bataljona-diviziona vršili su oficiri od čina poručnika do kapetana). Nisu izvučena sledeća materijalno-tehnička sredstva: 4 topa (ZiS 76 mm) i 1 tenk, ali su onesposobljeni.

U toku 8. avgusta najveći broj vojnika i starešina napustio je brigadu. Toga dana, u 12 časova, i poslednjih šest oficira, sa komandantom brigade, ulaze u izbegličke kolone.

Tokom 4, 5. i 6. avgusta Brigada je imala 10 poginulih, 31 ranjenog i 3 nestala.

Laki artiljerijsko-raketni divizion protivvazdušne odbrane našao se, odmah, na početku "Oluje", pod jakim dejstvom hrvatske artiljerije. Tučeno je po vatrenim položajima oruđa diviziona PVO. Avijacija neprijatelja je dejstvovala po rejonu Drenovac, ali bez uspeha.

U toku 6. avgusta, hrvatska avijacija u 11 časova dejstvuje po Caviča Brdu. U to vreme sve veze u divizionu ne funkcionišu. Na avion se dejstvuje "strelama-2M". Ispaljene su tri "strele", avion je pogoden i srušio se u Kotoršumu.

Primečen je ulazak ustaša u selo Luščane. Po njima je otvorena vatra iz dva topa 30/2 mm, a zatim su komandni vod, komanda i 2 raketna voda poseli položaj za odbranu u mestu Donja Bačuga. Branili su se pešadijskim naoružanjem, i imali jednog ranjenog. Položaj napuštaju pre pada noči i okupljaju se u selu Dodoši, a posle toga posedaju položaje na Šamarici. U 17 časova jedinica počinje izvlačenje prema Dvoru i Novom Gradu.

Tehnika je prikupljena u selu Svodno, gde stižu samo 42 vojnika, od ukupno 103 vojnika koliko su ih imali. Sa Banije je izvučeno 1500 granata (30 mm) i 30 raketa M 32.

Pukovnik Đorđe Milikšič komandovao je 75. mešovitom artiljerijskom brigadom a izvršavali su zadatke iz zona odgovornosti 7, 21. i 39. korpusa. U zoni Dalmatinskog korpusa nalazio se divizon 130 mm i artiljerijska baterija 128 mm M77, "oganj". Upotreba je vršena po zahtevima načelnika artiljerije Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, pukovnika Marka Vrcelja.

Na prostoru Banije nalazila se baterija topova 130 mm kojom je rukovodio načelnik artiljerije Komande 39. korpusa. Sa prostora Korduna dejstvovale su sledeče jedinice: divizion 130 mm M-46; artiljerijska baterija samohodnih višecevnih lasera raketa 128 mm M88 "oganj" i oruđe samohodnog višecevnog lansera raketa 262 mm - "orkan". Ovom grupom rukovodio je komandant Mešovite artiljerijske brigade.

Jedinice su podržavale dejstva 21. i 39. korpusa i Korpusa specijalnih jedinica. Od 6. avgusta navedenim jedinicama je rukovodila komanda 21. korpusa. Dejstva su se odvijala korektno i u naredenom obimu.

Naredenje za izvlačenje artiljerije sa Korduna nije izdato blagovremeno. Zbog toga se deo artiljerijskih jedinica nije izvukao na teritoriju Republike Srpske Krajine. Iz zone odgovornosti nisu izvučena: 2 oruda tipa "oganj" i 7 topova 130 mm. Izvučeno je: 16 topova 130 mm, 7 oruda 128 mm M77 "oganj" i 262 mm "orkan".

Trečeg dana borbenih dejstava Komandu Artiljerijske brigade napustio je deo posade sistema "orkan".

25.

Ocene o kvalitetu i upotrebi Banijskog korpusa nisu ni malo jednostavne i samom činjenicom da je bio na udaru glavnih snaga hrvatske vojske u "Oluji". Dejstvom preko Banije, Hrvatska je prvo želela da odvoji RSK od RS i da odseče snage i narod na Kordunu. Preko Banije se ujedno ispoljavao uticaj i na držanje vojske i naroda u severnoj Lici. Radi sprečavanja namera hrvatske vojske, za Komandu 39. korpusa od strategijskog značenja bilo je sadejstvo sa jedinicama Vojske Republike Srpske na desnoj obali Une, zatim sadejstvo sa 21. korpusom i grupacijom "Pauk", kao i sadejstvo unutar zone odgovornosti između brigada, i naravno podrška od Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Medutim, komanda korpusa nije imala nikakvo sadejstvo sa Vojskom Republike Srpske, sa 21. korpusom grupacije "Pauk" zbog čega je odgovornost pala na Glavni štab Srpske vojske Krajine i komandu grupe "Kordun". Nepostojanje sadejstva između brigada u korpusu je krivica komande korpusa, koja nije ni uočila značaj sadejstva i nije se ni pripremala da rešava probleme do kojih je dolazilo zbog nepostojanja sadejstva. Nesporno je, takođe, da je Glavni štab Srpske vojske Krajine svo težište podrške 39. korpusu sveo na RV i PVO i deo artiljerije koja je dejstvovala iz zone ovog korpusa.

Ponašanje vojnika u 39. korpusu bilo je kapitulantsko od samog početka napada. Izrazito loše su se ponašali većina vojnika u 26. i 31. brigadi. Komande brigada ulagale su napore da stabilizuju odbranu, ali bez uspeha. Pokretanje naroda na evakuaciju bio je onaj kobni signal koji je vodio u sigurno rasulo. Veza između organa i vlasti po opštinama nije funkcionisala. Svako je gledao sebe i svoje interese. Evakuacija je bila delo organa vlasti, koji su spasavali sebe pod izgovorom da spasavaju narod. Banija i Severna Dalmacija ponašale su se na sličan način, i presudno su uticale na krah odbrane RSK. Ni komanda 39. korpusa nije ništa bitnije doprinela da spreči haos do koga je došlo početkom bežanije naroda.

Što se tiče najvažnijih kadrovskih poteza u ovom korpusu, oni su vezani za dolazak generala Mila Mrkšiča za komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Uslediče ubrzo smena komandanta 39. korpusa. Pukovnika Zarka Gačiča zameniče pukovnik Slobodan Tarbuk. Kasnije će dobiti i čin generala. Za načelnika štaba, nekoliko dana pred početak agresije biče postavljen pukovnik Dane Banič. Neče biti vremena da se komanda pripremi i uigra da komanduje korpusom u borbenim dejstvima. Nesporno je da je Banijski korpus značajno uticao na razoružanje 21. korpusa i tragediju naroda Korduna.

26.

Upotreba Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane Srpske vojske Krajine u danima "Oluje" bila je pod posebnim rizikom od NATO snaga. U očekivanju najavljivane agresije hrvatske vojske izvršene su neophodne pripreme za borbena dejstva. Težište protivvazdušne odbrane bilo je u zaštiti Knina i aerodroma Udbina, kao i snaga Korpusa specijalnih jedinica na prostoru Slunja. Sa jednim raketnim divizionom sistema "Dvina", (smeštenim u rejonu Šamarice) izvršene su pripreme za dejstva po odobrenim ciljevima u rejonima Sisak, Slunja i Nebojan. Vazduhoplovna brigada pripremala se za podršku dejstvima 7. i 15. korpusa. Helikopteri su pripremljeni za borbu sa tenkovima i po zahtevima komandi jedinica.

Pet minuta po otpočinjanju agresije, izdato je naredenje za izvođenje raketnih udara po unapred predviđenim ciljevima u rejonima Siska i Sunja. Dejstvovano je sa 7 raketa.

Aerodrom Udbina je bio pod neprekidnim udarima artiljerijske vatre. I pored toga, avijacija je pružila podršku jedinici 7. korpusa. Zadaci su izvršeni bez gubitaka. Hrvatske avijacija pokušavala je da ude u vazdušni prostor RSK, ali je rasporedom raketnih jedinica i korišćenjem imitatora radarskog zračenja onemogučena da ispolji dejstva po objektima u dubini teritorije RSK.

U 13 časova, na zahtev komande 15. korpusa, usledila je neposredna vatrena podrška 9. i 18. brigadi. Od komandi korpusa nisu stizali zahtevi za upotrebu helikoptera, ali su zato, već od 11 časova, po zahtevu bolnica u Kninu i Udbini, transportovani ranjenici u bolnice u Banjaluci. E.vakuisane su i porodilje sa bebama. Prevezeno je više od 100 lica.

Posle 20 časova, 4. avgusta, naređeno je da se pređe na decentralizovano komandovanje, zbog premeštanja Glavnog štaba Srpske vojske Krajine na istaknuto komandno mesto u Srbu. Načelnik Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Nikola Ločnar nareduje da se sutradan, 5. avgusta izvrši prebacivanje avijacije sa aerodroma Udbina na aerodrom Banjaluka i da se sredstva koja se ne mogu premestiti - unište. Naređenje je izdao komandantu 105. vazduhoplovne brigade potpukovniku Ratku Dopuđi. Po posrednom saznanju za to, general Branislav Petrovič kao pomočnik komandanta za RV i PVO, odlazi za objašnjenje kod generala Mrkšiča. On mu kratko kaže da se postupi kako je naložio general Nikola Lončar i da se podrška nastavi sa aerodroma Banjaluka. Pripreme i premeštanje izvršeni su bez plana i u kratkim rokovima. Do 20 časova, 6. avgusta, sve jedinice i materijalna sredstva sa aerodroma Udbina prebačene su na teritoriju Republike Srpske.

Upotrebu avijacije Srpske vojske Krajine u borbenim dejstvima protiv hrvatske vojske bitno je ograničavala pretnja snaga NATO, koje su Hrvatskoj pružale mnoge usluge, a posebno u izviđanju i elektronskom ometanju, kao i u pripremama artiljerijskih vatri. Avioni NATO dejstvovali su po položajima jedinice Srpske vojske Krajine za vazdušno osmatranje i javljanje u rejonu Benkovca. Uništili su centre veze na Plješevici, Velebitu i Promini.

Komandant 105. vazduhoplovne brigade, potpukovnik Ratko Dopuđa, u svom izveštaju navodi da je njegova jedinica početak agresije dočekala popunjena samo 40 posto. Očekujuči agresiju, uradeno je 30 skloništa za ljude i 70 skloništa za borbenu i neborbenu tehniku, kao i za ekspolozivna sredstva. Sistem komandovanja imao je sve elemente pod zemljom. Ispravnost tehnike na dan agresije iznosila je 90 posto. Ubojnih sredstava bilo je dovoljno, a goriva 70 tona. Popuna pilotima izvršena je iz Vojske Republike Srpske i sa prostora 11. korpusa.

Aerodrom Udbina je nekoliko puta opserviran bespilotnim letilicama. Osim toga, osmatrale su ga i snage Unprofora razmeštene u blizini aerodroma.

U 5,43 časova, 4. avgusta počeo je artiljerijski napad na aerodrom.

Iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine u 9 časova, dolazi zahtev da avijacija dejstvuje po Dinari. Na zadatak se poletalo između dva udara granata, tako što bi se sačekao pad prve grupe granata pa se odmah pre udara druge poletalo. Na zahtev komande 15. korpusa avijacija dejstvuje po objektima na prilazima Teslingradu i Perušiču. Nuđena im je i upotreba dva borbena helikoptera, ali nisu prihvatili. Onda su tražili dejstvo po Malom Alanu na Velebitu, što je i učinjeno. Pošto više nije bilo zahteva od korpusa, komanda vazduhoplovne brigade samoinicijativno dejstvuje po Gospiču.

Radi dogovora o daljem sadejstvu, potpukovnik Dopuđa je krenuo u 20,30 časova u Komandu Ličkog korpusa. Od Bjelopolja do Korenice susretao je kolone izbeglica. Mislio je da narod napušta samo Vrhovine, zbog

blizine fronta. Ali to se Korenica iseljavala. U komandi je načelnik štaba pukovnik Milan Đakovič već spaljivao dokumentaciju i spremao se da krene iz Korenice. Na pitanje šta se to dešava Dopuđa je dobio odgovor da je naredena evakuacija Teslingrada, Korenice i Vrhovina. Dolazi do žučne rasprave. Pukovnik Đakovič deluje uplašeno, a potpukovnik Dopuđa ogorčeno i ljutito verujući da je onda u pitanju izdaja.

Dopuđa je zatim pozvan na sastanak komande, u 23 časa, uz napomenu da če mu posle toga sve biti jasno. Zato on, u međuvremenu odlazi u Jošan i poziva pilote Jovana Vukmiricu, Dragana Dimiča i Nebojšu Gajiča da zajedno s njim prisustvuju činu izdaje. Piloti mu nisu poverovali da je naredena evakuacija stanovništva.

Na sastanku u komandi Ličkog korpusa bili su prisutni: pukovnik Milan Đakovič - načelnik štaba, pukovnik Milan Šuput, ministar odbrane, potpukovnik Petar Barič, načelnik obaveštajnog organa, predsednik Skupštine opštine Korenica i predsednik izvršnog saveta opštine i još nekoliko civilnih lica.

Na sastanku je potvrđena odluka o evakuacijii koju je i Đakovič pravdao tobože mnoštvom razloga. Ustaše su navodno probile linije odbrane na više mesta, zatim da sledi opsedanje Vrhovina, pa ugrožavanje Korenice... Prisutni civili su podržali "opravdanja" i zalaganja pukovnika Đakoviča. Ministar odbrane nije smatrao potrebnim da se izjašnjava. Onda komandant Vazduhoplovne brigade pita prisutne da li to znači kapitulaciju RSK, ali niko mu na to ne odgovora. Piloti zatim zahtevaju od pukovnika Suputa da pozove predsednika Martiča i da od njega traži odgovor da li je RSK kapitulirala. Nemajući kud, pukovnik Šuput je pokušavao da telefonom uspostavi vezu sa Martičem ali nije uspeo. Onda je u kancelariju gde je održavan sastanak ušao general Nikola Lončar, načelnik Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. Još s vrata je prisutnima rekao: "Knin se ne može odbraniti. Odlučili smo da spasemo što se spasiti može. Naredili smo evakuaciju iz dalmatinskih i ličkih opština. Po izvlačenju stanovništva počeče izvlačenje vojske. Vojska mora da štiti komunikaciju Knin - Gračac - Udbina - Korenica, time se omogučava evakuacija sa prostora Knina. Posle toga vojska se izvlači sa tehnikom za narodom. Avijacija se rano ujutru mora prebazirati u Banjaluku."

Posle izlaganja generala Lončara prvi reaguje potpukovnik Dopuđa. Kaže da mu treba deset dana za evakuaciju aerodroma. Dobio je odgovor da "izvuče što može a ostalo da uništi". Dopuđa če na to pravo u lice Lončaru, da je to izdaja. Pre nego što je Lončar išta odgovorio na tu tvrdnju, pukovnik Borič, takođe, se obrača istom generalu i kaže da ima mogučnosti, da se još borimo. Lončar više nije hteo da ih sluša pa udara šakom o sto i sa psovkom, kaže Boriču: "Idi, bori se! Ko ti brani? Zar ne vidiš da smo ostali bez municije i da niko neče da nam pomogne?"

Time je sastanak bio završen. Komandant vazduhoplovne brigade vrača se sa pilotima na aerodrom. Ne izdaje odmah naređenje za prebaziranje nego traži komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, generala Mila

Mrkšića. Na vezu mu se javlja general Branislav Petrović, komandantov pomoćnik za RV i PVO. Kada je čuo za naređenje o prebacivanju, zabezeknuo se i rekao je da će ga nazvati za pet minuta. Nije mogao da poveruje. I nazvao ga je, kasnije saopštavajući mu sledeće: "E moj Rale, pripremi avijaciju da ujutru poletiš za Banjaluku. Ostalu tehniku, što možeš da izvučeš - izvuci, što ne možeš uništi. Ako nemaš dovoljno pilota, traži iz Banjaluke".

Na te reči generala Petrovića, komandant brigade je odgovorio komentarom da je to izdaja i prekinuo je vezu. Razgovoru su bili prisutni piloti Nebojša Gajić, Petar Dobrota i Miloje Curčić.

Ujutru, pred početak prebaziranja, pojavio se hrvatski MgG-21 koji je, iz brišućeg leta, dejstvovao topom po aerodromu.

Komandant vazduhoplovne brigade se zadržao na aerodromu do 12 časova, 5. avgusta, i bio je svedok nekih loših primera ponašanja oficira. Major Đuro Medaković, komandant Lakog protivavionskog raketnog diviziona, pokazao je veliku nesnalažljivost i kukavičluk. Ostavio je veliki broj neuništenih sredstava PVO, tako da su to morali raditi drugi. Major Milan Ristić, načelnik obaveštajnog organa u Komandi Vazduhoplovne brigade, u svitanje 5. avgusta, bez iČijeg odobrenja seda u helikopter "gazelu" i beži u Donji Lapac, a kasnije u Petrovac. Kapetan Kosanović, referent u organu bezbednosti, uzeo je službeno vozilo i pobegao u nepoznatom pravcu.

Potpukovnik Dopuđa u svojoj izjavi navodi da za sve ono što je napisao postoje svedoci i materijalni dokazi. A za tako sraman i tragičan kraj Srpske vojske Krajine i RSK naglašava da "lično misli da se radi o dobro pripremljenom i izvedenom scenariju, samo je nepoznat režiser".

Karakteristična je i ova konstatacija potpukovnika Dopuđe: "Bojim se i da pomislim šta bi se desilo i kakav bi krajnji ishod bio da se nisam pojavio na sastanku na kojem nisam bio predviđen da prisustvujem, već sam se pojavio slučajno. Zbog svega toga krajnje sam razočaran, ponižen i nepoverljiv. Po svemu sudeći, bila mi je namenjena drugačija sudbina".

Komandir mešovite helikopterske eksadrile, major Zivko Janković je 4. avgusta dobio zadatak da sa pratiocem napusti aerodrom Udbina i da razmesti helikoptere u selu Frkašić, u blizini Korenice. Time se obezbeđivao "rastresit" razmeštaj tehnike. Maskirani heliodrom se nalazio blizu kontrolne rampe na putu Udbina - Korenica. U izjavi koju je dao 8. avgusta napisao je, pored ostalog, i sledeće:

"U popodnevnim satima, 4. avgusta, počele su da prolaze izbeglice iz pravca Korenice prema Donjem Lapcu. Oko 16 časova oformile su se izbegličke kolone. Policajci na rampi su kontrolisali izbeglice. Objašnjavali su da im je naredeno da propuštaju samo žene, decu i starce, a da vojno sposobne muškarce vraćaju. Gledajući šta se dešava, zvao sam aerodrom Udbinu i rekao šta se dešava na rampi, pitajući šta ja da radim. Odgovor od komandanta potpukovnika Ratka Dopuđe je glasio: 'Sve ide po planu, narod malo paniči, ti ostani tu gde si, pa ćemo se čuti u svitanje'. Već izmedu 18 i 20 časova na rampi su stvoreni dupli redovi izbeglica, jer policajci nisu

puštali muškarce da prođu, mada ih nije bilo mnogo. Onda je do rampe stigao automobil, obišavši kolonu, u kome je bio predsednik SO Korenica, a tako se i predstavio, i počeo krajnje nekulturno, drsko i bezobrazno da se dere na policajce, tražeći da otvore rampu, i da ga propuste kao i sve ostale. Oni su to i učinili. Ujutru, 5. avgusta, oko 4 časa odlazim na rampu u nameri da uspostavim vezu sa aerodromom Udbina. Uspostavio sam vezu,

Pripadnicima RV nije data adekvatna uloga
Rutinske aktivnosti na aerodromu Udbine

javila se neka žena i rekla mi da se aerodrom iselio i da tamo više nema nikoga. Nisam verovao da su moje kolege otišle i da me nisu o tome obavestili. Samoinicijativno donosim odluku da poletim po mraku prema aerodromu. Saopštavam to pilotima koji su bili sa mnom. Rekao sam im: "Idem do aerodroma da vidim o čemu se radi, vi ovde čekajte dok se ne vratim po vas. Jedino ako me obore, neću po vas doći".

Po sletanju na aerodromu, sreo sam se sa majorom Nebojšom Bajičem. Upoznao me o evakuaciji i rekao da se čeka dolazak komandanta. Dolazi potpukovnik Ratko Dopuđa i nareduje da se izvrše pripreme za prebaziranje na aerodrom u Banjaluci. To i ja saopštavam mojoj eksadrili. Piloti pristupaju izvršavanju zadatka. Bilo je 6,10 časova kada sam po povratku sleteo u Frkašič. Pred zgradom u kojoj je smeštena komanda srečem se sa ranjenim pilotom Veljkom Lekom. On iziđe iz auta i reče mi: "Ranili su me naši, helikopter je probušen ali je ispravan za letenje i sada se nalazi južno od Korenice prema Frkašiču. Preuzmite ga". Nisam znao za koga je pilot Veljko Leka radio, i koja je njegova uloga ali ga lično poznajem. Sa pilotom

Radetom Pikčevičem letim gde je Leka naznačio, pronalazimo helikopter i prebacujemo ga na Malo Polje (Petrovac). Sa pilotom Pikčevičem vračam se na aerodrom Udbina. Na aerodromu zatičemo samo potpukovnika Ratka Dopuđu i nekoliko minera koji su počeli uništavanje onoga što se nije moglo transportovati.

U 11 časova, 5. avgusta, poleteo sam sa aerodroma Udbina. Sa mnom je bio i komandant vazduhoplovne brigade potpukovnik Ratko Dopuđa. Sleteli smo na aerodrom Zalužani.

Kao profesionalni vojnik ne želim ništa da komentarišem, nego sam samo naveo činjenice iza kojih stojim moralno, materijalno i pravno. Kao oficir i pilot osečam se do krajnjih granica poniženim. Sa gorčinom zaključujem da je moja eksadrila sve dobijene zadatke u potpunosti izvršila, ali zadatke kojima bi se podržavala i sa kojim bi se učestovalo u odbrani RSK nije ni dobijala.

Komandant 44. raketne brigade PVO, potpukovnik Ranko Dašič u svom izveštaju navodi da su jedinice brigade dočekale početak agresije u početnom grupisanju za protivvazdušnu odbranu teritorije. Raspored je omogučavao optimalno izvršavanje zadataka. Pre početka agresije delovi raketne brigade izvršavali su zadatke u borbama oko Dinare i na livanjsko-grahovskom pravcu. Vršena je zaštita prostora Banije i Korduna od preleta neprijateljskih helikoptera prema aerodromu Đoraliči i Bihač u Zapadnoj Bosni. Kod ljudstva se osečao psihološki zamor. Moral je bio u opadanju. Najpripremljeniju jedinicu brigade činio je 1. raketni divizion. Na dva dana pre početka agresije, 1. samostalnu srednju raketnu bateriju PVO napustio je major Nebojša Rašuo pod izgovorom da od Krajine nije dobio ništa. Za komandira baterije postavljen je kapetan Miloš Novakovič.

Pet minuta po otpočinjanju artiljerijskih udara po svim gradovima RSK, kamandant raketne brigade prenosi signal 1. raketnom divizionu PVO za izvršenje udara po vojnim ciljevima u Sisku i Sunji. Raspolagalo se obaveštajnim podacima da u navedenim rejonima ima više desetina hiljada vojnika. Lansirano je pet raketa (4 po Sisku, 1 po Sunji). Po zahtevu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, ubrzo su lansirane još 2 rakete po selima Slana u Nebojanskom džepu. Raketni udar je ponovljen po Sisku sa još jednom raketom. Prema radio-tehničkom izviđanju, efekti raketnih udara bili su veliki. Deo hrvatskih jedinica nateran je u bekstvo. Bilo je mnogo poginulih i ranjenih.

Na delu ratišta koji je štičen raketnim sistemom "KUB-M" u vazdušni prostor nije uspeo da uđe nijedan avion. Snage NATO su vršile ometanje osmatračkih i nišanskih radara van zone dejstva sistema. Do 22 časa, 4. avgusta, bilo je više pokušaja hrvatske avijacije da prodre u vazdušni prostor RSK. To je sprečeno. Jedan MiG-21 srušila je protivavionska artiljerija, a drugi je oboren u vazdušnom prostoru između 21. i 15. korpusa.

Radarsku stanicu Benkovac gađale su snage NATO sa 2 rakete koje nisu pogodile cilj.

Komandant raketne brigade pokušace 5. avgusta da uspostavi vezu svoje jedince na Šamarici sa komandantom Banijskog korpusa, ali u tome nece uspeti. Zbog toga je izbor ciljeva vršila Komanda Raketne jedinice. Kada je stiglo naređenje za napuštanje položaja krenulo se sa Šamarice ka Republici Srpskoj.

U izveštaju, komandant brigade navodi da je dezertiralo 10 starešina - dva majora, dva kapetana, pet podoficira i jedno građansko lice.

27.

Angažovanje 11. korpusa (Vukovarskog), lociranog u istočnom delu RSK, bilo je samo formalne prirode. Prvi izveštaj iz komande 11. korpusa stigao je 4. avgusta u 12 časova. Saopštava se da su "u 11 časova otpočela borbena dejstva prema zonama odgovornosti 35. i 43. pešadijske brigade. Dejstva korpusa se odvijaju po odluci o aktivnim dejstvima".

U 19,40 časova istog dana u redovnom borbenom izveštaju iz komande 11. korpusa navodi se da su "u toku dana ustaše vršile vatrene provokacije prema zoni odbrane 43. brigade. Na ostalim delovima zone odgovornosti korpusa prisutna su pregrupisavanja i dovođenje jačih snaga u rejone na granicama razdvajanja. Prema izveštajima koji pristižu iz jedinica, moguca su aktivna dejstva neprijateljskih snaga u jutarnjim časovima 5. avgusta".

U delu izveštaja "o aktivnosti naših snaga" navodi se da je izvršena popuna svih jedinica korpusa 100 posto i da su preduzete mere ojačavanja linija odbrane na prednjem kraju. Na kraju se navodi da je "uspešno odgovoreno na vatrene provokacije u zoni odbrane 43. brigade i da je dograđen vatreni sistem jedinica koje su primile nova sredstva".

Kao težišni zadaci 11. korpusa u izveštaju su navedeni: sprečiti i onemogučiti upad ustaša u zonu odgovornosti korpusa i da realizuje zadatke dobijene od Glavnog štaba Srpske vojske Krajine.

Mirovanje Vukovarskog korpusa, sa oko 20.000 dobro naoružanih vojnika, u vreme kada je odlučno napadnut zapadni deo RSK, deo je scenarija po kome je pripremljena i izvedena likvidacija Republike Srpske Krajine. Ovaj korpus ponašao se kao da nije u sastavu Srpske vojske Krajine već da je deo Vojske Jugoslavije. Hrvatskoj vojsci, ni on, kao ni pripadnici Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije, nisu kvarili krvavi posao.

ZRTVE SU BILE UZALUDNE

Centralna evidencija o gubicima u ljudstvu u borbama za Krajinu nije ažurno vođena. Može se pouzdano govoriti samo o onim gubicima koji su evidentirani na nižem nivou, ali ni oni često nisu bili sveobuhvatni. O nekima postoje samo pretpostavke i procene.

Na prostoru Krajine, u 1991. godini, pored 9. kninskog korpusa JNA u borbama je učestvovala Teritorijalna odbrana Krajine, zatim milicija i brojne kategorije dobrovoljaca. U istočnom delu Krajine (Istočna Slavonija, Zapadni Srem i Baranja) učestvovao je veliki broj jedinica JNA, desetak hiljada dobrovoljaca i Teritorijalna odbrana po gradovima, selima i delovima naselja pod kontrolom srpskog stanovništva. Jasno je iz toga da neke centralizovane evidencije nije bilo.

Na utvrđivanje broja poginulih, ranjenih i pogotovu nestalih negativno utiču svi oni koji imaju razloga da prikrivaju istinu o događajima koji su se dešavali na prostorima bivše Jugoslavije. A to su oni koji su odgovorni za tragediju Srba u Hrvatskoj, kako iz redova državne i vojne vlasti RSK, tako i oni koji su predstavljali tzv. međunarodnu zajednicu i režim Srbije Slobodana Miloševiča. Nažalost, tako će ostati i posle 1995. godine. Apsurd je da najtačniji podaci o gubicima postoje za 1991. godinu, a da su oni baš najmanje dostupni javnosti. Više puta je saopštavano da je u borbama za Vukovar iz redova jedinica JNA i dobrovoljaca poginulo "nešto manje" od 1200 vojnika i starešina. Međutim, nespomo je postojanje tačnih podataka o gubicima svake jedinice koja je boravila na prostorima izvođenja borbenih dejstava. Nprimer, 151. motorizovana brigada, za oko 50 dana provedenih na istočnoslavonskom ratištu imala je 6 poginulih i 53 ranjena. U evidenciji postoje podaci poimenično za svakog vojnika - gde je, u kom času i od čega "izbačen iz stroja" pa i statistika: 43 posto nastradali od vatre artiljerije i minobacača; 28 posto izvršili samoranjavanje; 19 posto stradali od zrna pešadijskog naoružanja i snajpera; oko 9 posto je izbačeno iz borbe zbog pogibija ili ranjavanja u minskim poljima. Slična je evidencija 14. partizanske brigade koja je 27 dana boravila na prostoru Zapadne Slavonije i imala 4 poginula, 13 ranjenih i jednog nestalog.

Na teritorijama koje su ulazile u sastav RSK do maja 1992. godine boravila je i 544. pešadijska brigada JNA i imala 54 poginula, zatim Loznička pešadijska brigada JNA sa 26 poginulih.

U evidenciji Srpske vojske Krajine sačuvani su podaci o gubicima jedinica JNA iz sastava 9. korpusa (Kninskog) i dela jedinica JNA koje su učestvovale u borbama oko Vukovara, zatim Teritorijalne odbrane SAO

Krajine, kao i podaci o gubicima jedinica Srpske vojske Krajine tokom 1992, 1993, 1994, i 1995. godine do kraja avgusta meseca. Koliko su potpuni, teško je reči. To je, dakle, ono što je nesporno. I manji nisu bili. Mogli su samo biti veči ako nešto nije evidentirano.

Opšta je karakteristika da podaci o gubicima nisu kontinuirano i sistematski vodeni, niti u skladu sa propisanim obavezama. Evidencije pokazuju da se problem gubitaka tretirao parcijalno, na više različitih načina, i da je korišćena u različite svrhe. Nešto su pouzdaniji podaci o broju poginulih u odnosu na brojno stanje ranjenih, a pogotovu nestalih. Primera radi, jedan od važnijih izvora podataka je evidencija koju je ustrojio kapetan Boško Mandič, informatičar iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. U njoj se vode podaci o poginulim od 1991. do kraja 1993. godine. Dopunu evidencije predstavljaju podaci dobijeni iz pregleda izveštaja, spiskova i drugih dokumenata parcijalnog karaktera.

O poginulim i invalidima iz rata može se zaključivati, recimo, i po spiskovima iz aprila 1993. godine po kojima je vršena dodela pomoči porodicama nastradalih, uz uslov da nije bilo i nekih zloupotreba.

Podaci o gubicima u 1994. godini potiču iz dosta pouzdane evidencije pravljene na osnovu podataka iz dnevnih operativnih izveštaja jedinica Srpske vojske Krajine. Sačuvane su i mesečne analize gubitaka u Glavnom štabu koje, uz jedan broj periodičnih analiza, daju tačnu sliku gubitaka. Tako je i u "analizi obezbeđivanja minskih polja i broja gubitaka" sačuvano podosta podataka koji samo upotpunjuju opštu sliku.

Podaci o gubicima u periodu od januara do 15. avgusta 1995. godine dobijeni su iz izveštaja jedinica u vreme izvođenja borbenih dejstava na prostoru Zapadne Slavonije, Zapadne Bosne, Grahova i Dinare i tokom operacije "Oluja" hrvatske vojske u avgustu 1995. godine. Za prva tri meseca 1995. godine postoje mesečni izveštaji o gubicima, što znatno olakšava zaključivanje o gubicima u 1995. godini.

1.

Na svoj način je karakteristična analiza gubitaka po vremenu nastajanja i
izvorima koji su korišćeni. Prvu celinu čine gubici od 1991. do kraja 1993. go-
dine, zatim slede gubici za 1994. godinu i konačno gubici za 1995. godinu.

Evidenciju gubitaka od 1991. do kraja 1993. godine vodio je na računaru pomenuti informatičar, kapetan Boško Mandič. Reč je samo o poginulima, sa cele teritorije RSK. Tom evidencijom ipak nisu obuhvačeni svi koji su poginuli, zbog nedostatka podataka koji bi se mogli proveriti. Ali svi podaci koji su uneti i obrađeni tačni su. Njihova analiza ukazuje na više aspekata gubitaka do kojih je došlo u Srpskoj vojsci Krajine.

U evidenciju o poginulima na prostoru RSK do kraja 1993. godine postoje podaci za 2876 poginulih, i to po imenu i prezimenu. Svi važniji

r

evidenciju). Tih 2740 poginulih izdržavali su 2218 članova porodiee. Iza sebe su ostavili 1590 dece.

Prosečna starost poginulih je 43 godine. Među poginulima je do 18 godina starosti njih 20 (0,73%); od 18 do 21 godine starosti 288 (10,51%); od 22 do 31 godine 792 (28,91); od 32 do 41 godine 755 (27,56%); od 42 do 50 godina 388 (14,16%); od 51 do 60 godina 192 (7,1%); od 61 do 70 godina 44 (1,61%) i preko 70 godina starosti 13 odnosno (0,48%). Nepoznata je starost za 384 poginulih odnosno 13 posto svih poginulih unetih u evidenciju.

Gubici po godinama i mesecima do kraja 1993. godine imaju dosta neujednačenu dinamiku. U 1991. godini poginulo je 1153 (42 posto svih poginulih u navedenom periodu); u 1992. godini poginulo je 563 (oko 21 posto); u 1993. godini 613 (oko 22 posto). U ovom periodu evidentirana je pogibija još 547 (19 posto svih obrađenih) ali se ne raspolaže podacima kada su poginuli, koje godine i meseca.

U 1991. godini največe pogibije bile su u novembru 273 (24 posto od svih poginulih u 1991. godini). Ovo je mesec sa najvećim brojem poginulih u ratu 1991-1995. godine u RSK (ako se ne računa avgust 1995. godine). Po broju poginulih slede septembar 1991 - 262; oktobar 1991 - 238; decembar 1991. godine -193.

U 1991. godini mesečno je u proseku ginulo 96 (u periodu avgust-decembar 234). Te godine evidentirana je pogibija 7 ljudi u januaru; 3 u februaru; 1 u martu; 2 u aprilu, 8 u maju i 13 u junu.

U 1992. godini mesečno je prosečno ginulo 47. Najviše je poginulo u junu 117 (21%); sledi april sa 81 (14%); maj 68 (12%); mart 64 (11%) itd. Najmanje poginulih u ovoj godini bilo je u septembru 14 (oko 3%) i oktobru 18 (nešto više od 3%).

Pričest boraca u Gračacu pred odlazak u borbu

U 1993. godini karakteristična je velika mesečna razlika u broju poginulih. U januaru je poginulo 112 (18%); u februaru 109 (18%); u martu 37 (6%); u aprilu 18 (3%); u maju 30 (5%); u junu 25 (4%); u julu 49 (8%); u avgustu 30 (5%); u septembru 122 (20%); u oktobru 31 (5%) i u novembru 24 (4%) i u decembru 24 (4%). Pogibije u januaru, februaru i septembru 343 (56%), rezultat su napada hrvatske vojske na Ravne Kotare, Maslenicu i Divoselo.

Kada se saberu pojedinačni izveštaji jedinica za tu godinu dobija se veći broj nego po evidenciji kapetana Mandiča i to za 248 (40%). Analizom su ustanovljene manjkavosti u jedinicama te su poginuli prikazivani u više različitih izveštaja, što je broj poginulih povečavalo. Ustrojena evidencija u Glavnom štabu je nesporna.

Karakteristični su, iz tih prethodnih brojki i sledeči zaključci. Medu poginulima je 14 posto neoženjenih. Bez podataka o bračnom stanju je 56 posto poginulih. Ostali podaci su sledeči: među poginulima je 48 aktivnih vojnih lica (oko 2% svih poginulih); 63 vojnika i desetara na odsluženju vojnog roka (oko 2,5% poginuli); 2447 vojnih obveznika (89% svih poginuli); 136 (5% dobrovoljaca); 90 (3% milicionera); 14 žena, itd. Među poginulima je 80% iz RSK, 8% iz Hrvatske, 5% iz Srbije, oko 5% iz Bosne i Hercegovine i 2% iz ostalih država. Iz gradova van RSK je oko 200 poginulih. Najviše poginulih po mestu rođenja je iz Daruvara 42, pa iz Karlovca i Siska po 29; sledi Gospič 26; Biograd 17; Grubišno polje i Osijek po 14; Podravska Slatina 8, Zadar 7; Bosanski Petrovac 5; Zagreb 4, itd.

Po opštinama, najveći broj poginulih do kraja 1993. godine imao je Benkovac 279 ili preko 10% od svih poginulih, sledi Vukovar sa 261 (oko 9,5%); Knin 190 poginulih ili 7%; Okučani 156 ili 6%; Gračac 141 ili 5%; Mirkovci 127 ili 4,7%; Glina 83 ili 3%; Pakrac 88 ili 3,22%; Petrinja 70 ili 2,60%, itd.

Među jedinicama Srpske vojske Krajine najveće gubitke imao je Vukovarski korpus 591 (22% svih poginuli), sledi Dalmatinski 458 (17%), Lički 397 ili (15%), Banijski 382 ili (14%), Zapadnoslavonski 332 ili (12%), Deveti korpus bivše JNA (samo u 1991. godini) 266 ili (10%), Kordunski 224 ili (8%), itd.

Među poginulima do kraja 1993. godine nalazi se 81 civilno lice (3 posto svih poginulih) koji su smrt našli u zonama borbenih dejstava.

Analiza uzroka pogibije ukazuje na veliku šarolikost. Za preko 31 posto svih poginulih nepoznate su okolnosti pogibije i uzroci. U borbama (na položajima i rejonima odbrane, na borbenim zadacima; upadima u ustaške zasede, od ustaških diverzanskih i terorističkih grupa, od eksplozija granata-raketa, snajperske vatre, u toku izvlačenja ratnog plena, u sopstvenim i neprijateljskim minskim poljima) poginulo je oko 54 posto. U međusobnim obračunima poginulo je 3 posto. Obračuni su bili posledica loših odnosa među pojedinim vojnim obveznicima tokom boravka u jedinici. Jedan broj međusobnog obračunavanja usledio je i zbog loših odnosa iz vremena pre dolaska u ratnu jedinicu.

Među poginulima je 3 posto onih koji su izvršili samoubistvo. Samoubistava je inače bilo više nego umiranja prirodnom smrću u jedinicama. U ukupnom broju poginulih je 4 posto onih koji su umrli od posledica ranjavanja. Među njima je više od polovine onih kojima se nije mogla blagovremeno pružiti adekvatna lekarska pomoč.

Ubistvo iz nehata evidentirano je u nešto više od 3% od ukupnog broja poginulih. Zbog nepažnje i neobučenosti u rukovanju naoružanjem poginulo je 15 ili 0,6% svih poginulih. Na odsustvima i u toku boravka van jedinica poginulo je 37 ili 1,4%. Ove pogibije najviše su se događale zbog nehata i zloupotrebe naoružanja koje su držali kod kuče.

U borbenim dejstvima, u periodu od 1991. do kraja 1993. godine, najviše boraca je ginulo u borbama za Vukovar, zatim za Zapadnu Slavoniju, Kijevo, Dinaru, Miljevački plato, slede Maslenica, Novigrad, Zemunik, Kašič, Smilčič, Medački džep (Divoselo, Medak).

U periodu 1991-1993. godine evidentirano je 4.734 ranjenih vojnika i starešina. Evidencija o broju nestalih i dezertera nije vođena.

U toku 1994. godini jedinice Srpske vojske Krajine trpele su gubitke uglavnom čuvajuči primirje koje je sa hrvatskom stranom sklopljeno 29. marta 1994. u Zagrebu. Hrvatska vojska nije poštovala sklopljeno primirje nego je povremeno izvodila iznenadne prepade. U borbama oko Bihača, krajiške jedinice koje su učestovale u tim operacijama imale su manji - neutvrđen broj poginulih. Inače, u 1994. godini poginulo je 261 vojnika i starešina. Največi broj poginulih imao je Banijski korpus (preko 23% svih poginulih), slede Dalmatinski (oko 20%), pa Kordunski (17%), Vukovarski (16%) i Zapadnoslavonski (oko 10%).

Iznenaduje podatak da je od 261 poginulih, u borbenim dejstvima poginulo samo 86 boraca ili 35%. Tako je u Dalmatinskom korpusu u 1994. godini bilo 11 od čega je samo 22% stradalo u borbama; u Ličkom je taj odnos 45%, Kordunskom 21%; u Banijskom 54%; Zapadnoslavonskom 44%; Vukovarskom 15%. Van borbenih dejstava život je izgubilo 178 ili 67% svih poginulih u 1994. godini. To ukazuje na postojanje visokog stepena nereda i nediscipline. Nizak moral vojnika i starešina imao je za posledicu ubistva iz nehata, nepažnje, opijanja, međusobnog obračunavanja, samoubistva. Največi broj poginulih van borbenih dejstava je zbog upada u sopstveno minsko polje i u saobračajnim udesima, što govori i kako se vozilo, odnosno u kakvom stanju.

Među poginulima u 1994. godini je 14 oficira (preko 5 posto od svih poginulih). Od navedenog broja 8 je poginulo u borbenim dejstvima, a 6 van borbenih dejstava. Isti broj poginulih imaju podoficiri sa sasvim identičnim pokazateljima o pogibiji.

Od 167 poginulih vojnika iz rezerve u borbenim dejstvima je poginulo 51 ili 31%, a van borbenih dejstava 116 ili 69%. Ukupno je poginulo 8 vojnika na odsluženju vojnog roka (4 u borbi a 4 van borbenih dejstava). Medu poginulima je i jedan pitomac škole "1300 kaplara".

U 1994. godini medu poginulima je i 19 dobrovoljaca (7%). Od toga je u borbenim dejstvima poginulo 8 dobrovoljaca (42%) a van brobenih dejstava 11 (58%).

Prirodnom smrću u 1994. godini umrlo je 45 vojnika i starešina (17% od ukupnog broja izgubljenih).

U 1994. godini u Srpskoj vojsci Krajine ukupno je ranjeno i povređeno 513 vojnika i starešina. Praktično, na jednog poginulog u 1994. godini Srpska vojska Krajine je imala dva ranjena i povređena. U borbenim dejstvima je ranjeno i povređeno 184 ili 36 posto. Van borbenih dejstava ranjeno je i povređeno 329 ili 64%. Najviše povređenih stradalo je mimo borbenih dejstava - 149 ili 97% svih povređenih u 1994. godini.

Od januara do sredine avgusta 1995. godine jedinice Srpske vojske Krajine manje-više bez prekida su bile u borbenim dejstvima. U prvim mesecima bilo je vidno učešće vojnika i starešina u borbama oko Bihaća i na Dinari. Početkom maja usledila je hrvatska operacija "Bljesak" kojom su hrvatske snage okupirale Zapadnu Slavoniju. U julu je Srpska vojska Krajine izvela operaciju "Mač-95" za oslobođenje Zapadne Bosne i "Mač-2" za čišćenje Dinare i odbranu Grahova. Usledila je onda operacija hrvatske vojske "Oluja" koja je dovela do kraha odbrane RSK. U svom tom vremenu poginulo je 356 vojnika i starešina, ranjeno 895 i povređeno 47. U isto vreme zarobljeno je oko 450, nestalo 726 a dezertiralo 1169. Ukupno je izbačeno iz borbe 3.646 vojnika i starešina.

2.

Veoma je karakteristična analiza gubitaka po vrstama. Prema raspoloživim podacima, u borbama na prostoru Republike Srpske Krajine u periodu od juna 1991. do sredine avgusta 1995. bilo je ukupno 3.496 poginulih. Među njima je 547 (16%) za koje se nije moglo zaključiti mesec i godina nastupanja smrti. U odbrani od hrvatskih jedinica vodio se rat koji je trajao četiri godine i tri meseca, odnosno 51 mesec ili 1553 dana. Prosečno godišnje je ginulo 874 ljudi. Najviše poginulih bilo je u 1991. godini (33% svih poginulih), sledi 1993. godina (18%), pa 1992. godina (16%), 1995 (10%) i 1994. godina (oko 8%). Prosečno je mesečno ginulo po 69, a dnevno oko 3 borca. Najviše poginulih bilo je u novembru 1991. godine, 273 ili 7,39% od svih poginulih. Tog meseca dnevno je ginulo u proseku po 9 boraca.

U 1994. godini na snazi je bilo tzv. primirje, sklopljeno između RSK i Hrvatske (29. marta 1994. godine), te nije bilo većih borbenih dejstava, zato su i gubici bili manji u odnosu na ostale godine.

Od 1991. do sredine avgusta 1995. godine ranjenih i povređenih bilo je 6.189. U prve tri godine (zaključno sa 1993. godinom) ranjeno je 4.734. U 1994. godini bilo je 513 ranjenih, a u 1995. godini 942. Prosečno godišnje bilo je 1547 ranjenih, a mesečno je po 121. Dnevno su ranjavana po četiri pripadnika Srpske vojske Krajine.

Broj nestalih vojnih obveznika tokom navedenog perioda je velika nepoznanica. Ova kategoriju gubitaka nije pouzdano i sistematski evidentirana. Kao nestali, na dan 1. januara 1995. godine vodeno je 1.131 lice odnosno vojni obveznik. Za njih se ne može utvrditi gde su i kada su tačno nestala. U toku borbi u 1995. godini evidentiran je nestanak još 726 pripadnika Srpske vojske Krajine, pa se može zaključiti da je evidentirani broj nestalih u periodu 1991-1995. godine 1857. Sasvim je realna pretpostavka da je broj nestalih i do tri puta veči (u navedenom periodu). Za kategoriju nestalih karakteristično je da je među njima i veči broj onih koji su poginuli ili zarobljeni, ali o tome ne postoje precizni podaci. Izvestan broj nestalih mogao bi se prekvalifikovati u kategoriju dezertera.

Evidencija zarobljenih pripadnika Srpske vojske Krajine je krajnje nepouzdana. Zarobljenici su bili predmet posebne politike Hrvatske. Naime, Hrvati su zarobljavali mnoge civile, medu kojima su preovlađivali stariji ljudi i žene. Tako zarobljene ljude koristili su za razmenu za svoje vojnike koji su zarobljavani u borbama ili su se dobrovoljno predavali Srpskoj vojsci Krajine. Zarobljeni pripadnici Srpske vojske Krajine zadržavani su i po više meseci u zatvorima u kojima su zverski mučeni.

Tokom 1995. godine u Glavnom štabu je vođena evidencija o zarobljenim vojnicima i starešinama. Evidentirani su i pokušaji da se oni razmene. Nažalost, za hrvatske zarobljene vojnike srpska vojska je dobijala svoje civile koje su Hrvati "zarobili" dok su radili na svojim njivama, zatim na putevima, u dvorištu svojih kuća. Na prste se mogu izbrojati pravi vojnici i starešine koje je Hrvatska vratila Srpskoj vojsci Krajine tokom razmena zarobljenih.

Kao veoma karakterističan može se uzeti i sledec'i slučaj. Prilikom napada Bužimske muslimanske brigade (505. brigada) na delove Petrinjske brigade, 23. februara 1995. godine, u rejonu Glinice, zarobljeno je 26 boraca Banijaca. Odmah su povedeni razgovori da se zarobljenici oslobode. Razgovori su bili "zamrznuti". U toku julske operacije, prema Bihaču, Abdičevi vojnici naišli su na tela poubijanih zarobljenika iz Petrinjske brigade, jer su iz rupa u koje su bili zatrpani virile čizme. Prilikom otkopavanja, devetorica su nađena sa smrskanim lobanjama.

U 1995. godini zarobljeno je 450 boraca Srpske vojske Krajine. Največi broj zarobljen je u Zapadnoj Slavoniji za vreme hrvatske operacije "Bljesak" i kasnije u operaciji "Oluja", avgusta 1995. godine.

Evidencije o dezerterima iz jedinica Srpske vojske Krajine - nema. Kao da je bila zabranjena. Reč dezerter nije se upotrebljavala. A dezertera je bilo na sve strane. Njihovo postojanje nije predstavljalo gubitke samo u smislu smanjenja brojnog stanja. Dezerteri su daleko više štetili negativnim uticajem na moral, ne samo pripadnika Srpske vojske Krajine, nego još više naroda. Dezerter iz Srpske vojske Krajine izgubio je mnoge karakteristike klasičnog dezertera koji je prikrivao svoje dezerterstvo i više čutao nego što je govorio. Dezerter iz Srpske vojske Krajine nije hteo priznati da je

dezerter. On je drugima i sebi tvrdio da je to što je on uradio ispravnije nego da je ostao u jedinici i borbi koju je ona vodila. Krajiški dezerter je otvoreno govorio da je "sve propalo", da se "ne vredi boriti", da su "svi izdali" ili da ce "izdati", da se "treba spasavati", da se "od naroda krije istina".

Srbija i Evropa, pa i drugi kontinenti, bili su puni dezertera iz redova vojnih obveznika sa teritorije RSK. U 1995. godini iz Srpske vojske Krajine je dezertiralo 1.169 vojnika i starešina. Može se i pretpostaviti koliko su i takvi gubici uticali na propast Srpske vojske Krajine i RSK.

Broj poginulih, ranjenih - povređenih, nestalih, zarobljenih i onih koji su dezertirali sigurno je veči od 13.161, koliko pokazuje evidencija. Na poginule otpada 27% a na ranjene 47%, ili skupa na poginule i ranjene otpada 74% (9.685 borca). Od ostalih kategorija treba spomenuti 450 zarobljenih.
0 njima se nerado govori zbog uvreženog shvatanja da je svako zarobljavanje nečasno. U srpskoj praksi zarobljeni vojnik i starešina uvek je tretiran kao poluizdajnik i na neki način nepatriota. Zarobljenici bivše jugoslovenske vojske iz 1941. generalno nisu oslobođeni prigovora da su kukavice i da nisu hteli da se bore. U bivšoj JNA propovedano je da se vojnik, a pogotovu starešina, ne smeju predati, i da nema bezizlaznih situacija. Umesto izdaje, generalno je propovedano - samoubistvo.

Vojnik i starešina Srpske vojske Krajine više su voleli smrt nego zarobljavanje od hrvatske i muslimanske vojske. Znali su šta ih čeka. Zbog toga se zarobljavanje, ukoliko ga je i bilo, nikako ne može smatrati kukavičlukom. Pre bi se moglo, u nekim slučajevima govoriti o kukavičluku onih koji nisu ništa preduzimali da se odsečenim i okruženim vojnicima i starešinama pruži pomoč da bi izbegli zarobljavanje.

Neosnovano optuživanje zarobljenika u istoriji srpskog naroda služilo je često za prikrivanje krivice onih koji su bili odgovorni za upotrebu vojske u ratu.

Kategoriju "nestalih" i dezertera Srpske vojske Krajine čini 3.026 ili 23%, što je više okrnjilo borbenu gotovost nego brojka koja se odnosi na poginule, ranjene i zarobljene. Dezerteri i "nestali" ne snose nikakve posledice za nečasnost koju su pokazali. Nažalost, dezerteri i nečasno "nestali" imaju isti tretman kao i oni koji su se borili i u toj borbi ginuli i ranjavani.

Pogibija i ranjavanja predstavljali su strahovite udare i stresove za porodice i njihovo šire okruženje. Mali broj je prihvatao mirenje sa tragedijom u ime patriotizma. Pogubno je na vojsku i narod uticao i odnos vojnih
1 civilnih vlasti kako prema nastradalim pripadnicima Srpske vojske Krajine, tako i prema njihovim porodicama. Patriotski nastrojeni roditelji očekivali su pažnju i uvažavanje. To im je bilo potrebnije od materijalne pomoči. Nažalost, vojne i državne vlasti to nisu shvatale ili su se neodgovorno ponašale. Ima mnogo primera koji ukazuju na postojanje arogantnosti i nehumanosti vojnih i državnih vlasti prema stradalnicima.

Karakteristično je pismo jednog oca poginulog vojnika, načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ generalu Blagoju Adžiču. Napisao ga je Jovan Plavšič iz Golubiča, kraj Knina, 27. oktobra 1991. godine.

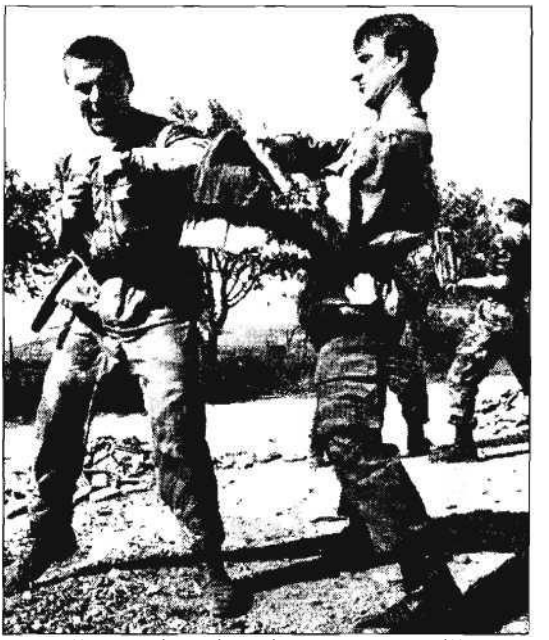

Iskušenja i žrtve elitnih jedinica - Knindže na treningu

"Poštovani generale, želim Vam se još jedanput javiti, ako niste dobili moje pismo koje sam Vam uputio prije, i u njemu naveo našu tragediju. Naš Goran, naša dika, stupio je u odbranu našeg naroda i otadžbine u JNA kao dobrovoljac i 29.09.1991. godine dade svoj život. Otrgnuše nam ga iz našeg zagrljaja Tuđmanovi bojovnici. Raniše ga sa 4 metka, a što nam je još teže i nasilno ga usmrtiše. Teško mi je to reći, ali, zaklaše ga! Ponosni smo na njega jer je pao kao borac, heroj, i odlikovan je Ordenom za hrabrost od Predsedništva SFRJ. Na njegov poziv odazvao sam se i ja kao njegov otac, dobrovoljac. Nisam se demoralisao nego sam se opet, pored svoje tuge velike, vratio u svoju jedinicu u sanitetski bataljon. Obukao sam uniformu sa velikom željom i srcem, jer volim JNA, i uniforma sa mene neće, dok je na metii glave. Moja je želja da me primite u redove JNA i što pre aktivirate, i tako ublažite bol koliko-toliko. Mislim druže generale, da ćete me razumeti i primiti u JNA kao aktivistu. Generali Vuković, Mladić, kao i drugi oficiri Kninskog korpusa, uvek imaju sa mnom razgovore i veliko razumevanje, na što sam im puno zahvalan. Druže generale, ova kuća i porodica je jako tužna i žalosna što izgubi cvet koji nije ni dočekao 21. rodendan, koji mu je bio 15.10.1991. godine. Mesto pesme rodendanske, zapalili smo mu sveću. Pozivamo vas da po bilo kakvu cenu dođete u našu kuću i posetite grob našeg deteta Gorana, gde ćemo davati 40-dnevni pomen 10.11.1991. godine. Zato druže generale, nadamo se da ćete se odazvati našem pozivu. Naše je dete odlikovano Ordenom za hrabrost od Predsedništva SFRJ. Druže generale, vidimo vas 10. 11. 1991. godine u našoj kući. Kada vidimo Vas, videćemo i našeg Gorana. Mi Vas rado očekivamo, i da ćete stupiti u vezu sa Kninskim korpusom. lmam čin desetara, da li sam zaslužio više u Vašoj je nadležnosti.

Primite pozdrav od tužne porodice Jovana Plavšića, sina Save, iz sela Golubića, kod Knina, njegove supruge Stane, majke Gorana i Branka, brata Gorana, kao i djeda Save i bake Marije.

Saosećamo sa svima porodicama koje je zadesila ista sudbina kao i nas."

Ovo pismo je načelnik kabineta načelnika Blagoja Adžiča, vratio komandi Kninskog korpusa (na ličnost komandanta). Propratni akt imao je samo jednu rečenicu. "U prilogu vam dostavljamo pismo Jovana Plavšiča kojim se imenovani obratio načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ". Pismo je sačuvano u arhivi korpusa.

Sadržaj pisma pokazuje kako izgleda patriotizam jednog Srbina, roditelja poginulog sina. Njegov patriotizam potiskuje u drugi plan ličnu tragediju (ranjavanje, zarobljavanje, mučenje, klanje sina). U prvom planu je dobrovoljni odlazak oca u jedinicu, da zameni sina, i izražavanje spremnosti da "ne izađe iz uniforme" dok se ne izbori pobeda.

S druge strane, reakcija načelnika kabineta načelnika Generalštaba oružanih snaga je arogantna, pogrešna do besmisla i krajnje hladna.

Pismo je napisao roditelj, seljak, Srbin, građanin. On je vojnik u redovima JNA a sin mu je stradao na zverski način. Pismo je upučeno načelniku Generalštaba oružanih snaga a ne komandantu Kninskog korpusa koga taj nesrečni roditelj tamo i sreče, i koji ga teši. Red je i dužnost bila da načelnik kabineta napiše bar nekoliko rečenica ocu poginulog vojnika i da izrazi saučešće u ime onoga kome je pismo upučeno. Nažalost, njegov postupak je daleko ispod onoga što se može nazivati ljudskost i humanost. I po tome bi se moglo zaključiti kako će završiti JNA u nastojanju da "razdvoji" Srbe i Hrvate i da onemoguči građanski rat, kolika je i kakva briga za običnog i malog čoveka, koji uglavnom, najviše i gine, jer je "motor" rata!

Briga prema porodicama poginulih i ranjenika u RSK, nesposobnih za bilo kakvo privređivanje, bila je ispod časti naroda i vojske. Nije postojao zvaničan državni organ koji bi imao uvid u stanje porodica nastradalih. Niko se nije pitao za pravo stanje stvari. Vojska je u 1993. godini pravila spiskove poginulih i njihovim porodicama dodeljivala pomoč u gorivu. Za porodice čiji su članovi nestali u toku borbe pomočnije bila predviđena. To što je večina njih poginula ili čamila u ustaškim zatvorima nije uvažavano, jer to porodice nisu mogle dokazati.

Teški ranjenici i oboleli prebacivani su sa prostora izvođenja borbenih dejstava u bolnice u RS (Prijedor, Banjaluka) i Srbiju (VMA i druga lečilišta i oporavilišta). Porodice navedenih lica nisu dobijale prave informacije i nije im pružana potrebna pomoč da lično obidu ranjene i obolele. O stanju ranjenika u bolnicama van teritorije RSK Glavni štab Srpske vojske Krajine i komande jedinica nisu imali preciznu evidenciju i nije ništa posebno činjeno da se prati stanje i pruža pomoč u lečenju. U Kninskoj bolnici mnogi ranjenici i oboleli lečeni su u uslovima velike oskudice u lekovima i sanitetskom materijalu. Ishrana je bila slaba. Na krevetima sa dotrajalom i neopranom posteljinom ili bez nje, bez pidžama, ranjenik se osečao

nezbrinut i zanemaren. Nedostatak goriva onemogučavao je grejanje, zbog čega su i hirurške intervencije u pojedinim periodima bile nemoguče. Vlada sa Ministarstvom odbrane, kao i organi Skupštine opštine Knin, ostali su u lošem sečanju svim svojim ranjenim i bolesnim odnosom prema Kninskoj bolnici. Takvima ništa nije bilo sveto kada su u pitanju poginuli i ranjeni borci Krajine.

Porodice poginulih, ranjenici i oboleli doživeče kumulirajuče nepažnje i krajnju nebrigu tek posle pada Republike Srpske Krajine. Postače ničiji i niko se neče osečati nadležnim da im pomogne. Kao da su oni koji su poginuli, ranjeni i teško oboleli u ratu, krivi što je došlo do rata i što se on završio kako se završio. Kad su, nesrečnici tu i tamo pokušavali da ostvare neko od svojih prava uglavnom su odbijani i upučivani od jedne do druge institucije. Onda su doneti propisi koji su predviđali takvu proceduru dokazivanja pogibija, ranjavanja i oboljevanja koja se uglavnom nije mogla savladati. Zahtevano je da supruga poginulog muža, roditelj poginulog sina, dete poginulog oca negde obezbede uverenje i potvrdu, izdatu u bivšoj RSK, o tome da im je član porodice poginuo. Traže se i podaci koje bi teško bilo obezbediti čak i da postoji Republika Srpska Krajina. Slično je i sa dokazivanjem ranjavanja i obolevanja. To što ranjenik nema nogu ili ruku, nije dokaz ako nema potvrdu. U posebno su delikatnoj situaciji porodice čiji se član vodi kao nestao, koji je više nego izvesno mrtav godinama. Dok ne donesu potvrdu da je "nestali" poginuo ili ubijen, sa podacima kada, gde i ko je to učinio, porodica "nestalog" nema šta da traži. Mnogo je kojekakvih karakterističnih primera. Pukovnik, aktivni oficir koji je u Srpskoj vojsci Krajine bio kao pripadnik Vojske Jugoslavije, nastradao je od eksplozije granate a zbog nemogučnosti da se adekvatno

Znatan deo dobrovoljaca stradao je i mimo borbenih dejstava
Jedna od uzomih jedinica iz Srbije

leči, iz rata je izašao oštecenog sluha preko 70 posto. U toku rata lečio se u Kninskoj bolnici, a radi pregleda više puta je putovao u Beograd u Vojnomedicinsku akademiju. Kada je počela "Oluja" nalazio se na borbenom zadatku daleko od Knina. Sva dokumentacija ostala mu je u kancelariji. Na njegovu nesreču Kninska bolnica nije izvukla deo dokumentacije na bazi koje bi mogao dokazati da je lečen. To što je na VMA utvrđeno da mu je sluh oštečen i da je uzrok eksplozija, nije bilo dovoljno da ostvari svoja prava.

Jednoj majci, čiji je sin poginuo kao pripadnik JNA kod Sibenika, u novembru 1991. godine, odbijen je zahtev da joj se prizna status majke poginulog borca, pod izgovorom da je njen sin bio pripadnik JNA, a ne Vojske Jugoslavije (majka je izbegla sa mužem nesposobnim za rad, suprugom poginulog sina i dva njegova maloletna deteta).

Majka jednog 26-godišnjeg dobrovoljca, koji je poginuo u jedinici jednog hvalisavo drčnog komandanta - dobrovoljca, lutala je od opštine do republike, pa od jednog do drugog udruženja boraca, pa onda od vojnog odseka do Generalštaba i Ministarstva odbrane, tražeči potvrdu da je njen sin bio dobrovoljac i da je poginuo, na osnovu čega bi imala pravo na pomoč. Oni kojima se obračala izjavljivali su da nisu nadležni da izdaju traženu potvrdu. A ona je svima pokazivala čitulju isečenu iz "Politike" sa fotografijom svoga sina. Komandant njegove jedinice u čitulji saopštava da su "prošle četiri godine od junačke pogibije Obiliča" (navodi se i prezime i ime sina majke koja obija pragove). Sledi zatim tekst "s tugom i ponosom čuvačemo uspomenu .... koji položiše svoje živote". U opštini su joj rekli da je dovoljno da autor čitulje svojom izjavom potvrdi da je njen sin bio dobrovoljac i da je poginuo. Nažalost, na pismo koje mu je uputila nije dobila odgovor.

NIKO KRIV A KRAJINE NEMA

Stradanje Srba u Hrvatskoj, u ratu od 1991-1995. godine, predstavlja tragediju o kojoj ce istorija govoriti vekovima. Tragedija se ne sme i ne može svesti samo na Srbe u Hrvatskoj i samo na avgust 1995. godine. Ona je opšta tragedija srpskog naroda i rezultat je mnogo šire prethodne tragedije. Ova tragedija je veča od one koju su doživeli Srbi u tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, u periodu od 1941-1945. godine. Paveličeva "država" je bila fašistička i deo nacističke tvorevine koja, je predstavljala opasnost po ceo svet. U takvim uslovima, Srbi u Hrvatskoj istrebljivani su gnusno i bez milosti. Oko milion Srba stradalo je u Paveličevoj "državi". Po završetku rata svet je osudio nacizam Nemačke. Nacizam Hrvatske prema Srbima vešto je prikrivan i umanjivan. Ideologija Komunističke partije Jugoslavije, posle 1945. godine, prikrivajuči genocid nad Srbima učinila je isto ono što i ideologija ustaštva i fašizma u ratu od 1941-1945. godine.

U ratu od 1991-1995. godine na prostorima Jugoslavije Srbi su bili u sličnom položaju kao i u periodu 1941-1945. godine. Na strani neprijatelja Srba našli su se, nažalost, i sticajem raznih okolnosti i njihovi tradicionalni saveznici iz protekla dva svetska rata. U takvim uslovima podsečanje na genocid nad Srbima u Paveličevoj "državi" i izražavanje bojazni da se istorija ne ponovi, nisu uvažavani. Kada su se strahovanja ostvarila, u avgustu 1995. godine, svet se potrudio da krivca pronađe medu Srbima. Sve je činjeno i još se čini da se sakrije odgovornost Hrvatske i međunarodnog faktora za tragediju Srba u Hrvatskoj. Time je svet omogučio nastajanje druge tragedije. Njegova odgovornost za drugu tragediju Srba u Hrvatskoj je primarna i presudna. Svet je stao na stranu nosilaca genocida nad Srbima u Hrvatskoj. Pomogao je, čak i direktno učestvovao u genocidu nad Srbima. To je nova, krvava dimenzija drugog genocida nad Srbima u Hrvatskoj.

Izvršilac i inspirator drugog genocida nad Srbima u Hrvatskoj u periodu od 1991.-1995. godine je Tudmanova država Hrvatska, koju su stvorili svetski močnici, rušeči legalnu državu SFRJ. Tuđmanu je pružena pomoč da stvori Hrvatsku bez Srba. On je dobro znao kako se može stvoriti Hrvatska kakvu je želeo. Oslonio se na svetske močnike, kao zaštitu za sve ono što je činio da Srbe progna iz Hrvatske. Oni su mu garantovali da če ga sigurno zaštititi od SFRJ, Srbije i SRJ. Dok je Franjo Tuđman ratovao protiv Srba ne samo u Hrvatskoj več i u Bosni i Hercegovini i stvarao vojsku za

"Mirotvorci" iz Dejtona - Milošević je sve prekodrinske Srbe ostavio na cediln, Izetbegović je oružjem hteo da ih potčini, a Tudman je protiv njih ratovao ne samo u Hrvatskoj već i u Bosni i Hercegovini

konačni obračun sa Srbima, svetski močniei su diplomatijom sa dva aršina slabili poziciju Srba. Pretnja, blokade, medijski rat bacale su masku na ono što čini Hrvatska i ono zašto se ona priprema.

U stradanju RSK veliku ulogu odigrače srpska nesloga. "Mirotvorci" koji su nastupali u ime međunarodne zajednice, ključnu pobedu protiv Srba izvojevali su raskolom među Srbima. Raskol je bio bitan uslov koji je trebalo stvoriti da bi Srbi bili poraženi. Raskol je stvoren na dva nivoa.

Prvi nivo čini raskol između čelnika Srbije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine. Drugi nivo raskola je onaj koji se odigrao unutar svake od tri srpske države. Skoro da se može govoriti o haosu medu akterima raskola na drugom nivou. U nepomirljivom sudaru su stranke, pristalice i protivnici "ovoga" ili "onoga", grupa i grupica za razna prava i pametovanja. Na sceni je pravo zamešateljstvo postoječih i novoproizvedenih ideologija komunističke, levičarske naročitog kova, pa nacionalnih i onih sa čistim "srpskim korenima", kojekakvih sekti i udruženja, pa defile generala u penziji, boraca iz narodnooslobodilačkog rata i boraca rata od 1990. godine i posle.

Među uzrocima stradanja Srba u Krajini počasno mesto zauzima politika režima Srbije od 1991. do 1995. godine. Bez jasnog nacionalnog cilja i sa loše odabranom strategijom, Srbija nije mogla sačuvati svoje interese, pogotovu ako je u njih ugradila i interese Srba preko Drine. Odbrana interesa Srba pomoču JNA pokazala se krupnim promašajem. Odluka da Srbi preko Drine stvaraju svoje države imala bi izgleda na uspeh pod uslovom da se i Srbija uključila u rat i to uz međunarodnu ili podršku Rusije ili Sjedinjenih Američkih Država. Neophodni uslovi nisu postojali, ali

se nastavilo sa stvaranjem Republike Srpske i Republike Srpske Krajine. Siguran put u poraz i tragediju je odluka Slobodana Miloševica da prihvati da se problemi nastali raspadom SFR Jugoslavije rešavaju mimo međunarodnih ugovora sklapanih od 1918. godine i posle, kojima se reguliše postojanje prve i druge Jugoslavije. U takvim uslovima su na snazi samo ostale odluke AVNOJ-a iz 1943. godine. Po tim odlukama, Srbi u RSK morali su ostati u granicama Hrvatske. To je režim u Beogradu morao prihvatiti, i prihvatio je. I pored toga kao da je verovao da se može dogoditi čudo. Podržavao je Srbe u Krajini da nastave borbu za svoju državu.

Obečanja su ponavljana u dužem vremenu. Kada je bilo jasno da RSK mora u sastav Hrvatske, povedena je borba za izbegavanje odgovornosti za tragediju Srba koja se očekivala. Režim Srbije izgradio je scenario čija realizacija treba da ga oslobodi svake odgovornosti. U državni i vojni vrh nametnuo je svoje ljude koji su sprovodili scenario nestajanja RSK. U tom scenariju svoje mesto kao krivci imali su predsednik RSK Milan Martić, predsednik vladajuće partije u RSK dr Milan Babić, generali - čelnici Milan Novaković i Mile Mrkšić, pa onda Srpska vojska Krajine kao celina i konačno srpski narod Krajine koji po pripremljenom scenariju "nije hteo da se bori".

Od 4. do 8. avgusta 1995. godine nestao je zapadni deo RSK koji su činile Severna Dalmacija, Lika, Kordun i Banija. Narod i vojska napustili su navedene prostore i krenuli put Srbije. Skoro da i nije bilo, ne samo otpora, nego i želje da se ostane tamo gde se vekovima opstajalo i živelo. Takvo ponašanje srpskog naroda i vojske iznenadilo je prvo hrvatsku vojsku pa onda narod, a zatim i svetsko javno mnjenje. Mnogi gradani SRJ i RS doživeli su takvo ponašanje naroda i vojske sa zaprepašćenjem. Kao da nisu mogli da veruju u ono što se desilo. Najmanje iznenađenja pokazivali su građani RSK i pripadnici Srpske vojske Krajine. Iznenađenja nije bilo ni kod predstavnika međunarodnih faktora na teritoriji bivše SFRJ i aktera rata iz SRJ, Srbije, RS, Hrvatske, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske Krajine. Buknule su rasprave pune netrpeljivosti i optuživanja. Tražio se krivac. Pojavila se kao ključna tvrdnja da je RSK "prodana" i da je ono što se desilo rezultat dogovora između aktera koji su učestvovali u avgustovskim događajima 1995. godine. Na udaru kritika i osuda našla se Srpska vojska Krajine. Optuživana je za izdaju naroda RSK i kukavičluk.

Lansirana je tvrdnja da je Srpska vojska Krajine čak mogla i da slomi agresiju Hrvatske, samo da je htela da se bori. Okrivljena je da svesno nije stvorila uslove da se u odbranu RSK uključi Vojska Jugoslavije. Predsednik Milan Martić optuživan je da je odlukom o evakuaciji stanovništva onemogućio pružanje otpora desetak dana, što je tobože bio uslov da SRJ (čitaj Slobodan Milošević) primora međunarodne faktore da zaustave agresiju Hrvatske na RSK.

U realizaciju scenarija za okupaciju RSK hrvatska vojska je krenula tek kada su bili stvoreni svi uslovi za pobedu. Obezbeđen je povoljan strategijsko-operativni položaj. Držanjem Grahova i Dinare odsečena je glavna veza Severne Dalmacije sa Republikom Srpskom i SRJ. Preko Banije dolinom Une ka Dvoru prosto se nudila mogučnost hrvatskoj vojsci da i slabijim snagama prekine još jedinu vezu RSK sa RS. Dobijene su garancije da se Vojska Jugoslavije (i Vojska Republike Srpske) neče mešati u "rat Hrvatske sa RSK". Grupisano je 136.000 vojnika na prilazima RSK prema 27.000 pripadnika Srpske vojske Krajine, čiji je moral bio slabiji nego bilo u koje vreme od 1992. godine. Narod je izgubio poverenje u sve što ga je okruživalo. Nije gajio nikakve iluzije u ono što če mu se desiti ako se nađe pod okupacijom Hrvatske. Uz sve navedeno, Hrvatska je obezbedila podršku međunarodnog faktora za agresiju i računala na spremnost NATO da direktno podrži njenu vojsku u ratu sa Srpskom vojskom Krajine. Međunarodna zajednica odrekla se svog opštepriznatog stava "da se problemi ne mogu rešavati silom". To je prestalo da važi kada je bila u pitanju agresija Hrvatske na RSK.

Sudar Hrvatske i RSK imao je mnogo šire granice. To je bio sudar Hrvatske i Srbije, kao i sudar pristrasnih međunarodnih faktora sa delom sveta koji je istinski želeo mir i pravdu u svetu.

Cilj agresije Hrvatske na zapadni deo RSK proistekao je iz cilja koji je Hrvatska postavila kada je krenula u borbu za rušenje SFRJ i stvaranje samostalne hrvatske države. Bitan sadržaj toga cilja je proterivanje Srba sa teritorije avnojske Hrvatske i, na taj način, postizanje "konačnog rešavanja" tzv. srpskog pitanja. Opstanak Srba u Hrvatskoj nije predviđan ni u jednoj varijanti. Pritisci, kombinovani sa ubijanjem i pretnjama, trebalo je da obezbede nasilno iseljavanje, a ono što ostane trebalo je likvidirati ili pritiscima primorati da krenu za onima koji su već napustili Hrvatsku. Pod noge su bačena sva prava Srba. Ukinuto im je i pravo da ostanu na svojim vekovnim ognjištima.

U sudbini Republike Srpske Krajine našli su se i ciljevi međunarodnog faktora koji je, nesporno, preokupiran željom da porazi politiku Slobodana Miloševiča. Ona se ocenjuje kao "komunistička" i opasna za buduča vremena na Balkanu. Pod parolom pružanja pomoči hrvatskoj i muslimanskoj strani, međunarodni faktor se našao u obračunu sa Srbima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

U toku priprema agresije Hrvatske na RSK, Miloševič je pokazao kooperativnost u odnosima sa Hrvatskom i međunarodnim faktorima. Rezultat te kooperativnosti je obaveza Slobodana Miloševiča da se SRJ i Vojska Jugoslavije ne mešaju u rat protiv Srba u Republici Srpskoj Krajini i Republici Srpskoj. Praktikujuči čudotvomu formu "kooperativnosti" medunarodni faktori če Miloševiča koristiti i u postizanju svojih najvažnijh ciljeva na prostorima bivše SFRJ. Uz navedeno, početak hrvatske agresije na RSK uslediče pošto je pod pritiskom SAD sklopljen pakt Tuđmanove Hrvatske

i Izetbegoviceve BiH. Garantovana im je pomoć u borbi protiv Srba, uz direktno uČešće dela avijacije NATO u borbenim dejstivma po RSK. NATO je
preuzeo i obavezu da spreči eventualni pokušaj intervencije Vojske Jugoslavije u rat za RSK i RS. Na političkom planu obezbeđeno je da svet bude nemi posmatrač agresije Hrvatske na RSK.

Na dan početka agresije na RSK (4. avgusta) u njoj ne funkcioniše država. Većina članova Vlade i Skupštine napustili su Krajinu i nalazili su se u Beogradu ili u Banjaluci. U zapadnom delu ostao je predsednik RSK Milan Martić. On se nije odvajao od komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine generala Mila Mrkšića, pokušavajući da, čini ono za šta unapred zna da neće dati nikakve rezultate. Obraća se Vladi SRJ i predsedniku Srbije Slobodanu Miloševiću za pomoć. Milošević traži od Martića da Srpska vojska Krajine pruži otpor bar 7 dana. Na zahtev Martića da Vojska Jugoslavije interveniše u skladu sa dogovorima koji su na snazi dobija decidan odgovor da se Vojska Jugoslavije, bez obzira na sve što se bude dešavalo, neće mešati u sukob Hrvatske i RSK. Martić ne uspeva ni sa molbom da Vojska Jugoslavije makar zapreti Hrvatskoj. I to se kategorički odbija. Martiću (i SVK) je nametnuta obaveza da Krajinu brani bez upotrebe Vukovarskog korpusa, i bez prava da vrši raketiranje hrvatskih gradova.

Republika Srpska Krajina ostaje i bez podrške dr Radovana Karadžića. Predsedniku Milanu Martiću je sve poznato. Poznato mu je da je dva dana pre agresije na RSK i pet dana pre pada Grahova i Dinare, Radovan Karadžić doneo odluku kojom je eliminisao generala Ratka Mladića sa dužnosti komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske. Glavni štab Vojske Republike Srpske je preimenovao u Generalštab na čijem je čelu Karadžić kao vrhovni komandant oružanih snaga. Mladiću daje funkciju

Početak je sasvim drugačije izgledao - Mile Paspalj, predsednik Skupštine RSK i Đorđe Bjegović, predsednik vlade

"specijalnog savetnika vrhovnog komandanta za koordinaciju zajedničke odbrane Republike Srpske i Republike Srpske Krajine". Ta Karadžičeva odluka predstavlja blokadu sistema komandovanja Vojske Republike Srpske. Mladič je, praktično, smenjen i onemogučen da komanduje. Time se stavlja u ulogu žrtvenog jarca za iskupljivanje odgovornosti Karadžiča za tragediju RSK koja je predstojala i za koju su dobro znali Karadžič, Martič i Miloševič, ali i generali Mile Mrkšič i Ratko Mladič, pa svakako i Momčilo Perišič, kao čelnik Vojske Jugoslavije.

Ova Karadžičeva odluka pokazače se kao značajan deo scenarija za nestajanje RSK i početak trasiranja puta za Dejton. Navedenu tvrdnju potvrduje sam general Mladič izjavom koju je dao 4. avgusta 1995. godine, na dan početka agresije hrvatske vojske na RSK. Po Mladiču, Karadžičeva odluka je "svojevrstan scenario na dan kada je počela agresija hrvatske vojske na RSK i RS i u vreme početka protivudara Vojske Republike Srpske za oslobođenje Grahova i Glamoča". Mladič u tome vidi "sračunat potez na raskol srpskog nacionalnog biča, po nalogu svetskih močnika". Na kraju, Karadžičevu odluku Mladič ocenjuje i kao "tešku podvalu našoj borbi, jer dovodi u pitanje do sada ostvarene rezultate i konačan ishod rata".

U toku prvog dana agresije na RSK, kada se očekuju rezultati započetog protivudara Vojska Republike Srpske ka Grhovu i Glamoču, general Ratko Mladič će u izjavi posebno naglasiti: "Moje postavljanje na dužnosti Specijalnog savetnika i koordinatora zajedničke odbrane RS i RSK, u uslovima kada nije izvršeno ni državno ni vojno ujedinjenje, kada je vojska RSK izložena neviđenoj ustaškoj agresiji, i kada ustaško-muslimanska koalicija, uz pomoč svetskih mentora, preduzima ofanzivu širokih razmera na RS i RSK i srpski narod, predstavlja razbijanje već izgrađenog sistema rukovođenja i komandovanja, i slabljenje odbrambene moči - izraz je prljavih političkih igara."

U "prljave političke igre" spada upravo scenario po kome je trebalo da nestane RSK. To, bez dlake na jeziku, kaže general Mladič jer je prozreo kombinacije raznih močnika koji su krojili sudbinu srpskog naroda. Sa Glavnim štabom Vojske Republike Srpske general Mladič je bio najveća prepreka za realizaciju scenarija koji se nije ticao samo RSK nego je pogađao srpski narod u celini. Zagovornici scenarija o neutralisanju otpora srpskog naroda, davali su obečanja, sa nizom usmenih, tajnih garancija. Oni koji nisu imali hrabrosti da podrže vojsku, i da iskoriste ono što im je ona borbom pružila, prihvatili su belosvetska obečanja, koja su neprijateljima srpskog naroda darivala pobedu. Srbima su ponuđena obečanja koja posle kraha nikoga neče obavezivati. Karadžiča će, isti oni čija je obečanja prihvatio, prisiliti da ode sa vlasti, i još će ga proglasiti ratnim zločincem.

I konačno, Milan Martič će, na dan početka agresije na RSK, doživeti da mu, kao vrhovnom komandantu, otkaže poslušnost i sam general Mile Mrkšič, komandant Glavnog štaba. To znači da je onemogučen da bilo šta

što bi naredio, dođe do komande bilo koje jedinice, Bio je to klasičan državni udar ali bez uklanjanja i hapšenja, jer za tim nije ni bilo potrebe. Suočen sa svim tim okolnostima Martič u popodnevnim satima, 4. avgusta 1995. pravilno ceni situaciju, ali izvlači pogrešne zaključke. Tačna je njegova ocena da je RSK ostavljena sama sebi. "Zajednička odbrana" srpskih zemlja pokazače se kao farsa, kojom je obmanjivan narod Krajine. "Međunarodni faktor", od garanta i zaštitnika, pretvorio se u pristrasnog pomagača hrvatske agresije.

General Mile Mrkšič je bio jasan - raketiranja gradova u Hrvatskoj neče biti, a to je ujedno značilo i da če Vukovarski korpus mirovati dok traje agersija na zapadni deo RSK. Hrvatskoj se, dakle, ne sme nauditi.

U takvim uslovima, Milan Martič je mogao da bira između - nastavljanja borbe, bez bilo čije pomoči i - napuštanja Krajine. Samostalnu borbu je ocenjivao kao poraz, sa neizbežnim genocidom nad stanovništvom i vojskom. Desi li se to, smatrao je da če biti proglašen, ako ne za jedinog, onda sigurno za največeg krivca. Smatrao je da zbog uloge koju je imao u Krajini još od 1990. godine pruža dobre šanse da se drugi od njega veči krivci oslobode odgovornosti. Otuda i odluka za napuštanje RSK sa celokupnim narodom. Pomišljao je, naivno da če to navesti režim u Beogradu i međunarodni faktor da se umešaju u sukob, kako bi sprečili totalno iseljavanje stanovništva. U svemu se prevario.

Odluka o evakuaciji stanovništva usvojena je na Vrhovnom savetu odbrane, 4. avgusta 1995. godine, između 17 i 18 časova. "Krnji" Vrhovni savet odbrane zadovoljio je formu koja je dala legalitet sudbonosnom koraku u tragediju. Svi navedeni potezi predsednika Milana Martiča biče u skladu sa navedenom odlukom. Doveden je, praktično, u poziciju da bude inicijator i tvorac odluke, čiji su svi elementi, več odavno bili poslagani.

Komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine general Mile Mrkšič dočekao je početak agresije u delikatnoj situaciji. Bio je na čelu vojske čiju reorganizaciju nije stigao da završi. Imao je obavezu da ne izvršava naređenja vrhovnog komandanta Martiča ako su suprotna onima koja je dobio iz Beograda. Izdiktiran mu je i zadatak da se suprotstavi hrvatskoj vojsci nekoliko dana, koliko če tobože biti dovoljno režimu u Beogradu da izbori prekid hrvatske agresije kako bi se potom obezbedila mima reintegracija RSK u hrvatsku državu.

Saopšteno mu je da na pomoč Vojske Jugoslavije i Vojske Republike Srpske ne računa. Morao je takođe da spreči raketiranje gradova u Hrvatskoj i da obezbedi mirovanje Vukovarskog korpusa.

Može se samo nagađati pod kojim je uslovima general Mile Mrkšič prihvatio da 17. maja 1995. godine, stane na čelo Srpske vojske Krajine dva i po meseca pre početka agresije Hrvatske na RSK. Ono što je pouzdano, to je činjenica da general Mrkšič nije naivan. i neiskusan. Da nije verovao u ono šta mu je obečano, Mrkšiča niko ne bi mogao primorati da dođe u Knin. Pre početka agresije, po nekim njegovim ponašanjima, moglo se

štošta zaključivati. Sam je, namerno ili nehotice, jednom izjavio da je dobrio uveravanja da Hrvatska neče krenuti u agresiju pre početka oktobra. Njegov je zadatak bio da reorganizuje Srpsku vojsku Krajine i da je pripremi za konačan obračun. Najavljivao je zatim da se do oktobra sigurno vrača u Vojsku Jugoslavije. Razgovarao je sa generalom Nikolom Lončarom o mogučnosti da ga on zameni. Možda je generalu Milu Mrkšiču samo nekoliko dana pre 4. avgusta bilo jasno da su dobijena uveravanja "mrtvo slovo na papiru", ali nije imao kud. Mirno je čekao razvoj događanja.

Pošto je saznao da Vojska Jugoslavije i Vojska Republike Srpske ni pod kakvim uslovima neče pružiti pomoč Srpskoj vojsci Krajine, nije mu ni na pamet padalo da nepotrebno žrtvuje na hiljade života svojih sunarodnika (rođen je na Baniji, gde mu je majka bila i na sam dan početka agresije). Otuda nije hteo da Srpsku vojsku Krajine uvede u poraz koji bi se samo njemu pripisivao. Za svoju zamisao izvlačenja iz teške situacije izvršio je i pripreme. Obrazovao je Korpus specijalnih jedinica spreman da radi samo ono što on bude naredivao. Nije popunio Glavni štab oficirima koji su nedostajali, a na dužnostima je zadržao i one koji su dokazali da su nedorasli. Grupaciju "Pauk" stavio je pod svoju komandu.

Pred sam početak agresije, za komandanta Dalmatinskog korpusa doveo je "svog čoveka" generala Slobodana Kovačeviča. Dovođenjem pukovnika Slobodana Tarbuka na čelo Banijskog korpusa i generala Branislava Petroviča za svog pomočnika za RV i PVO, prikupio je sve konce u svoje ruke. Mogao je nametati i kontrolisati paralizu sistema.

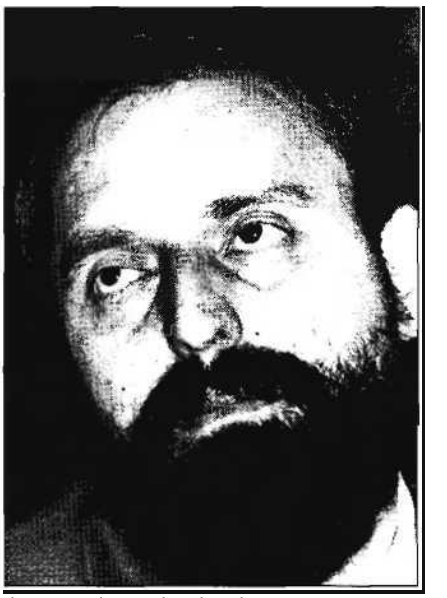

Od uzvišettih ciljeva i opravdanih zahteva do gubitka kompasa i sunovrata - Dr Jovan Rašković, idejni voda krajiških Srba, osnivač SDS i Goran Hadžić predsednik krajiške Republike

Generalu Mrkšiću se mora priznati da je za kratko vreme postigao zapažene rezultate na planu reorganizovanja Srpske vojske Krajine i da bi taj proces sigurno doveo do kraja da se nisu izmenili uslovi, koji su ga, onda, okrenuli u suprotnom smeru.

Tokom 4. avgusta ipak je prihvaćena borba. Otpor je tekao bolje nego što se general Mrkšić nadao. Neizvesnost je narastala iz sata u sat. Predstojala je noć kada se još nešto moglo uraditi. U najvećoj neizvesnosti, general Mrkšić je pozvan na sednicu Vrhovnog saveta odbrane.

Martićev predlog za evakuaciju rešava sve Mrkšićeve dileme. General Mrkšić dobro zna dve stvari: prva je, da Srpska vojska Krajine ne može sama podneti napad hrvatske vojske, a druga - da odluka o evakuaciji stanovništva predstavlja skidanje odgovornosti sa Glavnog štaba Srpske vojske Krajine za prekid otpora do koga je ubrzo moralo doći. Zato Mrkšić, na sednici Vrhovnog saveta odbrane, prećutno podržava odluku o evakuaciji. Ona je bitan adut kojim sa sebe skida odgovornost. Drugi Mrkšićev adut je nesporan. Nedisciplina i loše stanje morala u Srpskoj vojsci Krajine, pripadaju onima koji su vojsku vodili pre njega, pa svakako i predsedniku RSK Milanu Martiću.

Ključno opredeljenje generala Mila Mrkšića bilo je da se izbegne poraz na bojnom polju, neprihvatanjem odsudnog sudara i da se izvlačenje završi sa što manje gubitaka. Postojanje odluke o evakuaciji stanovništva general Mile Mrkšić vidi i kao ključno opravdanje pred Beogradom.

Ponašanje Milana Martića i generala Mila Mrkšića, posle donete odluke o evakuaciji, je koordinirano. Evakuacija se nije ograničila samo na "Severnu Dalmaciju i južnu Liku". Ona je zahvatila ceo prostor zapadnog dela RSK, izuzev Korduna. Dignuta je i pokrenuta cela Lika i Banija. General Mile Mrkšić, u večernjim satima 4. avgusta (kao i kasnije) nijednom neće reći da se odluka o evakuaciji odnosi samo na Dalmaciju i južnu Liku. Iz njegovih reči moglo se zaključivati da je u pitanju evakuacija sa cele teritorije zapadnog dela RSK.

Predsednik Milan Martić se ne odvaja od generala Mila Mrkšića, ali će po dolasku u Republiku Srpsku, podvojenost vidno porasti. Milan Martić će se privoleti "carstvu" Radovana Karadžića, a general Mrkšić će se i dalje vladati po naređenjima koja su stizala iz Beograda.

U vojnom delu scenarija Mrkšić će se osloniti na nekoliko ključnih oficira. Izvlačenjem Dalmatinskog korpusa komandovao je general Slobodan Kovačević. On je još 4. avgusta znao da će se narod i vojska izvlačiti ka Petrovcu i dalje za SRJ. To iz Glavnog štaba Srpske vojske Krajine niko nije znao do popodnevnih sati 5. avgusta. U Ličkom korpusu, u ime komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, komandovao je general Nikola Lončar. On je u komandu korpusa doneo vest, pre ponoći 4. avgusta, da je naredena evakuacija cele Krajine. Od njega je poteklo naređenje o prebaziranju snaga RV i PVO sa aerodroma Udbina. Za to naređenje nije znao

general Branislav Petrović iako je sve vreme bio uz komandanta Glavnog štaba Srpske vojske Krajine. General Stupar sa jedinicama Korpusa specijalnih snaga praktično nije ni učestvovao u borbama. Kada je došlo do odsecanja i okruženja 21. korpusa i naroda Korduna na scenu stupa pukovnik Cedo Bulat pa hrvatska vojska, posle pregovora, propušta srpsku vojsku i narod. Toj grupaciji se omogućuje da preko hrvatske teritorije, idući autoputem stigne u Srbiju. Da li se sve to odigralo spontano, slučajno ili je već bilo dogovoreno, sad je bez značaja.

Karakteristično je da pravih borbi medu jedinicama srpske i hrvatske vojske, posle 4. avgusta, nije ni bilo. Hrvatska vojska osvojila je samo ono što su bez borbe napuštali sprski vojnici. Napuštanje položaja i rejona odbrane bilo je tokom 4. avgusta. Naredni dan se karakterisao rasulom. Još pre 4. avgusta iz borbe je "izbačena" Gardijska brigada. Ona je samovoljno napustila položaje na Dinari i prikupila se u kasarni u Kninu. U toku 4. avgusta odbila je da ojača odbranu na velebitskom zaleđu. Brigada ne ratuje, ona maršuje preko RS za SRJ. Prvog dana napada, do 12 časova, zonu svoje odgovornosti napustiće bez borbe i 1. laka brigada (Vrlička). Sa Dinare će pre podne, 4. avgusta odmagliti i brigada milicije. To će učiniti bez borbe i bez obaveštavanja bilo koga.

I konačno, da će narod i vojska napustiti zapadni deo RSK, znalo se u vrhovima Republike Srpske i Srbije i pre početka agresije na RSK. U Srbiji je posredstvom organa vlasti i Ministarstva unutrašnjih poslova već unapred bilo pripremljeno više centara za prihvat izbeglica iz RSK. Pristizanje izbegličkih kolona i u Republici Srpskoj dočekano je organizovano. Od jedinica Srpske vojske Krajine zahtevano je da predaju svo naoružanje i druga materijalno-tehnička sredstva. Insistiralo se da vojnici i starešine Srpske vojske Krajine što pre nestanu iz RS. Posle dva dana Glavni štab Vojske Republike Srpske promeniće odluku. Zahtevaće se mobilizacija pripadnika Srpske vojske Krajine, i njihovo uključivanje u redove Vojske Republike Srpske. Bio je to samo dokaz nekih naglih promena i potpunog odsustva sinhronizacije u delovanju čelnika srpskog naroda s jedne i druge strane Drine.

KNINSKO-VUKOVARSKA KLACKALICA

Knin i Vukovar, na prostorima Republike Srpske Krajine oličavaju epopeju borbe i stradanja srpskog naroda u Hrvatskoj. Ova dva garda daleko su se čula. Iz Knina je potekao zov na otpor hrvatskom etničkom čiŠčenju, a Vukovar je pokazao šta sve narod može da uradi, a pogrešna politika da upropasti. Rušenjem Vukovara, JNA je Srbe i srpski narod naopako predstavila svetu. Zauzimanje Vukovara nije se htelo izvršiti manevrom i bez rušenja. Politici koja je stajala iza JNA, nije trebao uspravan Vukovar. U Vukovaru bez rušenja ostali bi i Hrvati, a u porušenom Vukovaru nije bilo mesta ni za one koji su ga rušili. Vukovar je zato, kao grad tregedije, ostao da svedoči o pameti onih koji su ga rušili. Ali, posledice rušenja ostale su samo u amanet Srbima, i to uglavnom onima koji su vekovima živeli u Hrvatskoj. A oni, i da su hteli, ne bi ga mogli porušiti onako kako je porušen. Rušitelji Vukovara sada su po strani i ponašaju se kao da nisu ništa uradili od onog što pokazuju ruševine grada i grobalja Srba i Hrvata.

Knin je stari, drevni grad Srba. Njegova istorija do 1990. godine oličava srpsko vekovno bitisanje na krajinskim prostorima. U njemu je sve bilo srpsko. Reč Srba iz Knina daleko se čula u Austrougarskoj carevini, a pre toga u latinskom carstvu s obe strane Jadranskog mora. Knin je u tim vremenima predstavljao centar i neku vrstu prestonice svih Srba preko Drine.

Kada je počelo rušenje Jugoslavije, Knin se digao na noge. Svakodnevno su se čule poruke iz Knina kojima se tražilo očuvanje jugoslovenske države. Kada je bilo očigledno da će se država rasturiti, iz Knina je krenuo poziv na samoorganizovanje Srba u Hrvatskoj, radi odbrane od ponavljanja genocida prema Srbima iz perioda od 1941-1945. godine. Preko noči Knin je postao centar zbivanja od značaja za sve Srbe u Hrvatskoj, pa i izvan nje. Krenulo se sa stranačkim organizovanjem i stvaranjem autonomije od krajeva sa većinskim srpskim stanovništvom u Hrvatskoj. Burni događaji učinili su Knin glavnim gradom i bez formalnog proglašenja. Knin su kao odskočnu dasku koristili nosioci svih opcija daljeg stvaranja i razvoja srpske države na prostorima Krajine. Većinom su i bili žitelji Knina, ili okoline.

Politika koja se stvarala u Kninu dobijala je status politike i drugih krajeva u Krajini, prvo u SAO Krajini a kasnije u Republici Srpskoj Krajini. Na politiku koja se stvarala u Kninu mali uticaj su imali drugi gradovi i krajevi iz Krajine. Knin se nije mnogo ni trudio da konsultuje Srbe iz drugih krajeva za odluke koje je donosio. Sve što se dešavalo u Kninu, pokušavalo se nametnuti i drugim srpskim prostorima. A u Kninu je bilo različitih

politika, koje su se međusobno i isključivale. Iz Knina su uporedo polazile ideje o različitim koncepcijama izgradivanja srpske vojske. Varijanta sa teritorijalnom odbranom kao srpskom vojskom, koja je Kninu naturena iz Beograda, kretala je u druge krajeve Krajine bez stava Knina. Ona je samo prošla kroz Knin, na putu do drugih gradova. Varijanta o četničkoj vojsci kao vojsci SAO Krajine odnosno RSK, bila je proizvod Knina. Za nju se tražila prečutna podrška, računajuči da će varijanta sa teritorijalnom odbranom "pasti u vodu".

Knin kao glavni grad RSK i centar iz koga su funkcionisale sve institucije države, kao da nije shvatao sopstvenu odgovornost za sve što se dešava u Krajini, a posebno u Kninu i Severnoj Dalmaciji. Mnoge opravdane kritike na propuste Vlade i vojnog vrha vezivane su za Knin kao glavni grad. Svim prostorima Krajine širile su se vesti o greškama Knina i potezima koji su otežavali situaciju Srba na prostorima Hrvatske. Mnoge odluke Vlade i Glavnog štaba Srpske vojske Krajine kasnile su ili nisu donošene. Neuvažavanje predloga i zahteva iz drugih krajeva Krajine postajala je sve češča praksa. Raslo je otudenje Knina od drugih gradova u Krajini. Potekla je odbojnost prema Kninu i onima koji su u njemu živeli i radili. Od Knina se očekivalo mnogo više nego što je on davao. Na kritičke primedbe prema Kninu sve je manje bilo odgovora. Na primedbe se odgovaralo čutnjom i arogancijom.

Poraz na Miljevačkom platou, juna 1992. godine, rezultirao je i krajnje negativističkim odnosom prema Kninu kao glavnom gradu. Objektivno gledano, Teritorijalna odbrana Knina dočekala je nespremna hrvatsku agresiju. Sastav 1. brigade Teritorijalne odbrane, koja je branila Miljevački plato, bio je kninski. Knin nije ništa značajnije radio da svoju brigadu osposobi i pripremi za borbu sa hrvatskom vojskom. Poraz i ogromni gubici u ljudstvu i materijalnim sredstvima nisu pokrenuli ni jednu akciju kninskih vlasti da se stanje popravi i oceni sopstvena odgovornost. Skupština opštine Knin pokušače svu krivicu da prevali na Glavni štab TO RSK. Odbornici če pokrenuti zahtev za smenu generala Milana Torbice, komandanta Glavnog štaba TO, i ako za tako nešto nisu nadležni.

Za sve vreme postojanja SAO Krajine i RSK, Knin če vršiti opstrukciju prema odbrani. U tome če koristiti poziciju "glavnog grada". Agresije hrvatske vojske na druge krajeve RSK, neče mnogo uznemiravati Knin. Knin če kao neutralni posmatrač primati vesti o zbivanjima u drugim krajevima RSK, spreman samo za kritike i osude. Tokom agresije na Ravne Kotare, 1993. godine, Benkovac če uputiti zahtev za pomoč iz Knina. Knin neče proglasiti ni mobilizaciju, i nijednog vojnika neče uputiti na tzv. benkovačko ratište. To če izazvati ljutnju i gnev prema Kninu.

Bilo je i ostalo neshvatljivo da se u drugim gradovima i njihovoj okolini gine, a da se u Kninu živi potpuno mirnodopski, da "radi" korzo, igraju se utakmice i održavaju razne svečanosti. Kada je, u drugoj polovini 1994. godine i u 1995. godini, došlo do ugrožavanja Knina sa Dinare

i livanjsko-grahovskim pravcem, dovođene su jedinice sa drugih prostora na Dinaru, radi odbrane Knina. Tome su pružale otpor mnoge opštinske vlasti, ali i vecina vojnih obaveznika. Odbijano je da se ide u odbranu Knina, zbog odnosa Kninjana kada je drugima trebala pomoč. Negativno raspoloženje prema Kninu dostiglo je kulminaciju jula 1995. godine. Pad Grahova i dejstva hrvatske vojske od Grahova preko Derala ka Strmici, primorali su Glavni štab da hitno dovodi jedinice sa drugih pravaca za odbranu Knina. Na Derale je dovedena četa iz Benkovačke brigade. Vojnici su pitali gde su Kninjani, zašto oni ne brane svoj grad? Ne dobivši odgovore, četa je napustila položaj i zahtevala da se vrati na prostor Benkovca. Naređenja i ubeđivanja nisu mogla navesti ove vojnike da promene svoju odluku.

U kritikama i osudama Knina bilo je i preterivanja. Tačno je da je bilo i mnogo opravdanih kritika na Knin. U vreme kada su regruti iz Krajine upučivani na obuku u Vojsku Jugoslavije, među njima skoro i da nije bilo mladiča iz Knina. Na to su burno i žestoko reagovali vojnici iz drugih krajeva. Uporno su ponavljali razne optužbe protiv Knina. Krtikovali su šverc i kriminal, oslobođanje Kninjana od obaveza da se odazivaju na pozive vojske, brisanje iz spiskova vojne evidencije za šaku u markama. Odlazak vojnih obveznika iz Knina u Srbiju i u inostranstvo ponajmanje je sprečavan iz Knina. Od ukupnog broja izbeglih vojnih obveznika iz RSK 35% otpada na Knin.

Vladalo je ubedenje da največi broj krajiških vojnih obveznika boravi u SRJ. To je bila zabluda. Od ukupnog broja vojnih obveznika koji su napustili RSK 37% je boravilo u SRJ. U Republici Srpskoj bilo je oko 5 posto. Ostali su se raspršili širom sveta. U SRJ se nalazilo preko 40% svih vojnih obveznika koji su napustili Knin.

Karakteristično je i vreme napuštanja prostora Krajine od strane vojnih obaveznika. Kada je u pitanju ukupna teritorija RSK, do 17. avgusta 1990. godine Krajinu je napustilo 47%, do 22. januara 1993. godine još 40% a do kraja 1994. godine još 13% od onih koji nisu hteli da brane svoje. Posle toga napuštanje RSK od strane vojnih obveznika bitno je smanjeno.

Od svih vojnih obveznika koji su napustili RSK do 17. avgusta 1990. godine, čak je 54% bilo iz Knina. Od tog perioda pa do 22. januara 1993. godine 35% od svih pobeglih je iz Knina. Posle toga pa do kraja 1994. godine još 11% od onih koji su izbegli vojnu obavezu bili su iz Knina.

U prva dva perioda Kordun je, recimo, napustilo 98 posto svih vojnih obveznika koji su napustili RSK. Do kraja 1994. godine još će napustiti samo 2%, čime je praktično prekinuto iseljavanje.

Knin je na sebe navukao jednu vrstu anateme i zbog toga što su pojedini ljudi iz glavnog grada Krajine isticali da srpsku vojsku treba razvijati isključivo kao četničku. Uz takvo zalaganje, ljudi iz Knina su pružali veliki otpor uvažavanju bilo kakvih iskustava iz NOR. Knin je onemogučio pomoč i angažovanje čuvenih i iskusnih generala JNA, učesnika NOR-a poreklom sa prostora Krajine. "Zamoljeni" su da se ne mešaju u ono što

radi Knin i bili su praktično nepoželjni na prostorima RSK. Na drugim prostorima RSK takvo ponašanje Knina nije odobravano. To na svoj način ilustruje i događanje u Srbu, 6. avgusta 1995. godine. Dok su nailazile i prolazile kolone izbeglica iz Knina, gradani su im dobacivali: "Gde ste krenuli Kninjani"? "Što niste ostali u svome Kninu da vas brani vojvoda Momčilo Đujič?" (Četnički vojvoda iz Knina iz vremena Drugog svetskog rata).

U oceni uloge Knina za period od 1990. do 1995. godine nesporna je činjenica da on nije delovao kao glavni grad. Utisak je da se nije ni trudio da pokaže da je glavni grad. Navukao je na sebe nepoverenje i činjenicom da je u njemu vladala nesloga najvećih razmera. Vlasti Knina su se slizale sa Vladom RSK i učestvovale u opstrukcijama koje je Vlada vršila prema Srpskoj vojsci Krajine i odbrani uopšte. U Kninu je carovao šverc i kriminal pod okriljem vlasti. Jedan broj privatnika bio je privilegovan, što je posledica carovanje mita.

Sve to je moralo imati odraza na odbranu. Kninjanji jednostavno nisu hteli da se "bakču" sa vojskom. Izbegavali su vojnu obavezu na mnoge načine: uzimanjem bolovanja, oslobađanjem od vojne službe, prevodenjem na raspored u Civilnu zaštitu. Otuda je tako malo Kninjanja i bilo u borbenim jedinicama.

Kninanji su sve unapred "znali". Njihove reakcije su se mogle bez problema predviđati.

Sa aspekta ratne veštine, odbrana Knina podrazumevala je odbranu grada, uključujuči operacije na prilazima. Odbrana Knina mogla je imati određenu ulogu samo u kontekstu operacije koja bi se izvodila u odbrani Severne Dalmacije i šire - Like. Uslovi za takve operacije nisu stvoreni. Evakuacija stanovništva učinila je odbranu Knina nemogučom. Pogotovo je bilo bez osnova očekivanje da se odbrana Knina, u avgustu 1995. godine, pretvori u žrtvovanje Srba koje bi bilo adekvatno odbrani Vukovara od strane Hrvata (u novembru 1991. godine). Dok je iza Hrvata u Vukovaru stajala cela Hrvatska potpomognuta Zapadom, dotle iza Srba, i da su mogli braniti Knin, ne bi stajao niko. Knin kao grad su mogli braniti samo stanovnici grada Knina, i niko više. I to bez bilo čije podrške.

Knin se jedino mogao braniti odbranom grahovskog prostora, Dinare i vrličkog pravca. Bez šanse je odbrana Knina na njegovim neposrednim prilazima. Odbrana Knina je predviđana, ali nije razrađivana i pripremana. U 1994. i prvoj polovini 1995. godine u Srpskoj vojsci Krajine nisu postojale određene snage koje bi branile Knin. Nije postojao ni konkretan plan odbrane Knina i nisu vršene bilo kakve pripreme. Podrazumevalo se da je odbrana Knina zadatak dela snaga 75. motorizovane brigade sa drniškog pravca i 1. lake brigade sa vrličkog pravca.

Planovi upotrebe Glavnog štaba Srpske vojske Krajine predviđali su odbranu Knina u sklopu zadataka koje je izvršavao 7. korpus. Računalo se na stacioniranje dobrovoljačkih snaga na kninskom području, što je čak i

na papiru bilo nepouzdano. Planom upotrebe 7. korpusa i njegovih jedinica, Knin je tretiran kao značajan objekat odbrane u zoni korpusa i 75. motorizovane brigade kao i 1. lake brigade.

Zalaganje da se Knin brani posebno pripremljenim snagama, koje bi postojale u miru i vršile pripreme za odbranu Knina, nije prihvačeno iz objektivnih razloga. Takve snage nisu postojale i nije ih bilo moguče obrazovati.

Odnos prema Kninu, u celini, bio je i štetan po odbranu cele teritorije RSK. Krupni antagonizmi između Knina i svih drugih krajeva RSK, razarali su jedinstvo odbrane pa i politike u Republici. U narodu i medu pripadnicima Srpske vojske Krajine kolale su svakojake priča o Kninu i Kninjanima a da ništa nije preduzimano da se kaže šta je od toga istina, a šta nije. Nezdravoj i negativnoj atmosferi prema Kninu doprinosili su i oni koji su izvršavali državničke i druge obaveze, a živeli su na prostoru Knina. U narodu i među pripadnicima Srpske vojske Krajine bilo je uvreženo mišljenje o Kninu kao privilegovanoj regiji. Cak su vojnici regruti, tvrdili da u Kninu živi puno omladine koja izbegava služenje vojnog roka, da je taj grad centar šverca, i da od toga imaju neposredne koristi članovi Vlade, opštinski funkcioneri, stranački lideri i vojni rukovodioci.

Nažalost, Knin se nije ni pokušao "braniti" od takvih optužbi. Oni koji su bili najpozvaniji da uoče opasnosti od navedenih kvalifikacija na adresu Knina (Vlada, Glavni štab Srpske vojske Krajine, komanda 7. korpusa) čutali su kao da nije u pitanju glavni grad RSK. Opštinske vlasti i SDS Milana Babiča nisu ništa činili zadovoljavajuči se komentarom da "priče" i napadi na Knin nisu tačni.

Mnogo čega što se pripisivalo Kninu ipak je bilo tačno. Ne može se Kninu pripisivati da nije imao svoju brigadu. Preko 80% sastava 75. brigade i 1. brigade činili su vojni obaveznici sa prostora kninske opštine. Ali, ima dosta istine u kritikama koje ističu privilegovanost Knina. Postojao je neutvrden, ali značajan broj vojnih obaveznika iz Knina koji nisu bili u evidenciji vojnog odseka. U 1991. i 1992. godini veliki broj kartona vojnih obaveznika je uništen, a za protivuslugu priman je mito u hiljadama maraka. U Kninu je postojao i radio Univerzitet, i svi koji su želeli izbeči vojnu obavezu upisivali su se na studije. Veliki broj njih uopšte nije studirao, već su kupovali indekse i to koristili da izbegnu vojnu obavezu. Niko se nije smatrao nadležnim da utvrdi pravo stanje stvari i da raščisti sa zloupotrebama. To je jedna od krupnijih slabosti Ministarstva odbrane RSK. Pozamašan je broj privatnika u Kninu koji su fiktivno osnivali firme da bi bili oslobođeni obaveze odlaska u jedinice. To je stvaralo neviđeno nezadovoljstvo u svakoj jedinici. U Kninu je bila i bolnica "Sveti Sava", čiji su lekari zloupotrebljavali svoju ulogu. S jedne strane lečili su na hiljade ranjenika iz RSK i RS, a s druge su nebrojeno mnogo vojnih obveznika bez ikakvog opravdanja oglasili nesposobnim ili ograničeno sposobnim za vojnu službu. Bolovanja su davali "i kapom i šakom", naravno

i jedno i drugo uglavnom za pare. Ne mali broj vojnih obaveznika boravio je na bolovanjima godišnje i do 340 dana. U toku bolovanja takvi "bolesnici" su obrađivali svoju zemlju, bavili se biznisom, putovali u RS i SRJ itd. Sve navedeno nije se moglo sakriti od vojnika i starešina u jedinicama, zbog čega je dolazilo do burnih reakcija, rađalo je nevideno nezadovoljstvo i uništavalo poslednje rezerve morala. Za ovakvo stanje direktnu odgovornost snosi Ministarstvo odbrane koje se ponašalo kao da se ništa ne dešava.

Kada je trebalo organizovati odbranu Knina, (krajem jula 1995. godine), u prvi plan su izbile sve posledice negativnog odnosa prema glavnom gradu koje su godinama tolerisane. Da bi se zatvorio pravac koji od Grahova preko Derala izvodi u Strmicu, obrazovan je privremeni sastav u kome je bila i jedna četa iz Benkovačke brigade (92. motorizovana brigada). Pripadnici ove čete odbili su da se bore, izjavljujuči da "neče da ginu za Knin". Vratili su Kninu milo za drago, jer im oni nisu pomogli 1993. godine, kada je njihova brigada imala 415 poginulih i 1.220 ranjenih, braneči se u odsudnoj borbi protiv ustaša. Ministarstvo odbrane i državni organi nisu ni tada ništa preduzimali pa je jasno što se sve vračalo sa "kamatom".

Vukovar je - posle oslobodenja ili zauzimanja - za sve vreme postojanja RSK bio u senci Knina. Antagonizam između ova dva grada sve više je rastao. Vukovar je oličavao ceo istočni deo RSK, pa je otuda rast antagonizma bio opasniji. Odnos Knina prema Vukovaru bio je "centralistički". Od Vukovra se stalno nešto tražilo. Iz njega su kretale jedinice za pomoč u odbrani Severne Dalmacije i Like. O slanju hrane i drugih materijalnih i tehničkih sredstava, pogotovu nafte, može se naširoko pisati. Zahtevi su išli po "državnoj liniji" sa pozivima na Ustav, Zakon, odluke Vlade... Ali otpor nezajažljivim apetitima je rastao. Opstrukcija je bilo sve više. "Osamostaljivanje" je na kraju zahvatilo i 11. korpus, koji je sve manje izvršavao zahteve koje je dobijao od Glavnog štaba Srpske vojske Krajine iz Knina.

Zajedničko je Kninu i Vukovaru samo jedno - oba grada su, nakon svega, hrvatski gradovi. Ni jedan ni drugi nisu branjeni. Razlika je jedino u tome što su Kninanji napustili svoj grad i ostavili ga Hrvatima, a Srbi iz Vukovara su sačekali Hrvate, u nadi da če sa njima imati kakav-takav "suživot".

ZAR I TI KOMANDANTE

Odnos Vojske Jugoslavije prema Srpskoj vojsci Krajine bio je nedorečen i sa nizom provizornosti. Prenaglašavao se značaj pomoči koju je Vojska Jugoslavije pružala u municiji, gorivu i drugim materijalno-tehničkim sredstvima. Time kao da se iscrpljivala svaka druga obaveza prema Srpskoj vojsci Krajine.

Srpska vojska Krajine ostala je bez stručne pomoči Vojske Jugoslavije po nizu pitanja. Kadrovsko pitanje Srpske vojske Krajine bilo je jedno od ključnih od koga je zavisila borbena gotovost oružane sile Srba u RSK. Bez minimalnog broja stručnih kadrova nije bilo moguče obezbediti razvoj i jačanje Srpske vojske Krajine. Od kvaliteta starešina zavisilo je i funkcionisanje sistema komandovanja. Stav Vojske Jugoslavije bio je da u Srpskoj vojsci Krajine treba upučivati oficire koji su rođeni u Hrvatskoj. Taj stav nije primenjen za jedan broj najkvalitetnijih i najpotrebnijih starešina. Vojska Jugoslavije je dala sebi za pravo da ne dozvoli odlazak u Srpsku vojsku Krajine jednom broju pukovnika i generala iako su bili rođeni u Hrvatskoj, pravdajuči to sopstvenim potrebama. Osim toga, "embargo" je stavljen i na upučivanje u Srpsku vojsku Krajine podoficira i oficira rođenih u Hrvatskoj koji su u Vojsci Jugoslavije vršili dužnosti komandira odeljenja i vodova i komandira osnovnih jedinica. Takvih starešina, u ukupnom broju bilo je najviše i oni bi mnogo značili za Srpsku vojsku Krajine. Značaj ove kategorije starešina je povečan i time što je borbenu obuku vojnika-regruta sa prostora RSK morala na kraju da preduzme Srpska vojska Krajine.

Valjana organizacija Srpske vojske Krajine nije se mogla uspostaviti bez pomoči Vojske Jugoslavije. To se posebno odnosi na organizaciju Glavnog štaba i komandi korpusa. Rešavanje problema bilo bi olakšano da se za jedan broj ključnih dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine mogao obezbediti kvalitetan starešinski kadar. Po smeni generala Milana Torbice, za komandante Glavnog štaba Srpske vojske Krajine postavljaju se oficiri nedorasli dužnostima, bez iskustva a delom i adekvatnog školovanja. Zbog toga se nije ni mogao ustrojiti Glavni štab Srpske vojske Krajine tako da može u potpunosti da odgovori pripremi vojske za odlučujuči rat sa Hrvatskom. Skoro identična situacija je bila i kad su u pitanju oficiri kojima je poveravano komandovanje korpusima. Veči broj komandanata objektivno, nije mogao odgovoriti obavezama. I relativno česte smene komandanta korpusa bile su kontraproduktivne.

Mora se priznati da su organi Vojske Jugoslavije ispoljili maksimalnu aktivnost da pronadu načine kako da primoraju oficire rodene u Hrvatskoj da makar određeno vreme provedu u Srpskoj vojsci Krajine. U tome se delimično uspelo, jer mnogo njih odbili su da se povinuju tom zahtevu. Zbog odbijanja su svi oni koji su ispunjavali uslove za penzionisanje odmah "ispračeni" iz vojske, a neki su gubili i službu. Među starešinama koji su odbijali dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine bilo je i onih koji su se zalagali da to bude jednaka obaveza za sve oficire Srbe, bez obzira gde su rođeni. I takvi predlozi su odbijani, pa i osudivani, bez prilike da se sa tim upozna širi oficirski sastav Vojske Jugoslavije. Sve je to zajedno rezultiralo time da su u SVK dolazili i oni koji nisu mogli odgovarati obavezama. Bilo je dosta finansista, starešina taktičke i intendantske službe, a najmanje oficira pešadije i artiljerije.

Upučivanje u Srpsku vojsku Krajine vršeno je na određeno vreme sa pravom da se posie toga oficir može vratiti u Vojsku Jugoslavije na istu dužnost sa koje je upučen. Nažalost, po isteku roka vračani su samo oni za koje je imao ko da interveniše. Svi pokušaji da se vrate oni kojima je dogovoreni rok istekao, ostajali su bez uspeha. To je stvaralo nervozu, nepoverenje, ljutita reagovanja, optuživanja, zameranja i sl. U Srpsku vojsku Krajine se, maltene odlazilo kao po kazni. Naravno, ne mogu se stvari totalno uopštavati jer je bilo nesporno da su neki dolazili ne gledajuči na obavezu po rođenju, več iz čisto patriotskih pobuda.

U kadrovskoj politici su u Vojsci Jugoslavije (Generalštabu Vojske Jugoslavije) zanemarivane neke bitne činjenice, od životne važnosti za one koji su morali na službu u SVK. Među oficirima Srbima rođenim van Srbije, najviše je bilo onih koji su ostali bez stanova u Hrvatskoj, Sloveniji i BiH. Porodice su im bile smeštene u krajnje neuslovnim prostorijama. Bez materijalnih sredstava, večina je živela na ivici bede. Nemoralno je bilo ovoj kategoriji ljudi obečavati nešto što se kasnije neče ispuniti. Obečavana je prednost u rešavanju stambenog pitanja, školovanja, ali od svega toga nije bilo ništa.

Aktivni starešina na službi u SVK osečao je skoro na svakom koraku rav-
nodušnost prema sebi i problemima u kojima je živeo. Ravnodušnost je bila više nego očigledna ne samo od Vojske Jugoslavije nego i od organa vlasti RSK, uključujuči i Ministarstvo odbrane. Aktivni vojni starešina u RSK olako je optuživan i kritikovan, najčešče za ono što mu se uopšte nije moglo pripisati. Čak je od njih traženo da se odreknu i plate za račun boraca koji su primali od 15 do 30 dinara mesečno kao da bi to moglo da popravi stanje i kao da i ti ljudi nemaju porodice. Neosnovane kritike starešina nije sprečavao niko u RSK, pa ni Glavni štab Srpske vojske Krajine i ministar odbrane. Nesporno je da je jedan broj aktivnih vojnih starešina koristio haotičnu situaciju tako što je više boravio u Srbiji, kod kuče, nego na dužnostima koje su im poveravane u SVK. Koristili su bolovanja koja su dobijali lako i bez teškoča. Bilo je i pojedinaca koji su samovoljno napuštali Srpsku

vojsku Krajine i mesecima živeli u Srbiji. Sve to, ipak, nije bilo osnovno i preovlađujuće stanje. Steta je i nedopustivo je što su takvi primali platu i dodatak za boravak na ratištu. Tolerisanje ovakvog ponašanja bilo je besprimerno. Komandovanje u Srpskoj vojsci Krajine pokazivalo je nemoć, a Generalštab Vojske Jugoslavije nezainteresovanost i neutralnost, i otuda takve pojave.

U ime istine, mora se reći da je bilo i pojedinih oficira koji su svakodnevno iskazivali svoja lična nezadovoljstva. Među starešinama na višim dužnostima nezadovoljstva su iskazivana zbog nedobijanja činova i položaja. Nezadovoljnici su potencirali ko ima a ko nema Školu narodne odbrane, ko je i koju dužnost ranije obavljao, nego što su "sagorevali" na poslu. Na udaru takvih nezadovoljnika bile su starešine sa ključnih dužnosti u Srpskoj vojsci Krajine (komandant i načelnik štaba Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, komandanti i načelnici štabova korpusa). Protiv takvih "prozivki" nije se postupalo u skladu sa propisima i zakonom. Preovladavalo je ćutanje i tobože uzdizanje iznad sitnih podmetanja i pakosti, što je paralisalo odnose između jednog broja funkcija koje se nisu mogle odvijati parcijalno i bez koordinacije. Navedeno stanje je uzimano kao povod da se preti odlaskom iz Srpske vojske Krajine i povratkom u Vojsku Jugoslavije. Nezadovoljnici su uglavnom lako i dobijali saglasnost za povratak u Vojsku Jugoslavije. Među onima koji su samovoljno odlazili iz Srpske vojske Krajine bio je i jedan broj takvih čije je nezadovoljstvo imalo osnova. Medutim, to ne znači da se time može pravdati samovolja. Jednog od takvih nije hteo da primi na razgovor komandant Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, i on se, u znak protesta, obreo u Beogradu. Iako je bio Krajišnik po rodenju, on dobija visoki položaj a nešto kasnije i unapredenje u čin generala Vojske Jugoslavije.

Sve u svemu, upućivanje oficira u Srpsku vojsku Krajine vršeno je samo po jednom kriterijumu - da su po nacionalnosti Srbi rodeni u Hrvatskoj. Ni ovaj kriterijum nije važio za one koji su bili uporni u nameri da izbegnu službu u SVK. Komandovanje je imalo krajnje formalistički pristup u "teranju" oficira rođenih u Hrvatskoj da odlaze na službu u SVK. Naredbe su ispisivane bez vođenja računa na koju dužnost se odlazi i da li je ta dužnost u skladu sa stručnom osposobljenošću, pa i rodovskom pripadnošću. Kao da je samo bilo važno da se neko nađe u SVK nezavisno od toga da li će moći bilo šta korisno da radi.

Prema jednom broju oficira, koji su ranije službovali u Hrvatsku i Sloveniju, odnos je bio i neljudski. Oni su ostali bez stanova, imovine, a porodice su im u Srbiji praktično bile ne ulici. Bez obzira na očajničku situaciju u kojoj su se nalazili, morali su u Srpsku vojsku Krajine. To se pretvaralo i u lične tragedije nekih od njih. Oficiri koji su imali supruge hrvatske ili slovenačke nacionalnosti nerado su se odvajali od porodica da bi išli u Srpsku vojsku Krajine. Njihove supruge (i deca) bili su često u novoj sredini jer su "nacionalno štrčali". Bilo je i vraćanja supruga i dece

"svojima" u Hrvatskoj i Sloveniji i to najčešce ilegalno. Otuda kod nekih i nervni šokovi, lečenje na psihijatriji, samoubistva dece, razvodi, tragedije svake vrste.

To je bio odlazak u RSK, a kakav je bio "doček" posle pada?

Dolazak pripadnika Srpske vojske Krajine u Republiku Srpsku, a nešto kasnije i u Srbiju bio, je organizovan. Naoružanje, vozila i sva druga materijalna i tehnička sredstva bila su pod kontrolom određenih lica. Nažalost, to kao da je smetalo nadležnim organima unutrašnjih poslova i vojske. Na nesreči Srpske vojske Krajine mnogi su želeli i da steknu neku korist. Stvorila se neviđena utrka u čerupanju i otimanju svega sa čim je raspolagala Srpska vojska Krajine. U Republici Srpskoj čerupanje su vršili po odvojenim kolosecima Vojska Republike Srpske i Ministarstvo unutrašnjih poslova RS. Oni su, jednostavnije rečeno, pristupili razoružavanju jedinica Srpske vojske Krajine. Pri tome je bilo i otimanja oko sredstava koja nisu u funkciji ni vojske ni milicije, ali su mogla da posluže za šverc i ličnu korist.

Slično ponašanje je bilo i na prostorima SRJ. I tu su Vojska Jugoslavije i MUP vodili pravi rat u otimanju i prisvajanju sredstava Srpske vojske Krajine. Vojska Jugoslavije koristila je činjenicu da su svi aktivni oficiri bili i pripadnici Vojske Jugoslavije pa je naređenjima oduzimala sve što je mogla. Na stotine vozila, sredstava informatičke tehnike, naoružanja, opreme, postajala su vlasništvo Vojske Jugoslavije. Sva izvučena finansijska sredstva, uključujuči i devizna, predavana su nadležnim organima Vojske Jugoslavije. Organi Ministarstva unutrašnjih poslova trudili su se da ne izostanu iza Vojske Jugoslavije. Oni su više otimali nego što su oduzimali. U njihovim rukama su se našla slična sredstva kao i kod Vojske Jugoslavije. Cak su oduzimali i arhive jedinica, koje su kasnije odbijali da vrate, jer bi se otvorio i problem vračanja vozila, računara... Naravno, ni jedna institucija koja je oduzimala imovinu i sredstva Srpske vojske Krajine, nije pokazivala bilo kakav interes da pruži pomočnastradalim pripadnicima Srpske vojske Krajine. O tome ubedljivo svedoči primer arogancije Glavnog štaba Vojske Jugoslavije prema opravdanim zahtevima da se obolelim, ranjenim i povređenim pripadnicima Srpske vojske Krajine omoguči lekarska pomoč u zdrastvenim institucijama Vojske Jugoslavije.

U više nego očajnoj situaciji 2. septembra 1995. godine, u ime Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, general Mile Mrkšič uputio je zahtev Generalštabu Vojske Jugoslavije za zbrinjavanje bolesnih i povređenih pripadnika Srpske vojske Krajine. Na zahtev odgovor je stigao 11. septembra i glasio je: "U vezi vašeg zahteva, dopis, strogo poverljivo br. 15 od 2. septembra 1995. godine, obaveštavamo vas sledeče: Sanitetska služba Vojske Jugoslavije ima mogučnosti da i dalje leči povredena i obolela lica RSK i Vojske RSK. Međutim, zbog obaveza prispelih po ovom osnovu, neophodno je da Vlada Republike Srpske Krajine sa Vladom SRJ prethodno reši finansiranje lečenja ovih lica."

Akt je u ime Generalštaba Vojske Jugoslavije potpisao načelnik kabineta general-pukovnika Momčila Perišiča, pukovnik dr Siniša Borovič. Takav odgovor na upečatljiv način govori o moralu. Dok je postojala RSK, Vojska Jugoslavije nikada nije postavljala pitanje finansiranja lečenja vojnika i starešina Srpske vojske Krajine. Zašto na tome insistira onda kada je Srpska vojska Krajine doživela tragediju i to ne samo svojom krivicom? Ako u septembru 1995. godine nisu postojali propisi koji su dozvoljavali Vojsci Jugoslavije da zbrinjava obolele i povredene pripadnike Srpske vojske Krajine, zašto su onda zbrinjavani od 1992. do avgusta 1995. godine, iako ni tada nisu postojali ti isti propisi? Kome se sveti Glavni štab Vojske Jugoslavije i na kome isteruje propise posle pada RSK? Zar su za ono što se desilo krivi ranjeni i oboleli pripadnici Srpske vojske Krajine? Oni više nemaju ni vojsku, ni vladu, izgleda ni državu jer se tretiraju kao ničiji. Nažalost, nemaju ni zdravlje.

Slično će biti sa svim obračanjima Generalštabu Vojske Jugoslavije za bi-
10 kakvu pomoč unesrečenim porodicama poginulih i ranjenih pripadnika Srpske vojske Krajine. Sve će se pravdati nađostatkom propisa i time da nije uputno "mešanje" Vojske Jugoslavije u probleme Srpske vojske Krajine. Zalosno i sramotno! Kada su ti isti ljudi po naređenjima terani u rat, onda se nije gledalo u propise. Kada su nastradali, onda sve mora da bude po propisima. Da li su postojali i propisi po kojima je oduzimano sve što je pripadalo Srpskoj vojsci Krajine, uključujuči i devizna sredstva, kojima bi se bar donekle mogli zbrinuti bolesni i povređeni pripadnici Srpske vojske Krajine.

Starešine Generalštaba Vojske Jugoslavije, a među njima posebno načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general-pukovnik Momčilo Perišič, bi-
11 su nemilosrdni u kritikama Srpske vojske Krajine zbog pada i okupacije zapadnog dela RSK. Sav bes, u kome je bilo nipodaštavanja, pa čak i mržnje, sručen je na aktivne oficire koje je u avgustu 1995. godine početak agresije zatekao u Srpskoj vojsci Krajine. Svaka izgovorena reč bila je osudujuča, ponižavajuča i puna obezvređivanja ne samo oficirske časti nego i svake trunke ljudskog đostojanstva. Za Generalštab Vojske Jugoslavije, oficiri u Srpskoj vojsci Krajine odreda su bili kukavice, nisu hteli da se bore, naredili su jedinicama da napuste položaje, ostavili su Hrvatima sve što je Vojska Jugoslavije godinama odvajala i kao pomoč slala u RSK. Niko iz Generalštaba Vojske Jugoslavije nije hteo da čuje ni reč od bilo kog oficira koji je duže bio pripadnik Srpske vojske Krajine. Za Generalštab Vojske Jugoslavije bilo je dovoljno samo ono što im je "referisao" general Slobodan Kovačevič, koji je 7. korpus primio dva dana pre početka agresije. Naravno, on ništa nije pokušao da uradi da bi korpus branio Severnu Dalmaciju. Njemu je bilo bitno da se što pre izvuče u RS. Kako je komandovao i kakve su mu namere bile, ostavio je dovoljno dokaza. Njegov izveštaj odgovarao je Generalštabu Vojske Jugoslavije, da se i sam pokrije, zbog svog odnosa i uloge u krahu Srpske vojske Krajine i RSK, bez obzira što je

Okretanje glave od Krajišnika pod pritiskom Zapada i po diktatu Miloševića - Zoran Lilić, predsednik SRJ i general Momčilo Perišić

izvršavao naredenja koja je nalagala državna politika SRJ. Usledila su penzionisanja kojima se "prao" Generalštab Vojske Jugoslavije. Ključne krajiške generale Momčilo Perišič penzioniše "unazad", sa prestankom službe u decembru 1994. godine. On čak neče ili ne sme da ih primi. Zato ovlašćuje jednog pukovnika da ih on primi i da im saopšti odluku o penzionisanju. Uz odluku generali su "nagrađeni" "savetima": da što rede napuštaju stanove i da se što manje pojavljuju na ulici, u prodavnicama i drugim javnim mestima. "Ispračaj" je, takode, u skladu sa tim savetima, održan u subotu, da ih ne bi videle ni kolege. Kao da su okuženi. Otuda su se pojedini prosto utrkivali u vredanju čak i starijih od sebe, nazivajuči ih izdajnicima i pobeguljama.

Održavani su i sastanci na kojima su, pojedini generali iz Generalštaba Vojske Jugoslavije "delili lekcije" pripadnicima "propale Srpske vojske Krajine". Tako je i načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije na jednom sastanku u Domu garde, pred više stotina izbeglica,jaretio suđenjima na Vojnom sudu. Pomenuo je tako i pukovnika Milana Suputa, proglašavajuči ga za krivca što je stanovništvo pokrenuto u evakuaciju. Pukovnik Šuput je bio tu pa je odgovorio da je odluku o evakuaciji doneo predsednik RSK Milan Martič a ne on. Odgovor je razljutio generala Perišiča, pa je Šuputu zamerio - da je mogao likvidirati Milana Martiča, a, što nije, dokaz je da je kriv! Dve godine kasnije, general Momčilo Perišič dače intervju Svetlani Petrušič iz agencije "Draganič". Tom prilikom potrudiče se da prečuti istinu o

pravim uzrocima nestanka RSK. Ono što je izgovorio je nedorečeno a u nekim segmentima i protivrečno.

Na očekivanja voditeljke intervjua, da će se na agresiju Hrvatske na RSK "diči sve na noge, i ovde u Srbiji i u Crnoj Gori", general Perišič odgovara: "Ja sam tada mogao mnogo toga da uradim, ali sve što bi uradio, bilo bi iracionalno i pogubno za gradane SRJ."

Nije teško zaključiti da bi to što je Vojska Jugoslavije mogla da uradi, po Perišiču, izazvalo napad NATO na SRJ, jer to je ono što je "pogubno za građane SRJ". Zna on dobro i šta je bilo pogubno po Srpsku vojsku Krajine i RSK. Ali okoliši i čuti. Čak i kad kaže: "Na žalost, mnogi faktori koji su morali da spreče agresiju na RSK zatajili su"? Funkcija sa koje govori traži da navede te "mnoge faktore" koji su zatajili i da kaže zašto su zatajili. Ili je bolje da čuti. I zbog svoje uloge. Zna on dobro da su i politika i vojni vrh obečavali da će zajedno sa Srpskom vojskom Krajine i Vojskom Republike Srpske braniti sve "srpske zemlje". Niko ne tvrdi da je Vojska Jugoslavije morala uči u rat za RSK. Perišič je znao, u avgustu 1995. godine, da ni pod kakvim uslovima Vojska Jugoslavije neće uči u rat. Sta bi onda značilo i da se Srpska vojska Krajine borila, ne samo sedam ili desetak dana, i posle hiljada mrtvih opet poklekla jer ne bi sama mogla da se odbrani od hrvatske vojske. Taj isti narod je politika Srbije digla na oružanu pobunu, uz stalna obečanja da će Vojska Jugoslavije učestvovati u odbrani RSK. Kada je došao trenutak da treba braniti RSK, sanovništvo je ostavljeno da samo "pobedi" hrvatsku vojsku kojoj je pomogao NATO i Unprofor. Na pitanje "zašto Krajišnici nisu pružili otpor", general Momčilo Perišič daje više odgovora koji međusobno nisu konzistentni. Prvi odgovor glasi: "Pre svega zbog nedoraslog političkog i vojnog rukovodstva. Oni su imali dovoljno ljudi i sredstava za vođenje oružane borbe i drugih materijalnih sredstava da RSK brane godinama, a ne danima".

Uz prihvatanje teze o "nedoraslosti političkog i vojnog rukovodstva", sve drugo govori o Perišičevom obrazu i rezonu. Kako li se to 27.000 vojnika Srpske vojske Krajine moglo nositi protiv 136.000 hrvatskih bojovnika i "godinama braniti RSK." Čak i kada bi imali i sva materijalna sredstva pa i ono gorivo koje je petnaest dana putovalo iz SRJ do Banije i stiglo tek. 3. avgusta posle podne. Ovim navedenim i poznatim slabostima Srpska vojska Krajine da se i "ne govori".

Istina je da se Srpska vojska Krajine, u zapadnom delu RSK, mogla uspešno boriti od 5 do 7 dana, pod dva uslova. Prvi je da se narod ne evakuiše, a drugi, da se prihvati rasecanje frontova i okruženje vojske i naroda po delovima. To bi bilo prihvatljivo kada bi po izvršenom okruženju Vojska Jugoslavije pritekla u pomoč da se narod i vojska deblokiraju. Nažalost, 4. avgusta Perišičev vrhovni komandant je bez dvoumljenja saopštio "nedoraslom" predsedniku RSK i komandantu Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, da na Vojsku Jugoslavije ne računaju.

Dozvoliti okruženje bez pomoci da se izvrši deblokada, značilo bi smrt 30.000 pa i 50.000 Srba iz RSK. Kada je na ovo sasvim ubedljivo ukazano, jednog septembarskog dana 1995. godine, od generala iz Generalštaba Vojske Jugoslavije lakonski je stigao odgovor: "Pa šta, sa 30.000 do 50.000 pobijenih Srba, pokazali bi svetu da su Hrvati fašisti"!

Mora se citirati i sledeći deo intervjua koji se Perišiču omakao. Tako on kaže: "Na žalost, ni Knin kao centar uporišta i tvrđavu RSK, nisu branili ni 24 časa. Iz toga se može zaključiti da je neki drugi faktor bio daleko značniji za pad RSK nego sam narod i vojska RSK. Treba znati da je Hrvatska za agresiju na RSK imala veliko razumevanje..."

Teško je poverovati da načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije Momčilo Perišič ne zna koji je to "neki drugi faktor" koji je daleko značajniji za pad RSK nego narod i vojska RSK. Zar uvođenje u igru "nekog drugog faktora" ne pobija sve ono što je sa nipodaštavanjem general Perišič govorio o vojsci i narodu RSK? Ako se već odlučio da "izlane" to što je kazao, onda je morao ići do kraja i reči koji je to "neki drugi faktor". Taj "neki drugi faktor" je u SRJ i Srbiji. On je, pored ostalog pokazao, "veliko razumevanje" za agresiju Hrvatske na RSK!

Kada je u pitanju uloga generala Momčila Perišiča u tragediji naroda i vojske RSK, bilo je za očekivati postojanje bar minimalne samokritičnosti. To se iz izjave i nastupa Perišiča ne može ni naslutiti. On ne može izbeći određene kritike. To što je činio Generalštab Vojske Jugoslavije za sve vreme postojanja RSK, bilo je bez rezultata. Pouzdana je tvrdnja da je Generalštab Vojske Jugoslavije malo bio informisan o stvarnom stanju i problemima Srpske vojske Krajine. Ništa nije činjeno da se Srpskoj vojsci Krajine pruži pomoč u osposobljavanju komandovanja za ključne zadatke. Za probleme ove vrste ni Perišič nije hteo da čuje. Nije li "nemešanje" u rad i stanje u Srpskoj vojsci Krajine i to što najsposobnije oficire iz RSK (i Hrvatske) u Vojsci Jugoslavije nije puštao da odlaze na službu u Srpsku vojsku Krajine. Isto je važilo za oficire i podoficire na dužnostima komandira i komandanata taktičkih jedinica. Time se praktično onemogučavalo osposobljavanje komandovanja u SVK. Takva pomoč od Vojske Jugoslavije bila je čak i potrebnija od materijalne pomoči koju stalno i uporno ponavlja general Perišič.

UPOTREBA I PONIZENJE NIČIJEG NARODA

Početak agresije na RSK od vlasti u SRJ i Srbiji dočekan je bez uzbuđenja. Pre toga obezbeđena je sigurnost SRJ i Srbije od "uvlačenja" u rat. Vojska Jugoslavije neče pomagati Srpskoj vojsci Krajine u borbama za RSK, a NATO, za uzvrat, neče bombardovati aerodrome, mostove i druge vojne objekte u SRJ. Saglasnost je postignuta i verifikovana između Slobodana Miloševiča i američkog ambasadora u Hrvatskoj Pitera Galbrajta. Srbima u RSK stavljeno je do znanja da su sami u ratu sa Hrvatskom. Umesto ranije obečane pomoči ponuden je savet - izdržite, "pet do 7 dana" a zato vreme če Savet bezbednosti primorati Hrvatsku na obustavljanje agresije!

Kada je počela agresija, oficijelne vlasti zabranjuju organizovanje demonstracija u Beogradu za podršku Srbima u Krajini.

Evakuacija stanovništva je primljena sa strahovitom ljutnjom i besom. Za oficijelnu vlast bilo je neshvatljivo da zahtev Miloševiča nije ispoštovan. To je bilo prvi put da se ono što je on tražio ne uvaži u RSK. To se Srbima iz Krajine ne može oprostiti! I dok tragedija traje, Slobodan Milošević ne vuče nijedan potez koji bi makar simbolično pokazao brigu Srbije i SRJ za propast i stradanje jednog naroda. Slobodan Milošević pokreče mehanizam koji treba da pokaže da su Srbi iz RSK sami krivi jer su samovoljno napustili svoja ognjišta. U "krivicu" je strpana optužba da Srbi nisu hteli da se bore, da su kukavice, da su očekivali da za njihovu slobodu Srbija i SRJ ratuju... Da bi "krivica" izgledala ubeđljivije, Srbi u Srbiji upoznati su kako je Srbija snabdela Srbe u Krajini i njihovu vojsku svim potrepštinama za rat, i da je ono što su Srbija i Vojska Jugoslavije poslali u RSK bilo dovoljno da se rat vodi najmanje tri meseca. U scenario prikrivanja krivice oficijelnih vlasti i Vojske Jugoslavije vešto je ubačena i teza da je zbog napuštanja RSK, Vojska Jugoslavije onemogučena da interveniše (kao da bi ona intervenisala!).

Sta sve vlast ne čini da sačuva svoj obraz i da ostane na vlasti. Prihvat izbeglih Srba proglašava neviđenom žrtvom Srba u Srbiji. Sve što je odvojeno za smeštaj i ishranu izbeglica pripisivano je Socijalističkoj partiji i oficijelnoj vlasti. Kao da se htelo kazati eto, niste zaslužili, zato što ste samovoljno napustili RSK, ali mi ovde u Srbiji činimo sve što možemo za vaš spas. I tako dok Tuđmanova vojska ubija i pljačka one koji su ostali na svojim ognjištima, i time potvrduje kolikoje bilo logično i opravdano što je nezaštičeni narod krenuo jedino tamo gde je mogao, oficijelna vlast veliča svoju ulogu spasitelja. Nije narod krenuo u goste Slobodanu Miloševiču,

koji je svojom politikom Srbe u Krajini izigrao i primorao ih da krenu u izbeglištvo. Znali su Srbi Krajine da nisu dobrodošli za one koji su na vlasti. Srbi su krenuli u Srbiju kod svoje sabrače Srba. Znali su da će im oni jedini pomoči, i više nego što mogu. Ta vera u Srbe u Srbiji bila je jedina uzdanica izbeglicama.

Srbe izbeglice počele su da svojataju razne partije u Srbiji. Oficijelna vlast pripisuje sebi sve ono što narod Srbije čini za izbegle sunarodnike. Stranke u opoziciji koriste postojanje izbeglica da optužuju vladajuču stranku i oficijelnu vlast. To, uglavnom, ne čine iz stvarne brige prema izbeglicama. Njima je bitno da optuže vlast a izbeglice su zgodan povod kojim se može uticati na birače. Namerno ili slučajno, Dragan Tomič, predsednik Skupštine Srbije u februaru 1997. godine izraziče stav oficijelne vlasti i Socijalističke partije prema izbeglicama. Da bi umanjio značaj demonstracija u Beogradu organizovanih zbog krađe na izborima, u kojima je i sam učestvovao, Tomič izjavljuje da su demonstracije tako brojne jer u njima učestvuju i izbeglice iz RSK. U izjavi će tvrditi da demonstracije imaju fašistički karakter. Na reagovanja zbog takve kvalifikacije, on će, naknadno, kao gost TV dnevnika RTS, izjaviti: "Moja izjava imala je dejstva, jer su demonstracije posle toga postale mirnije sve do pre nekoliko dana, kada su se opet pojavile grupe koje su posle skupova opozicije pravile nerede. Militantno jezgro ovih grupa čine izbeglice iz Bosne i Hrvatske koje su nezadovoljne gubitkom svoje domovine. Oni okrivljuju druge zbog toga, iako su samovoljno napustili svoj rodni kraj".

Za Dragana Tomiča bitno je da u javnosti umanji značaj demonstracija naroda Srbije i opozicije zbog izborne krade. Učinilo mu se da će največi uticaj na omalovažavanje demonstracija postiči ako njihovu brojnost pripiše učešču izbeglica a upornost demonstranata "militantnom jezgru" izbeglica. To, po njemu, i nisu nikakvi ljudi jer su samovoljno napustili svoje rodne krajeve. To izgovora čovek koji je, takođe, uticao na manipulisanje Srbima u RSK.

Ponašanje oficijelne Srbije prema RSK za sve vreme njenog postojanja ne može se okarakterisati kao zaštita Srba u Hrvatskoj. Slobodan Milošević je od 1991. godine imao u vidu samo interese Srbije i Crne Gore. Srbi preko Drine korišćeni su u funkciji obezbeđivanja što bolje pozicije Srbije i Crne Gore posle raspada Jugoslavije. Za ostvarivanje takvih interesa upotrebljena je i iskorišćena i JNA. Njoj je poveren zadatak da zaštiti Srbe u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Očekivano je da taj zadatak izvrši bez gušenja pobuna u Hrvatskoj i Sloveniji. Drugi način da stvarno obezbedi Srbe nije postojao, a ako je i postojao, nije zavisio od JNA. Odustalo se od stvaranja srpske vojske, pa su tako Srbi van Srbije zauvek ostavljeni bez zaštite.

Oficijelna vlast Srbije digla je Srbe preko Drine na oružje, a kad se uverila da to nema perspektivu digla je ruke i od takve politike i od Srba preko Drine.

Zaštitu Srba u Republici Srpskoj Krajini, oficijelna vlast Srbije "prepustila" je Organizaciji Ujedinjenih nacija, odnosno njenoj mirovnoj operaciji. Mirovna operacija imala je zadatak da razoruža "pobunjene" Srbe i pomogne u rešavanju srpskog pitanja u granicama avnojske Hrvatske. Po planu mirovne operacije, Srbi na prostorima RSK nisu mogli imati svoju vojsku. Posle napada hrvatske vojske na Miljevački plato (jun 1992), sve maske su pale, pa je odlučeno da RSK obrazuje svoju vojsku.

Politika oficijelne vlasti SRJ želi da Srbi u Hrvatskoj, sa svojom vojskom, postanu faktor koji će omogučiti da Srbi "zadrže" svoju državu Republiku Srpsku Krajinu. Republika Srpska Krajina sa svojom vojskom trebalo je da bude teg na vagi u pregovaranjima i regulisanju odnosa između Srbije i Hrvatske. Time se oficijelna vlast Srbije oslobodila odgovornosti za zaštitu

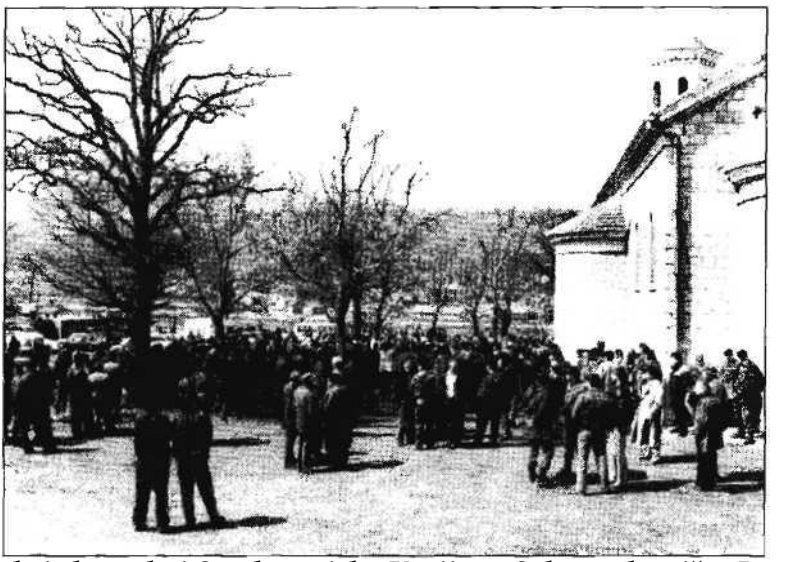

Odavde je krenula i Srpska vojska Krajine - Sabor u dvorištu Lazarice

Srba u RSK. Tu odgovornost je prenela na mirovnu operaciju Saveta bezbednosti. Javno je vodena politika "nemešanja" u zbivanja u RSK, što je Srbima prikazivano kao prikrivanje političke podrške koja je "bezgranična". Predstavnici oficijelne vlasti i ugledni predstavnici Socijalističke partije Srbije, različitim povodima izjavljivali su da če zaštititi Srbe u RSK od prisilne integracije u Hrvatsku. U pregovorima sa medunarodnim faktorima tajno su potpisivane obaveze po kojima se SRJ neče mešati u rešavanje srpskog pitanja u Hrvatskoj. Još u drugoj polovini 1992. godine, Slobodan Miloševič če dati saglasnost, po kojoj priznaje Hrvatsku u njenim avnojskim granicama. To če diktirati odnos Srbije prema Srbima u Hrvatskoj. Potrebe izbora i podrške Srba iz Srbije Socijalističkoj partiji, nametali su takvo javno nastupanje koje če zadovoljavati birače. Da bi se podržala opcija rešavanja srpskog pitanja u granicama avnojske Hrvatske, oficijelna vlast vuče niz sudbonosnih poteza.

Slobodan Miloševic i Socijalistička partija uspostaviče potpunu kontrolu nad političkim zbivanjima u RSK. Mešanjem u sve, i najvažnije, u RSK će na dužnost predsednika biti doveden Milan Martič, čime će se potisnuti uloga Milana Babiča, ali ne i njegove Socijaldemokratske partije, koja će za sve vreme postojanja RSK predstavljati opoziciju Slobodanu Miloševiču i njegovoj dvoličnoj politici. Za predsednika Vlade u RSK Slobodan Milošević dovodi svoga čoveka, Borisava Mikeliča. Tandem Martič - Mikelič dobro će funkcionisati sve do odluke Miloševiča da uvede sankcije Republici Srpskoj, poznatom blokadom na Drini.

Blokada na Drini udaljila je Milana Martiča od politike Slobodana Miloševiča. Doči će do "prestrojavanja" snaga na političkoj pozornici RSK. Porašče uloga Milana Babiča koji će preko skupštine RSK diktirati dalji tok događaja. On će se javno izjašnjavati protiv bilo kakvih pregovora sa Hrvatskom ali neče vuči poteze koji bi onemogučili "pregovaračku" funkciju Borisava Mikeliča. Milan Martič će se sve više vezivati za politiku Radovana Karadžiča a protiv politike Slobodana Miloševiča.

Borisav Mikelič je uspeo da u celosti realizuje politiku Slobodana Miloševiča. Među Srbima u RSK, Borisav Mikelič je važio kao oličenje onoga što želi Slobodan Milošević.

Oficijelna politika u Srbiji širila je uverenje da čini sve što treba da RSK opstane i da se onemoguči Hrvatsku da ratom rešava srpsko pitanje na svojoj teritoriji. Međutim, u praksi je sve bilo drugačije. Srbija nije ni pomišljala da ratuje za Srbe u Krajini, ali je o tome čutala sve do početka 1995. godine. Izjava Zorana Liliča, tada predsednika SRJ, da Srbija i Crna Gora neče ratovati za Republiku Srpsku Krajinu, dočekana je sa iznenađenjem od gradana i neupučenih ljudi - i iz vojnog i državnog vrha. Ova izjava predstavljala je podršku Borisavu Mikeliču koji je u saglasnosti sa Beogradom radio na mirnoj reintegraciji RSK u sastav Republike Hrvatske.

Oficijelna Srbija je smatrala da Srbi u Krajini oružanom borbom ne mogu sačuvati svoju državu. Nije se verovalo ni da bi uključivanje Srbije u rat za odbranu RSK dovelo do pobede. Znalo se da bi najgore rešenje za Srbe u Krajini bilo ono koje bi Hrvatska realizovala primenom sile. Takvo rešenje niko u oficijelnoj Srbiji i SRJ nije želeo. Zbog toga se smatralo da nije dobro pomagati RSK po onim pitanjima koja bi jačala njenu vojsku i opredeljenja da RSK sama ratom brani svoj opstanak. Ako bi do toga došlo, oficijelna politika SRJ i Srbije našle bi se u velikim problemima.

Neuključivanje u rat Hrvatske protiv RSK ne bi naišlo na odobravanje javnosti u Srbiji i Crnoj Gori. Tako nešto ugrozilo bi pozicije vlasti. Da bi se to prenebregnulo, odlučeno je da se podstiče reintegracija RSK u Hrvatsku mirnim putem. Da bi se pomoglo pobedi varijante o mirnoj reintegraciji, oficijelna vlast će i sama u dužem vremenskom periodu biti akter. Po značaju se ističu dve ključne aktivnosti. Prva je manipulacija sa vojnim obaveznicima izbeglim sa teritorije Hrvatske i RSK, a druga, razvijanje

negativnog raspoloženja kod gradana u odnosu na moguce učešče Vojske Jugoslavije u ratu za odbranu RSK.

Vojni obveznici izbegli iz Hrvatske i RSK predstavljali su brojnu kategoriju (oko 28.000). Nju su činili vojni obaveznici pretežno stari između 18 i 40 godina. Po potencijalu spadali su u one najsposobnije i najbolje obučene. Postojao je zahtev državnog i vojnog vrha da se takvi vojni obveznici upute u RSK. To se jedino moglo izvesti prisilno i uz angažovanje vojnih organa i organa Ministarstva unutrašnjih poslova. Oficijelna vlast je cenila da bi masovan povratak vojnih obaveznika u RSK ojačao Srpsku vojsku Krajine, što bi ojačalo pozicije onih koji su bili protiv integracije RSK u Hrvatsku. Da bi se takvo jačanje izbeglo, oficijelna vlast će sabotirati organizovani povratak vojnih obveznika. Otvoriče mogučnost da se vojni obaveznici vračaju u RSK kao dobrovoljci, za šta je bilo neophodno da se sami prijavljuju u dobrovoljce. Prikupljanje dobrovoljaca prepušteno je sporednim organizacijama a organima Vojske Jugoslavije i Ministarstvu unutrašnjih poslova je zabranjeno da se angažuju na navedenom zadatku. Ministarstvu odbrane Vlade RSK i Glavnom štabu Srpske vojske Krajine preporučeno je da se i sami angažuju (na teritoriji Srbije i Crne Gore) u prikupljanju dobrovoljaca iz redova svojih izbeglih vojnih obaveznika. U isto vreme oficijelna vlast je priznala vojnim obaveznicima iz Hrvatske i RSK status izbeglica, čime je onemogučila njihovo prisilno upučivanje u RSK. Prisustvo izbeglica korišćeno je za stvaranje negativnog raspoloženja prema njima, a time i protiv angažovanja Vojske Jugoslavije u eventualnoj odbrani RSK.

Izbegli vojni obveznici dobijali su tu i tamo zaposlenje, što je korišćeno za isticanje kako su izbeglice dobile posao u uslovima kada je nezaposleno na hiljade njihovih vršnjaka, građana SRJ. Omogučeno je izbeglim vojnim obaveznicima i da se bave sitnim švercom, što je isticano kao dokaz da nije dobro slati građane SRJ u RSK da ratuju dok njihovi građani švercuju u Srbiji i Crnoj Gori. U nekim sredinama nezadovoljstvo je stvarano i davanjem većih plata onima koji su pobegli iz RSK, nego zaposlenim građanima iz SRJ.

Kako se bližio početak radikalne agresije Hrvatske na RSK, sve je teže bilo opravdavati zadržavanje izbeglih vojnih obaveznika u Srbiji i njihovo neupučivanje u RSK. Dolaskom generala Mrkšiča na čelo Glavnog štaba Srpske vojske Krajine preporučeno je najavama da če svi vojni obaveznici prisilno biti upučeni u RSK. Organima Ministarstva unutrašnjih poslova naloženo je da izvrše mobilizaciju "dobrovoljaca". Ovaj zadatak sprovođen je na brutalan način. Oni koji su "mobilisali dobrovoljce" upadali su u stanove i prostorije tražeči izbeglice. "Lovili" su ih i po pijacama, na ulici, u kafičima... Legitimisanja je bilo na svakom koraku. Sledilo je prisilno privođenje uhvačenih i upučivanje u RSK. Medu onim koji su pristigli u RSK bilo je i bolesnih, maloletnih, oslobođenih od vojne obaveze, invalida. Karakteristično je da je među njima bio i jedan ranjenik iz 1991. godine bez

noge (sa drvenom protezom). U isto vreme, pogrešno upuceni nisu se mogli lako vratiti u SRJ, zbog uvedene rigorozne procedure koja nije ništa uvažavala. Posebno je pitanje kakav je moral i borbena vrednost tako "nahvatanih" vojnika.

Negativno raspoloženje Srba i Crnogoraca u Srbiji i Crnoj Gori prema angažovanju jedinica Vojske Jugoslavije planski je stvarano i šireno. To se postizalo sinhronizovanom akcijom. Prema spoljnjem svetu i Hrvatskoj isticana je činjenica da Srbija ništa ne čini da izbegle vojne obaveznike iz RSK vrati u krajeve odakle su došli. Time su prikupljani poeni "poverenja" u ono što su oficijelne vlasti tajno potpisivale sa Tudmanom i međunarodnim faktorima. U isto vreme javnost u Srbiji i Crnoj Gori skoro napadno je upoznavana sa ekstremnim ponašanjima vojnih obaveznika iz RSK koji su uživali gostoprimstvo i zaštitu vlasti.

Oficijelna vlast nije ni pomišljala da za povratak izbeglih vojnih obaveznika iz RSK donese bilo kakav zakonski propis, što je bilo moguče, a što bi olakšalo povratak izbeglih vojnih obaveznika. To je i dokaz da Srbija nije bila zainteresovana za njihov povratak u RSK. Nedostatak propisa omogučio je Srbiji da svoj stav prema izbeglim vojnim obaveznicima pravda obavezama koje proističu iz međunarodnih konvencija o izbeglicama. Posle pada RSK oficijelna vlast če koristiti i sudove da bi odbranila svoj odnos prema zahtevima koji su joj upučivani od državnih organa RSK. Naime, jedan broj mobilisanih "dobrovoljaca" posle propasti RSK tužio je državu Srbiju. Tako je izbegli Srbin iz Bjelovara Stevo Bolič, sa još osmoricom, tužio Srbiju i dobio na sudu presudu u svoju korist. Sud je obavezao državu Srbiju da tužiteljima isplati na ime naknade štete po 120 hiljada dinara. Njih je MUP Srbije prisilno mobilisao sredinom 1995. godine i predao Srpskoj vojsci Krajine. Bilo je to dovoljno da se režim simbolično pokrije. I samo za tu grupicu.

UMESTO POGOVORA

Tekst ove knjige bio je završen još početkom 1998. godine. U meduvremenu je "Dejtonski mir" označio prekid rata na prostorima Bosne i Hereegovine, na štetu Srba. Oni koji su krvavom borbom sačuvali svoju teritoriju i narod od hrvatsko-muslimanskog genocida, bez borbe su izgubili i ono što je vekovima bilo samo njihovo.

Izbegli Srbi iz Hrvatske postali su ničiji narod. Njihova tagedija kao da nije ni postojala. O tome šta se i zašto desilo sa Republikom Srpskom Krajinom, čutalo se. Ćutanje se poistovec'ivalo sa interesima svih Srba i Srbije. Stvarao se utisak da če Srbi iz Krajine krenuti na svoja ognjišta, i da je čutanje neka dogovorena politika da se navedeno ostvari. Tako je i knjiga čekala da čutanjejaočne da daje rezultate i da čelnici tragedije Srba iz Krajine progovore. Cekanje je doprinosilo očekivanjima koliko i čutanje.

Tragediju Srba iz Krajine obeležile su "salve" iznenađenja. Akademici, generali, profesori, političari i stranački aktivisti kao da su se u međuvremenu utrkivali da iskažu svoje iznenađenje onim što se desilo u Republici Srpskoj Krajini. Svoje iznenađenje neki od iznenađenih "srpskih umova" prenosili su i na obične građane Srbije i Crne Gore. I oni su počeli da pričaju da su iznenađeni. Iz masovnih iznenađenja stvarana je slika o izdaji kao uzroku poraza i o tome kako Srbi u Krajini jednostavno nisu hteli da se bore. A suština cele te podvale bila je potrebna da se ne vidi kako su sličnu sudbinu doživeli i Srbi u istočnom delu RSK iako nisu napadnuti od hrvatske vojske. Režim je živeo od hvala kako je uspeo da sačuva Srbiju i Crnu Goru od rata.

Tekst ove knjige pod naslovom "Knin je pao u Beogradu" aktiviran je početkom 1999. godine, ali ga je na tom putu zatekla NATO agresija na SRJ. Kosovo je postalo strahovito ratište i tragično ishodište. Bio je to razlog da rukopis opet malo sačeka. Bilo je važnijih poslova od zabadanja prsta u več "zaboravljene rane" Srba iz RSK, kad je ova ovdašnja tragedija još aktuelnija.

Rat potraja 78 dana. Agresor poseja ruševine po Srbiji. Hiljade nedužnih ljudi poubija, više od toga natera u teške bolesti bez lekova. Istera dake i studente iz škola i fakulteta, prekine proizvodnju u fabrikama, porušili ih. Ali njegovi vojnici ne stupiše na tlo Kosova i Jugoslavije. Nažalost, samo na kratko. Desi se isto što i sa RSK. Razlike su samo u načinu dešavanja. Teritorija Krajine je okupirana bez borbe za dva dana, a teritorija Kosova predajom posle uspešne odbrane od 78 dana. I izbeglice sa ove teritorije potražiše spas u Srbiji, a oni hrabri koji ostaše na Kosovu podeliše istu sudbinu

Srba koji su ostali u RSK. One tamo ubijali su vojnici i građani Hrvatske, a ove ovde pripadniei "poražene" tzv. Oslobodilačke vojske Kosova uz pomoč Albanaca sa Kosova i iz Albanije, a pod zaštitom "mirovnih" snaga onih istih Ujedinjenih nacija, koje su garantovale zaštitu Srba u Hrvatskoj. Tamo SFOR, ovde KFOR, ali NATO je jedan i - svemočan.

Izbeglice iz Krajine avgusta 1995. godine i izbeglice sa Kosova iz 1999. godine po dolasku u Srbiju doživele su sličnu sudbinu. Razlika je samo u nijansama. I jedni i drugi nisu dobrodošli u Srbiju. Je li i ovaj dolazak "kukavičluk", nedostatak hrabrosti i volje da se bori i ostane na ognjištu. Sve je isto. Isti je i režim u Srbiji. Ono u RSK i Kninu bila je izdaja. Ovo na Kosovu je - pobeda! Slavodobitnu farsu jedino kvare izbeglice sa Kosova.

Izbeglicama iz RSK postaje jasnije zašto su izgubili svoja ognjišta i zašto se ni u petoj godini izbegništva ne vidi početak njihovog povratka. Za ove nove izbeglice ima vremena. Još je rano da bilo šta shvate.

U toku NATO agresije na Srbiju širom sveta Srbi su dignuti na noge. To nije bio slučaj kada je vršena agresija na Srbe u Hrvatskoj i kada je NATO avijacija u septembru i oktobru 1995. godine dejstvovala po Republici Srpskoj. Tokom 28. marta 1999. godine - petog dana NATO agresije na SRJ desetine hiljada mladiča i devojaka Srba demonstrira ulicama i trgovima Banjaluke, osuđujuči bombardovanje Srbije. Ista slika se, ponavlja i u drugim gradovima RS. Srbi u Srbiji su mirovali. Pokušaje okupljanja i protesta režim je zabranjivao. Igrajuči na "kartu mira", Srbija je pretvorena u pasivnog posmatrača stradanja Srba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Sa takvom "kartom" u rizičnoj igri propustila je "mirotvorce" i na svoju teritoriju. Ono tamo bila je izdaja, ovo ovde, srečom nije! Da smo, kojim slučajem, rasvetlili i razgrnuli istinu i zablude o padu Knina, možda Kosovo i nije moralo da doživi sudbinu Republike Srpske Krajine.

IZ UGLA GENERALA DUŠANA PEKIĆA

Autor knjige "Knin je pao u Beogradu", general Srpske vojske Krajine u penziji, Milisav Sekulić, je veoma uspešno i ilustrativno, sa vojnog aspekta, prikazao nastanak i nestanak Republike Srpske Krajine u dramatičnom vremenu od 1991.-1995. kada se zbog nasilnog separatističkog delovanja raspala SFRJ i ponovo se nadvila avet genocida iz 1941-1945. nad srpskim narodom u Hrvatskoj i BiH. Raspadala se država čiji je Ustav štitio Srbe van Srbije od progona i terora. U Hrvatskoj je pobedom HDZ na višestranačkim izborima, maja 1990. došla na vlast proustaška gamitura koja je odmah otpočela satanizaciju Srba, zatim njihovo otpuštanje s posla, miniranje radnji i kuća čiji su vlasnici Srbi, i razna ponižavanja Srba u javnim komunikacijama. Pod tim pritiskom otpočelo je iseljavanje Srba iz velikih gradova Hrvatske već od 1990. i 1991, još pre oružanih borbi. I zbog toga su Srbi iz Hrvatske zatražili zaštitu od Predsedništva SFRJ i JNA, kao vojske države u kojoj su živeli. Istovremeno su otpočeli sa samoorganizovanjem za odbranu na prostorima gde čine većinu.

Autor kao učesnik, svedok i visoki vojni stručnjak, koristeći arhivu Srpske vojske Krajine uspešno iznosi tok događaja u stvaranju, životu i nestanku RSK. U uvodu iznosi i stanje srpsko-hrvatskog pitanja od 18. veka do 1991. Tu jednim citatom ukazuje na harmoničnost tih odnosa u Austrougarskoj carevini, a zatim iznosi citate o nemogućnosti suživota ta dva naroda. Preskače period od 1945.-1990. gde bi se moglo reći i pozitivnog o tom suživotu. No, to i nije bio cilj njegove knjige. On je težište dao na slikanje stanja u RSK od njenog osnivanja do nestanka, isključivo citirajući vojna dokumenta iz arhive te tragične države, ali i sa sporadičnim komentarima tih dokumenata.

Kada hronološkim redom slika stanje u RSK, može da zaokupi pažnju svakog čitaoca koji na bilo koji način ima interesa da dozna istinu o razvoju i nestanku RSK, u ovim dramatičnim i tragičnim dešavanjima u RSK i oko nje. Sadržaj knjige može zainteresovati svakog građanina bivše RSK (sada izbeglice) kakve su se igre igrale o njihovoj sudbini, gde su glavni igrači bili iz rukovodeće vojne i političke strukture RSK i onih izvana (JNA, OUN, RH, SRJ i političke stranke). Saznaće mnogo o svim obećanjima i prevarama kojima su bili izloženi.

Knjiga može pobuditi naročiti interes vojnih lica Vojske Jugoslavije, posebno oficirskog i podoficirskog sastava, jer istinito i ubedljivo govori kako se stvarala jedna vojska, njena doktrina i strategija na pogrešnim

pretpostavkama i osnovama, bez čvrste vojne organizacije i discipline što je na kraju kulminiralo kriminalizacijom manjeg dela vojske i katastrofalnim rušenjem morala vojske i naroda od strane političkih lidera i stranaka.

Autor nije dovoljno isticao nacionalni ekstremizam i romantizam kod dela rukovodečih struktura RSK, pa i dela pripadnika vojske. To je dato samo usput u jednom prilogu (izveštaju komandanta Prve ličke partizanske brigade) pukovnika Petra Trboviča, gde je taj komandant drastično prikazao stanje u Lici u prvim danima (septembar 1991.) stvaranja Srpske vojske Krajine (SVK), što je kasnije znatno otklonjeno i sprečene one najekstremnije pojave, kao pljačka i dr., ali one su u političkoj sferi u dobroj meri ostale. Tako se izgrađivala politička strategija o samostalnoj Srpskoj državi RSK sa eventualnom integracijom sa RS ili SRJ, a nije se razmišljalo (bar se to ne vidi iz dokumenta) i o drugačijem statusu Srba u Republici Hrvatskoj. O tome su razmišljali osnivači Srpske demokratske stranke (SDS) u Hrvatskoj, profesor dr Jovan Raškovič i profesor dr Vojislav Vukčevič, ali su zbog takvog razmišljanja već 1991. bili prisiljeni od kninskih ekstremista da napuste RSK i pređu u Srbiju, gde su se zaposlili u svojoj struci (medicina i pravo). Da su ta dva čoveka ostala na rukovodečim mestima u RSK ne bi se nikad desila tragedija egzodusa, a izbegle bi se i mnoge druge nesreče.

I autor knjige "Knin je pao u Beogradu", na osnovu nekih stavova Ante Starčeviča i vojvode Mišiča, koje iznosi na početku knjige, navodi na zaključak da je suživot Srba i Hrvata u Republici Hrvatskoj nemoguč, što je za savremenu civilizaciju neprihvatljivo.

Autor se kroz dokumenta na više mesta bavi odnosima u RSK, kako međusobnim odnosima visokih oficira tako i političara i te odnose prikazuje u jako ružnom svetlu, a neke nosioce tih odnosa i kao direktne rušioce morala i kršioce vojne subordinacije, bez koje ne može ni jedna vojska opstati. Među glavne kršioce tih odnosa navodi Milana Babiča, Davida Rastoviča, Sinišu Martiča, pukovnika Ulemeka, i druge. Njih posebno optužuje za neuspeh odbrane Maslenice, Zemunika, pravca odbrane Benkovca januara i februara 1993, a Rastoviča i za Medački džep i tragediju naroda u tom rejonu. Može se zapaziti da autor Sekulič nedovoljno ukazuje na slabosti Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, čiji je i on bio član. U najviše slučajeva on brani slabosti Srpske vojske Krajine, zbog nepopunjenosti sa redovno školovanim oficirima, što se za ove uslove stvaranja vojske ne može prihvatiti (primer NOVJ u Drugom svetskom ratu).

Autor Sekulič na više mesta a posebno u poglavlju "Siguran put u tragediju" govori o odnosima RSK i Republike Srbije (Beograd). Tu pored nesloge u RSK govori i o neslozi prema politici Slobodana Miloševiča i suvišnom i negativnom mešanju Beograda u RSK, posebno oko izbora predsednika RSK.

Kada posmatramo sve delove knjige, "Knin je pao u Beogradu" onda zapažamo različite kvalitete pojedinih delova. Najbolji su oni delovi gde se citiraju originalna dokumenta. Večkod citata izjava raznih pripadnika Vojske

Republike Srpske Krajine, Vojske Jugoslavije i pripadnika vlasti u RSK, kao i u nekim komentarima autora, oseca se opadanje kvaliteta bilo zbog slabog izbora ili zbog različitog gledanja na jedne iste događaje.

Treba konstatovati da je autor Sekulič razvoj i nestanak RSK pisao samo na osnovu arhivske građe RSK, a nije mu bila dostupna arhiva Republike Hrvatske (RH), SRJ i JNA koje su imale veliki uticaj na događaj oko stvaranja i razvoja RSK, posebno oko usvajanja Vensovog plana. Autor Vensov plan naziva velikom prevarom za srpski narod Krajine, a taj je plan ustvari bio osnova RSK. Cilj toga plana je bio da OUN - Unprofor zaštiti srpski narod Krajine posle predviđenog povlačenja JNA i međunarodnog priznavanja Republike Hrvatske od eventualnog progona i genocida nad Srbima u Krajini. Do usvajanja Vensovog plana tu je ulogu vršila SFRJ tj. JNA.

Vensov plan je predviđao 4 zaštitne zone OUN za Srbe u Krajini: zona Istok - Baranja, Istočna Slavonija i Zapadni Srem, zona Zapad - Zapadna Slavonija, zona Sever - Kordun i Banija, zona Jug - Severna Dalmacija i Lika. Vanjske granice UNPA zona su se poklapale sa granicama RSK i Hrvatske. Plan je privremeno suspendovao suverenitet Hrvatske u tim zonama a lokalnu vlast su vršili Srbi koji su tu činili većinsko stanovništvo. Imali su svoj parlament, policiju i sudove. Garant plana bili su Savet bezbednosti, SFRJ i Hrvatska. Oni su potpisnici plana. Međutim, ni Hrvatska, a ni OUN nisu dosiedno poštovali status Zona pa je dolazilo do agresije na njih od strane policije i vojske Republike Hrvatske, zbog čega su Srbi aktivirali svoju Teritorijalnu odbranu (koja je postojala po Ustavu SFRJ) i kasnije je transformisali u Srpsku vojsku Krajine (SVK). Pored toga, Savez bezbednosti nije imao isti kriterij za zaštitne Zone u Bosni i Hrvatskoj. Kada je Vojska Republike Srpske napadala zaštitne zone Goražde i Bihač, NATO je bombardovao Srbe, što nije radio kada su Hrvati napadali zaštičene zone OUN u Krajini, već je Savet bezbednosti 26. 1. 1993. godine, samo doneo Rezoluciju 802 o povlačenju hrvatskih snaga iz dela zaštitne zone Jug koji su zauzeli agresijom, a Hrvatska nije ni to ispoštovala.

Unprofor je ostao do kraja u Krajini, ali nije sprečavao hrvatsku vojsku u agresiji "Bljesak" i "Oluja". Sprečavao je samo svojim prisustvom totalni genocid usmeravanjem Srba u izbegličtvo - egzodus.

Autor Sekulič na više mesta pokušava svojim komentarima da nameče čitaocima nešto što ne postoji u dokumentima kao da je Srbija bila u ratu sa Hrvatskom do 15. 1. 1992. i kasnije u BiH. On to proizvoljno dokazuje time da su kovčezi sa mrtvima sa tih područja dolazili u Srbiju. Zanemaruje činjenicu da je JNA vojska SFRJ i da su u toj vojsci još uvek, u to vreme, bili vojni obveznici iz Crne Gore, Srbije, Makedonije, BiH, a delimično i iz SRH. Do 15. 1.1992. SFRJ je kao jedino priznata država na tom prostoru vođila rat protiv pobunjene Hrvatske, a do sporazuma sa Slovenijom i protiv Slovenije. Srbija tada nije imala svoju vojsku. Tek izlaskom BiH i Makedonije iz SFRJ

i transformacijom JNA u Vojsku Jugoslavije, Srbija dobija veću vojnu ulogu iako je i Vojska Jugoslavije vojska SRJ.

Takođe, se ne može prihvatiti stav autora Sekulića da je Knin pao u Beogradu. Knin je ipak pao u Kninu, najviše zaslugom ekstremne kninske grupe koja je sve vreme pokušavala da se nametne ostalim delovima Krajine (Kordun, Banija, Slavonija i Baranja) svojom ekstremno nacionalističkom koncepcijom za Krajinu, a u isto vreme daje najmanji doprinos odbrani Krajine. Ovim ne želim amnestirati Beograd za tragičan završetak RSK. Milošević je od samog početka igrao igru sa Tudmanom oko Krajine a za račun podele BiH. O tome najviše zna gospodin Hrvoje Sarinić, aktivni pregovarač sa Miloševićem u ime Tuđmana, o čemu i govori u svojoj knjizi. Ja sam ipak u penziji od 1981. godine i događaje od tog vremena pratio sam preko medija i objavljenih dokumenata.

U celini, može se reći da je autor uložio veliki napor da tako obimnu građu iz arhive RSK učini dostupnom svim zainteresovanim čitaocima, da čitajući to doživljavaju svu dramu i tragediju koja je zadesila srpski narod iz Hrvatske.

Beograd 7. februara 2000.

FUSNOTE:

[1] Dr Petar Opačić, Vojvoda Živojin Mišić u oslobodilačkim ratovima Srbije 1876-1918; "Stari grad", društvo umetnika Beograd, 1996, str. 196.

[2] General Janko Bobetko, "Sve moje bitke", Vlastita naklada, Zagreb, 1996, str. 364-375.

SADRŽAJ

Uvod 5
Istorijska sučeljenost Srba i Hrvata 7
Razgradnja države i vojske zloupotreba i naroda 13
Vensov plan - presudna prevara 23
Lutanja u stvaranju i razvoju vojske 31
Dobrovoljci Srpske vojske Krajine 47
Porazi bez otrežnjenja 57
Napad na Medački Džep i Divoselo . 73
Zablude u koje se verovalo u 1993. godini 79
Fatalna pasivnost u 1994. godini 85
Zloupotreba Srpske vojske Krajine u borbama za Zapadnu Bosnu 89
Agresija hrvatske vojske na Zapadnu Slavoniju 97
Na putu posrnuća 121
Urušavanje morala Srpske vojske Krajine 135
Podmuklo puštanje Krajne niz vodu 155
Agresija hrvatske vojske na zapadni deo Krajne 171
Oproštajne bitke Vojske Republike Srpske Krajine 187
Zrtve koje su bile uzaludne 247
Niko kriv a Krajine nema 259
Kninsko-vukovarska klackalica 269
Zar i ti komandante 275
Upotreba i poniženje ničijeg naroda 283
Umesto pogovora 289
Iz ugla generala Dušana Pekića 291

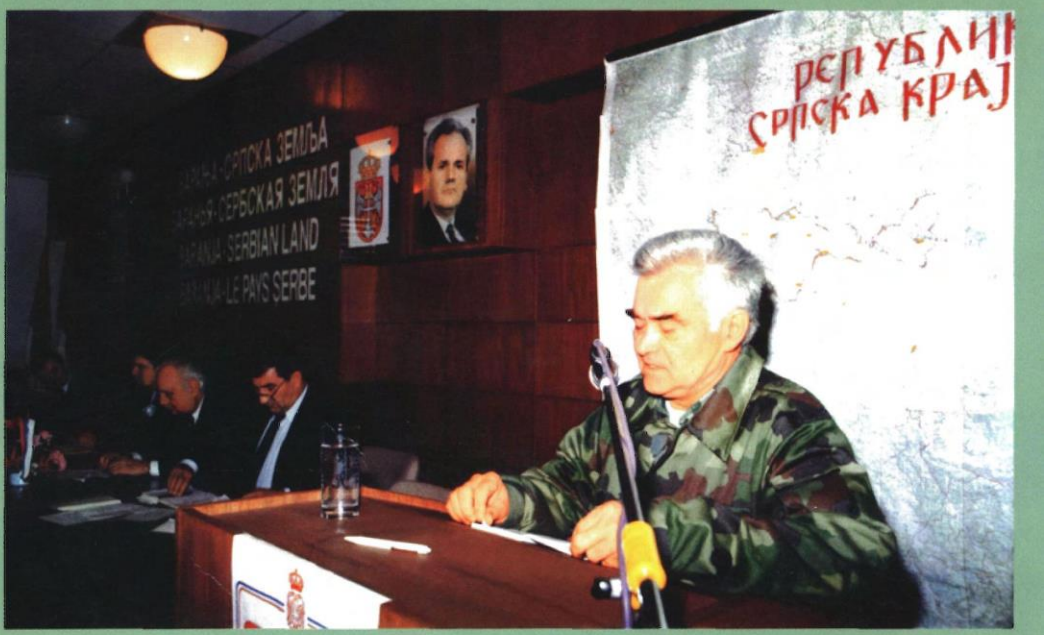

MILISAV SEKULIĆ

Rođen 11. novembra 1935. godine u Trbušnici, opština Loznica. Završio vojnu akademiju JNA, političku školu JNA, Višu vojnu akademiju, Školu narodne odbrane i filozofski fakultet (grupa za filozofiju), zatim post-diplomske studije. Magistar je ratne veštine. Uža specijalnost: operativno-štabni poslovi. Dosad objavio više od dve stotine stručnih i naučnih radova. Napisao knjigu bestseler "Jugoslaviju niko nije branio, a vrhovna komanda je izdala" (Nidda Verlag, 1997.).

Od početka ratnih sukoba na teritoriji bivše SFRJ, nalazio se na dužnosti u Generalštabu oružanih snaga. Učesnik je i svedok zbivanja u Generalštabu sve do kraja 1993. godine. Na poziv kolega sa ratišta, odlazi u Knin, u Glavni štab Srpske vojske Krajine. U njegovoj nadležnosti bili su zadaci borbene obuke, a zatim operativno-štabni poslovi. Na dužnosti načelnika operativno-nastavnog odeljenja, unapređen je u čin general-majora.

Svedok je, takođe, i sudbonosnih zbivanja u Srpskoj vojsci Krajine i problematičnog odnosa prema njoj političkog rukovodstva Republike Srpske Krajine, ali i Generalštaba Vojske Jugoslavije i Glavnog štaba Vojske Republike Srpske.

www.skripta.info